

Tauno Juhana Lahtinen

Kehityksen vuosisata liikemiesten Lahdessa

Lahden Liikemiesyhdistys ry

HISTORIAA MUISTELUJA NYKYPÄIVÄÄ

Kädessäsi on Lahden taloushistoria "pätkinänkuoressa". Tässä kerrotaan, miten kaupunki on kehittynyt maalaiskylästä vaikutusalueensa kukoistavaksi keskuksesi, miten tarmokkaat henkilöt ovat pienestä alusta kasvattaneet suuria yrityksiä, miten vastuu on kulkenut vanhemmalta sukupolvelta nuoremmalle ja miten onni on vaihdellut olosuhteiden mukaan.

Keisarinvallan ajoista vuoteen 1955 oli voimassa laki, joka määräsi kaikki kaupunkien liikkeenharjoittajat liittymään paikallisiin elinkeinoyhdistyksiin. Näin syntyi myös Lahden Liikemiesyhdistys, jonka perustamisesta tulee tänä vuonna kuluneeksi 90 vuotta. Oli aika koota tiedot ja muistot talteen.

Tunnetut talousalan vaikuttajat kertovat sinulle omia kokemuksiaan kaupungin aikaisemmista voimahahmoista, heidän elämäntavoistaan ja omaperäisistä piirteistään. Joukossa on entisiä esimiehiä, hyviä ystäviä, sukulaisia.

Lisäksi johtavien yrittäjäsukujen jäsenet kertovat vanhempiensa ja isovanhempiensa vaiheista ja kohtaloista. Eräät tapahtumien kertojista kajoavat avoimesti ja terävästi nykypäivän ilmiöihin.

Tämä ei ole historia tavanomaisessa mielessä, vaan historiallisiin tosiasioihin pohjautuva lukuteos, kirja tavallista lukijaa varten. Se on tarkoitettu tiedon lisäämiseksi liikemieskunnalle, muistin virkistämiseksi jo asioita tunteville ja samalla vapaahetkien ratoksi sinulle, jolla on halu sukeltaa tämän kaltaisten "seikkailujen" maailmaan.

Tauno Juhana Lahtinen

Kehityksen vuosisata liikemiesten Lahdessa

Historiaa, muistelmia ja mielipiteitä
kaupungin yrityselämän piiristä

85

Lahden Liikemiesyhdistys ry

Taitto: Tampereen Tekstifilmi Ky/Pirjo Seppä

Painanut: Karisto, Hämeenlinna 1998

ISBN 952-90-9824-3

Julkaisijan saatesanat

Maamme elinkeinoelämän vapautuessa ammattikuntalaitoksesta vuonna 1879 tuli voimaan laki, jossa säädettiin jatkotoimenpiteistä seuraavasti: *”Elinkeinojen harjoittajat kaupungeissa pankoot, joko kaikki yhteisesti taikka jakaantuen enintänsä kolmeen parveen, kaupan, teollisuuden ja käsityön mukaan, toimeen yhdistyksiä niitten asiain hoitamista varten, jotka koskevat niitä elinkeinoja, joita yhdistyksen jäsenet harjoittavat.”*

Kun Lahti sai 1905 kaupunkioikeudet, se joutui samalla tämän velvoituksen piiriin. Lahden Liikemiesyhdistyksen perustava kokous pidettiin tasan 90 vuotta sitten 24.4.1908 ja säännöt hyväksyttiin seuraavan kesäkuun alussa.

Vasta toimintansa aloittanut yhdistys ylsi yhteen tärkeimmistä saavutuksistaan jo alkuinnostuksen vallitessa – Lahden kauppakoulun perustamiseen. Pitkään vireillä ollut oppilaitoshanke toteutui syksyllä 1910. Sen jälkeen halki vuosikymmenten on tämä sittemmin suuresti laajentunut ja monipuolistunut laitos ollut yhdistyksen kiinteän huomion kohteena.

Juhlavuoden merkeissä julkaistavan kirjan tarkoituksena on erityisesti niiden liikemiespolvien työn kunnioittaminen, jotka ovat koko pian päättyvän vuosisadan ajan kehittäneet Lahtea ja sen elinkeinoelämää. Mukana on ollut niin miehiä kuin naisiakin. Kaupungin ja yhdistyksen omien vaiheiden käsittelyn lisäksi kirjaan on pyynnöstämme liitetty huomattava määrä muisteluja tapahtumista ja vaikuttajista sekä nykyisten liikealan johtohenkilöiden käsityksiä talouselämän ilmiöistä.

Teoksen kirjoittajaksi kutsuttiin asessori Tauno Lahtinen, paikkakunnan oloja pitkään seurannut lehtimies, joka on aikaisemmin kirjoittanut mm. Lahden Teollisuusseuran historian.

Toivotamme antoisia lukuhetkiä.

Merkkipäivänä 24.4.1998

Lahden Liikemiesyhdistys ry.
HALLITUS

Yhdistyksen hallitus 1997. Vasemmalta lukien: Raimo Tiihonen, puheenjohtaja Jorma Helén, sihteeri Jorma Kujala, varapuheenjohtaja Erkki Tuominen ja Matti Lehtoranta. Vuoden 1998 alusta lukien kuuluu hallitukseen myös Lahden kauppaoppilaitoksen rehtori Raili Töntsi.

Sisällys

Julkaisijan saatesanat	3
Aluksi	10
I	
VANHOISTA AJOISTA NYKYPÄIVÄÄN	13
LIIKENTEEN SOLMUKOHDASTA KAUPUNGIKSI	15
Ensimmäinen myötätuuli	15
Kiskoliikenteen kauteen	17
Kylästä kauppalaksi	17
KUUMENTUNUT PAIKKAKILPA	18
Pienessä kauppalassa	19
Kaupunki syntyy	19
Taistelua maapohjasta	19
Sotaan ja rauhaan	20
NOUSUN KAUTEEN	21
Rakentamisen tuloksia	22
Liikenne vaatii	23
MARKKINOISTA ALKOI KAUPPA	33
Omat markkinat	33
Toripäivät	34
KAUPPAPUOTIEN SYNTYVAIHEITA	35
Syntyneitä ja kaatuneita	35
Tukkukauppojen kaupungiksi	36
Vähittäiskaupan kehitystä	38
Toiminnan rahoittajat	39
Aloittaneet yrityksen Lahdessa 1990–1996	39
Yritysten lukumäärä Lahdessa 1981, 1990 ja 1995	39
VANHAN POLVEN KAUPPIAITA	40
Albin Eklund	40
G. Fageholm	40
Herman Drachman	40
Vilhelmiina ja Kalle Helenius	41
Johan August Hellsten	41
J.F. Henriksson	42
Sefania Huotari	42
Nestor Jalonen	42
Gustaf Kollin, K.V. Kunnas	42
Oskar Lefrén	43
Karolina Moesbell	43
Kyösti Paasio	44
Antti Palin	44
K.K. Palmusalo	44
J.G. Sihvola	45
August Veltheim	45
KÄSITYÖAMMATEISTA TEOLLISUUTEEN	47
Kohti teollisuutta	48
Alku Lahdessa	48
Teollisuus ulkopuolella	49
Kasvava teollisuus	49
Puuseppien kaupunki	50
Perinteiden vaalijat	51
Vanhat väistyvät	51
Metalli nousussa	52
Tekstiili lujilla	52
Janon ja nälän torjujat	53
Kohtalokas takaisku	54
Työpaikat toimialoitain Lahdessa 1980, 1990 ja 1995	55
Omistusta ulkomaille	55
TEOLLISUUDEN URANUURTAJIA	63
A. Asko-Avonius	63
Aug. Fellman	63
Ferninand Frigren	64
K.O. Kivekäs	64
Johan Th. Lindroos	64

Henrik Mattsson	65
Jussi Mononen	65
Mikko Nupponen	66
Oskari Rajanen	66
Henrik Schwartzberg	67
Helmi Virtanen	67
II	
OMA JÄRJESTÖ	71
YHDEKSÄN VUOSIKYMMENTÄ LAHDEN LIIKEMIESYHDISTYKSEN TOIMINTAA	73
VAPAAEHTOINEN KAUSI 1908–1920	75
PYSÄHTYNYT AUTONOMIA	75
Vapautta kohti	76
Ammattikunnista yhdistyksiin	76
Vähäistä alkua Lahdessa	77
Suomen Liikemiesyhdistys	77
Kaupallisen opetuksen tarve	78
Alkutoimet kaupungissa	78
Oma yhdistys	79
Alkuinnostuksen huomassa	79
Väsymys yllättää	80
Tärkein saavutus – kauppakoulu	81
Rauenneita toiveita	81
UUSI TULEMINEN	83
Herätysshuuto	83
Vihdoinkin tullikamari	84
Sodasta rauhaan	84
Suuren muutoksen edessä	85
Johtokunnat 1908–1920	85
PAKOLLINEN KAUSI 1921–1954	95
VUOSILTA 1921–1930	95
NUORI TASAVALTA	95
Suuri nousu	95
Jälleen tullikamari	96
Seitsemät liikemiespäivät	96
Heinolan rata	97
Uusi asemarakennus	97
Pikku-Vesijärvi ja satama	98
Vilkastuvat maantiet	98
Virkaillajakunta	99
Johtokunnat 1921–1930	99
VUOSILTA 1931–1940	100
ISÄNMAA VAARASSA	100
Diktaattorien leikit	100
Kehitystä Lahdessa	101
Yhdistyksessä tasaista	101
Kauppaopisto Viipurista	102
Jälleen kerran tullikamari	102
Linja-autoasema	103
Johtokunnat 1931–1940	103
VUOSILTA 1941–1954	104
SODAN JA RAUHAN TIELLÄ	104
Kuohuvassa maailmassa	105
Oma kauppakamari	106
Liikemiesyhdistyksen uusi luonne	106
Talvisodan jälkeen	107
Jatkosodan kokemuksista	107
Vaaran vuosilta	108
Suotuisampiin oloihin	109
Inflaation kynsissä	110
Pakollisuudesta pois	110
Tilalle uusi yhdistys	111
Virkaillijat 1941–1954	112
KAUPPAOPPILAITOKSEN TOIMIPAIKAT	112
VAPAAEHTOINEN KAUSI 1955–1997	121
1955–1974	121
KEKKONEN JA IDÄN VARJO	121
Koiviston nousu	121

Kauhun tasapainossa	122
UUDELLA POHJALLA	123
Lisää varoituksen sanoja	124
Toivomus kaupungille	124
Liikaa säännöstelyä	125
Lahjoitus kauppaoppilaitokselle	125
Kahdet veropäivät	126
Huomiota epäkohtiin	127
Virkillijät 1955–1964	128
1965–1974	129
MUIDEN SIIVELLÄ	129
Tulevaisuuden ennustuksia	129
Uusi messuyhtiö	130
Stipendejä ja avustuksia	130
Muutoksia hallinnossa	131
Virkillijät 1965–1974	131
VUOSILTA 1975–1997	132
TIE HUIPULLE JA POHJAAN	132
Työttömyyden peikko	132
Pankkikriisi	133
Idän ja lännen reviiirit	133
Leninin unelman loppu	134
Vakaata lännessä	134
1975–1984	135
STIPENDEJÄ JA AVUSTUKSIA	135
Lahden Messut vaikeuksissa	135
Hiipuvaa toimintaa	136
Virkillijät 1975–1984	137
1985–1997	138
UUDET SÄÄNNÖT	138
Rikastuvat toimintasuunnitelmat	138
Stipendejä ja avustuksia	139
Tavoitteena jäsenistön kasvu	139
Virkillijät 1985–1997	140

III

MUISTELUJA MENNEISTÄ	145
Alkusanat	147
KAUPPIAAN POJASTA DIPLOMAATTI, LIIKEMIES JA MAAILMANMATKAAJA Jorma Sihvola	149
Apupoikana myymälässä	149
Maija-Liisa satutti nenänsä	150
Opistosta Englantiin	150
Nuori mies Amerikassa	150
Seikkailuja kotimatalla	151
Takaisin Valtoihin	151
LIIKKEITÄ, OLYMPIALAISIA, KAUKOMATKOJA	152
Kirjattuja villakäsineitä	152
Tusina talviolympialaisia	152
Viisi kertaa maailman ympäri	153
MIELIHALULLA VAPAUSSOTAAN, PAINOSTUKSESTA AUNUKSEEN Olli Rautia	155
UUTEEN SOTAAN AUNUKSEEN	156
Taisteluun Tuulosjoella	156
Tykistön mieheksi	156
Rappeutunut moraali	157
VAIKUTTAJIA JA TULOKSIA LAHDEN VANHALLA SAHALLA Tauno Eskola	159
Tarkan matkan johtaja	159
Suuri uudistaja	160
MONIPUOLINEN JALOSTUS VANHAN SAHAN TUKENA	161
Taloja moniin maihin	161
Kontin pohjia ja ovia	162
Laajoja muutoksia	162
KAHDEN SUKUPOLVEN AJANJAKSOLTA LAHDEN SÄÄSTÖPANKIN JOHDOSSE	165
Isän tie pankinjohtajaksi	165
Se suuri romahdus	167
Äitini kirjanpitäjänä	167
Tuttuja pankkimiehiä	168
Suurliikkeen kohtalo	169

MYKKIEN FILMIEN LUMO ELOKUVATEATTEREISSA Heikki Parmela	171
Helios ja Kino-Teatteri	172
Ikimuistoinen New-York-Atlant	172
Kapteeni Naukku ja jääkarhu	173
Loistava Kuva-Palatsi	174
KALLE OSKARI JA OSSI KIVEKÄS, ESAN KIRJAPAINON VOIMAHAHMOT	177
TYÖPÖYDÄN ÄÄRESSÄ VIIMEISEEN SAAKKA	177
Ei malttanut vetäytyä	178
Kalpea poika	178
UUDISTAJA, VAIKUTTAJA, BOHEEMI Lasse Harju	179
Humoristi, kiroilija, poikaviikari	180
Tapaus Kytä	180
Sitikkamies ja veneilijä	181
Käsitöitä, musiikkia	181
Mesenaatti ja liikemies	182
ÅFA – KAHDEN FIRMAN JOHTAJA, MYYNTITYKKI JA HUVIMESTARI Olavi Tammilehto	187
Ihmeitä viululla	188
Joviaali aristokraatti	188
VIIPURILAINEN PEKKO-HERRA OLI ANKARA JA ITSEPÄINEN Reino Rajala	191
Ei koskaan eläkkeelle	191
Satunnaiset torkahdukset	192
Etäällä muista	193
LINDROOSIN VIISI VELJESTÄ TYÖNANTAJINA JA IHMISINÄ Lasse Kilpinen	197
Viisi veljestä	197
Räiskähteleviä, mutta ymmärtäväisiä	198
Vähällä suuttua	198
Palkkioita, pikkujouluja	199
MAALAISSOJAN TIE OKEROISISTA VAATETUSALAN MERKKIMIEHEKSI	
Erkki Tuominen	201
Maanviljelijästä liikemieheksi	201
Kaupasta teollisuuteen	202
Tuotanto Vuorikadulle	203
Päätepisteenä Tuomi-talo	204
BISNESTÄ, SEIKKAILUJA JA MYSTIIKKAA EVALD VIRTASEN ELÄMÄSSÄ	
Tauno Juhana Lahtinen	207
Ankea lapsuus	207
Muukalaislegioonassa	208
Tie tehtailijaksi	209
Matkamies ja mystikko	211
IV	
EILISESTÄ NYKYPÄIVÄÄN	217
NEUVOSTEN ARVOKAS SARJA ASKO-KONSERNIN JOHDOSSA Pertti Lares	219
Vanha vuorineuvos	219
Omaperäinen Fransu	220
UUDISTAJA TAMMIVUORI	220
Onni Penttilä ja hänen seuraajansa	221
Kohti ongelmia	222
Suuri saneeraus	222
Saneeruksesta kasvuun	223
Muuttuva elinympäristömme	224
Monialakonserni Asko	224
KAHDEN MIEHEN VERSTAASTA POHJOISMAIDEN SUURIMMAKSI Timo Vikström	229
Itään ja länteen	230
Siirto Mukkulaan	231
Perheyritys ja tulevaisuus	232
ISÄ JA KOLME POIKAA RAUTEN KEHITTÄJINÄ Heikki Mustakallio	235
Toinen polvi johtoon	236
Laajemmille markkinoille	236
SUVUN KOLMAS POLVI UUDISTUSTEN TIELLÄ Mikko Mustakallio	238
Laman kautta uuteen	238
Päätäväältä suvun hallussa	239
KOLMEN POLVEN LUHTASET, HÄMÄLÄINEN VOIMANNÄYTE Pekka Luhtanen	243
Patruuna ja hallitus	243
Avasi ja sulki ovet	244
KAUPPIAAN JÄLKEEN TEOLLISUUSMIES	244
Suuruutta kohti	245
Pohjimmalla humanisti	245

NUORESTA KAPINALLISESTA KOKENEESI NEUVOKSEKSI	245
Myyntiä ja tuotantoa ulkomaille	246
Laman kokemuksia	246
Uusia toimintoja ja tiloja	247
Pohjoismaiden suurin	247
Tulevaisuutta kohti	248
VUOSISADAN PERINTEEN POHJALTA MALLASTA JA HIIVAA MAAILMALLE	251
Harald Relander	251
Insinööri ja panimomestari	251
Kasvatavat idän markkinat	252
EU:n vaikutukset edessäpäin	253
Yhteiskunnan vääristymä	253
Tulevaisuus nuorten käsissä	254
KAHDEKSAN VUOSIKYMMENTÄ SUOMALAISTA LAATUPAITAA Folke Lindqvist	257
Jousi-paitojen tuotantoon	258
Taiteilijasta yrittäjäksi	258
Ikämiehenä merille	259
KOLMAS JA NELJÄS POLVI JATKAA EDELTÄJIEN TYÖTÄ Jorma Lindqvist	260
Ainoana kotimaista	260
Tulevaisuutta kohti	261
KOIVISTOLAISESTA PIENFIRMASTA MAAN SUURIN LINJA-AUTOYRITYS	265
Martti Tommola	265
Yrityskaupoilla markkinaosuutta	265
Luottamusta tulevaisuuteen	266
Liikennepolitiikka	267
Koiviston Auton tärkeät tapahtumat	267
Koiviston Auto-yhtymä	269
KÄÄPÄN VIISI SUKUPOLVEÄ KANNAKSELLE JA LAHDESSA Tapani Kääpä	271
Sodan alta evakkotielle	272
Alkuvaiheet Lahdessa	272
Ideoista toteutuksiin	273
Suureksi kauppahuoneeksi	273
Tässä ja eteenpäin	274
YLI NELJÄ VUOSIKYMMENTÄ LIHAKAUPPIAANA HALLISSA Urho Terho	277
Viimeinen hallissakin	278
Vireyttä keskustaan	278
Muutamia joukosta	279
Oppia ikä kaikki	279
EREHDYSTEN KALLIS LASKU PANKEILLE JA YRITYKSILLE Markku Ahtela	283
Virta vei mukanaan	284
Työttömyyden ongelma	284
Lahti nousussa	284
KESKUSTAN KEHITTÄMINEN AJANKOHTAISTA LAHDESSA Jorma Helén	287
Oma lähikuva	287
Katse kohti itää	288
Erikoismessujen aika	288
Helsingin esikaupungiksi	288
Keskustan kehittäminen	289
KAUPALLINEN OPETUS	291
LAHDEN KAUPPAOPPILAITOS EILEN, TÄNÄÄN JA HUOMENNA Raili Töntsi	293
Kauppaopetuksen alkutaival	293
Koulutustarjonta kattavaksi	294
Keskiasteen uudistus	294
1990-luku kokeilujen aikaa	294
Ammattikorkeakoulun vakinaistaminen	294
Kaupallisen koulutuksen muutostaustaa	295
Muutoksen suunta ja ohjaus	295
Liiketalouden perustutkinto – merkonomi	295
Merkonomin tutkinnon rakenne	296
Hallinnollisia ja toiminnallisia muutoksia	296
Lahden kauppaoppilaitos – monien mahdollisuuksien paikka	297
LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULUN KEHITYS Ulla Weiho	300
Tradenomin tutkinto	300
Tulevaisuuden näkymät	301
LIITTEET	303
LÄHTEET	327
NIMIHAKEMISTO	329

Aluksi

Pidin tämän kirjan tekemistä mielenkiintoisena ja miellyttävänä haasteena. Se johtui lähinnä kahdesta syystä: Kun muutamia vuosia sitten kirjoitin kirjan Lahden Teollisuusseuran vaiheista, jätin siitä henkilökohtaiset muistelmät pois. Myös toimittamassani televisiosarjassa *”Lahtea ja lahtelaisia vuosikymmenten saatossa”* oli liikealan ihmisten osuus vähäinen. Nyt avautui tilaisuus tämän laiminlyönnin korjaamiseen, ainakin jossain määrin.

Olen jakanut teoksen aihepiirien mukaan neljään jaksoon. Toista jaksoa eli julkaisijayhdistyksen historiikkaa laatiessani olen käyttänyt hyväkseni arkistomateriaalin lisäksi ensisijaisesti Jalmary Niemen – kunnioittamani vanhemman kollegan – kirjassa *”Lahden liike-elämän vaiheita”* olevia tietoja. Myös Lahden historian kaikki osat ovat olleet ahkerassa käytössäni.

Kiitän Lahden Liikemiesyhdistyksen hallitusta saamastani luottamuksesta. Yhteistoiminta työn valvojiksi nimettyjen yhdyshenkilöiden ekonomi Erkki Tuomisen ja myyntipäällikkö Matti Lehtorannan kanssa on ollut toverillisen mutkatonta – niin kuin koko hallituksenkin kanssa. Haastattelupohjaisten kirjoitusten laatimista on helpottanut suuresti se, että keskustelukumppanit ovat valtaosaltaan olleet hyviä tuttavuuksia ja kanssaeläjiä jo vuosikymmenten takaa. Työskentely on tapahtunut samalla aaltopituudella.

Valokuvaaja Raimo Lahdenranta on tehnyt suuren ja arvokkaan työn niin uusien kuvien ottajana kuin vanhojenkin kopioitsijana. Tekstin on viimeistellyt poikani toimittaja Jussi Lahtinen ja kieliasun tarkastanut tyttärenti fil.maist. Leena-Sisko Naskali. Heidän apunsa on tehnyt mahdolliseksi käsikirjoituksen valmistumisen määrääjässä, vajaan puolentoista vuoden kuluessa.

Tähän kirjaan ei liity korkeaa tieteellistä kunnianhimoa. Sen sijaan se pyrkii olemaan tapahtumia ja henkilöitä valaiseva lukemisto tavallista asian harrastajaa varten.

Lahdessa, vanhan kansan kynttilänpäivänä 2.2.1998

TEKIJÄ

I

VANHOISTA AJOISTA NYKYPÄIVÄÄN

Piirteitä Lahden ja sen liike-elämän vaiheista

Liikenteen solmukohdasta kaupungiksi

Puolisen vuosisataa sitten oli Heino-
lan kaupunginjohtajan virkahuoneen seinällä vanha alueellinen kartta, jossa tämä itäisen Hämeen kaupunki komeili keskuspaikkana. Silloinen kaupunginjohtaja Toivo Mikonsaari esitteli sitä mielellään vierailleen. Hän kuljetti sormeaan tieviivaa pitkin kohti lounasta, missä runsaan neljän peninkulman päässä luki pienin kirjaimin: Lahti, kestikievari-paikka.

Tämä paikkakunta oli jo silloin kasvanut vauhdikkaasti kylpyläkauden muistoihin unahtaneen naapurinsa ohi.

Kestikievaripaikan nimi oli kuitenkin osuva. Vanha Hollolan Lahden kylä sijaitsi liikenteellisesti tärkeässä paikassa, pääteiden risteyksessä. Sen kautta kulki Turustu Hämeen härkätienä tunnettu liikenneväylä Hämeenlinnan halki itäisen Suomen keskusta Viipuria kohti. Keskellä kylää, nykyisen torin tienoilla, erkani tästä Ylisestä Viipurin tiestä Suuri Savon tie, joka johti Jyrängön virran poikki Mikkeliä ja Savonlinnaa kohti. Samoilta paikoilta erkani myös tie rannikolle päätepisteensä Porvoon kaupunki.

Asutus oli sijoittunut pääasiallisesti raitti-
kyläksi näiden teiden ja etenkin ensiksi mainitun päätien varteen. Siitä muodostui paljon myöhemmin nykyinen Aleksanterinkatu. Taloja oli 1600-luvulta lähtien parikymmentä ja niissä asukkaita satakunta. Tapahtumien myötä talojen ja ihmisten määrä vaihteli, kunnes vuoden 1800 mant-

taaliluettelon mukaan kylässä oli 39 taloa, 5 torppaa ja asukkaita yhteensä 420.

Silloin elettiinkin jo suurten mullistusten odotusaikaa.

Ensimmäinen myötätuuli

Hattupuolueen mieletön sota venäläisiä vastaan koitui onneksi Lahden kylälle. Turun rauhassa 1743 Ruotsi menetti Lappeenrannan, Savonlinnan ja Haminan kaupungit. Jo aikaisemmin Uudenkaupungin rauhassa 1721 oli Viipuri joutunut Venäjälle.

Kun valtakunnan raja oli siirtynyt Kymijoen läntisimpään haaraan, joka laski Pyhtäällä Suomenlahteen, oli sen turvaksi rakennettava linnoitus. Edellinen oli Haminan luovutuksen yhteydessä jäänyt naapurin puolelle. Samoin niiden asukkaiden ja yritysten, jotka eivät halunneet jäädä venäläisten hallintaan, oli hakeuduttava rajan läntiselle puolelle. Sopiva paikka uudelle asutuskeskukselle löytyi Degerbyn rustholin mailta Pernajan pitäjältä, minne myös uutta linnoitusta alettiin rakentaa. Pari vuotta rauhan teon jälkeen paikalle perustettiin kaupunki, josta samalla tuli Kymenkartanon läänin pääkaupunki vuoteen 1776 saakka. Se ristittiin kuningatar Lovisa Ulrikan mukaan Loviisaksi.

Suurelta osin samat porvari- ja käsityöläissuvut, jotka olivat aikoinaan joutuneet muuttamaan Viipurista Haminaan, siirtyivät nyt uuteen Loviisaan. Samalla tapulioikeus

– oikeus pitää omaa laivastoa ja käydä kauppaa ulkomaisten kanssa – kulki samaa rataa. Loviisasta tuli Savon ja Päijänteen alueiden kaupallinen keskus, joka nyt ohitti aikaisemmin vastaavanlaisessa asemassa olleen Porvoon. Seuraavan vuosisadan alussa, 1809, Venäjä sitten valloitti koko Suomen.

Vasta perustettuun rannikkokaupunkiin muutti ja syntyi useita huomattavia kaupahuoneita, joilla oli omia purjelaivoja ja joiden kauppatoiminta oli monipuolista ja alueellisesti laajavaikutteista. Erityisesti yksi osa siitä, puutavaran vientikauppa, vaikutti merkittävästi myös Lahden kylän ja sen ympäristön kehitykseen.

Tapuliikungin suurliikemiehet kiinnittivät jo 1700-luvun loppupuolella ja etenkin seuraavan vuosisadan alettua huomionsa Päijänteen alueen puuvaroihin. Sen rannoille perustettiin useita silloisen mittapuun mukaan suursahoja, ensin vesi- ja myöhemmin höyrykäyttöisiä. Valmis lautatavara kuljetettiin veneillä ja lotjilla järven eteläiseen päähän Anianpeltoon ja sieltä edelleen maitse Loviisan satamaan. Kuljetus tapahtui talvisaikaan rekipeleillä järven selkien, joen uomien ja muiden tasaisten paikkojen halki rakennettuja oikoteitä myöten.

Rahdin ajo oli merkittävä työllistäjä. Siihen eivät osallistuneet vain Asikkalan, Hollolan ja muiden lähiseutujen hevosenomistajat, vaan lisätulojen ansaitsijoita kerääntyi kauempaakin, mm. Korpilahdelta, Jämsästä ja Saarijärveltä saakka. Jonot teillä olivat usein monien kilometrien mittaisia, kussakin reessä pari tusinaa lautaa tai lankkua. Kysytty vientituote oli laivanrakentamisessa tarvittava puolentoista tuuman paksuinen lankku, jonka leveys oli 11 tuumaa ja pituus 12 jalkaa.

Purjelaivojen määränpäänä olivat taval-

lisesti Keski-Euroopan ja Välimeren satamat, mutta pitkiä valtameripurjehduksiakin harjoitettiin. Paljon käytetty satamapaikka oli Cadizin kaupunki Espanjan etelärannikolla. Paluumatkalla oli lastina mm. suolaa, rautaa, kankaita, etelän hedelmiä sekä tuoreina että kuivattuina, kahvia, teetä, tupakkaa ja viinejä, monenlaista rihkamatavaraa ja yleensä tuotteita, joita kotoisesta omavaraisaloudesta ei saatu. Rahdinajajat hankkivat lisätuloja näiden tavaroiden kuljettamisella paluukuormassa sisämaan paikkakunnille.

Kestikievarit olivat luontevia levähdyspaikkoja matkan varrella. Niissä ravittiin niin miehet kuin hevosetkin. Majatalot sijaitsivat maanteiden varsilla noin 20 kilometrin etäisyydellä toisistaan. Anianpellos-ta tultaessa Lahden kievari oli ensimmäinen ja aikaa myöten se paisuikin yhdeksi maan suurimmista.

Myös määränpäässä oli tietenkin levon, ravinnon ja virkistyksen tarvetta. Loviisan historia mainitsee, että tuossa suuruudeltaan huomattavassa parin tuhannen asukkaana kaupungissa oli yli 30 julkista ja sen lisäksi tuntematon määrä salaisia krouveja, kunnes maistraatti 1817 päätti, että sopiva oluttupien määrä olisi 12. Rajoituksella ei liene ollut kovin suurta käytännön merkitystä. Vanhojen karttatietojen mukaan myös Lahden kylässä oli kievarin lisäksi yksi krouvi.

Puutavaran ohella kuljetettiin satamaan myös elintarvikkeita, kuten voita, viljaa ja suolattua sekä savustettua lihaa. Näitä tuotteita vietiin ulkomaille ja käytettiin ravintona laivoissa. Yleinen vientitavara oli lisäksi tali, mutta sitä vastoin terva kuului Pohjanmaan kauppaan. Näitäkin tavaroita kuljetettiin hevosilla aina Savon perukoilta saakka Lahden kylän kautta kohti lähintä merisatamaa.

Kiskoliikenteen kauteen

Kun ensimmäinen rautatieosuus oli vuonna 1862 Helsingin ja Hämeenlinnan välillä avattu, joutui Lahden kylän tuleva asema vaakalaudalle. Punnittavana oli kaksi vaihtoehtoa runkoradan rakentamisesta Pietariin:

1. Päijänteen rannan eli nykyisen Vääk-syn kautta,
2. Riihimäeltä Lahden kautta itään.

Jos edellinen vaihtoehto olisi toteutunut, olisi Lahti mitä ilmeisimmin jäänyt ikuisiksi ajoiksi yhdeksi maalaiskyläksi muiden Hollolan kylien joukossa. Mutta näin ei tapahtunut. Pitkällisten tutkimusten ja väittelyjen jälkeen päätti senaatti antaa vuoden 1867 valtiopäiville esityksen rautatien rakentamisesta Lahden kautta. Se hyväksyttiin, mutta samalla tehtiin kaksi muuta merkittävää päätöstä. Ne olivat kanavan rakentaminen Päijänteen ja Vesijärven väliin sekä kaupungin perustaminen Lahden kylän maille!

Vuoden 1867 kesä oli onneton. Kylvökausi myöhästyi pahasti ja syksyllä kato vei suurimman osan viljasta. Myöhäissyksyllä tulivat suuret kerjäläislaumat pohjoisesta kohti etelää. Talvella 1868 nälkäkuolemat olivat jokapäiväinen ilmiö.

Näissä olosuhteissa, ryysyläisvoimalla, rakennettiin Riihimäen ja Pietarin välinen rata. Kurjuus koettiin hirvittävänä myös näillä seuduilla. Kuitenkin rautatien rakentaminen edistyi niin ripeästi, että ensimmäinen veturi puuskutti Lahteen vuoden 1869 elokuussa ja marraskuun 1. päivänä vietettiin Riihimäen–Lahden osuuden juhllalliset avajaiset. Rakentaminen oli kestänyt vain vuoden ja yhdeksän kuukautta. Rata Pietariin valmistui seuraavana vuonna.

Vääksyn kanavan rakentaminen aloitettiin 1868 ja kanava avattiin liikenteelle kol-

me vuotta myöhemmin. Kalkkisten kanava, joka avasi vesitien Heinolaan, valmistui 1878. Höyrylaivaliikenne Päijänteellä oli tällöin jo käynnissä, sillä vuonna 1856 oli valtion omistama ”Suomi” aloittanut liikennöinnin Anianpellon ja Jyväskylän välillä. Myöhemmin kanavan valmistuttua ryhtyi mm. Severus Konkolan omistama ”Jämsä” kuljettamaan matkustajia ja tavaroita Lahden ja Jyväskylän välillä.

Lahden merkitys liikenteen risteyspaikana lisääntyi jälleen vuosisadan vaihteessa, kun yksityisen yhtiön omistama Lahden ja Loviisan välinen kapearaiteinen rautatie valmistui. Sitä täydensi vielä 30-luvun pula-aikana rakennettu Lahden ja Heinolan yhdistävä rautatie. Liikenneolosuhteiden parantumiseen vaikuttivat myös myöhemmin Lahden uuden asemarakennuksen valmistuminen 1935 ja kunnollinen linja-autoasema ennen talvisotaa 1939.

Kylästä kauppalaksi

Valtiopäivien päätös kaupungin perustamisesta sai odottaa toteutumistaan lähes 40 vuotta. Sen tilalle tuli vaatimattomampi vaihtoehto, kauppala. Kun Marolan piian niskoille ehkä syyttä pantu tulipalo oli 19.6.1877 polttanut lähes koko kylän, saatiin lohdutukseksi jo vuoden kuluttua ”*Keisarillisen Majesteetin Armollinen Julistus kauppalan perustamisesta osasta Lahden kylän tiluksille Hollolan pitäjässä, osaksi Järvenpään kylää olevan Anttilan maille samassa pitäjässä*”.

Uuden kauppalan alueeksi irroitettiin vaatimaton maakappale palaneen kylän keskustasta. Sen suuruus oli 85,5 tynnyrin-alaa, eli nykymitassa 0,4 neliökilometriä. Enempää ei katsottu tarvittavan, koska ennustusten mukaan asutuskeskuksella ei ollut menestymisen mahdollisuuksia.

Kauppala ei ulottunut edes Vesijärveen, vaan raja kulki nykyistä Lahdenkadun linjaa linja-autoaseman tienoilla ja sitä ylös rautatietä kohti, kuitenkin niin että myös rata jäi emäpitäjän puolelle. Pohjoisessa raja kulki entisen Mallasjuoman vaiheilla ja idässä Vesijärvenkadulla. Aukkaita oli kauppalan perustamisvuonna 1878 pari sataa, mutta kasvoi seuraavan vuosikymmenen aikana sadalla.

Kasvu oli kuitenkin alkanut. Liikenne oli antanut sille hyvän sysäyksen ja tulipalo lopullisen potkun.

KUUMENTUNUT PAIKKAKILPA

Jos Lahden kaupungin isälle pystytettäisiin patsas, niin kenenkähän näköinen se mahtaisi olla?

Kilpailu olisi kova.

Voittajaksi saattaisi selviytyä vaikkapa Taavetti Taavetinpoika Ruokonen, joka Sääksmäen yllisen tuomiokunnan edustajana vuoden 1765 valtiopäivillä tuli Jämsän markkinoiden puolesta puhuessaan lausuneeksi seuraavat sanat:

”Ei kukaan, joka on matkustanut Päijänteen yli, voine olla valittamatta sitä, ettei sen rannoilla ole yhtään ainoata kaupunkia, kun kuitenkin Vetternin varsille, joka on ison joukon pienempi ja yhtä kaukana merestä, on perustettu useita kaupunkeja. Viimeksi toimitetuista kartoista pitäisi näkyä, ettei ole ainoastaan välttämätöntä, vaan myös mahdollista perustaa kaupunki taki kauppala Jyväskylään ja TOINEN PÄIJÄNTEEN ETELÄPÄÄHÄN.”

Tämä talonpoikaissäädyn sarkatakinen edustaja puhui kyllä ensisijaisesti Jyväskylän puolesta, mutta muisti myös järven ete-

läpään. Kun Vääksyn kannaksen puhkaisu-sevasta kanavasta oli ollut monia keskusteluja jo aikaisemmin, saattoi hän tarkoittaa yhtä hyvin Lahtea kuin Anianpeltoakin. Jyväskylän osalta hänen toiveensa toteutui vuonna 1837, mutta Lahti joutui odottamaan kaupungin arvoaan seuraavalle vuosisadalle.

Oikeastaan päätös oli jo silloin tehty. Vuosien 1740–41 valtiopäivillä olivat säädetyt sopineet kaupungin perustamisesta Anianpeltoon, mutta väliin tullut sota painoi asian unohduksiin. Kun säädetyt seuraavan kerran kokoontuivat Tukholmassa, valtiopäivien talousasioita käsittelevä kamari – talous- ja kauppadeputaatio – antoi lausunnon Lahden puolesta, mutta sitä vastoin toinen vastaava elin Suomen asioiden deputaatio, esitti jyrkästi vastustavan kannan. Sen mielestä maassa oli jo kuihtuvia kaupunkeja tarpeeksi ja maaseudulla työvoiman puutetta. Ei siis ollut mitään syytä houkutella lisäväkeä kaupunkeihin ”*joutilaisuuteen ja paheisiin*”.

Kymmenen vuotta Ruokosen esiintymisen jälkeen kävi Hänen Majesteettinsa Kustaa III itse paikan päällä Anianpellossa. Hänen armollisten silmiensä alle oli tuotu kaupunkisuunnitelmia mm. Pulkkilanharjulle, Padasjoelle ja Harmosiin. Voidaan kuvitella, että kuningas tunnettuna kaunosieluna antoi ylistäviä lausuntoja maisemien ihanuudesta, mutta perustamisasian hän jätti lepäämään. Sen sijaan hän kyllä päätti perustaa kaupungin Tammerkosken partaalle ja antoi lähtösysäyksen Heinolan-kin kehittymiselle siirtämällä Loviisassa sijainneen maaherran virkapaikan Jyrängön kosken partaalle. Vesiväylät liittyivät kiinteästi kaupunkihankkeisiin.

Vääksyn kanavan lisäksi pidettiin tärkeänä Päijänteen yhdistämistä Saimaaseen ja mereen. Esitettiin mm. reitin avaamista Vesijärvestä Porvoonjokea pitkin Suomenlah-

teen ja vaihtoehtoisesti Kokemäenjoen vesistön kautta Poriin. Kulun helpottamiseksi olisi Porvoonjoen kosket ollut perattava ja joki yhdistettävä harjun alitse kaivetun tunnelin kautta Vesijärveen.

Se, mikä on ollut käytännössä mahdollista meidän päivinämmä, oli lentävää mielikuvitusta vielä silloin. Lahden osakkeita nosti sekin, että paikka katsottiin sopivaksi linnoitusketjun osaksi. Se olisi täydentänyt Loviisassa ja sen edustalla sijainneita linnoituksia sekä mm. Artjärvelle suunniteltuja välivarustuksia. Alustavia töitä tehtiin jo Mustankallionmäellä, mutta rahan puute ja politiikan muutos tyrehdyttivät hankkeen toteuttamisen.

Pienessä kauppalassa

Lahden kauppalan perustamiskirjassa on seuraava kohta:

”Jokainen joka säädetyssä järjestyksessä on siihen luvan itselleen hankkinut, saa pitää kauppa-, tehdas- tai käsityöliikettä, niin myös varustaa laivoja sekä siellä elinkeinoaan voimassaolevain asetusten mukaisesti harjoittaa.”

Näin kauppalat olivat rinnastettavissa kaupunkeihin, vain sillä rajoituksella, ettei kauppalassa saanut harjoittaa väkijuomaliikettä.

Miksikään valtatekijäksi se ei kuitenkaan vaikutusalueellaan tullut. Asioiden hoito tapahtui edelleen pääasiassa kaupungeissa. Kun Loviisa oli Krimin sodan aikana 1855 tuhoutunut tulipalossa ja sen taloudellinenkin toiminta lamaantunut, kohosi jälleen Porvoon suosio. Rautatien valmistuttua kääntyi suunta Helsinkiä kohti, ja kun Vääksyn kanava avautui liikenteelle, parantivat yhteyden Jyväskyläänkin, minne oli eteläisempien kaupunkien tapaan syntynyt huomattavia kauppahuoneita.

Kaupunki syntyy

Kauppalan ja emäkunnan välit olivat alun pitäen ja pysyvästi huonot. Tehokas tapa estää ”käenpojan” kasvaminen pesässä oli elintilan laajentamisen vastustaminen. Kun rajat olivat ahtaat, ei väestön huomattava kasvukaan pitänyt olla mahdollinen. Lahden kauppalassa oli vuosisadan vaihteessa 840 asukasta, mutta sen välittömässä läheisyydessä tuntuvasti enemmän. Kuitenkin väestön määrä oli kauppalakaudella nelinkertaistunut. Ensimmäisenä kaupungiksi tulon jälkeisenä vuonna, myös alueliitoksen toteuduttua, oli asukasluku jo kolmisen tuhatta. Näin ollen, vastustuksesta huolimatta, kasvu oli räjähdysmäistä.

Kaupungiksi tulon viralliset vaiheet olivat seuraavat:

Seurattuaan aikansa kiistaa Lahden tulevaisuudesta Hämeen läänin kuvernööri asetui vuonna 1900 tukemaan hanketta. Tämä johtui siitä, että elämä kauppalassa oli hänen käsityksensä mukaan suuresti edistynyt ja vilkastunut. Asiaa kysyttiin vuoteen 1904 saakka, jolloin kauppalan asukkaat yleisessä kokouksessaan hyväksyivät ehdotuksen kaupungin peruskirjaksi. Seuraavan vuoden toukokuussa päätti senaatti tehdä alamaisen esityksen hallitsijalle, ja vihdoin marraskuun 1. päivänä 1905, Bobrikovin sortojen jälkitunnelmissa ja vapaampien tuulten puhaltaessa vähän aikaa meidänkin maamme yllä, valapattokeisariksi nimetty Nikolai II allekirjoitti asetuksen kauppalan muuttamisesta Lahti-nimiseksi kaupungiksi. Samalla hän vahvisti kaupungin perustamiskirjan.

Taistelua maapohjasta

Uutta kaupunkia ryhdyttiin kehittämään suurella voimalla ja nopeudella. Mutta kuten kauppala-aikanakin, oltiin edelleen vaikean ongelman edessä: kaupunkiin liitetyt alueet eivät riittäneet lähestulkoonkaan vä-

estökeskuksen kehittämiseen ja kartanon maat ympäröivät edelleen Lahtea rautaisen renkaan tavoin.

Neuvotteluja tilan laajentamisesta yritettiin käydä, mutta heikolla menestyksellä. Kartanon omistaja kapteeni ja sittemmin hovineuvos Aug. Fellman – valtiopäivillä talonpoikaissäädyn nimekäs edustaja – ei ollut myönteinen hankkeelle. Kun asiaa uhattiin turvautua pakkolunastukseen, omistaja närkästyi lopullisesti ja koko hanke jumiutui vuosikausiksi paikoilleen.

Vuonna 1912, samoihin aikoihin kuin uusi ja uljas kaupungintalo valmistui, vanha Fellman kuoli. Perilliset olisivat taipuneet kauppaan, mutta nyt kaupunki oli puolestaan varovainen. Päätäjät eivät rohjenneet sitoutua sahalaitoksen ostamiseen, mikä oli kytketty kartanon myyntiehtoihin. Sitten syttyikin jo ensimmäinen maailmansota, Suomi itsenäistyi ja käytiin verinen vapaussota. Mahtava kartano odotti yhä omistajan vaihdosta.

Näin edettiin vuoteen 1919. Kun kaupungin kanssa ei ollut syntynyt sopimusta, perikunta myi kartanon maineen ja sahoinen kahdelle yksityiselle liikemiehelle, J. Ranta-Knuutilalle ja Emanuel Sirkkuselle. Tähän oli rahoittajapankki KOP kuitenkin liittänyt ehdon, että jos liikemiehet myyvät kartanon edelleen, on sitä ensin tarjottava kaupungille.

Niin kävikin. Vuosikymmenten odotusten jälkeen, pitkien suostuttelujen ja kiistojen tuloksena, valtuusto ylimääräisessä kokouksessaan 2.10.1919 äänin 16 puolesta ja 4 vastaan päätti ostaa Lahden kartanon historiallisen rustitilan. Se käsitti 567 hehtaaria maata ja 56 hehtaaria vesialueita. Kauppahinta oli 3,9 miljoonaa silloista markkaa.

Alueliitosta koskeva anomus laadittiin pikaisesti ja vielä samana vuonna 29. loka-kuuta teki valtioneuvosto päätöksen alueen hallinnollisesta liittämisestä Lahden kau-

punkiin vuoden 1924 alusta lukien. Odotusaikana ennätti arkkitehti Carolus Lindberg laatia ajanmukaisen asemakaavan laajentuvalla kaupungille.

Kartanon oston ja alueliitoksen jälkeen kaupungin kasvu sai sen ”amerikkalaisen” vauhdin, josta se tuli seuraavina vuosikymmeninä tunnetuksi. Kun asukkaita oli 1920 noin 5 200, oli vastaava luku liitoksen jälkeen viisi vuotta myöhemmin jo yli 8 300. Kymmenen tuhannen rajan väestömäärä ylitti 1930, ja kahdenkymmenen tuhannen rajan uuden liitoksen jälkeen 1934. Talvisotaan mennessä Lahti oli kasvanut yli 25 000 asukkaan kaupungiksi.

Sotaan ja rauhaan

Marraskuun viimeisenä päivänä 1939 aloitti Neuvostoliitto hyökkäyksen Suomea vastaan ja ensimmäiset pommit alkoivat putoilla myös Lahteen. Kohde olikin tärkeä, sillä paikkakunta sijaitsee pääradan varressa, täällä sijaitsi yleisradion pääasema ja lisäksi kaupungissa oli huomattavassa määrin teollisuuslaitoksia ja varuskunta. Talvisodan aikana Lahdessa koettiin 21 pommitusta ja niissä kuoli kymmenen ihmistä. Kaikkiaan 231 taloa tuhoutui tai vaurioitui. Seurauksiltaan pahin ilmahyökkäys tapahtui joulukuun 27. päivänä, jolloin mm. kaupungintalo kärsi suuria vaurioita.

Jatkosodan aikana oli kaupungilla parempi onni. Varsinaisia hyökkäyksiä tehtiin vain yksi ainoa, sodan ensimmäisenä päivänä. Vesivehmaan lentokentälle sijoitettu ja ilmavoimia oli talvisodan kokemusten seurauksena vahvistettu siinä määrin, että ne saattoivat torjua vihollisen aiheet. Tämän ensimmäisen pommituksen jälkeen hävittäjälaivua tavoitti venäläiskoneet paluumatkalla ja pudotti niistä suurimman osan. Näyttää siltä, että Lahtea pidettiin sii-

tä lähtien liian riskialttiina kohteena.

Tuotanto toimi tänä aikana ensisijaisesti sodan ja kansanhuollon tarpeita varten. Kun valtaosa miehistä oli sotilastehtävissä, jäivät kotirintaman toimet paljolti naisten, ikääntyneiden miesten ja alaikäisten harjoille. Tilanteen juututtua pitkälliseksi asemasodaksi pääsi osa miehistä takaisin tuotannon pariin. Näin elämä jatkui ilman merkittäviä häiriöitä.

Lahteen saapui sotien aikana ja niiden jälkeen yli 10 000 siirtolaista Karjalasta, enin osa viipurilaisia. Tämä kasvatti paitsi paikkakunnan väkilukua myös henkistä vireyttä. Merkittävää teollisuutta ei tälle paikkakunnalle Karjalasta tullut mutta sitä enemmän kaupallisia yrittäjiä.

Rauhan palattua 1944 syksyllä alkoivat ajankohtaiset työt, kuten jälleenrakentaminen, uusien asuntojen ja julkisten tilojen hankkiminen lisääntyneelle väestölle sekä sotakorvausveloitteiden täyttäminen. Työtömyys ei vaivannut, mutta poliittinen epävakaisuus ja markan arvon nopea heikkeneminen aiheuttivat jatkuvaa huolta. Lakkoilut ja rettelöinnit työpaikoilla olivat lähes jokapäiväisiä ilmiöitä. Varsinaisten ”vaaran vuosien” mentyä ohi kotimaisten työmarkkinoiden pitkäaikainen eripura huipentui vuonna 1956 kolmiviikkoiseen yleislakkoon. Sen antamien opetusten jälkeen alettiin koko yhteiskunnassa tajuta aikaisempaa paremmin etupiirien sovun merkitys. Laajojen tulopoliittisten sopimusten aika koitti.

NOUSUN KAUTEEN

Sotien jälkeen maa ei ollut samanlainen kuin ennen, ei myöskään Lahden kaupunki. Yhteiskunta oli muuttunut, samoin yksityiset ihmiset. Perinteiset arvot – koti, us-

konto ja isänmaa – alkoivat pian rapistua, eivätkä moraaliset ja muut arvot olleet vielä tarpeeksi kypsyneet.

Muutto maaseudulta väestökeskuksiin kiihtyi. Kun kaupungeissa ja kauppaloissa asui 30-luvun alussa vain parikymmentä prosenttia väestöstä, oli tämä osuus 60-luvulle siirryttäessä kaksinkertaistunut. Ja virta paisui kasvavalla voimalla.

Tämä vaikutti myös Lahteen. Kun kaupungin väkiluku oli sotien aikana alle 30 000, se oli seuraavan vuosikymmenen vaihteessa jo 45 000. Vuoteen 1960 mennessä määrä oli noussut 67 000:een ja seuraavan vuosikymmenen vaihteessa se oli 88 000. Pysähdys tapahtui vasta 70-luvun loppupuolella, jolloin kaupungeissa oli 95 000 asukasta. Sen jälkeen muutokset ovat olleet niin pieniä, ettei Lahti ole vielä (1997) ylittänyt sadan tuhannen asukkaan rajaa.

Yleisen puutteen, säännöstelyn, erilaisen korvikkeiden ja mustan pörssin keskellä koettiin kaupungissa ylitse pääsemättömiä näyttäviä ongelmia. Oli puutetta asunnoista, kouluista, jotka kävivät pari vuosikymmentä kahdessa vuorossa, sairaalapaikoista ja paljon muusta. Lahti oli kuin nuorukainen, joka oli äkkiä ja yllättäen kasvanut ulos rippipuvustaan.

Vähitellen tilanne tasaantui. Hakatorneja, puolikunnallisia asuntoja ja asumälähiöitä rakennettiin, kouluja lisättiin ja laajennettiin, ja vihdoinkin viimein nousi kaksi suurta sairaalaakin. Näin pahimmat vaikeudet oli voitettu.

Lahti oli samalla jäänyt jälleen kerran alueeltaan ahtaaksi. Edellinen liitos oli tapahtunut 1933. Aivan kuin 50-vuotisjuhlan kunniaksi kaupunkiin yhdistettiin vuoden 1956 alusta naapurikuntien maita siinä määrin, että Lahdesta tuli huomattavan suuri kaupunki jo laajuutensakin osalta. Vuosien mittaan keskustan puutalot kor-

vaantuivat kerrostaloilla, mikä myös kasvatti toiminnallista tilaa.

Kaupunginjohtajana vaikutti sotavuosisista aina 1967 keväällä Kanarian saarilla tapahtuneeseen hukkumiskuolemaansa saakka värikäs ja toimelias, mutta samalla kiistelty ekonomi ja lainopin kandidaatti Olavi Kajala. Hänen seuraajakseen valittiin aikaisempi kaupunginsihteeri, varatuomari Teemu Hiltunen, joka suuren osan virkaajastaan oli virkavapaalla ja toimi valtiovarainministeriön kansliapäällikkönä eli valtiosihteerinä. Hiltusen poissa ollessa toimi vt. kaupunginjohtajana hallintotieteiden kandidaatti Kalervo Aattela. Häntä seurasi yhteiskuntatieteiden maisteri Seppo Välisalo ja 1996 aikaisempi apulaiskaupunginjohtaja, varatuomari Kari Salmi. Apulaiskaupunginjohtajaksi valittiin yht.maist. Markku Porvari.

Rakentamisen tuloksia

Viime vuosikymmeninä on Lahteen noussut joukko merkittäviä julkisia rakennuksia. Nekin ansaitsevat lyhyen selvityksen.

Kun saavutuksistaan tunnettu Viipurin musiikkiopisto oli siirtynyt sodan myötä Lahteen, se joutui aluksi toimimaan vaatimattomissa ja epäkäytännöllisissä vuokratiloissa. Myös konsertit, joita aloitteleva kaupunginorkesteri ja ulkopuoliset vierailijat pitivät, jouduttiin järjestämään epätyytyttävissä paikoissa. Uuden konserttitalon teuttajana oli musiikkiopiston johtaja, säveltäjä Felix Krohn. Rakennus, jossa toimi opetustilojen ja konserttitalon lisäksi myös ravintola, valmistui 1954.

Ammatilliset oppilaitokset oli siroteltu eri puolille kaupunkia. Oman yhtenäisen rakennusryhmänsä ne saivat Fellmanin pelon alueelle 1957. Sen osina olivat myös

teatterisali ja uimahalli.

Kuusikymmenluvun alkupuolella, 1963, valmistuivat Mustankallion vesitorni ja Teivaanmäen lämpövoimala. Keskustan katuja kaivettiin auki ja kaukolämpöputkia asennettiin paikoilleen. Kymijärven suurvoimala otettiin käyttöön 1976.

Seuraavalla vuosikymmenellä oli saavutuksia runsaasti. Jo 1970 valmistui kauan odotettu kaupunginsairaala. Sen tarpeellisuudesta oli käyty pitkä ja kiihteä riita, jossa vedottiin aina oikeuskansleriin asti. Tämä aiheutui siitä, että valtiovalta oli lykännyt keskussairaalan rakentamista, mistä johtuen kaupungin sairaalalot olivat jääneet pahasti rempalleen. Kun Päijät-Hämeen keskussairaala vihdoin 1976 valmistui, oli paikkakunnalla kaksi tilavaa, ajanmukaista ja korkeatasoista sairaalaa. Niiden keskinäisestä työnjaosta on myöhemmin syntynyt kiistaa.

Toinen tunteita kuohuttanut aihe oli uuden kirkon paikka.

Vanha nikkarityylinen keskustan kirkko oli käynyt ahtaaksi ja huonokuntoiseksi, joten uutta kirkkoa suunniteltiin pitkään. Paikkoja oli katsottu ja piirustuksiakin teetetty. Vihdoin 70-luvun alkupuoliskolla syntyi periaatepäätös, jonka mukaan uusi kirkko rakennetaan vanhan paikalle ja piirustukset tilataan akateemikko Alvar Aallolta, jonka kanssa oli oltu tekemisissä jo aikaisemmin samoissa asioissa. Näin tapahtuikin. Puukirkko purettiin monien kaupunkilaisten kiihkeistä vastalauseista huolimatta ja uusi Ristinkirkoksi nimetty kaupungin keskuspyhättö vihittiin 1978.

Vuosikymmenen puolivälissä oli saatettu päätökseen jätevesien puhdistuslaitoksen suuri rakennushanke Kariniemessä. Samalla toteutettiin jo pari vuosisataa aikaisemmin esitetty ajatus tunnelin puhkaisemisesta Vesijärvestä Porvoonjokeen.

Vuonna 1978 pidettiin Lahdessa hiihdon

maailmanmestaruuskilpailut. Sen takia oli viety loppuun jo useita vuosia kestäneet hiihtostadionin eli urheilukeskuksen rakennustyöt. Tulos – niin sanottiin – oli alallaan maailman ajanmukaisin ja kaunein. Se valittiin myös vuoden valtakunnalliseksi betonityöksi. Keskuksen tuntumaan nousi samana vuonna suurhalli, silloin ylimitoitettuna pidetty, mutta tällä hetkellä jo pariin kertaan laajennettukin.

Lahten kaupunginteatteri, joka toimi kauan Loviisankadulla ahtaissa oloissa ja sen jälkeen *”tilapäisesti”* ammattikoulun salissa, sai ajanmukaiset tilat, kun uusi teatteritalo 80-luvun alussa valmistui. Myös se valittiin vuoden betonityöksi. Myöhemmin liitettiin samaan rakennusryhmään aikuiskoulutuskeskus ja kirjastotalo.

Liikenne vaatii

Ennen sotia maamme tiet olivat sora- päällysteisiä, mutkaisia ja mäkiäisiä. Poikkeusvuosina ei niiden kuntoon ennätetty kiinnittää tarpeellista huomiota. Todellinen muutosten aika koitti vasta 50-luvun puolella, jolloin laajaa teiden parannusohjelmaa alettiin toteuttaa.

Lahtea asia kosketti merkittävästi vuonna 1955, kun uusi Helsingin-tie valmistui. Sitä kutsuttiin silloin pikatieksi. Seuraavan vuosikymmenen puoliväliin mennessä muutkin lähialueiden päätiet, kuten Heinolaan, Vääkseen ja Hämeenlinnaan johtavat, joko korjattiin tai rakennettiin kokonaan uusiin paikkoihin.

Toivomisen varaa jäi kuitenkin vielä runsaasti, sillä liikenteen kasvu oli nopeampaa kuin teiden uusiminen. Se huomattiin erityisesti keväisten kelirikkojen aikoina.

Ajoneuvokannan lisääntyminen on ollut todella jyrkkää. Kun autoja oli 40-luvun lopulla Lahdessa noin 1 000, niitä oli muutamaa vuotta myöhemmin 4 000 ja kymmenen vuoden kuluttua 15 000. Vuoteen 1980 mennessä oli kaupungin ajoneuvokanta noussut 25 000:een ja vuosikymmenen lopulla se oli jo 35 000. Joka kolmannella asukkaalla oli auto.

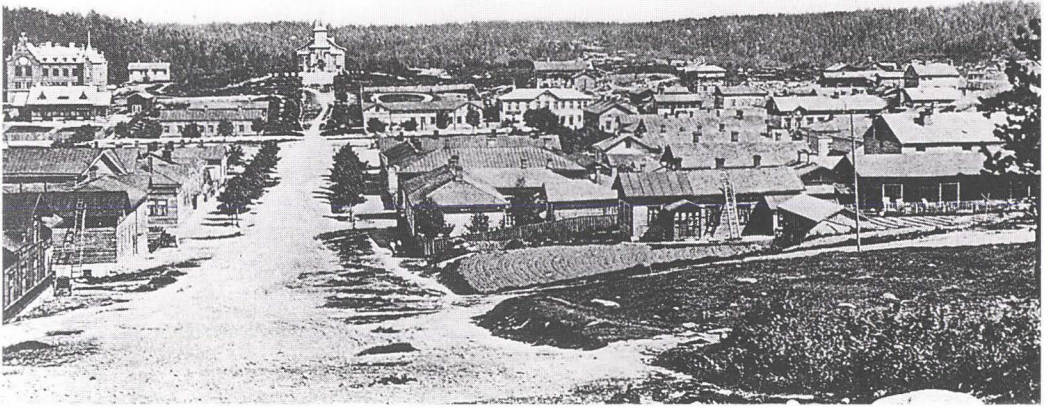
Yksityisautoilun lisääntyminen vaikutti julkisen liikenteen kehitykseen. Viisikymmenluvun alussa lähti Lahden linja-autostasemalta noin 230 vuoroa päivässä, mutta 1965 lähes 650 vuoroa. Sen jälkeen julkinen liikenne ei enää paisunut, vaan alkoi hiljalleen alentua.

Autokannan lisääntyminen vaikutti myös raide- ja vesiliikenteeseen. Monilta rataosuuksilta henkilöliikenne loppui. Niin tapahtui mm. 1956 valtion omistukseen siirtyneellä Loviisan radalla sekä Heinolan radalla. Samalla vesiliikenne Vesijärvellä ja Päijänteellä on vuosikymmenten mittaan matkustaja-alusten osalta hiljentynyt ja muuttunut valtaosaltaan huviveneilyksi.

Tätä kirjoitettaessa vuonna 1997 aloitettiin pitkään suunnitteilla olleen moottoritien rakentaminen Järvenpään ja Lahden välille. Tämä tapahtui paikallisen liike-elämän aloitteesta ja ensimmäisen kerran maassamme yksityisen rahoituksen avulla. Samaan aikaan kehiteltiin suunnitelmia myös oikoradan rakentamiseksi pääkaupungista Lahteen, mihin vanhastaan liittyy ajatus rautatien jatkamisesta Heinolasta Savon radalle.

Nämä molemmat hankkeet lisäävät edelleen kaupungin merkitystä liikenteellisenä keskuksena, ja näin paikkakunnan historiallinen perinne jatkuu tunteamatonta tulevaisuutta kohti.

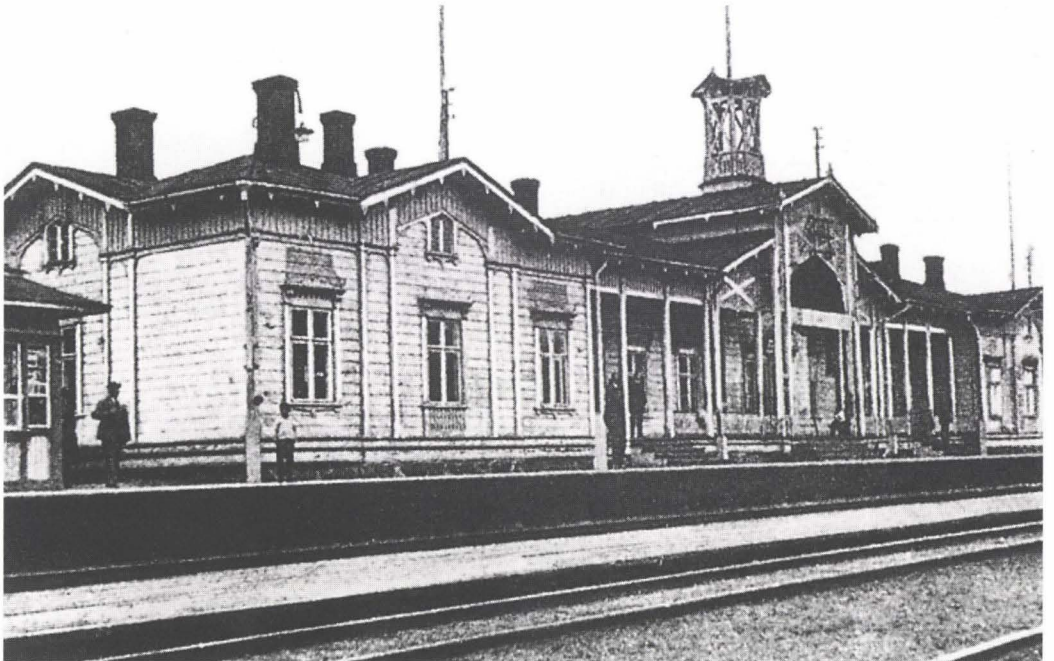
Kauppala vuosisadan vaihteessa. Uusi yhteiskoulurakennus vasemmalla ja nikkarityylinen puukirkko erottuvat matalasta talorykelmästä.

Kaupunkikauden alkuaikoina alkoi kerrostalojakin nousta maisemaan.

Vanhoja suola-aittoja Loviisan satamassa. Paikka oli Anianpellostä suuntautuneen puutavarakuljetuksen pääpiste.

Paikkakunnan kehitys sai alkunsa rautatiestä, joka linjattiin kulkeväksi Hollolaan kuuluvan Lahden kylän kautta. Tämä vanha asemarakennus oli järjestyksessä toinen, sillä ensimmäinen paloi jo muutamia vuosia valmistumisensa jälkeen.

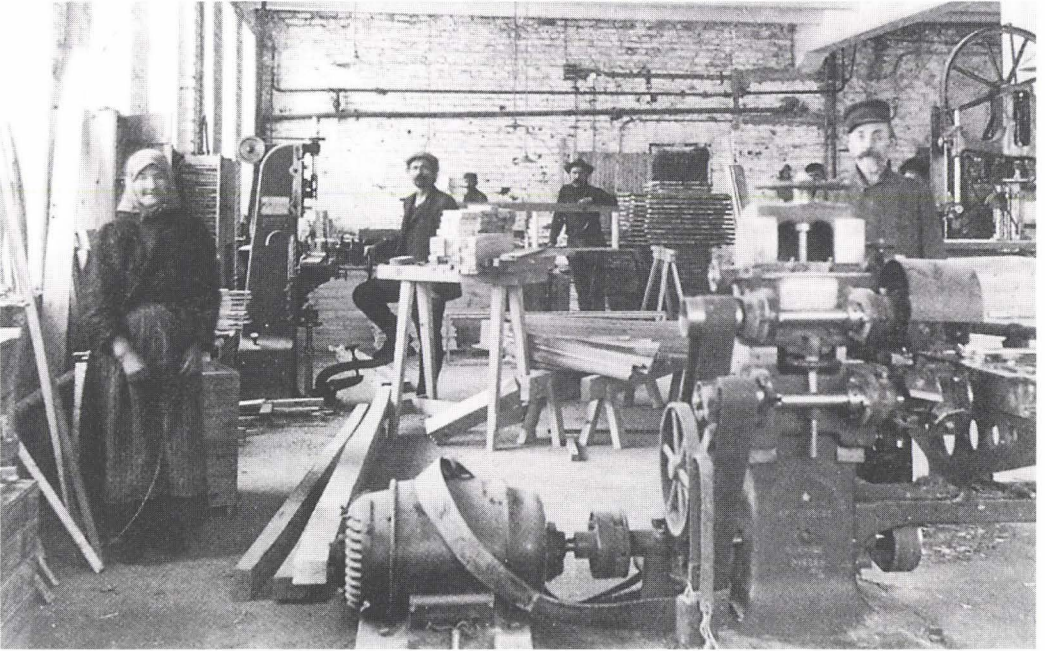

Lahden kartano, toiminnan keskus.

August Fellman kartanonsa portailla sukunsa ympäröimänä 60-vuotispäivillään 1899.

Mikko Nupposen omistama Vihdin Puusepät oli ensimmäinen huonekaluja valmistava tehdas Lahden seudulla. Siinä oli jo höyryvoimalla toimivaa koneistusta.

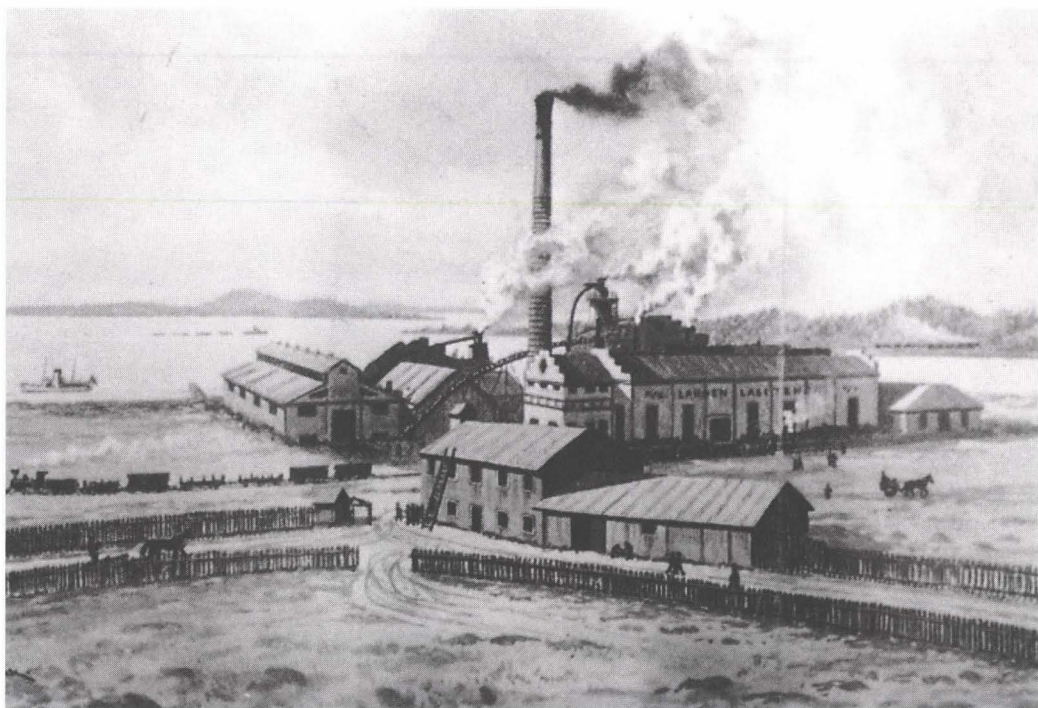

Työskentelyä Oululaisen vanhassa leipomossa Rautatienkadulla. Uudet tilat valmistuivat Kasakkamäentielle 1962.

Toripäivän näkymä uuden kaupungintalon tornista katsottuna. Taustalla näkyvän Lahden kirkon suunnitteli A. Mellin ja se valmistui 1890. Kirkko purettiin Alvar Aallon viimeisen kirkkotyön, Ristinkirkon, tieltä. Se valmistui 1978.

Lahden Lasitehdas vanhimmassa asussaan Niemessä.

Siipirataslaiva "Lahtis" Vesijärven satamassa.

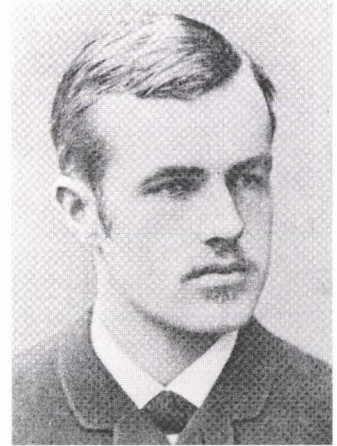
KAUPAN KASVOJA ALKUAIJOILTA

G. Fagerholm

Gust. Kollin

K.V. Kunnas

A. Eklund

N. Jalonen

K. Paasio

Lahtelaisen kangaskauppiaan Johan August Hellstenin poika Juho Kusti Paasikivi sai 60-luvun alussa patsaan nimeään kantavan aukion laitaan. Muistomerkin on veistänyt lahtelainen kuvanveistäjä Veikko Leppänen.

Markkinoista alkoi kauppa

Kaupankäynti ihmisten välillä oli ikivanhaa toimintaa. Sen alku häipyi historian hämärään. Voidaan todeta, että sekin oli jo kauppaa, kun lisäksi karvainen kaksoispoika Easau myi esikoisuutensa ovelalle veljelleen Jaakobille polkuhintaan hernerokasta.

Myös kaupankäyntiä rajoittavat säädökset ovat vanhaa perua. Jos rajoitutaan oman maamme vaiheisiin, voidaan todeta, että erilaisia valtiovallan määräyksiä oli Ruotsi-Suomessa jo keskiajalla. Sitovammaksi järjestys muuttui Kustaa Vaasan aikana 1500-luvulla. Hän ryhtyi noudattamaan periaatetta, jonka mukaan kaiken kaupankäynnin tuli tapahtua kaupungeissa tai virallisesti määrättyillä markkinoilla. Pyrkimyksenä oli voimien keskittäminen mahtavaksi pausnutta hansakauppaa vastaan. Tässä mielessä hän perusti mm. Helsingin kaupungin.

Katolisena aikana oli kaupankäynti yhdistetty eri pyhimysten merkkipäivinä toimitettuihin messuihin. Tästä juontuvat meidänkin päiviimme periytyneet tavaroiden näyttelytilaisuudet, messut, sekä markkinoiden nimitykset, kuten Heikin, Uotin ja Mikon markkinat.

Eräs keskiaikainen markkinapaikka oli myös Hollolassa. Koska Lahden kylä oli käräjäpaikka ja täällä tiet yhtyivät, voidaan olettaa, että markkinatkin pidettiin juuri tässä kylässä. Toinen sopiva markkinapaikka oli tietenkin Hollolan kirkon seutu, minne väki juhla-aikoina kokoontui jumalanpalveluksiin laajoilta alueilta.

Valtiojohtoisen eli merkantilistisen talousjärjestelmän tultua voimaan hakeutui

maaseudun kansa kauppayhteysiin tavallisesti lähimpään kaupunkiin. Näiden seutu-
jen asukkaille se oli Porvoo, yksi kuudesta keskiaikaisesta kaupungista.

Sopiva kulkuväylä oli Porvoonjoki, jota pitkin voitiin sulan veden aikana soutaa, ja talvella se muodosti tasaisen jäätien. Vain kosket oli kierrettävä. Myöhemmin liikenne siirtyi yhä enenevässä määrin teille, ja Loviisan kaupungin tultua perustetuksi myös kauppamatkat lahden tienoilta siirtyivät sinne.

Omat markkinat

Sitkeiden anomusten jälkeen alkoi valtiolta myöntää lupia myös maaseudulla pidettäville markkinoille. Niitä oli kahdenlaisia, vapaita ja yksityisiä. Vapaille markkinoille saivat osallistua kaikkien kaupunkien kauppiat, mutta yksityiset oli rajattu vain jonkin tietyn kaupungin porvareille.

Anojien joukossa oli myös Hämeen rahvas yhdessä Helsingin kaupungin porvareiden kanssa. Tuloksena oli, että vuonna 1672 Tukholmassa kokoontuneet valtiopäivät hyväksyivät markkinapaikaksi muiden ohessa Lahden kylän. Ne olivat – vastoin toisen anojapuolen toivomusta – vapaat markkinat. Niiden pitoajaksi määrättiin elokuun 1. ja 2. päivä, joten ne sattuivat lähelle Olavin eli Uotin päivää, joka oli vanhastaan tälle pyhimykselle omistetun messun ajankohta.

Markkinapaikan on todettu sijainneen lähellä Vesijärven rantaa eli myöhemmin tunnetuksi tulleen Fellmanin pellon tienoil-

la. Ne tulivat ajan mittaan sangen suosituiksi ja paisuivat markkinoista suurimpiin kuuluviksi.

Onnea kesti kuitenkin vain puolisen vuosisataa. Ne markkinoiden vaikutusalueiden osat, jotka käyttivät vesiteitä hyväkseen, ilmaisivat tyytymättömyytensä paikan sijaintiin. Kun oli kertynyt tarpeeksi painavia syitä paikan vaihtamiseksi, myöntyivät valtiopäivät 1727 siihen, että markkinat siirretään Lahdesta Päijänteen ja Vesijärven väliselle kannakselle. Näin saivat alkunsa Anianpellon markkinat. Niitä pidettiin kahdesti vuodessa: talvimarkkinat tammikuun 13. ja syysmarkkinat syyskuun 14. päivänä. Heikin ja Mikon päivät sattuivat lähelle näitä tapahtumia.

Siirron seurauksena Lahden kylä vaipui takaisin hiljaiseksi maalaispaikaksi. Vuonna 1751 kylässä oli edelleen 20 taloa, mutta niissä vain 76 asukasta. Asemansa risteyspaikkana se kuitenkin säilytti.

Anianpellon markkinat pitivät asemansa aina vuoteen 1865 saakka, jolloin ne valtiopäivien pappissäädyn vaatimuksesta lopetettiin. Syyinä oli paheellisen elämän aiheuttaminen paikkakunnalla. Samalla päätöksellä lakkautettiin useita muitakin markkinoita eri puolilta maata.

Toripäivät

Kului puolitoista vuosisataa, ennen kuin torikauppa virisi uudelleen Lahdessa. Rautatien rakentamisen ja kauppalaksi muuttamisen vuosikymmenellä syntyi sellaisen paikan tarve, missä paikkakunnan talonpojat saattoivat myydä elintarvikkeita ja tilan väestö niitä ostaa. Alueella oli silloin maanviljelijöiden lisäksi myös käsityöläisiä ja teollisuuden työväkeä.

Paitsi ruokatavaroita, voitiin torilla myydä ja ostaa myös käsityöläisten tuotteita ja

muita välttämättömiä elintarvikkeita. Näin syntyivät markkinoiden vaatimattomampi muoto, toripäivät.

Myös ne tarvitsivat omat sääntönsä. Vähän ennen vuosisadan vaihdetta, 1897, määräsi kauppalan johto toripäiväksi keskiviikon. Käytännössä tilanne muodoutui sellaiseksi, että jokaisen kuukauden ensimmäisen keskiviikon toripäivät paisuivat suuremmiksi kuin muut. Niin kauppiaita kuin ostajiaakin kerääntyi torille enemmän kuin muulloin. Näin Lahteen kehittyi uusi markkinoiden muoto, joskin vain epävirallisessa mielessä.

Tässä kohden on tilanne pysynyt vuosisadan ajan samana. Sen sijaan yksi toripäivä viikossa osoittautui pian liian vähäiseksi. Kun kauppalasta tuli kaupunki ja väestömäärä kasvoi nopeasti, lisättiin kaupantekopäiviä kolmeksi viikossa. Ne olivat nyt tiistai, torstai ja lauantai, joiden lisäksi pidettiin kuukautinen markkinapäivä ennallaan. Seuraava tarve lisäykseen todettiin vasta 1932, jolloin mm. linja-autojen omistajat olivat valittaneet, että markkustajia oli välipäivinä kovin vähän. Sen jälkeen annettiin lupa torikaupalle jokaiseksi arkipäiväksi.

Tavallisina toripäivinä rajoituttiin päivittäistavaroiden kauppaan, mutta markkinoilla oli tavaravalikoima tuntuvasti suurempi. Erään summittaisen luettelon mukaan tarjolla oli esimerkiksi pellavaa, hampua, niintä, kovasimia, vuolukiveä, pikeä, terästä, nautakarjaa, hevosia, porsaita, keittoastioita, läkkikannuja, työkaluja sekä tietysti runsaasti paloviivaa, olutta ja sahtia.

Eräiden markkinoiden yhteyteen kuului myös pestuutoiminta. Maaseudun työnantajat ja työntekijät kohtasivat toisensa ja sopivat palkoista ja muista ehdoista. Muuton ajankohta oli tavallisesti pyhäinpäivä eli 1. marraskuuta. Tämä työnvälityksen alkeellinen muoto oli käytännössä eri puolella maata aina 30-luvulle ja sotiin saakka.

KAUPPAPUOTIEN SYNTYVAIHEITA

Kun viidenkymmenen virstan suojavyöhyke oli 1861 kaupunkien ympäriltä puretu ja kauppoja sai perustaa kaikkialle maa-seudulle, alkoi uusi toiminta myös Lahden kylässä. Ensimmäinen alan yrittäjä – niin uskotaan – oli talollinen Eerik Juho Juustila, jonka talo sijaitsi nykyisen Aleksanterinkadun ja Mariankadun kulmassa.

Hänen kerrotaan myyneen erilaista *”pienempää tavaraa”*, kuten kahvia, sokeria, sikuria, tupakkaa ja tulitikkuja jo ennen kiellon kumoutumista. Heinolan kaupunki näet sijaitsi niin lähellä, että Lahti kuului suojavyöhykkeeseen.

Juustilan talo oli kauppapaikaksi sopiva, koskapa seuraava kauppias Kaarlo Lindén perusti kauppansa siihen kohta vapautuspäätöksen jälkeen. Myöhemmin asettui samaan kortteliin mm. tunnettu liikkeenharjoittaja G. Fagerholm.

Uudet kauppiat tulivat enimmäkseen rannikkokaupungeista, mm. Loviisasta ja Porvoosta. Kun haminalainen puukhollari Kristian Nackström vuonna 1866 anoi lupaa kaupan perustamiseen Lahden kartanoon, paikkakuntalaiset vastustivat sitä, koska entisilläkin kauppiailta oli vaikeaa tulla toimeen. Talonomistaja Juustilakin oli vastustajien joukossa. Paikallinen nimismies oli kuitenkin myötämielinen, koska tulokas oli lupautunut myymään tavaroita normaaleilla kaupunkihinnoilla. Asia ratkesi lopulta niin, että Nackström osti Lindénin kaupan siitä samaisesta ensimmäisen kauppiaan talosta. Hän oli myös ainoa kauppias paikkakunnalla kohta tulonsa jälkeen sattuneina nälkävuosina.

Kylän arvoa keskuspaikkana oli lisännyt se, että pitäjän postikonttori muutettiin 1863 Lahteen. Elinkeinoasetuksen lieven-

tämisen jälkeen 1868, samaan aikaan tullut rautatie ja elinkeinojen lopullinen vapautuminen 1879 puhalsivat uutta voimaa palaaneen kylän tilalle rakennetulle kauppalalle.

Tässä vaiheessa myös pitäjän apteekkari K.E. Wahstedt päätti siirtää kauppansa ja apteekkinsa Lahteen – ja jälleen siihen Juustilan taloon. Askolasta tullut talollisen poika Henrik Mattsson, myöhemmin teollisuusmiehenä tunnettu, oli aluksi myyskennellyt elintarvikkeita rakennustyöläisille rautatiellä, mutta perusti myös kiinteän kaupan.

Tulijoiden joukossa oli muitakin, jotka ovat jääneet muistiin. Heinolassa ravintolaa pitänyt Karolina Moesbell muutti radan valmistemisvaiheessa Lahteen ja perusti leipomon, matkustajakodin ja kahvilan. Hän oli oman alansa ensimmäinen tällä paikkakunnalla. Vuonna 1875 saapui Tampereelta leskimies Johan August Hellsten ja perusti kangaskaupan. Hänellä oli mukanaan nelivuotias poika Johan Gustaf, joka myöhemmin varttui suureksi valtiomieheksi ja tasavallan presidentiksi nimellä J.K. Paasikivi.

Kymmenvuotiskautena 1868–77 oli Lahdessa 21 kauppiasta, 35 käsityöläistä ja 3 ravintoloitsijaa. Yleisesti ottaen liike-elämä oli hiljaista ja kannattavuus heikkoa.

Syntyneitä ja kaatuneita

Niiden 27 vuoden aikana, jonka Lahti toimi kauppalana, oli taloudessa vain lyhyitä hyviä kausia. Yleensä ajat olivat raskaita ja niinpä monet perustetuista yrityksistä jäivät lyhytikäisiksi.

Tilastojen mukaan kauppalassa oli vuonna 1880 liikkeenharjoittajia 9 ja viisi vuotta myöhemmin sama määrä. Vuoteen 1890 mennessä oli kauppaliikkeitä jo 18, mutta viiden vuoden kuluttua jälleen vain 14. Vuosisadan vaihteeseen mennessä luku oli kuitenkin noussut jo 24:ään.

Ainoa kyläajalta peräisin oleva kauppa oli tällöin kruununvouti K. Palmgrenin perustama ja sittemmin Arndt Koskisen omistama yritys, joka kasvoikin paikkakunnan suurimmaksi. Sama kauppias omisti mm. tiilitehtaan.

Toimintaa vaikeutti sekin, ettei kauppalassa ollut kauppaa rahoittavaa pankkia. Jo vuonna 1848 perustettu Hollolan Säästöpankki toimi Uskilassa. Yritysten asioiden hoitaminen ei kuulunut sen toimenkuvaan. Vasta puoli vuosisataa perustamisensa jälkeen tämä paikallinen rahalaitos siirtyi Lahteen. Tilanne parantui ratkaisevasti 1893, kun Suomen Yhdyspankki ja vuosisadan vaihteessa Kansallis-Osake-Pankki perustivat konttorinsa kauppalan.

Vuosisadan lopun huomattavimmat kauppaliikkeet olivat P.J. Valkosen ja Gust. Kollinin omistuksessa. Kun ne harjoittivat vähittäiskaupan lisäksi tukkukauppaakin, voidaan niitä pitää pienimuotoisina kaupahuoneina. Kollinin yritys päättyi konkurssiin, missä varat olivat tosin velkoja suuremmat, ja hänen poikansa ylioppilas K.V. Kunnas jatkoi toimintaa. Myöhemmin hän myi liikkeen J.O. Koskiselle.

Ehkä merkittävin tämän ajan kauppias oli kuitenkin kangaskauppaa ja vaatturiliikettä pitävä G. Fagerholm, sittemmin arvotaan kunnallisneuvos. Hänen liikkeensä säilyi perustajansa kuoleman jälkeen 30-luvulle saakka, mutta perillisten aikana yritys päättyi vararikkoon.

Saman aikakauden kauppiaita olivat vielä sekatavara- ja myöhemmin kirjakauppaakin pitänyt Albin Eklund, Aug. Veltheim – konkurssi 1903 –, Lahden Rauta- ja Rakenusainekauppa (Alsta) sekä O. Forssin liha-kauppa. Lähes kaikki liikeyritykset kauppalakauden päättyessä sijaitsivat Rautatien- ja Aleksanterinkadun varrella – edellisellä 46 ja jälkimmäisellä 32 kauppa.

Ensimmäisen kauppahallinsakin Lahti

sai jo kauppalakaudella, mutta se lakkautettiin pian kaupungiksi tulon jälkeen. Uusi halli, jossa oli 7 myymälää, rakennettiin 1910 ja nykyinen torin reunassa oleva halli vuonna 1923.

Tukkukauppojen kaupungiksi

Jo ennen ensimmäistä maailmansotaa vilkastui liiketoiminta huomattavasti. Kun teollisuus oli lähes kokonaan kaupungin rajojen ulkopuolella, toimi kauppa itse kaupungissa.

Lahdesta kehittyi erityisesti tukkukauppojen sijaintipaikka. Uusia alan liikkeitä syntyi ja valtakunnalliset tukkaliikkeet perustivat tänne sivukonttoreitaan. Alussa tukku- ja vähittäiskauppa toimivat yhdessä, mutta myöhemmin ne erosivat omiksi erikoisaloikseen.

Vanhinta varsinaista tukkukauppaa harjoitti kauppias J.O. Koskinen, joka lopetti vähittäiskaupan pidon jo 1908. Hänen liikekumppanikseen tuli muutamia vuosia myöhemmin Oskar Ikonen, ja liike toimi pitkään, aina 30-luvun loppuvuosiin saakka.

Puutalossa nykyisen Kulmalan paikalla toimi 1910-luvulla perustettu tukkuliike Kyläkallio & Kumppani. Sen osakkaana ja liikekumppanina oli sittemmin Lahden Säästöpankin pitkäaikaisena johtajana tunnettu Antti Palin. Kun punaiset olivat vapaussodan aikana murhanneet Kyläkallion, liikekin vähitellen sammui.

Ensimmäisen maailmansodan aikana 1916 perusti asiakalalainen ja Amerikassakin kokemuksia hankkinut Kyösti Paasio kaupan, joka pian muuttui tukkuliikkeeksi. Hänen liikekumppaneinaan olivat myöhemmin teollisuudessa menestynyt J. Mononen ja sittemmin itsenäiseksi tukkukauppiaksi ryhtynyt U.A. Mäkelä. Kun perustaja vuonna 1928 kuoli, muutettiin liike osakeyhtiöksi.

Savo-Karjalan Tukku liike perusti sivupis-

teen Lahteen 1917, Maakauppiaiden Osakeyhtiö samana vuonna, tamperelainen K.P. Ruuskanen 1919 ja Talous-Osakekauppa 1921.

Näiden liikkeiden toiminta-alue oli varsin laaja. Pohjoisessa se ulottui Päijännettä myöten Jyväskylän porteille ja muilla suunnilla rautatietä hyväksi käyttäen Riihimäen, Kouvolan ja Loviisan liepeille.

Tukkukaupoista elinvoimaisimmaksi Lahdessa osoittautui Paasion perustama. Se sinnitteli nimellä Paasio & Kumpp. tavaramalan ja säännöstelyn keskellä sodan jälkeen. Myöhemmin tilanne kuitenkin parani ja liike aloitti myös joustavan pikatukkutoiminnan nyt nimellä Tukku-Paasio Oy. 70-luvun alussa toinen tukkuliike Pohjanmaa Oy osti sen, mutta nimi säilyi yhä, kun tytäryhtiöstä tuli Tukku-Paasio. Perustajan nimi poistui yrityksestä vasta 1977. Pohjanmaa Oy puolestaan lopetti kaupanteon Lahdessa 90-luvun puolivälissä ja sen toimintaa jatkaa Suomen Spar Oy.

Sodan jälkeiset vuodet toivat suuria muutoksia tukkuliikkeiden kenttään. Kilpailuun oli tullut mukaan välirauhan aikana Kesko Oy, joka oli syntynyt pienempien tukkukauppojen yhteen liittymisen tuloksena. Yksi näistä oli Lahdessaakin sivupistetään pitänyt Savo-Karjalan Tukkuoliike. Sen vahvimpina kilpailijoina ovat olleet yksityispuolella Tuko Oy – yhteenliittymä sekä osuustoiminnallisella puolella SOK ja OTK, joilla molemmilla on vankka jalansija kaupungissa.

Viipurilaisten lahja Lahden talouselämälle oli Starckjohann & Co:n siirtyminen paikkakunnalle. Se harjoittaa niin tukku- kuin vähittäiskauppaakin ja on valtakunnallisessakin mitassa erittäin merkittävä rauta- ja rakennusalan kauppahuone. Sen oli perustanut 1868 Viipuriin muuttanut saksalaissyntyinen Peter Starckjohann, jonka suku oli liikkeen johdossa aina 90-luvun

lamavuosiin saakka. Parhaimmillaan on yrityksen palveluksessa ollut yli 2 000 työntekijää. Velkasaneerauksen jälkeen lokakuussa 1997 puolet yhtiön osakekannasta siirtyi ruotsalaisen Trelleborg-konsernin haltuun. Myöhemmin Trelleborgista tuli Starckjohannin pääomistaja.

Yksi ala, jossa tukku- ja vähittäiskauppa ovat sitkeästi pysytelleet yhdessä, on rauta-ala. Sen vanhin edustaja Lahdessa, Rautakauppa Alsta, siirtyi 1919 helsinkiläisen Rake Oy:n omistukseen ja jatkoi puutalossa Aleksanterinkadulla pitkään seuraaville vuosikymmenille.

Kaupunkikauden alussa perusti K.E. Mäkelä rautakaupan, mutta luopui siitä 1926 ja perusti tiilitehtaan Virenojalle. Ensimmäisen maailmansodan aikana avasi toimiliikemies Aleks Kauranen kolmen poikansa kanssa rauta-alan yrityksen, ja se säilyi 30-luvulle asti. Vapaussodan vuonna aloitti toimintansa Lahden Rautakauppa Oy mutta siirtyi myöhemmin vaasalaisen Teräs-yhtymän omistukseen. Se toimi vuosikymmeniä torin reunassa.

Aikaisemmin mainitusta Eklundin kaupasta muodostettiin myöhemmin osakeyhtiö nimeltä Lahden Talousliike Oy. Sen osake-enemmistön hankki haltuunsa nuori kauppias J.V. Soisalo, joka sittemmin erikoistui kangasalalle.

Päivittäistavarakauppiasta pitkäaikaisin oli J.G. Sihvola. Hän aloitti kauppiasuransa Lahdessa jo kaupungin perustamisvuonna 1905 ja jatkoi sitä 50-luvulla tapahtuneeseen kuolemaansa saakka. Toiminimeä jatkoi vielä useita vuosikymmeniä hänen poikansa Jorma Sihvola. Muita tunnettuja kauppiaita olivat vuosisadan alkupuolella mm. T.W. Mäkinen ja J. Matikainen.

Monet pienistä yrityksistä kuolivat sen takia, ettei perustajan luopuessa kaupan pidosta ollut sopivaa seuraajaa. Tilanne oli tyystin erilainen kuin teollisuudessa tai eri-

tyisesti maataloudessa, jossa omaisuus pyysi saman suvun hallussa jopa vuosisatojen ajan.

Vähittäiskaupan kehitystä

Vaikka vähittäiskauppa alkoikin yksityisliikkeistä, on myös osuustoiminnan panos ollut vanhastaan vahva. Jo ennen sotia oli 1907 perustetulla Lahden Osuuskaupalla (OTK) kolmisenkymmentä sivumyymälää. Ensimmäinen tavaratalokin valmistui Rautatienkadulle 1940. Vuonna 1958 oli toiminta levinnyt jo 12 kunnan alueelle ja toimipaikkoja oli lähes 200. Suurimmillaan se oli 60-luvun puolivälissä, jolloin työntekijöitä oli noin 1 500. Myöhemmin sen kilpailukyky kuitenkin heikkeni ja 1983 liike fuusioitiin keskusliikkeen Eka-nimen alle, jolloin LOK:n itsenäinen tie päättyi. Työväen osuusliikkeen raunioille perustettiin 90-luvulla Tradeka.

Lahden Seudun Kauppakunta (SOK) perustettiin 1941. Hollolan Osuuskauppa liittyi siihen heti ja 70-luvulla myös joukko muita lähiseutujen osuuskauppoja. Tällöin liike sai nimekseen Päijät-Hämeen Osuuskauppa. Se oli vuokralaisena keskusliikkeen rakennuttamassa Valtakulman talossa, missä oli tavaratalo sekä hotelli ravintoloinen. Enimmillään liikkeen palveluksessa oli noin 800 työntekijää. 90-luvun puolivälissä se koki naapurinsa kohtalon eli yhdistettiin suurempaan yksikköön Osuuskunta Hämeenmaahan. Vain tavaratalo City-Sokos jäi omaksi toiminimekseen.

Yksityisen vähittäiskaupan alalla on viime vuosikymmeninä menestynyt parhaiten vuonna 1940 Kannakselta evakkoon tullut Kääpän kauppaketju. Sillä oli jo ennen jatkosodan päättymistä Lahdessa neljä myymälää. 70-luvun puolivälissä oli yrityksen piirissä jo 17 elintarvikemyymälää, kaksi

jalkinemyymälää ja kemikaliokauppa. Vuonna 1977 liike muuttui osakeyhtiöksi nimellä Kääpä Oy ja laajentui edelleen. Se avasi paikkakunnan ensimmäisen markettityyppisen suurmyymälän City-marketin ja myöhemmin Aleksanterin, joka oli kaupungin suurin. Sen omistukseen tuli myös ravintoloita. Yritys työllisti enimmillään noin 450 henkilöä. Johdossa oli 90-luvulla kauppiassuvun viides polvi.

70-luvun lopulla, jolloin pienmyymälöiden määrä oli korkeimmillaan, toimi Lahdessa Keskoa tukkuliikkeenään pitäviä eli K-kauppoja 43 ja tukolaisia eli T-kauppoja 28. Lisäksi oli näistä riippumattomia yksityiskauppoja 24.

Suurmyymälöiden tuli alkoi vähentää rajusti lähikauppojen määrää. Erikoisliikkeillä – etenkin kaupungin keskustassa – oli paremmat henkiin jäämisen mahdollisuudet. Päivittäistavara-kauppoja oli kaupungissa 1968 kaikkiaan 366 mutta 1980 enää 225. Suurmyymälöiden osuuden yhä kasvaessa supistui lähikauppojen luku tästäkin edelleen niin, että niiden olemassaolosta alettiin kantaa vakavaa huolta.

90-luvun ensimmäisellä puoliskolla vallinneesta taloudellisesta lamasta huolimatta perustettiin Lahteen runsaasti uusia yrityksiä. Toiminta 1991–95 välisenä aikana oli kuitenkin yleisesti ottaen hiljaisempaa kuin sitä edeltäneinä ns. hulluina vuosina.

Varsinaista kauppaa harjoittavia yrityksiä perustettiin 1990–96 kaikkiaan 1 717 ja eri alan yrityksiä yhteensä 4 634. (Lähempi selvitys taulukossa).

Kauppan osuus kaupungin elinkeinoista on ollut ylivoimaisesti suuri. Jos mukaan lasketaan liike-elämää palvelevat toiminnot, näyttäytyy ero muihin sitäkin selvempänä. Lahdessa oli 1995 tilaston mukaan kaikkiaan yli 5 000 yritystä. Kaupan alalla oli yritysten määrä vuosikymmenen alusta alentunut.

Toiminnan rahoittajat

Lahdessa oli pitkään kaksi tasavahvuista ja keskenään kilpailevaa säästöpankkia: Hollolan Säästöpankki, joka fuusioiden jälkeen vuonna 1967 muutti nimensä Salpausselän Säästöpankiksi, sekä vuonna 1911 perustettu Lahden Säästöpankki. Nämä yhdistyivät 1985 Päijät-Hämeen Säästöpankiksi, ja tämä yhtiö 1992 valtakunnalliseen Suomen Säästöpankkiin. Kuitenkin jo seuraavana vuonna koko säästöpankkiryhmä keskuspankkeineen jaettiin muiden rahalaitosten kesken. Lähinnä tähän toimintaan liittyvästä pankkituesta koitui veronmaksajille useiden kymmenien miljardien markkojen lasku.

Työväen säästöpankki oli jo aikaisemmin toiminut Lahdessa, mutta lopetettu. Vuonna 1962 se aloitti uudelleen toimintansa nimellä Lahden Työväen Säästöpankki. Vajaa

vuosikymmenen myöhemmin se yhdistettiin Suomen Työväen Säästöpankkiin, joka puolestaan 1992 siirtyi suuria tappioita karsittuun Kansallispankin haltuun.

Osuuspankki aloitti hiljaisen toimintansa osuuskassana Lahden seudulla 1935 mutta sai ilmaa siipiensä alle vasta sodan jälkeen. Vuonna 1970 vaihtui nimi Lahden Seudun Osuuskassasta lainmuutoksen myötä pankiksi ja edelleen fuusioiden jälkeen 1990-luvulla Päijät-Hämeen Osuuspankiksi. Toiminta jatkuu.

Paikallisten rahalaitosten lisäksi ovat paikkakunnalla viime vuosikymmeninä toimineet Kansallis-Osake-Pankki, Suomen Yhdyspankki ja Helsingin Osakepankki. Viimeksi mainittu yhdistyi sittemmin Yhdyspankkiin, ja 90-luvun puolivälissä KOP ja SYP fuusioituivat ottaen yhteiseksi nimekseen Merita Pankki. Myös valtion omistama Postipankki on tuttu lahtelaisille.

ALOITTANEET YRITYKSET LAHDESSA V. 1990–1996

Toimiala	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1.1.–1.12.1996
Teollisuus	62	47	60	51	61	54	62
Rakennustoiminta	181	87	64	60	83	73	63
Tukku- ja vähittäiskauppa, ravitsem., majoitus	312	240	266	304	206	175	214
Kuljetus, varastointi, tietoliik.	46	41	15	13	28	53	30
Rahoitus-, vakuutus-, kiinteistötoim., liike-elämää palvel. toim.	185	149	116	107	139	158	132
Henkilökohtaiset palvelut	91	74	83	115	87	114	133
YHTEENSÄ	877	638	604	650	604	627	634

Lähde: Kaupparekisterilehti 31.12.1996 (nro 1/97)

YRITYSTEN LUKUMÄÄRÄ LAHDESSA 1981, 1990 JA 1995

Toimiala	1981	1990	1995
Teollisuus	391	567	596
Rakentaminen	116	664	501
Kauppa	990	1784	1661
Liikenne	106	364	385
Liike-elämää palv.toim.	275	878	1215
Henkilökoht. palvelut	435	622	697
YHTEENSÄ	2313	4879	5055

VANHAN POLVEN KAUPPIAITA

Albin Eklund

Kauppias ja monitoimimies Albin Eklund oli syntynyt Loviisassa 14.4.1866. Rippikouluiässä hän lähti kauppa-apulaiseksi Helsinkiin ja sieltä edelleen Heino-laan. Kun hänen sisarensa Olga oli perustanut vuonna 1890 ensimmäisen kirjakaupan Lahteen, seurasi veli 1892 perässä.

Hän perusti sekatarvakaupan torin varteen ensin Pankinportin kohdalle, mutta siirsi sen myöhemmin ent. Salpausselän Säästöpankin rakennuksen paikalla sijainneeseen puutaloon. Vuonna 1909 muuttui liike osakeyhtiöksi nimellä Lahden Talousliike Oy, ja hän oli sen johtokunnassa vuoteen 1929 saakka.

Albin Eklund omisti myös sisarensa kuoleman jälkeen kirjakaupan. Eräässä vaiheessa hän piti leipuriliikettäkin ja osallistui Hotelli Lahden perustamiseen Mariankadulle puutaloon, jossa sittemmin sijaitsivat mm. ”puulyseo” ja kaupunginkirjasto. Hän tuli valituksi mm. Lahden ensimmäiseen kaupunginvaltuustoon liikemiesten listalta. Niin ikään hän kuului Lahden Liikemiesyhdistyksen perustajiin.

Kauppias Eklund kuoli 1947 yli 80-vuoden ikäisenä.

G. Fagerholm

Gustaf Fagerholm syntyi vaatimattomissa oloissa Tampereella 7.12.1859. Hän aloitti työnteon jo alle kymmenvuotiaana ja osoittautui niin tarmokkaaksi, että 20-vuotiaana hänellä oli jo oma kangas- ja sekatarvakauppa. Pidettyään sitä kymmenisen vuotta ja avioiduttuaan hän muutti 1888 Lahden kauppaan.

Täällä hän kohosi pienestä alusta paikakunnan suurkauppiiaaksi. Liike sijaitsi torin varressa Aleksanterin- ja Mariankadun kulmassa, mihin hän myös rakennutti kolmikerroksisen kivitalon. Siinä harjoitettiin vähittäiskaupan lisäksi tukkukauppaa.

Liiketoimintansa ohessa Fagerholmista kehittyi huomattava kunnallismies. Hän kuului vuosisadan vaihteessa kauppalahallitukseen ja sen jälkeen vuosina 1906–27 eli kuolemaansa saakka kaupunginvaltuustoon. Näistä ansioistaan hän sai kunnallisneuvoksen arvonimen.

Kuten toisaalla tässä kirjassa käy ilmi, hän kuului myös Lahden Liikemiesyhdistykseen ja oli sen alkuaikojen kantavia voimia. Lisäksi hänet tunnettiin avokätisenä lahjoittajana.

Fagerholmin liike toimi ensin perustajan nimellä, sen jälkeen perheyhtiönä ja pääomistajan kuoleman jälkeen Oy Fagerholmin perilliset -nimisenä. Se päättyi vararikoon 1931.

Herman Drachman

Tämä kaupungin ensimmäinen makkaramestari ja liha-alan erikoiskauppias oli saksalaista sukujuurta, mutta syntynyt Virossa 30.3.1873. Hän saapui vuosisadan vaihteessa Suomeen ja anoi 1903 lupaa saada ryhtyä tekemään makkaraa Lahden kauppalassa. Suomen kansalaisuuden hän sai vapaussodan jälkeen 1918.

Toimipaikkana Herman Drachmanilla oli vuodesta 1910 lähtien kivitalo osoitteessa Rautatienkatu 16, eli paikka missä sitä ennen oli toiminut konkurssiin mennyt urkutehdas. Kun tämä vanha rakennus vuonna 1961 purettiin, päättyi myös

Drachmanin tehtaan toiminta ja yritys jatkoi vähittäismyymälänä. Omistajan kuoleman jälkeen 1928 liike muutettiin osakeyhtiöksi.

Paitsi makkarantekijänä ja liha-alan kauppiaana Herman Drachman tunnettiin menestyvänä urheilijana, lähinnä painijana Lahden Ahkeran riveissä. Sen lisäksi hän oli innokas ravimies ja metsästäjä. Kuollessaan hän oli 55-vuotias.

Vilhelmiina ja Kalle Helenius

Tässä kohden pitää mainita ensin aviopuoliso Vilhelmiina, os. Ahonen, sillä todellisuudessa hän aloitti yrityksen. Jo hänen äitinsä oli puoliammattimainen leipoja, sillä hän leipoi ja toimitti hapanleipää Tornatorin työläisille.

Kalle (Kaarle) Helenius oli syntynyt Hämeenlinnassa 23.3.1881. Hänen tuleva vaimonsa oli, vaikka vanhemmat olivatkin muuttaneet Sysmästä Lahteen, leipuriharjoittelijana hämeenlinnalaisessa liikkeessä. Saman liikkeen mestari sattui olemaan kotoisin Oulusta, ja siitä sai tuleva yritys nimensä.

Lahdessa nuoripari osti leipomon Rautatienkadulta. Työntekijöitä oli vain yksi, vaimo. Mies, joka oli alun pitäen aikonut ryhtyä pika-ajuriksi, ryhtyi hoitamaan leipomon lämmitystä ja samalla kuljetti leipomon tuotteita torille myytäväksi.

Siitä toiminta vähitellen laajeni. Se oli erityisesti rinkeleiden ansiota, sillä ne tekivät hyvin kauppansa. Perheyhtiö perusti kahvilaverkoston, ravintoloita ja jopa oman vehnämyllyn. Oululainen Oy oli luettavissa lahtelaisten suuryritysten joukkoon, kun se seuraavan sukupolven aikana 1958 myytiin Ab Fazer Oy:lle, kuitenkin niin, että laitoksen nimi säilyi.

Kalle Helenius kuoli 1944, mutta hänen

uttera puolisonsa Vilhelmiina eli vielä kolmisen vuosikymmentä aviomiehensä jälkeen.

Johan August Hellsten

Tämän niminen mies perusti kangaskaupan Lahden kylään 1875. Viisi vuotta aikaisemmin hän oli kiertävänä tamperelaisena kauppiaana käynyt hevospeleillä Lahden joulumarkkinoilla mukanaan nuori vaimonsa, joka odotti lasta. Poika syntyi nykyisen Hämeenkosken Huljalan kylässä, mallassaunassa, ja sai nimekseen Johan Gustaf. 17-vuotiaana koululaisena Hämeenlinnan lukiossa hän suomensi nimekseen Juho Kusti Paasikivi.

Isä Hellsten, kuten monet muutkin sen ajan yrittäjät, oli peräisin vaatimattomista oloista. Nuorena poikana hän oli kauppiaan renkinä Tampereella. Samalla hän säästi rahat omaan hevoseen ja tavarakuormaan sekä ryhtyi itsenäiseksi kiertokauppiaksi.

Muuttaessaan Lahteen leskeksi jääneellä kauppiaalla oli mukanaan nelivuotiaan pojan lisäksi tämän sisarpuoli Karolina sekä vaimovainajan sisar Katharina Hagman.

Kylän palon yhteydessä tuhoutui myös Hellstenin liike. Nuori yrittäjä rakensi nyt uuden kauppatalon hankkimalleen tontille Hämeenkadun ja Mariankadun kulmassa. Asunto oli samassa rakennuksessa. Apuna liikkeen hoidossa oli Katharina ja hieman vartut-tuaan myös Karolina. Isäntä itse harjoitti liikkeen hoidon lisäksi edelleen kiertokauppaa.

Kauppias Hellsten eli vain 38 vuoden ikään. Kuoleman jälkeen velkaantunut kauppatalo myytiin ja Katharina Hagman perusti pienen rihkamatavarakaupan nykyisen Rajasen kelloliikkeen paikalle. Hän otti myös hoitoonsa kouluikään ehtineen orpo-

pojan. Tämä J.K. Paasikiven kasvatusäitinä tunnettu pienyrittäjä kuoli 1899 ennätettyään sitä ennen nähdä lahjakkaan suojatinsa nousevan menestykseen.

J.F. Henriksson

Samana vuonna 1878, kun Lahdesta tuli kauppala, se sai myös oman kultasepäniikkeen. Sen perusti seitsemän vuotta aikaisemmin Helsingissä kisällikirjansa saanut kultaseppä Johan Ferdinand Henriksson. Tukijana oli liikemies Henrik Mattson.

J.F. Henriksson kuoli Lahdessa 1921. Tämä alansa ensimmäinen liike, mistä sai ostaa mm. kihlasormuksia, sijaitsi Rautatienkadulla numerossa 12. Kultaseppä teki kaikki esineensä joko omin käsin tai apulaistensa avulla. Hänen merkityksensä oli suuri nimenomaan uuden kultaseppäpolven kouluttajana.

Kulta- ja hopeaesineiden ostajina olivat lähinnä lähiseuduilla asuvat herrasväet ja venäläiset upseeriperheet Hennalasta.

Kultaseppä Henriksson omistautui siinä määrin työlleen, ettei hänellä ollut sanottavasti yhteiskunnallisia eikä muita ammatin ulkopuolisia harrastuksia.

Sefania Huotari

Sekatavarakauppias Sef. Huotari, kuten hän nimensä kirjoitti, oli syntyjään hollolalaisia. Syntymäaika oli 2.12.1877.

Ensimmäisen kauppansa hän perusti 1903 Humpulanvillaan yövärtija Saarisen taloon. Se oli kauppa *”koti ja ulkomaan tavaroille”*, kuten paikallisessa sanomalehdessä julkaistussa avausilmoituksessa sanotaan. Kolmen vuoden kuluttua hän kuitenkin muutti liikkeensä Vuorikadulle ja myöhemmin aivan keskustaan torin kulmaan

nykyisen Nova-talon paikalle.

Huotari oli raittiusmies sekä innokas kuorolaulaja. Hän kuului vuosisadan alkuvuosina Lahden Mieskuoron perustajiin sekä osallistui myös oman ammatillisen järjestönsä Lahden Liikemiesyhdistyksen toimintaan.

Kuolinvuosi on 1947. Jälkipolvet muistelevat Huotaria pienikokoisena ja puuhakkaana ja jonka näkyviä ominaisuuksia olivat ystävällisyys ja palvelualltius.

Nestor Jalonen

Urheiluliikkeen harjoittaja Mannert Nestor Jalonen syntyi Pyhärannassa 4.11.1877. Toimittuaan nuoruusvuosinaan apulaisena Raumalla ja Stockmanin tavaratalossa Helsingissä hän perusti kone- ja urheilukaupan Lahteen 1907.

Alussa oli liikkeen osoitteena Rautatienkatu 12, mutta myöhemmin hän muutti torin varteen ns. Fagerholmin taloon. Myyntiartikkeleina olivat alussa hyvää vauhtia yleistyvät polkupyörät ja erilaiset urheilualaan kuulumattomat koneet, mutta vähitellen hän erikoistui yksinomaan urheilutarvikkeisiin.

N. Jalonen myi liikkeensä 1939, mutta sen toiminta jatkui vielä pitkään tämän jälkeen. Hän kuului pitkiä aikoja kaupunginvaltuustoon ja ajoittain myös -hallitukseen. Liikemiesyhdistyksessä hän ajoi erityisen innokkaasti tullikamariasiaa.

Kuolema kohtasi Jalosen matkalla Kuopiossa 1949.

Gustaf Kollin, K.V. Kunnas

Kysymyksessä olivat isä ja poika, molemmat kauppiaita. Gustaf eli Kustaa Kollin syntyi Hausjärvellä 28.9.1834 ja aloitti elä-

mänuransa työmiehenä rakennuksilla, mutta ryhtyi sitten yrittäjäksi perustaen kaupansa Lahteen Aleksanterin- ja Rautatienkadun kulmaan (Nykyinen Sokos).

Kun liike myöhemmin teki vararikon, siirtyi Kollin takaisin rakennustöihin, nyt itseoppineeksi rakennusmestariksi. Hän erikoistui kirkkoihin ja johti kuuden kirkon rakentamista. Lisäksi hän rakensi huomattavan määrän muita taloja.

Kollin kuoli vaimonsa kotipitäjässä Orimattilassa 1902.

Poika Gustaf Villehard – Kustaaksi kutsuttu hänkin – oli vanhin kahdeksasta lapsesta. Hän kävi ylioppilaaksi Lahden yhteiskoulussa, suomensi nimensä jo varhain Kunnakseksi ja ryhtyi jatkamaan opintojaan Helsingin yliopistossa.

Isän vararikon, jossa varoja oli kuitenkin enemmän kuin velkoja, sai hänet siirtymään kaupan pitoon. Kauppahuone harjoitti edelleen tukku- ja vähittäiskauppaa ja oli paikkakunnan johtavia alallaan.

Sairaus pakotti kuitenkin luopumaan pian lupaavasta urasta. Hän myi 1909 kauppahuoneen J.O. Koskiselle ja kuoli vielä samana vuonna.

Oskar Lefrén

Sitä mukaan kuin rautatietyöläisiä ja teollisuuden palveluksessa olevia ihmisiä muutti paikkakunnalle, tarvittiin raaka-ainneiden lisäksi valmiita elintarvikkeita. Tärkein niistä oli tietenkin leipä. Näin syntyi jo kyläkaudella pieniä kotileipomoita.

Yksi perustajista oli Oskar Lefrén, syntynyt 16.11.1853 ja kuoli matkalla Viipurissa 1926. Oppinsa hän oli käynyt Hämeenlinnassa ja tuli alun pitäen Lahden kylään ravintoloitsija Karolina Moesbellin omistamaan leipomoon. Omansakin hän ehti perustaa ennen kylän paloa.

Mestari Lefrén rakennutti uuden leipomon, joka toimi vielä kaupunkikaudella. Paikkakunnan ensimmäinen kisällikirja sieltä annettiin 1896, eli samana vuonna kuin pahamaineinen Nikolain II nousi valtaistuimelle. Ajan mittaan toiminta kuitenkin kävi kannattamattomaksi ja seurauksena oli vararikko.

Lefrénillä oli toinenkin merkittävä tehtävä. Kun Lahdesta oli tullut kaupunki ja se sai oman maistraatin, leipurimestari valittiin sen oikeusneuvosmieheksi. Tätä virkaa hän hoitikin lähes kuolemaansa saakka, mikä tapahtui 73 vuoden iässä.

Karolina Moesbell

Kyläaikana oli Lahdessa kestikievari ja krouvi, mutta ei ravintolaa nykyaikaisessa mielessä. Lähin ravintola oli Heinolan kaupungissa, ja sen omisti tanskalaissyntyinen Carl Emil Moesbell. Hänellä oli suomalainen vaimo nimeltä Karolina.

Kun Karolina oli jäänyt leskeksi, hän ei enää viihtynyt Heinolassa, vaan muutti vuonna 1869 Lahteen, minne oli juuri valmistumassa rautatie. Tänne torin laidalle – sittemmin Valtakulman ja Ascotin nimellä tunnetun talon paikalle – hän perusti leipuriliikkeen ja matkustajakodin.

Suuri tulipalo, joka alkoi melkein Karolinan talon tuntumasta, ei tuhonnut sitä. Se oli ainoita rakennuksia kestikievarin ohella, joka keskustassa säilyi. Kun seuraavana vuonna (1878) toimitettiin tonttihuutokauppa, huusi rouva Moesbell tontin Nikolainkadun (Vapaudenkadun) ja Rautatienkadun kulmasta, ja tarmokas kun oli, muutti vanhan rakennuksensa tähän uuteen paikkaan.

Tässä hän harjoitti ravintolaliikettä vanhuuteensa saakka. Hänen jälkeensä jatkoi samassa paikassa ravintolaliikettä 1892 perustettu Lahden Seurahuone.

Kyösti Paasio

Lahden tunnetuin ja pitkäaikaisin tukku-liike kantoi Paasion nimeä. Sen perustaja Kyösti Paasio syntyi Asikkalan Urajärvellä 12.7.1879. Työskenneltyään nuorukaisena Niilo Helanderin tukkuliikkeessä Heinolassa hän lähti Amerikkaan, missä oleskeli kahteen otteeseen ja piti siellä tupakka-kauppaa viitisen vuotta.

Palattuaan pysyvästi kotimaahan hän kävi kauppakoulun Helsingissä. Sen jälkeen hän osti Nastolan Osuuskaupan konkurssipesän varaston ja perusti vuonna 1916, ensimmäisen maailmansodan aikana, tukku- ja vähittäisliikkeen nimellä Paasio & Kump. Liiketovereina olivat mm. J. Mononen ja U.A. Mäkelä, jotka myöhemmin erosivat ja perustivat kumpikin oman menestyvän yrityksensä.

Liike osti kauppias V.T. Mäkisen talon Aleksanterin- ja Rautatienkadun kulmasta ja muuttui pelkästään tukkukaupaksi. Paasio, kuten sen ajan liikemiehet yleisesti, osallistui kaupungin kunnallisiin luottamustoimiin sekä Lahden Liikemiesyhdistyksen toimintaan.

Kyösti Paasio kuoli 1929, mutta liike jatkoi toimintaansa aluksi perustajan lasken johdolla. Myöhemmin, vuosikymmenten kuluttua, omistus siirtyi valtakunnallisten suuryritysten haltuun. Ennen talvisotaa liike muutettiin osakeyhtiömuotoiseksi ja vuodesta 1964 se toimi Tukku-Paasio Oy:n nimellä.

Antti Palin

Kauppias ja sittemmin säästöpankinjohtaja Antti Palin syntyi nyk. Hämeenkoskella 28.4.1882. Oltuaan aluksi prokuristina K.V. Kunnaksen tukkuliikkeessä hän perusti yhdessä Kustaa Kyläkallion kanssa tukku-

liikkeen Aleksanterin- ja Vesijärvenkadun kulmaan (Kulmalan paikka). Liikekumppanin tultua murhatuksi vapaussodan aikana hän piti aluksi yritystä yksin, mutta tultuaan valituksi Suomen Harjatehdas Oy:n toimitusjohtajaksi, lopetti sen.

Varsinaisen elämäntyönsä Antti Palin teki kuitenkin pankkialalla. Hänet valittiin vuonna 1924 Lahden Säästöpankin esimieheksi ja hallituksen puheenjohtajaksi, mistä tehtävistä hän myöhemmin siirtyi pankin toimitusjohtajaksi. Eläkkeelle siirtymisen jälkeen 1958 tuli pankin toimitusjohtajaksi hänen poikansa Heikki Parmela.

Liikemiesyhdistyksessä Palin toimi perustamisesta lähtien. Samoin hän oli Lahden Mieskuoron perustajajäseniä. Hän oli myös innokas urheilutoimintojen harrastaja.

Antti Palin kuoli 1960.

K.K. Palmusalo

Karl Gustaf Paulin, joka myöhemmin suomensi nimekseen Kalle Kustaa Palmusalo, syntyi Hollolassa 3.11.1885. Toimittuaan aluksi maanviljelijänä hän perusti sekatarvakaupan Lahden kauppalaan vuonna 1880. Hänen talonsa sijaitsi torin varressa nykyisen Tuomitalon paikalla.

Enemmän kuin kauppiana Palmusalo tuli tunnetuksi monipuolisena kunnallismiehenä. Hän ajoi ponnekkaisesti mm. kaupunkiasiaa ja toimi perustetun kaupungin rahatoimikamarin ensimmäisenä puheenjohtajana sekä Seurahuoneen kunnallisena valvojana.

Julkisissa tehtävissään hän joutui monien kiitosten ja myös moitteiden kohteeksi. Tunnustukseksi valtiovalta myönsi hänelle taloustirehtöörin arvonimen. Palmusalo kuoli vuonna 1929.

J.G. Sihvola

Juho Gustaf Sihvola syntyi Asikkalassa 28.11.1882. Aloitettuaan kauppapulaisena kotipitäjässään sekä Eura-joella hän muutti vuonna 1900 apulaiseksi T.V. Mäki-sen sekatavarakauppaan Lahteen.

Viisi vuotta myöhemmin hän perusti oman kaupan ja rakensi 1907 kauppatalon ostamalleen tontille Vesijärvenkatu 32:een. Siinä hän pitikin sekatavarakauppaa koko ikänsä eli yli 50 vuotta.

Hänen asiakaskuntanaan olivat erityisesti lähipitäjien maalaiset. Vuonna 1934 liike alkoi lisäksi valmistuttaa ja myydä kirjottuja villakäsineitä, joita meni sekä kotimaan markkinoille että vientiin satoja tuhansia pareja.

Perustajan kuoleman 1958 jälkeen käsi-nekauppaa ryhtyi hoitamaan hänen Amerikasta palannut poikansa Jorma Sihvola, joka myös toi baari-idean Lahteen.

J.G. Sihvola tuli tunnetuksi kauppatoimintansa ohella menestyksekkäänä urheilijana ja hänen poikansa maapalloa kiertävänä matkailijana.

August Veltheim

Kauppalakaudella Lahdessa toiminut August Veltheim oli syntynyt Saksalaisista vanhemmista 30.4.1852. Lahteen hän muutti 1882, siis kolmekymmenvuotiaana.

Hänen kauppansa sijaitsi torin kulmassa, entisen KOP:n ja nykyisen Meritan paikalla. Sen lisäksi hän oli monessa yrityksessä mukana. Merkittävin ja kohtalokkain niistä oli Albinus Jurvan urkutehdas, jonka konkurssissa 1903 meni myös hänen oma liikkeensä.

Kiinteistön osti konkurssihuutokaupasta talonomistaja J. Simolin, ja Kansallispankki rakensi paikalle harmaan kivitalonsa 1913.

Veltheim tuli tunnetuksi paitsi liikemiehenä, myös paikallisen VPK:n päällikkönä, kansakoulun johtokunnan puheenjohtajana ja nuoren yhteiskoulun tukijana.

Hänen kuolinvuotensa on 1919.

Käsityöammateista teollisuuteen

Vaikka kaupanteko on ikivanhaa toimintaa, ei se taida vetää vertojaan käsityöammattien harjoittamiselle. Jo niihin aikoihin kun muinainen luolamies veistä kalkutteli kivistä itselleen, oli ammatin harjoittaminen alkanut. Maamme kansanrunoudessakin esiintyy taitava käsityöläinen Seppo Ilmarinen, joka valmisti Sampo-nimisen monitoimikoneen.

Lahden historiassa on maininta vuodelta 1632 – samana vuonna sankarikuningas Kustaa II Aadolf kaatui Lützenin taistelussa – Lahden kylän asukkaista. Sen mukaan kylässä oli 65 talollisen ja näiden omaisten lisäksi joukko sotilaita perheineen, pieni lauma loisia ja kerjäläisiä sekä yksi (1) käsityöläinen eli yhteensä 101 ihmistä. Koko laajassa Hollolan pitäjässä oli toki käsityöammattien harjoittajia, kuten suutareita, räätäleitä, seppiä ja muita ammattimiehiä tuntuvasti enemmän, mutta jostakin syystä vain tämä yksi ainoa oli sattunut asettumaan Lahden kylään.

Varsinaisesti järjestäytyneet käsityöläiset harjoittivat kuitenkin ammattiaan kaupungeissa, jonne kauppakin oli keskittynyt. Kuitenkin esim. Lahden kylässä oli vuonna 1864 jo kolme suutaria, saman verran räätäleitä sekä yksi seppiä.

Suomessa siirryttiin kiinteään ammattikuntajärjestelmään 1620-luvulla, ensin pääkaupungissa Turussa ja sen jälkeen muissa kaupungeissa. Pyrkimyksenä oli kunkin käsityön haaran etujen suojeleminen, vapaan kilpailun ehkäiseminen ja ta-

varoiden ostajienkin etujen turvaaminen siinä mielessä, että ammattikuntalaitos valvoi myös hintoja ja työn laatua. Mestarin, kisällin ja oppipojan nimitykset ovat peräisin tästä järjestelmästä. Nykyisin vielä joillakin aloilla voimassa oleva oppisopimusjärjestelmä kantaa näiden aikojen muistoa.

Ammattikuntalaitoksen tiukkoja sääntöjä lievennettiin aikojen kuluessa useita kertoja, kunnes täydellinen elinkeinovapaus astui voimaan vuonna 1879 säädetyllä lailla. Samalla säädettiin laki elinkeinoyhdistyksistä. Sen mukaan kaupan harjoittajien tuli liittyä liikemiesyhdistyksiin ja käsityöläisten sekä teollisuuden harjoittajien omiin yhteisiin yhdistyksiin. Säännökset koskivat jälleen vain kaupungeissa asuvia ammattien harjoittajia, mutta eivät kauppaloita tai maaseutua.

Kuvan siitä, miten monimuotoinen ammattien kirjo kaupungeissa oli, antaa lähimmästä rannikkokaupungista Loviisasta 1800-luvun alkupuolella tehty luettelo: seppiä, puuseppiä, kultaseppiä, kelloseppiä, kupariseppiä, vaskenvalaja, vaunuseppiä, tinanvalaja, tynnyrintekijä, sorvari, satulaseppiä, muurari, lasittaja, suutari, räätäli, säämiskäntekijä, nahkuri, kankuri, köydenpunoja, värjäri, peruukintekijä, hatuntekijä, kirjansitoja, maalari, leipuri ja ajomies.

Ammattien määrä kasvoi ajan mukana, kunnes vihdoinkin teollinen tuotanto alkoi niitä poistaa. Voidaan katsoa, että uudet yhdistykset korvasivat elinkeinovapauden myötä historiaan jääneet killat, eri ammattien omat yhteenliittymät.

Kohti teollisuutta

Teolliseen tuotantoon kuuluvan toiminnan voidaan katsoa alkaneen jo silloin, kun viljan jauhatus siirtyi käsikivistä vesi- ja tuulimyllyihin. Tarkastuskirjojen mukaan Hollolan pitäjässä oli 1500-luvun lopulla 30 vesimyllyä – niistä viisi Lahden kylässä.

Myös puutavaran sahauksessa siirryttiin käsityöstä vesivoiman käyttöön. Vuonna 1765 perustivat Hollolan rovasti Jaakko Krook ja hänen lankonsa lääninsihteeri Jeremias Walleen sahalaitoksen Herralan kylään. Samoihin aikoihin alkoi myös Päijänteen rannikkometsien hyväksikäyttö. Loviisalaiset kauppahuoneet, joita omistivat mm. Clayhillsien, Sundmanien, Sucksdorfien ja Unoniusten suvut, perustivat sahoja järven tuntumaan.

Höyryn käyttäminen voiman lähteenä oli kiellettyä vuoteen 1857 saakka, kunnes Krimin sodan ja Aleksanteri II:n valtaan nousun jälkeen alkoivat vapaammat tuulet tässäkin kohden puhaltaa. Pikkutarkkoja rajoituksia, jotka olivat ulottuneet aina raamien ja sahattavien tukkien määrään sekä laitosten käyttöaikaan asti, alettiin poistaa. Yritystoiminnan elpymistä auttoi myös se, että Suomi sai 1863 oman rahan, markan, jonka arvo muutamia vuosia myöhemmin sidottiin kultaan.

1800-luvun alkupuoli oli ns. manufaktuurin aikaa. Se oli välivaihe käsi-teollisuuden ja nykymuotoon kehittyvän tehdastuotannon välillä. Tällaisia pienimuotoisia teollisuusyrityksiä olivat mm. Messilään 1818 perustettu verkatehdas sekä sen yhteyteen rakennetut nahkatehdas, värjäyslaitos, kutomo ja satulasepän paja. Vuosisadan puolivälissä perustettiin myös öljymylly Padasjoelle ja sittemmin hyvin menestynyt verkatehdas nykyiselle Hämeenkoskelle.

Alku Lahdessa

Rautatien rakentamista seuranneet vuodet olivat Lahdessa merkittävää nousun aikaa. Vuonna 1867, surkean nälkätalven aattona, oli vastikään armeijasta eronnut alikapteeni August Fellman ostanut kylän suurimman talon, Kartanon vanhan ratsutilan. Kolme vuotta myöhemmin hän perusti Vesijärven rantaan sahalaitoksen nimeltä Lahtis Ångsåg Ab. Rahoittajana ja yhtiön pääomistajana oli ruotsinmaalainen teollisuusmies Hjalmar Cassel, loviisalaisen suurkauppiaan Anders Sundmanin vävy.

Heikentyneet suhdanteet johtivat tämän paikkakunnan ensimmäisen suuryrityksen konkurssiin. Kun ei toinenkaan pääomistaja onnistunut, lunasti Fellman vuonna 1881 laitoksen kokonaan itselleen. Hän oli jo sitä ennen hankkinut alan kokemusta pitämällä pienempää sahaa Pikku-Vesijärven rannassa. Nyt myös suuren sahan menestys parani, Fellman nousi nopeassa tahdissa paikkakunnan varakkaimmaksi mieheksi ja työntekijöitä hänellä oli jo satamäärin.

Lahteen muuttaneen väestön myötä vanhat tavatkin höltyivät. Niinpä paloviinan käytöstä näyttää tulleen vakava ongelma. Johtaakseen juomatapoja laimeampiin aineisiin perustivat apteekkari K.E. Wahlstedt ja kapteeni Fellman yhteisen oluttehtaan Niemen alueelle. Tämä 1871 aloittanut tehdas ei kuitenkaan ollut alansa ensimmäinen pitäjässä, sillä jo pari vuosikymmentä aikaisemmin oli kruununvouti K.E. Wichman aloittanut kaupallisen oluen valmistuksen Laitilan kartanossa.

Paikkakunnan juomateollisuudella on siis pitkät perinteet.

Teollisuus ulkopuolella

Vuonna 1874 siirtyi Niemen oluttehdas kauppias H. Mattssonin omistukseen, ja vuosisadan alussa se muutti varsinaisen kauppalan alueelle uuden tehdasrakennuksen valmistuttua Nikolainkadun eli nykyisen Vapaudenkadun varteen. Siinä se toimi vuoteen 1917, jolloin väliaikainen kieltolaki astui voimaan. Tämä teollisuuslaitos oli kauppalan suurin ja valmisti olutta vuosittain (esim. 1904) lähes 300 000 litraa.

Vähän myöhemmin tuli Niemen alueelle toinenkin alkoholipitoisia juomia valmistava tehdas, Lahden Polttimo. Heinolalaisperäisen Ferdinand Frigrenin tultua laitoksen johtajaksi se kasvoi ja monipuolistui nopeasti. Yhtiön omistuksessa oli oluttehtaan lisäksi hiivatehdas, virvoitusjuomatehdas, tiilitehdas, koivukeppiin sorvaamo, proomussa toimiva kiertävä saha, höyrysaaha, hinaaja ja matkustajalaiva ”*Lahtis*”, jonka nimi myöhemmin muutettiin suomenkieliseen asuun.

Tornatorin rullatehtaassa, joka perustettiin 1880-luvulla, oli jo alkuaikoina lähes parisataa työntekijää. Ylivoimaisesti suurimpana työnantajana pysyi kuitenkin Lahden saha. Vaikka laitokset toimivatkin kauppalan rajojen ulkopuolella, suuri osa niiden työntekijöistä asui itse kauppalassa ja ainakin asioi siellä. Koko Hollolan kihlakunnassa oli vuosisadan lopussa 73 työpaikkaa ja niissä työntekijöitä 835. Valtaosa työpaikoista oli juuri kauppalan rajan tuntumassa.

Varsinaisessa kauppalassa tuotteiden valmistus rajoittui – oluttehdasta lukuunottamatta – perinteisiin käsityöliikkeisiin. Vuonna 1890 niitä oli 20, joissa työntekijöitä 52. Viittä vuotta myöhemmin liikkeiden luku oli noussut yhdellä ja työntekijämäärä kymmenellä. Tämän jälkeen kasvu oli nopeampaa, sillä vuosisadan vaihteessa oli erilaisia verstaiteita 36 ja niissä väkeä 122.

Kasvava teollisuus

Kaupunkikauden ensimmäisinä vuosina ei teollisuuden kasvu ollut mitenkään nopeaa. Myöhemmin vauhti kuitenkin kiihtyi. Joitakin erityisiä sentään alkuaikoinakin syntyi.

Yksi näistä oli Lahden Rautateollisuus Oy, joka ensin kituliaasti elettyään alkoi insinööri H. Schwarzbergin aikana menestyä ja kasvaa.

Vuonna 1912 perusti tehtailija Mattsson kahden poikansa kanssa varsinaisen oluttehtaan lisäksi tehtaan mietojen mallasjuomien valmistusta varten. Sen sijaintipaikka oli kirkon takana. Syynä uuden teollisuuden haaran aloittamiseen oli se, että raittiuspolitiikkaa suosiva valtiovalta vapautti miedot juomat mallasverosta, jota vastoin vero vahvojen juomien osalta kaksinkertaistui. Yhtiön nimeksi tuli Oy Mallasjuoma, ja se sai viisi vuotta myöhemmin isännöitsijäkseen sittemmin hyvin tunnetuksi tulleen Gunnar Åhfelt-Arjamon.

Myös lähialueille tuli uutta toimintaa. Vuonna 1906 aloitti Pallaksen rullatehdas ja joitakin vuosia myöhemmin Pyörä- ja Puuteollisuus Oy. Nämä kuuluivat vielä Hollolan kuntaan.

Huomattavimpia niistä laitoksista, jotka syntyivät nuoreen kaupunkiin 1924 toimittetun alueliitoksen jälkeen, olivat Fennia Faneri Osakeyhtiö ja Oy Lahden Lasitehdas Ab. Edellisen omistajana ja johtajana oli insinööri J.Th. Lindroos ja jälkimmäisen Borup & Kni kärkimiehenään tilanomistaja Georges Borup. Samaan yritysryppääseen tämän kanssa kuuluivat myös Lahden margariinitehdas, Niemen saha ja Lahden laattikkotehdas. Samoihin aikoihin Kauppiaiden Teollisuus Oy perusti kaupunkiin tilitikkutehtaan ja margariinitehtaan. Vuonna 1926 sai Lahti oman osuusmeijerinkin.

Elintarviketeollisuuteen antoi huomatta-

van panoksensa myös K. Heleniuksen leiperiperhe, joka oli perustanut Oululainen Kotileipomoon jo 1909. Siitä kehittyi myöhemmin tunnettu monitoimiyritys.

Vuonna 1926 perusti liikemies J. Mononen jalkinetehtaan nimellä Saapas- ja Lapi-kasteollisuus, joka valmisti muiden tuotteiden ohessa mm. hiihtokenkiä. Niin tuli lahteilaisista monoista pysyvä käsite.

Tekstiili- ja vaateusteollisuus ansaitsee oman mainintansa. Siinä ovat alkuaikoina kunnostautuneet erityisesti naiset.

Jo viime vuosisadan lopulla perusti Hil-da Lehtonen Tornatorille kotikutomon, joka myöhemmin kehittyi alusvaatteita valmistavaksi tehtaaksi.

Aikaisemmin Pietarissa asunut Helmi Virtanen aloitti vuosisadan vaihteessa ompelutoiminnan, josta kehittyi Lahden Paitaja esiliinetehtas. Toimitiloikseen hän rakennutti nykyisen paloasemana toimivan rakennuksen Joutjärven tuntumaan. Työntekijöitä oli laitoksessa parhaimmillaan yli 300, lähinnä naisia. Myöhemmin Helmi Virtasen pojat Evald ja Harry harjoittivat saman alan teollisuutta.

Vapaus sodan aikoihin aloitti Mimmi Tuomisen kutomoliike Orimattilan kirkonkylässä. Siitä kehittyi Orimattilan Kutomo, joka muutti Lahteen ja rakensi perustajan vävyn A. Arjalan johdolla toimitalon Aleksanterinkadun länsipäähän.

Samoihin aikoihin ryhtyi myös Aino Rosendahl vaatteiden kotivalmistukseen. Tästä kehittyi Naisten Pukutehtas.

Helmi Vuorelma Oy:n perusti tämän niminen henkilö vuonna 1909. Yritys keskittyi kotiteollisuuden tuotteisiin ja käsitöihin. Se teetti alusta pitäen suuren osan tuotteistaan maakunnassa ja toimi samalla alan kouluttajana.

Miehiäkin sentään oli joukossa.

Vuonna 1910 ryhtyi Vihtori Luhtanen perheineen valmistamaan työ- ja alusvaat-

teita torimyyntiä varten. Siitä kehittyi vähitellen alallaan maan suurin yritys.

Hj. Tuominen avasi 1921 valmisvaate-liikkeen ja kahdeksan vuotta myöhemmin alan tehtaan Karjalankadulle. Laitos tuli myöhemmin tunnetuksi Tuomi-pukujen valmistajana.

Vähän ennen toista maailmansotaa muutti tehtailija Aapeli Häyrinen yrityksensä pääkaupungista Lahteen. Tästä Kutomo ja Neulomo Oy nousi tunnetuksi tekstiili-alan laitokseksi.

Puuseppien kaupunki

Ensimmäinen henkilö, joka harjoitti varsinaista puusepänteollisuutta nykyisen Lahden alueella, oli Mikko Nupponen. Hän oli jo vuosisadan vaihteen tienoilla perustanut Vihdin Puusepät-nimisen yrityksen Asemantaustaan, joka vielä silloin kuului Hollolan kuntaan. Myöhemmin hän kuitenkin irtaantui tästä yhtiöstä ja perusti yrityksen omalla nimellään.

Sen sijaan ensimmäinen silloisen kaupungin alueelle perustettu alan tehdas oli Lahden Puuseppätehtas, jonka alkuunpanijana oli vuonna 1918 aikaisemmin ulkomaillakin ammattitaitoa hankkinut puuseppä Aug. Avonius, sittemmin Asko-Avonius. Se nousikin Suomen ja koko Pohjoismaiden suurimmaksi. Jo ennen sotia oli yhtiössä yli 600 työntekijää, myymäläverkostoa oli rakennettu ja vienti alkanut.

Kolmas tehtaista ikäjärjestyksessä oli Bernhard Häklin kumppaneineen perustama Lahden Puusepät. Sen syntymävuosi oli 1919. Häkli erosi muutamia vuosia myöhemmin tästä yrityksestä ja perusti huonekalutehtaan omalla nimellään.

Vuonna 1924 kolme Vaaran veljestä aloitti huonekalujen valmistuksen nimellä Veljekset Vaara Oy.

Neljän vuoden kuluttua tästä, 1928, ryhtyi puuseppä Eino Vikström pienimuotoiseen teolliseen tuotantoon toiminimellä Lahden Puukalusto Oy. Tästä yrityksestä kehittyi myöhemmin alansa suuryhtiö Isku Oy.

Samoihin aikoihin sulautui Lahden Puusepät sen toisen omistajan Einar Virmanin johtamaan Lahden Puutyö -nimiseen yhtiöön. Seuraavan vuosikymmenen puolivälissä aloittivat toimintansa Lahden Kalustaja ja Lahden Puunjalostus -nimiset tehtaot.

Vuonna 1930 oli Lahdessa 11 huonekaluja valmistavaa tehdasta ja niissä työntekijöitä 246. Viiden vuoden kuluttua oli tehtaita 16 ja työntekijöitä 637. Talvisotaan ehdittäessä oli huonekaluja valmistavia tehdasyrityksiä jo 20 ja niissä yhteensä lähes 900 työntekijää. Noin 40 prosenttia koko maan huonekaluista valmistettiin Lahdessa.

Vähän ennen sotia alkoi myös metallisten huonekalujen valmistus, kun UPO sekä Joutjärvi Oy aloittivat tuotantonsa.

Vuosisadan toisen kymmenluvun päättyessä oli kaupungissa kaikkiaan 58 teollista yritystä ja niissä väkeä noin 2 500. Seuraavan kymmenluvun lopulla (1938) oli yrityksiä jo toista sataa ja niissä työntekijöitä lähes 6 000. Nämä luvut osoittavat koko teollisuuden rajun kasvun.

Perinteiden vaalijat

Asko on eri nimillään ollut koko sodan jälkeisen ajan kaupungin suurin teollisuusyhtiö. Sen palveluksessa oli 70-luvulla lähes 7 000 työntekijää, mutta määrä väheni rajun saneerauksen myötä 2 500:aan. 80-luvulla, jolloin joukko SYP:n rahoittamia yhtiöitä liitettiin Asko-konserniin, työntekijämäärä kohosi yli 13 000:een, mutta pian

seuranneen laman aikana se taas väheni. Viime vuosina on Asko myynyt useita siihen liitettyjä laitoksia.

UPO siirtyi 50-luvulla kodinkoneiden ja myöhemmin myös muovituotteiden valmistajaksi. Sen toiminta on käsittänyt koko konsernin liikevaihdosta noin puolet.

Iskusta kehittyi lahtelainen menestystarina. Se erikoistui julkisten tilojen kalustamiseen ja kasvoi nopeasti. Työntekijämäärä kohosi 70-luvulla 1 500 henkeen ja seuraavan vuosikymmenen lopulla 2 500 henkeen. Yrityksellä on laaja myymäläverkosto, joka kattaa koko maan. Se on pysynyt perustajansa suvun omistuksessa.

Mikko Nupponen muutti sota-aikana yrityksensä nimeksi Mikko ja Pojat. Vuonna 1977 tehdas myytiin ja lopetettiin.

Huonekalutehdas Häkli teki konkurssin 1964.

Viime vuosina ei Lahtea ole enää voitu pitää puuseppien kaupunkina siinä määrin kuin aikaisemmin, sillä (1997) tehtaiden määrä on laskenut alle kymmeneen ja työntekijöiden lukumäärällä laskettuna metalliala on ohittanut tämän puunjalostusteollisuuden haaran. Merkittävä asema sillä kuitenkin edelleen on.

Vanhat väistyvät

Lahden saha koki sotien jälkeen ripeän kehityksen kauden. Sen palveluksessa oli 50-luvun alussa yli 700 työntekijää, ja 1952 se liitettiin Rauma-Repolaan. Vuonna 1986 sahan ja sen yhteyteen kehitetyn laajan teollisuusryppään toiminta kuitenkin lopetettiin, ja seuraavalla vuosikymmenellä alettiin sen paikalle Vesijärven rannan tuntumaan rakentaa Ankkurin asuntoaluetta. Lahden saha ennätti toimia yli 100 vuotta.

Rullatehtaille kävi yhtä huonosti, kun lankarullia ryhdyttiin valmistamaan muo-

vista. Oy Pallas Ab:n olemassaolo päättyi 1960, kun se fuusioitiin Fennia Faneri Osakeyhtiöön. Rullien sorvaaminen lopetettiin kahdeksan vuotta myöhemmin. Tehdasrakennukset peruttiin ja tilalle rakennettiin Rullakadun kerrostalot.

Tornator Oy:n osa oli parempi. Sekin joutui lopettamaan rullien tuotannon 60-luvun alussa, mutta uusi omistaja Enso-Gutzeit perusti tilalle paperinjalostuslaitoksen. Se valmistaa maitotölkkejä meijeriteollisuuden tarpeisiin.

Myös Lindroosien vaneritehdas toimii edelleen, joskin omistajaa kahdesti vaihtaneena. Fennia Faneri Osakeyhtiö siirtyi 1963 Askon ja sen jälkeen 1980 Oy Wilh. Schaumanin Ab:n omistukseen.

Suksiteollisuus on yksi niistä tuotannon haaroista, joissa keinoaineet ovat korvanneet perinteisen puun. Esko Järvisen suksitehdas, joka oli perustettu 1939, tuotti parhaimpina aikoinaan 16 000 paria suksia ja 60 000 paria sauvoja vuodessa. Se ei kuitenkaan omaksunut kyllin nopeasti uusia materiaaleja vaan ajautui konkurssiin 80-luvun alussa.

Metalli nousussa

Rauhan palattua Lahden Rautateollisuus keskittyi sotakorvaustuotteiden valmistukseen. Se tuotti noin kolme prosenttia koko konetoimitusten määrästä, eli 1 200 konetta ja laitetta. Sen jälkeen yhtiö harjoitti konepajateollisuutta päätuotteinaan vaneri- ja levyteollisuuden koneet. Näin Raute tuli tunnetuksi eri puolilla maailmaa. Työntekijöitä oli enimmillään 80-luvulla yli 1 400. Yritys on pörssi-yhtiö, mutta määräysvalta on säilynyt perustajasuvun käsissä.

Joutjärvi Oy, jonka tehdasrakennus on saman nimisen järven rannalla, valmistaa aluksi hetekoita, potkureita, lastenvaunuja

ja muita kevyen metalli-teollisuuden tuotteita, mutta siirtyi 60-luvulla sairaala- ja laivakalusteisiin. Jovi teki 1978 konkurssin, minkä jälkeen sen omistajaksi tuli Instrumentarium Oy.

Uudempi tulokas metallituotannossa on Kemppi Oy. Sen perusti sodan jälkeen sähkömies Martti Kemppi, joka ryhtyi korjaamaan vanhoja sähkömoottoreita. Kun mukaan tuli kaksi muuta Kempin veljestä, syntyi avoin yhtiö Veljekset Kemppi. Yritys erikoistui hitsauslaitteiden valmistukseen ja menestyikin niin hyvin, että jo 60-luvulla puolet kotimaassa käytetyistä hitsauskoneista oli sen valmistamia ja vientiäkin oli jo yli 30 maahan. Huippuaikoina on yhtiössä, joka edelleen on perustajasuvun käsissä, ollut lähes 700 työntekijää. Suuri huomio on kohdistettu tuotesuunnitteluun.

Dipl.ins. Ensio Vähkönen perusti 1959 insinööritoimiston tarkoituksenaan lastulevytehtaiden ja niiden koneistuksen suunnittelu. ENVE siirtyi kuitenkin pian tuotannon puolelle pääartikkeleinaan rakennusten metalliosat ja muovituotteet. Työntekijöitä oli 70-luvulla noin 350. Myöhemmin Raute osti koko yhtiön osakekannan.

Reino Rajamäen johtama Stala Oy irtaantui UPO-yhtiöstä 1972. Se valmistaa mm. tiskipöytien kansia ja muita jaloteräsesineitä. Tuotannosta menee puolet vientiin ja työntekijöitä on parin sadan vaiheilla.

Makron kuuluu Jalo Paanasen omistamaan monipuoliseen yrityskonserniin. Sen tuotantoon kuuluvat mm. raskaat teollisuuden koneet kivenmurskaimiin saakka. Työntekijöitä on ollut yhtiössä parhaimmillaan nelisen sataa.

Tekstiili lujilla

90-luvun alun lama koetteli tekstiili- ja vaatetusteollisuutta muita pahemmin. Se

vei eräät vanhat ja tunnetutkin yrittäjät vararikoon. Selviytyjiäkin sentään oli.

Luhta paisui sodan jälkeisinä vuosikymmeninä niin, että 60-luvulla valmisteita kertyi jo puolitoista miljoonaa vuodessa. Tästä tuotanto lisääntyi edelleen ja samalla työntekijöiden määrä. 80-luvun alkuvuosina oli yhtiössä väkeä jo pari tuhatta ja huippuainakoina koko konsernissa 3 500. Luhta Oy, joka on muuttanut nimensä L-Fashion Groupiksi, siirsi jo ennen lamavuosia tuotantoaan Portugaliin. Yritys on pysynyt perustajasuvun hallussa.

Evald Virtasen paitatehdas, jonka nimi muutettiin 70-luvun lopulla Ewald Oy:ksi, oli aikoinaan maan suurin. Se tuotti vuosittain noin 350 000 miesten paitaa ja puolen miljoonan kappaleen verran naisten vaatteita. Yritys ajautui 90-luvun alussa konkurssiin, minkä jälkeen sen tehdastiloihin sijoittuivat mm. kaupungin elinkeinokeskus sekä teknologia- ja yrityspalvelukeskus Neopoli.

Aapeli Häyrisen omistama Kutomo ja Neulomo valmisti neuletuotteita, paitoja ja vapaa-ajan asuja. Työntekijöitä oli 60-luvulla kaksi ja puoli sataa, mutta sen jälkeen toiminta hiipui ja yritys teki 1986 vararikon.

Niin kävi myös 90-luvun lamassa Tuomisen Puvulle, jonka palveluksessa oli ollut parhaimmillaan nelisen sataa työntekijää ja myynti niin kotimaahan kuin ulkomaillekin runsasta. Tuotannon kannattamattomuuden kokivat myös monet muut vaatetusalan tehtaat eri puolilla maata.

Toiminta hiljeni jo 70-luvulla Orimattilan kutomossa, ja yritys teki vararikon 1977.

Selviytyjien joukossa oli Helmi Vuorelma Oy, jolla oli 80-luvun lopulla työntekijöitä noin 120. Yritys oli kehittynyt maan johtavaksi kansallispukujen valmistajaksi, ja eri tuotteiden vientiä oli Yhdysvaltoja ja

Japania myöten.

Jalkinetehdas Mono Oy lopetti tuotantonsa Neuvostoliiton kaupan romahdettua 1992 ja siirtyi pelkästään vähittäiskaupan harjoittamiseen.

Janon ja nälän torjujat

Kun kolmoslueen valmistus sodan jälkeen 1948 jälleen aloitettiin, lisääntyi maitaiden menekki jyrkästi. Tästä hyötyi vanha Lahden Polttimo, joka oli aikaisemmin menettänyt oikeutensa väkiviinan valmistukseen hiivan tuotannon yhteydessä. Myös vienti ulkomaille kasvoi. Vuosittainen vienti oli 80-luvulla 30 000 tonnia mallasta ja on siitä edelleen kasvanut. Vaikka vakituisia työntekijöitä on uudistetussa mallastamossa alle sata, on välillinen työllistävä vaikutus sitäkin suurempi. Polttimo hankkii ohransa koko eteläisestä Suomesta.

Mallasjuomien vapauduttua nousi kulu- tus nopeasti puolesta miljoonasta litrasta kuuteen miljoonaan litraan. Viidenneksen siitä valmisti Oy Mallasjuoma. Kun kolmoslueen myynti siirtyi 1969 alussa elintarvikekauppoihin, nousi kulutus edelleen huomasti. Mallasjuoma valmisti 80-luvun puolivälissä erilaisia juomia 150 miljoonaa litraa vuodessa ja oli saanut markkinaosuudesta jo neljänneksen. Vuosikymmenen vaihteessa yritys siirtyi Hartwall-konsernin omistukseen, mutta valmistus pysyi edelleen Lahdessa.

Heleniusten ja sittemmin Valtareiden Oululainen siirtyi 1958 helsinkiläisen Oy Karl Fazer Ab:n omistukseen. Työntekijöitä oli silloin yli 300 ja myymälöitä sekä kahviloita 18. Toiminta laajeni edelleen niin, että 80-luvulla leivottiin vuoden aikana noin 300 miljoonaa erilaista ruoka- ja kahvileipää.

Vuonna 1930 perustettu Heinosen vel-

jesten lihaliike aloitti sodan jälkeen vähittäiskaupan ohella jalostuksen ja raaka-aineen hankinnan. Paavo Heinosen tultua yrityksen johtoon toiminta laajeni nopeasti, ja vihdoinkin Liha Heinonen Ky jäi alansa ainoaksi paikkakunnalla.

Erikoistuotannon laitoksista mainittakoon Lahden Lasitehdas, joka siirtyi 70-luvun puolivälissä kansainvälisen Pilkington-yhtymän omistukseen. Uudistettu tehdas aloitti 1987 ja työntekijöitä oli pari sataa.

Kirjapainoalan suurin yrittäjä Lahdessa on vuosikymmeniä ollut Esan Kirjapaino Oy. Yhtiö on muuttunut konserniksi, ja sillä oli enimmillään yhteensä noin 800 työntekijää. Yhtiö julkaisee alueen valtalehteä Etelä-Suomen Sanomia.

Eino Riihelä avasi valokuvaustarvikkeiden liikkeen sodan päätyttyä syksyllä 1944. Ajan mittaan on nykyinen Eiri Oy kasvanut alansa johtavaksi liikkeeksi koko maassa. Työntekijöitä sillä on ollut parhaimmillaan yli 500, mutta automaatio on supistanut joukkoa.

Kohtalokas takaisku

Sodan jälkeen 1945 oli Lahdessa teollisia tuotantolaitoksia 143 ja niissä työntekijöitä 7 500. Kaksi vuosikymmentä myöhemmin olivat vastaavat luvut 150 ja 21 000. Olemassa olleet yritykset olivat siis lisänneet tuntuvasti väkeään, koska uusia oli tullut vain muutamia. 90-luvun alkuun mennessä oli teollisuusyritysten määrä noussut lähelle 600:aa, mutta henkilöstön lukumäärä alentunut alle 15 000:n.

Automatisoinnin lisäksi alkoi myös lama vaikuttaa. Kehitys jatkui niin, että vuoden 1996 loppuun mennessä oli 697 yritystä ajautunut vararikkoon. Työntekijöitä näissä oli lähes 4 000. Koko maassa oli konkurssien määrä lamavuosina yhteensä noin 30 000.

Myös työttömyys paheni nopeasti. Se pysytteli pitkään puolen miljoonan rajan yläpuolella ja oli vielä vuoden 1997 alussa noin 470 000. Jos yhteiskunnan tuella työllistetyt ja koulutukseen menneet laskettaisiin mukaan, olisi työttömien määrä vielä tällöinkin 600 000:n vaiheilla.

Lahdessa oli tilanne keskimääräistä synkempi. Työtä vailla olleiden määrä oli ylimmillään (1994) lähellä 27 prosenttia työvoimasta ja vielä vuoden 1997 alussa 25 prosentin tuntumassa. Kaupungin tilaa kuvaa sekin, että tuotannon bruttoarvo alentui 1990–91 noin 20 prosentilla, kun se koko maassa alentui vain 10 prosenttia.

Paikkakunnan suurin työnantaja on perinteisesti ollut kaupunki, jonka palveluksessa oli 90-luvun alussa n. 8 000 työntekijää. Seuraavat olivat suuruusjärjestyksessä (perässä henkilöstön määrä):

Asko Oy	2 267
Isku Oy	1 430
Luhta Oy	800
Karl Fazer Oy (Oululainen)	700
Eka-yhtymä	689
Esan Kirjapaino Oy	676
Starckjohann-yhtymä	610
Enso-Gutzeit Oy	574
Kemppi Oy	549
Mallasjuoma Oy	481

Seuraavina vuosina vähennettiin työvoimaa kaikissa laitoksissa. Vuoden 1997 alussa tehdyn tilaston mukaan olivat kymmenen suurinta työllistäjää seuraavat:

Asko-konserni
Isku Oy
Esan Kirjapaino Oy
Pakenso Oy
Starckjohann-yhtymä
L-Fashion Group Oy (Luhta)
Oululainen Fazer Leipomot
Eiri-yhtiöt
Hartwall Oy
Schaumann Wood Oy

Kaupungin asema koko maan teollisuudessa on viiden vuosikymmenen ajanjaksoilla ollut taantuva. Parhaimmillaan se oli kolmen prosentin tuntumassa mutta 1996 enää parin prosentin luokkaa. Kehitykseen on vaikuttanut erityisesti se, että huomattava osa teollisesta tuotannosta on siirtynyt naapurikuntien puolelle, lähinnä Nastolaan ja Hollolan Salpakankaalle. Molempiin on kasvanut merkittäviä teollisuusalueita. (Liite 7.)

Työpaikat toimialoittain Lahdessa

	1980	1990	1995
Maa- ja metsätalous	410	300	150
Teollisuus	18 790	14 800	10 150
Rakentaminen	2 690	3 900	2 400
Kauppa ja palvelut	23 710	30 000	26 300

Ulkomaalaisten omistus on 90-luvulla lisääntynyt Lahden ja sen lähialueiden liike-elämässä. Vuoden 1997 lopussa oli sellaisia yrityksiä, joiden osakekannasta yli 50 prosenttia ulkomaalaisten hallussa, seuraavasti:

Ruotsalaisia:

Merita (50 %)

Starckjohann (yli 60 %)

Tamrock (yli 90 %)

EFG Asko

Scansped

Heinolan Sahakoneet

Perstorp Form

WM-data Systla
Scapa Finland
NCC Puolimatka
Lindex
KappAhl
H&M
Handelsbanken

Yhdysvaltalaisia:
Rapala (yli 90 %)
Foster Wheeler
Edward Mendell

Norjalaisia:
Halton System
Nor-Maali

Englantilaisia:
Lahden Lasitehdas
Lahden Vientikerma, omistaja engl-holl.

Itävaltalainen:
Kone Wood

Japanilainen:
Biaxis (49 %)

Tanskalainen:
JKV-Hydrauliikka

Työpaikkoja näissä yrityksissä oli n. 3 000 eli 7–8 prosenttia koko työvoiman määrästä. Päijät-Hämeen alueella sijaitsevista yrityksistä laskettiin olevan kaikkiaan n. 40 000 työpaikkaa.

TEOLLISUUDEN VOIMAAHMOJA

Aug. Fellman

Ferdinand Frigren

Aukusti Asko-Avonius

Henrik Mattsson

Henrik Schwartzberg

Jussi Mononen

VAHVOJA NAISIA

Helmi Virtanen

Aino Rosendahl

Helmi Vuorelma

Helmi Lehtonen

Anna Mäkelä, kangaskauppias ja Hollolan Säästöpankin pitkäaikainen kamreeri. Hän oli myös Lahden Naislaulajien taitava johtaja. Tässä konsertin jälkeen yhdessä kapellimestari Martti Similän kanssa.

Aleksanterin- ja Rautatienkatujen kulmasta ennen talvisotaa.

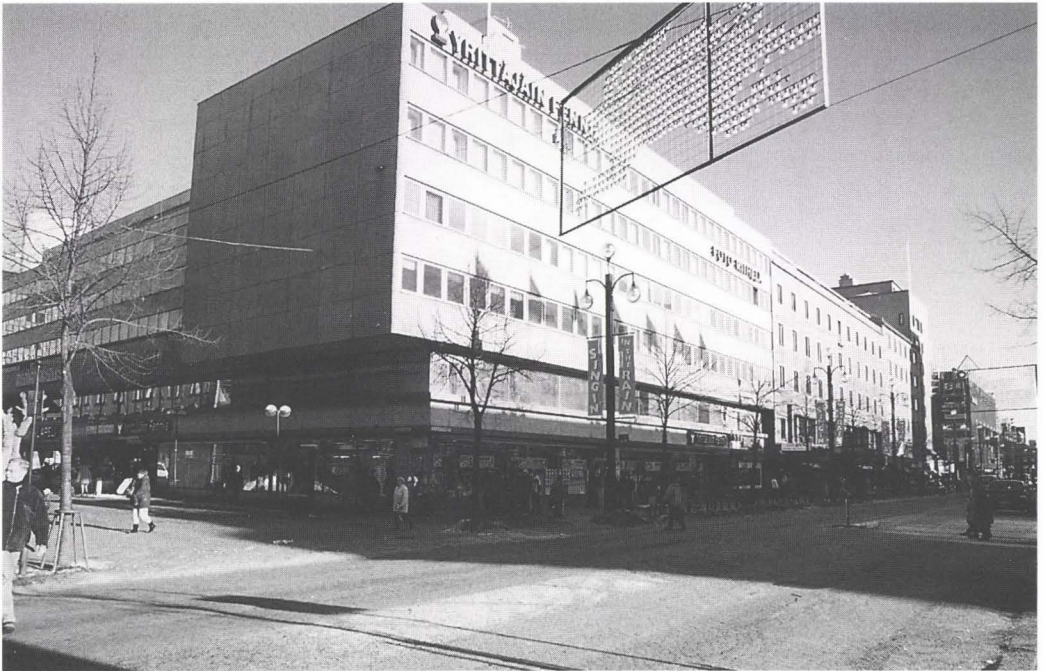

Talviliikenne Aleksanterinkadulta. Huom! Potkukelkailija autojen väylällä. Oikealla hevosajoneuvo parkissa.

Rautatienkatua helmikuussa 1998.

Aleksanterinkadulta kevätaurinon valossa.

KAUPUNGIN VAIKUTTAJIA

Olavi Kajala

Teemu Hiltunen

Seppo Välisalo

*Kari Salmi, kaupunginjohtaja
vuodesta 1996*

*Markku Porvari,
apulaiskaupunginjohtaja*

*Pauli Ihmäki astui Heinolan
kaupunginjohtajan tehtävistä
vuoden 1998 alusta Lahden
seudun yrityskeskuksen
toimitusjohtajaksi. Keskus
palvelee Lahden, Heinolan,
Nastolan, Orimattilan ja
Asikkalan yrittäjiä.*

SODAN JÄLKEEN NOUSSEITA

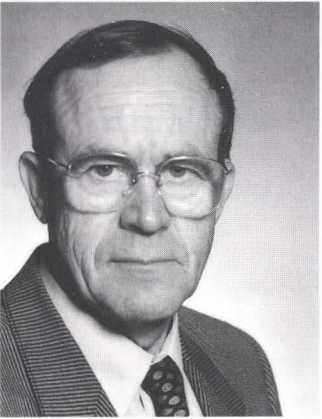
*Toim.joht. Jalo Paananen –
Makron Oy*

*Teollisuusneuvos Martti Kemp-
pi – Kemppe Oy*

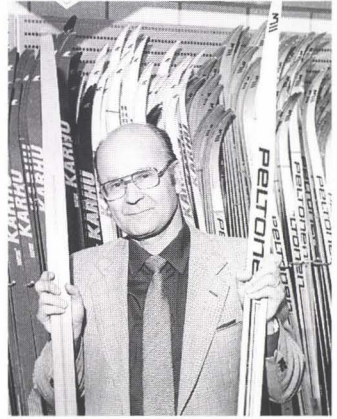
*Teollisuusneuvos Reino Raja-
mäki – Stala Oy*

*Kauppaneuvos Eino Riihelä –
Eiri Oy*

*Oiva Haapanen,
Lahden Osuuskaupan pitkäai-
kainen toimitusjohtaja.*

*Kauppaneuvos Pertti Saarinen,
Urheilu-Saarisen perustaja ja
alansa johtava kauppias viime
vuosikymmeninä Lahdessa.*

TEOLLISUUDEN URANUURTAJIA

A. Asko-Avonius

Aukusti Avonius, joka myöhemmin otti nimekseen Asko-Avonius, syntyi kyläsepän poikana Pälkjärvellä 17.5.1887. Hankittuaan puusepän opin kotimaassa ja Ruotsissa, hän muutti 1918 Lahteen ja hankki verstaan Vesijärvenkatu 3:sta. Toïssä oli seitsemän miestä ja vers- taassa oli paikkakunnan ensimmäinen koneellinen sorvi.

Pienen tehtaan ensimmäinen suuri työ oli 500 kirjoituspöydän toimittaminen kuopiolaiselle tilaajalle. Laitos siirrettiin uusiin tiloihin Vuoksenkadulle ja se sai nimekseen Lahden Puuseppätehdas. Täältä se siirtyi 1923 Lotilan alueelle, minne vuosien mitaan tehtiin suuria laajennuksia. Ennen sotia 1938 syntyi sisaryritys UPO ja toiminta paisui entisestään. Se oli ja on edelleenkin Lahden suurin teollinen työnantaja.

Asko-Avonius ei ollut varsinaisesti julki- suuden henkilö. Hän toimi 10 vuotta Huonekaluteollisuuden Liiton puheenjohtajana ja myöhemmin sen kunniapuheenjohtajana ja oli puuseppäteollisuuden ammattikoulun alkuunpanijoita paikkakunnalla, mutta ei osallistunut poliittiseen tai muuhun yhteiskunnalliseen toimintaan. Sen sijaan hän omistautui myöhemmällä iällään maan raivaamiseen omistamassaan Laitilan kartanossa.

A. Asko-Avonius sai vuorineuvoksen arvon 1958. Päävastuun kantamista yhä laajentuneessa yrityksessä kantoi Asko-Avoniuksen jälkeen hänen poikansa – myös vuorineuvos – Arvi Tammivuori. Viimeinen miespuolinen perillinen Lauri Asko kuoli vuoden 1996 lopulla.

Vuorineuvos Asko-Avonius kuoli kotikartanossaan 1965.

Aug. Fellman

Lahden kartanon tunnetuin omistaja ja paikkakunnan ensimmäinen suurten mittojen liike- ja teollisuusmies August Abraham Fellman syntyi kirkkoherran poikana Lappajärvellä 16.9.1839. Äidin puolelta hän oli Tavastjerna-nimistä aatelissukua.

Luovuttuaan 28-vuotiaana sotilasurasta hän osti 1867 usein omistajaa vaihtaneen Kartanon rälssitilan Lahden kylästä ja muutti seuraavana vuonna sen viljelijäksi. Kauppaa edeltäneenä vuonna hän oli solminut avioliiton tehtailijan tyttären Ida Klärichin kanssa. Osallistuttuaan vielä Turkin sotaan hän erosi lopullisesti armeijasta kapteenin arvoisena 1878.

Hän laajensi kartanoa ostamalla sen yhteyteen lähitiloja. Siinä vaiheessa kun ne siirtyivät kaupungin omistukseen, oli maata ilman Vesijärven rannan teollisuusalueita n. 800 hehtaaria. Vuonna 1881 hän lunasti konkurssiin menneen Lahden sahan, minkä lisäksi hän omisti pari muutakin alan laitosta. Jo aikaisemmin hän oli ryhtynyt osakkaaksi oluttehtaaseen ja vuosisadan vaihteessa hän piti n. 20 vuoden ajan selluloosatehdastakin. Liiketoimiensa vuoksi hän oli myös innokkaasti mukana Loviisan yksityisen radan rakentamishankkeessa.

Vuodesta 1891 lähtien hänet valittiin säätyvaltiopäiville talonpoikaissäädyn edustajaksi ja hovineuvoksen arvon hän sai kolme vuotta myöhemmin. Toinen hovineuvos samassa säädössä oli Liuksialan kartanon omistaja Agaton Meurman Kangasalta.

Kun Lahden kartanossa oli 1903 pidetty salainen lakimieskokous, karkoitti kenraalikuvernööri Bobrikov hänet Ruotsiin, mutta paluu kotimaahan tapahtui jo seuraavana vuonna karkoittajan saatua surmansa

Eugen Schaumanin luodista.

Kunnioitettu ja rakastettu sekä jyrkkyydestään arvosteltukin Aug. Fellman kuoli 73 vuoden ikäisenä 1912. Hänen perillisensä – kaksi poikaa – myivät 1919 välikäsien kautta kartanon Lahden kaupungille, jonka alueeseen maat liitettiin virallisesti vuoden 1924 alussa.

Ferdinand Frigren

Heinolassa 19.9.1860 syntynyt Henrik Ferdinand Frigren tuli polttimomestariksi 1883 perustettuun Lahtis Bränneri -nimiseen yhtiöön. Laitoksen tuotteena oli väkiviina, kunnes mukaan tuli hiivateollisuus ja laajamittainen maltaiden valmistus. Tehtävän ottaessaan hän oli vasta 22-vuotias.

Frigren oli monitoiminen mies. Polttimon lisäksi hänen laitoksiinsa kuuluivat koivukeppejä Englantiin valmistava sorvaamo, Niemen höyrysaha, proomussa kiertävä saha ja matkustajalaiva ”Lahti”. Proomunsa takia häntä kutsuttiinkin leikkillisesti Lotikon Antiksi.

Selvää on, ettei nouseva raittiusliike katsellut suopein silmin Lahden Polttimon viinan valmistusta. Vuosisadan alussa nousi oikeusjuttu siitä, että Frigren oli valmistanut suuren määrän paloviinaa ottamatta samalla puserrushiivaa. Asia meni senaattiin saakka, joka kumosi hovioikeuden antaman sakkotuomion.

Ferdinand Frigren kuoli hankkimassaan Koiskalan kartanossa 1922.

Jo aikaisemmin hän oli luovuttanut liikeasioiden hoidon ainoalle pojalleen Anders Enok Frigrenille, joka syntyi 10.10.1894. Hän oli Lahden Polttimon ja Koiskalan kartanon isäntänä 1969 tapahtuneeseen kuolemaansa saakka. Polttimoa, joka on viime vuosina laajentunut huomattavasti, johtaa (1997) A.E. Frigrenin tyttärenpoika dipl.ins. Harald Relander.

K.O. Kivekäs

Sanomalehden kustantajana tunnetuksi tullut Kaarlo Oskari Kivekäs syntyi Sysmän Nuoramaisissa 15.9.1880. Käytyään kylän kansakoulun ja oltuaan sen jälkeen työssä maaseudulla hän muutti 20-vuotiaana Lahteen VR:n palvelukseen.

Työ valtion laitoksessa ei kuitenkaan jäänyt pitkäaikaiseksi, sillä hänet erotettiin pian, kun hän oli kieltäytynyt menemästä vuosisadan alun laittomiin asevelvollisuuskutsuntoihin. Hänet hyväksyttiin kuitenkin vasta valmistuneen yksityisen Lahti-Vesijärvi-rautatie palvelukseen.

Sortokauden tilapäisesti hellittäessä hän pääsi takaisin VR:n töihin, mutta vuonna 1911 hän siirtyi kokonaan uudelle alalle, vakuutusyhtiö Suomen toimistonhoitajaksi Lahteen. Tästä hänet 1914 valittiin vasta perustetun Etelä-Suomen Sanomien Kirjapaino Oy:n isännöitsijäksi ja sittemmin Esan Kirjapainoksi muuttuneen yhtiön toimitusjohtajaksi. Tätä tointa hän hoiti 1957 tapahtuneeseen kuolemaansa saakka.

Kivekkään kunnallisista luottamustehtävistä oli merkittävin hänen jäsenyytensä rahatoimikamarissa 1919–27. Hän oli myös eräissä vaiheissa valtuuston jäsen. Niin ikään hän hoiti monia tehtäviä liike miesten yhteisissä järjestöissä.

K.O. Kivekäs sai kauppaneuvoksen arvon 70-vuotiaana 1950. Yhtiön toimitusjohtajaksi ja myöhemmin hallituksen puheenjohtajaksi tuli hänen poikansa varatuomari Ossi Kivekäs ja hänen jälkeensä tämän poika ekonomi Antti Kivekäs.

Johan Th. Lindroos

Pallas-tehtaan ja Fennia Fanerin perustaja ja kehittäjä Johan Th. Lindroos syntyi Bromarvin pitäjässä Länsi-Uudenmaan

rannikolla 29.11.1867. Hän opiskeli tie- ja vesirakennusinsinööriksi ja toimi Viipurin kaupungininsinöörinä ennen tuloaan Lahteen, mikä tapahtui 1904.

Ryhdyttyään itsenäiseksi yrittäjäksi Lindroos perusti yhdessä tehtailija Isak Alacon kanssa lankarullia valmistavan Pallas-tehtaan Jalkarantaan. Vuosina 1906–24 hän toimi Värtsilä Oy:n isännöitsijänä ja johtokunnan puheenjohtajana. Kun Fennia Faneri Osakeyhtiö perustettiin hyödyntämään Päijänteen alueen koivuvaroja, hän ryhtyi sen osakkaaksi ja lunasti myöhemmin koko osakekannan.

Lindroos osallistui tarmokkaasti myös kunnalliseen toimintaan. Hän kuului vuosisadan alussa kaupungin sähkölaitoksen, vesi- ja viemärlaitoksen sekä kunnallisen sairaalan perustajiin. Valtuuston jäsenenä hän toimi 1908–22.

Hän oli myös avokätinen lahjoittaja. Niinpä työkeskus Harjulan lastentalo Niemessä sekä Lahdenkadun koululaispatsas ovat hänen lahjoittamiaan. Lisäksi Lindroosin perikunta lahjoitti suihkupatsaan, joka oli aluksi torilla, mutta siirrettiin myöhemmin Pikku-Vesijärveen.

Johan Th. Lindroos palkittiin vuorineuvoksen ja Lahden ensimmäisen kunniaporvarin arvoilla. Hän kuoli Helsingissä 1952. Fennia Faneri Oy:n johdossa jatkoivat hänen poikansa, kunnes yhtiö myytiin Askoyhtymän osaksi.

Henrik Mattsson

Henrik Matinpoika, kuten hänen nimensä alun pitäen kuului, syntyi Askolan pitäjän Juunaan kylässä Keipin talon poikana 28.11.1838. Hänellä ei suinkaan ollut aikomusta mallasjuomien tekijäksi, vaan hän lähti 1858 muurarin oppiin Helsinkiin. Viisi vuotta myöhemmin hän muutti Pietariin,

mutta palasi pian takaisin ja solmi avioliiton myrskyläläisen rusthollarin tyttären kanssa.

Vuonna 1868, ratatöiden aikaan, hän muutti Hollolaan ja anoi kaupanpito-oikeutta Lahden kylään. Pidettyään muutamia vuosia ruokakauppaa hän perusti myös vaatetusliikkeen.

Käänne teollisuuden suuntaan tapahtui 1874, kun hän osti kapteeni Fellmanin ja apteekkari Wahlstedtin perustaman oluttehtaan Niemestä. Siellä panimo toimikin hänen aikanaan yli 20 vuotta ennen kuin se vuosisadan alussa siirrettiin Nikolainkadun eli Vapaudenkadun varteen ja siitä edelleen 1911 siihen paikkaan, missä se Hartwallin omistamana nykyisin on. Samalla nimi muutettiin Oy Mallasjuomaksi.

Henrik Mattssonilla oli seitsemän poikaa ja yksi tytär. Vanhin pojista, Ernst, toimi pitkään panimomestarina. Tehtaan pääomistaja oli näkyvä henkilö Lahdessa. Hän osallistui mm. kirkon rakentamiseen sekä sanomalehti Etelä-Suomen Sanomien perustamiseen. Hänet muistetaan myös innokkaina purjehtijana.

Lahtelaisen panimoteollisuuden suuruuden luoja kuoli kotikaupungissaan 1922. Omistajien keskinäiset riidat johtivat omistuksen vaihdokseen runsaan vuosisadan kuluttua tehtaan oston jälkeen.

Jussi Mononen

Jalkinetehtailijana tunnettu Juhana (Jussi) Mononen syntyi Liperissä 11.4.1888. Hän ei ollut koskaan suutarinopissa, kuten saatetaan luulla, vaan nuoruudessaan tyystin muilla aloilla.

Hän hakeutui aluksi liikeapulaiseksi Joensuuhun, mistä siirtyi 1905, siis kaupungin perustamisvuonna, Lahteen. Toimittuaan täällä eri liikkeiden palveluksessa hän

ryhtyi vuonna 1914 yksityiseksi yrittäjäksi. Koeteltuaan onneaan Padasjoella, Riihimäellä ja Myllykoskella hän palasi Lahteen tällä kertaa Paasio & Kumpp. osakkaaksi.

Tässä kumppanuudessa hän ei kuitenkaan viihtynyt pitkään, vaan ryhtyi harjoittamaan yksityistä tuontikauppaa aluksi Venäjältä ja ensimmäisen maailmansodan jälkeen Saksasta. Artikkeleina olivat elintarvikkeet ja ns. sekatarvat.

Oltuaan tämän jälkeen vielä Hyppösen kenkätehtaan edustajana hän 1921 perusti nahka- ja jalkinealan tukkuliikkeen. Se vaihtui viittisen vuotta myöhemmin jalkineita valmistavaksi Lahden Saapas- ja Lapikasteollisuus Oy:ksi sekä 1943 Mono Oy:ksi. Tehdas sijaitsi osoitteessa Rauhankatu 10 ja tehtailijan asuintalo samalla tontilla.

Mono muuttui vähitellen hiihtojalkineiden yleisnimitykseksi. Niihin kehitettiin myös saman merkkiset suksisiteet. Markkinointi kattoi koko maan ja vientikin kehittyi huomattavaksi.

Mononen osallistui lähinnä liikealan yhdistysten toimintaan. Hän oli myös teatterin tukija ja lahjoitti kaupungille Hiihtäjäpatsaan, joka myöhemmin sijoitettiin urheilukeskuksen edustalle. Sota-aikana ja sen jälkeen hän avusti huomattavasti lapsuutensa kotipitäjän Liperin sotaorpoja.

J. Mononen sai kauppaneuvoksen arvon vuonna 1945. Hän kuoli 1962.

Mikko Nupponen

Monin tavoin kaupungin elämään ja kehitykseen osallistunut tehtailija Mikko Nupponen oli syntynyt Rääkkylässä 20.8.1874. Hän lähti jo poikasena Helsinkiin puusepänooppiin ja sai perusteellisen ammattikoulutuksen.

Ensimmäisen yrityksensä hän perusti 1895 Vihtiin nimellä Vihdin Puusepäät, mikä

siirtyi Lahteen 1908. Hän otti ensimmäisenä paikkakunnalla käyttöön koneelliset menetelmät. Yrityksellä oli sisarliikkeet Viipurissa ja Pietarissa. Ensimmäisen maailmansodan syttymisen aikoihin hän osti myös Leinin sahan ja kapearaiteisen rautatien litistä. Liikkeen palveluksessa oli yli 100 henkilöä.

Vuonna 1918 Mikko Nupponen riitaantui kumppaniensa kanssa ja perusti yrityksen omalla nimellään. Sen toiminta laajeni reippaasti useisiin kaupunkeihin. Jatkosodan aikana 1942 liike muutettiin osakeyhtiöksi ja perustajasta tuli sen hallituksen pitkäaikainen puheenjohtaja. Viimeisinä vuosinaan se toimi kaupungin ydinkeskustassa Mikko & Pojat-nimisenä.

Mikko Nupponen oli harvinaisen monitoiminen mies. Hän osallistui innokkaasti mm. Lahden käsityö- ja tehdasyhdistyksen toimintaan ja oli sen puheenjohtajana yli 30 vuotta. Kaupunginvaltuustoon hän kuului pari vuosikymmentä, jolloin hän kiinnitti erityisesti huomiota ammattikoulutuksen kehittämiseen. Hän oli monien toimi- ja lautakuntien jäsen niin maallisella kuin kirkollisellakin puolella.

Jo vuonna 1919 hän sai ansioistaan Valtakunnan Oltermannin arvon. Kuolema kohtasi iäkkään tehtailijan 1954.

Oskari Rajanen

Lahden menestyksekkään kelloseppä Oskari Rajanen syntyi Orimattilan Niinikoskella maalaistalon poikana 31.7.1883. Hän suoritti ammattioppinsa E.J. Herlinin kello- ja kultasepänoikeudessa Helsingissä ja suoritti lisäksi Harjun maamieskoulun kurssin.

Hoidettuaan jonkin aikaa kotitilaansa hän perusti 1909 kello- ja kulta-alan yrityksen Lahteen. Toimittuaan alkuvuosina kahdessa eri paikassa Rajanen osti vuonna

1920 toimitalon osoitteesta Rautatienkatu 18, mihin vajaa vuosikymmen myöhemmin rakennettiin vieläkin käytössä oleva kivistyrä.

Liikkeen pääartikkeleina olivat kellot, kulta- ja hopeaesineet sekä silmälasit. Perustajan kuoleman jälkeen liike muutettiin osakeyhtiöksi ja se on edelleen saman suvun omistuksessa.

Oskari Rajanen oli monessa mukana. Hän oli mm. Suomen Kelloseppien Liiton puheenjohtaja, kunniajäsen ja lopuksi kunnianpuheenjohtaja, Lahden käsityö- ja tehdasyhdistyksen kunniajäsen, pitkäaikainen kaupunginvaltuutettu, seurakunnan luottamushenkilö, kuului Lahden Säästöpankin kantaviin voimiin jne.

Hän sai ansioistaan kauppaneuvoksen arvon 1943. Kuolinvuosi oli 1970.

Henrik Schwartzberg

Lahtelaisen metalliteollisuuden merkittävä kehittäjä Henrik Schwartzberg oli vieraalta tuntuvasta nimestään huolimatta syntyperäinen suomalainen, syntynyt 2.7.1875 Heinävedellä. Ylioppilaaksi hän tuli 20 vuotta myöhemmin Kuopion klassillisesta lyseosta ja valmistui ensin koneinsinööriksi ja myöhemmin Ruotsissa laivainsinööriksi.

Lahteen hän tuli 1911 kolmisen vuotta aikaisemmin perustetun Lahden Rauta- ja Metalliteollisuus Oy:n teknilliseksi johtajaksi. Se muuttui myöhemmin Lahden Rautateollisuudeksi ja osakekanta siirtyi Schwartzbergille. Laitos rakensi aikoinaan mm. höyrykoneita ja -kattiloita, rautasänkyjä, vaakoja ja jopa neljä laivaakin, mutta siirtyi vähin erin puunjalostuskoneisiin.

Paitsi teollisuuden harjoittajana tuli insinööri Schwartzberg tunnetuksi ja suosituksi myös kunnallisella alalla. Hän toimi

yhtämittaisesti valtuuston puheenjohtajana vuosina 1919–32 ja kuului lukuisiin johtaja lautakuntiin.

Hän kuoli 1946. Seuraajiksi Rauten johon tulivat peräkkäin pojat Pauli, Aarne ja Heikki Mustakallio, joista ensiksi mainittu oli yli-insinööri ja aikoinaan myös kaupunginvaltuuston puheenjohtaja. Molemmat jälkimmäiset saivat vuorineuvoksen arvon.

Helmi Virtanen

Tunnettu naispuolinen tehtailija Helmi Virtanen syntyi Orimattilassa 13.1.1864. Oltuaan nuoruusvuosinaan palveluksessa venäläisen kenraalin perheessä Pietarissa hän muutti vuosisadan vaihteessa Lahteen. Täällä hän aloitti ompelutyön, joka pian kehittyi teolliseksi toiminnaksi.

Hän perusti laitoksensa nimeltä Lahden Paita- ja Esiliina-tehdas, missä oli jo 1903 toiminnassa 35 ompelukonetta. Heti sähkölaitoksen perustamisen jälkeen niiden käyttövoimaksi tuli sähkö.

Vuonna 1927 Helmi Virtanen rakennutti tilavan tehdaskiinteistön Möysän järven eli nykyisen Joutjärven tuntumaan. Rakennus toimii nykyisin Lahden palokunnan tiloina. Tehtaalla oli suuri ja monipuolinen tuotanto paidoista ja esiliinoista miesten pukuihin ja päällystakkeihin asti. Sen yhteydessä oli jopa sahalaitos, joka valmisti pakkauksiin tarvittavat puulaatikot. Työntekijöitä oli parhaimmillaan yli 300.

Yritys ei kuitenkaan kestänyt suuria investointeja, vaan teki 1931 vararikon. Vuonna 1933 jo 70-vuotias liikenainen perusti uuden yrityksen nimellä Oy Paitavalmiste. Kun hän 1949 täytti 85 vuotta, mainittiin lehdessä, että hän hoitaa edelleen tarmokkaasti firmaansa.

Hänen kahdesta pojasta Evaldistä ja Harrysta tuli myös huomattavia paita-alan tehtailijoita.

||

OMA JÄRJESTÖ

YHDEKSÄN
VUOSIKYMMENTÄ
LAHDEN LIIKEMIES-
YHDISTYKSEN
TOIMINTAA

Havaintoja vuosilta 1908–1997

Vapaaehtoinen kausi 1908–1920

PYSÄHTYNYT AUTONOMIA

Suomen tultua Haminan rauhassa 1809 liitetyksi suuriruhtinaskuntana Venäjään, ei maassamme tapahtunut yhteiskunnallista mullistusta, koska vanhat Ruotsin lait jäivät voimaan. Näihin kuului myös ammattikuntalaitos kaikkine jo silloin aikansa eläneine järjestelmineen.

Vuosisataiseen perinteeseen kuului, että tie itsenäisen liikkeen harjoittajaksi kulki oppipojasta kisälliin ja siitä mestariin, tai kaupan puolella juoksupojasta puukhollariin ja siitä omaa puotiaan pitävään yrittäjään. Porvarioikeudet sekä taloudellinen vaurastuminen takasivat yleisen arvostuksen kaupungissa. Maaseudullahan liiketoiminnan harjoittaminen oli edelleen luvutonta.

Kulloinkin hallitseva keisari oli yksinvalti. Tätä tosiasiaa ei muuttanut se, että valloittajakeisari Aleksanteri I oli jalomielisyydessään nostanut Suomen kansakuntien joukkoon ja myöntänyt sille sisäisen autonomian. Vaikka hallitsija oli vakuuttanut hallitsevansa suuriruhtinaana valtiopäivien tuella, tuli tulevaisuus osoittamaan, millä tavalla juhllallisia lupauksia noudatettiin. Yli puoli vuosisataa ennätti kuluu Porvoon valtiopäivistä, ennen kuin säädyt seuraavan kerran kutsuttiin kokoon.

Keisarin persoona vaikutti ratkaisevasti kehityksen kulkuun. Meidän maatamme kohtasi tässä kohden epäonni, sillä vanhe-

neva Aleksanteri muuttui Napoleonin sotien aiheuttamien kokemusten jälkeen yhä enemmän uskonnolliseksi mystikoksi ja yhteiskunnallisten uudistusten vastustajaksi. Kun hänen nuorempi veljensä Nikolai I oli uudistuksia vaatineiden dekabristien vallankaappausyrityksen paineessa nousut valtaistuimelle, tilanne paheni myös Suomessa. Vanhoista arvoista ja tottumuksista pikkutarkasti kiinni pitävä sotilaskeisari valvoi kenraalikuvernöörinsä välityksellä ankarasti, etteivät minkäänlaiset uudistuksen tuulet päässeet liehuttamaan kansallisten tai muiden vapauksien lippua. Hallitsijan valta määrätä valtiontalouden hoidosta vapautti hänet säätyjen kuulemisesta, joten valtiopäiviäkään ei tarvinnut kutsua koolle.

Nikolain aikaa kesti 30 vuotta. Hänen elinkaarensa lopussa syttyi Itämainen sota (1854–55), jonka aikana englantilaisranskalainen laivasto pommitti Suomen rannikoita ja vanha keisari siirtyi isiensä tykö. Nyt seurasi vihdoinkin onnellinen käänne myös politiikassa, sillä uusi hallitsija Aleksanteri II oli tyystin eri maata kuin edeltäjänsä. Hänen muistoaan on meidän maassamme kunnioitettu mahtavalla patsaalla pääkaupungin arvokkaimmalla paikalla ja nimikkokaduilla useissa maamme kaupungeissa, mm. Lahdessa. Koko elämäntyöllään hän osoitti olevansa helmi Venäjän tsaarien kirjavassa ketjussa, vaikka kohtasikin loppunsa vastustajien pommin silpomana.

Vapautta kohti

Pian uuden keisarin valtaan nousun jälkeen alkoi tapahtua suuriruhtinaanmaassa kauan odotettuja asioita. Vuonna 1859 säädettiin Keisarillisen Suomen senaatin esityksestä asetus, joka poisti ammattikuntapakon suurimmalta osalta elinkeinojen harjoittajista. Samalla kauppojen perustaminen maaseudulle sallittiin.

Kun tie täydellistä elinkeinovapautta kohti oli avattu, ei jatkokaan ollut kaukana. Synkkänä nälkätalvena 24.2.1868 vahvisti hallitsija säätyjen myötävaikutuksella aikaansaadun lain, joka salli jokaisen hyvämaineisen kansalaisen harjoittaa kauppaa tai muuta elinkeinoa niin kaupungissa kuin maaseudullakin. Lupa oli kaupungeissa haettava maistraatilta ja maaseudulla läänin kuvernööritiltä.

Suurin käytäntöön vaikuttava rajoitus jäi kuitenkin vielä siihen, että toimintaa varten oli hankittava porvarioikeus. Se taas oli keskinäisen kilpailun ja inhimillisen kateudenkin takia usein *”kiven alla”*.

Säännöksiin jääneet epäkohdat huomattiin pian, ja niin lakia parannettiin jälleen vuosikymmenen kuluttua. Valtiopäivien hyväksytyä kaikki elinkeinojen rajoitukset poistavan lain keisari vahvisti sen maaliskuun viimeisenä päivänä 1879.

Nyt riitti vain ilmoituksen teko kaupungissa maistraatille ja maaseudulla kruununvoudille. Kansa oli vihdoinkin vapautunut vuosisatoja elinkeinoja rajoittaneista kahleista.

Jo sitä ennen oli aikaansaatua merkittävä tapahtuma kansakunnan elämässä. Vuonna 1863 kutsuttiin valtiopäivät koolle ensimmäisen kerran 1809 jälkeen. Näin valtiollinen elämä palautui säätyjen säännöllisesti määrääkijöiden kuluessa kokoontuessa tässäkin mielessä normaaliksi.

Ammattikunnista yhdistyksiin

Elinkeinovapauden toteutuminen toi niin suuren muutoksen koko yhteiskuntaan, että myös sekasorto oli lähellä. Tätä vaaraa ryhdyttiin torjumaan uudella järjestyllä, yhdistyspakolla.

Jo vuoden 1868 laissa oli seuraava kohta: *”Kauppiasten, vapriikinpitäjien ja hantvärkkärien on kussakin kaupungissa joko jokaisen ryhmän erikseen tai kahden tai kaikkien yhteisesti perustettava yhdistyksiä, jotka yhdistyksen jäsenistä valittujen valtuusmiesten kanssa pitävät huolta yhdistykseen kuuluvien elinkeinojen yleisistä asioista.”*

Uudistetussa elinkeinolaissa 1879 taas sanotaan näin:

”Elinkeinojen harjoittajat kaupungeissa pankoot, joko kaikki yhteisesti, taikka jakaantuen enintänsä kolmeen parveen, kaupan, teollisuuden ja käsityön mukaan, toimeen yhdistyksiä niitten asiain hoitamista varten, jotka koskevat niitä elinkeinoja, joita yhdistyksen jäsenet harjoittavat.”

Elinkeinojen yhteisiksi asioiksi olivat entisiltä ajoilta periytyneet mm. ammattikuntien kassojen ja muun omaisuuden hoitaminen, mientöjen ja selvitysten antaminen viranomaisille, edelleen kisällitodistusten ja mestarikirjojen antaminen halukkaille, yrittäjien ja heidän työntekijöittensä välisten ristiriitojen sovittelu ja *”erinomattainkin oppipoikain silmälläpito ja muiden elinkeinoissa työskenteleväin työntekijäin opetus, hoito ja sävyisä piteleminen”*.

Näiden ohjeiden mukaisesti yhdistyksiä syntyikin kaupunkeihin. Toiminta oli alun pitäen jakautunut niin, että kauppiaat perustivat omia yhdistyksiään ja tehtaanomistajat sekä käsityöläiset yhteisiä. Eräissä tapauksissa kuitenkin myös tehtailijat käsityöläiset perustivat kummatkin oman yhdistyksensä.

Vähäistä alkua Lahdessa

Kuten sanottu, säädökset koskivat vain kaupunkeja. Sen sijaan maalaispitäjiä ja kauppaloita ne eivät koskeneet, eivätkä siis myös Lahtea, joka oli saanut kauppalaolikeudet 1878. Niin yhdistysten perustaminenkin sai jäädä odottamaan tulevia aikoja.

Kauppalassa oli 1890-luvun alkupuolella jo parikymmentä kauppaliiikettä. Osa niistä oli ehtinyt saada melkoisen laajuudenkin yhdyskunnan kehityksen myötä.

Kun yrittäjien ongelmat olivat täällä samoja kuin kaupungeissakin, on selvää, että yhteistoiminta oli yhtä tarpeellista kuin niissäkin. Tässä mielessä kokoontuivat lahdelaiset kauppiaat 1894 lopulla keskustelemaan oman yhdistyksen perustamisesta. Ja niin päätettiin tehdä.

Komiteaan, joka laati säännöt, kuuluivat kauppiaat K.V. Kunnas, Aug. Veltheim ja Albin Eklund sekä liikeapulaiset H. Kosonen ja Osk. Ikonen. Kuten kokoonpano osoittaa, kuului yhdistykseen kauppiaiden lisäksi apulaisiakin – mahdollisesti tulevia liikkeenharjoittajia.

Jo vuoden päivät aikaisemmin olivat käsityöammattien harjoittajat perustaneet kauppaliaan oman yhdistyksensä.

Kauppiaiden yhteistoiminta lienee kuitenkin tyrehtynyt alkuunsa. Vahvistettuja sääntöjäkään ei ole löytynyt. Tunnettu lahdelainen lehtimies ja historioitsija Jalmari Niemi, jonka keräämiin tietoihin tässäkin luotetaan, ei löytänyt merkkiäkään yhdistyksen myöhemmistä vaiheista.

Perustavassa ja samalla todennäköisesti viimeisessä kokouksessaan tämä syntymässäään kuollut yhdistys teki yhden merkittävän päätöksen, joka kannattaa tallentaa jälkipolvien tietoon. Se päätti, että liikkeet suljetaan talvisin klo 8 illalla, jotta palvelijat saisivat suurempaa vapautta vir-

kistääkseen henkisiä ja ruumiillisia voimiaan.

Muuten aukioloajat olivat vapaat. Voidaan panna merkille, että nyt – vuosisadan kuluttua – ollaan menossa takaisin alkuperäiseen käytäntöön.

Jonkinlaista yhteistoimintaa on kauppiaiden kesken harrastettu myös siinä vaiheessa, kun käytiin kamppailua Lahden muuttamiseksi kaupungiksi. Pormestari Otto Lyytikäinen kertoo eräässä lehtikirjoituksessaan 1904, että liikemiehet olivat kokoontuneet ”*kauppiasyhdistyksen*” toimesta keskustelemaan tullikamarin hankkimisesta Lahteen.

Tämä johtui siitä, että Hollolan kruununvouti oli vuosisadan vaihteessa vastustanut kaupunkihanketta mm. sillä perusteella, etteivät paikkakuntalaiset olleet anoneet edes omaa tullikamaria itselleen. Tullikamari oli niinä aikoina tietynlainen tulevaisuuden uskon symboli.

Tähän asiaan oli palattava vielä monta kertaa.

Suomen Liikemiesyhdistys

Vuosisadan lopulla (1896) oli pääkaupunkiin perustettu liikemiesten ja muiden suomenkielisten liikealalla toimivien henkilöiden yhdyssiteeksi Suomen Liikemiesyhdistys. Sen toiminnan pääpaino oli valituksellisella puolella. Jäsenistön enemmistön muodostivat konttoristit ja liikeapulaiset. Ensimmäiseen johtokuntaan kuului mm. myöhemmin Lahdessa merkittävän virkauran tehnyt Ernst G. Mesterton, silloinen konttoristi.

Tämä yhdistys, jolla oli jo silloin lukuisia haaraosastoja eri puolilla maata, perusti 1902 osaston myös Lahteen. Kun edellä mainitussa Lyytikäisen sekä eräissä muissakin myöhemmissä lehtikirjoituksissa käy-

tettiin kauppiasyhdistyksen nimeä, tarkoitettiin ilmeisesti tätä osastoa.

Kaupallisen opetuksen tarve

Eräs niistä syistä, joiden takia liikealan yhteistoimintaa kaivattiin, oli tiedon tarve. Niin kauppiaat kuin käsityöläisetkin olivat yleensä ammatin kautta itseoppineita vailla teoreettista pohjaa. Muuttuvat ajat asettivat jo kuitenkin suurempia vaatimuksia.

Ensimmäinen yritys lisäopiskelun järjestämiseen tehtiin vuosisadan vaihteessa, kun Lahteen perustettiin ns. porvarikoulu. Se oli tarkoitettu liikkeiden apulaisille ja opetusta annettiin iltaisin parin tunnin jaksoin. Opetusta aineissa, jotka olivat enimmäkseen yleissivistäviä, antoivat muutama vuoden ikäisen Lahden Yhteiskoulun opettajat. Ammattiaineita ei vielä ohjelmassa ollut.

Kaupunkihankkeen edistyessä 1iikkeiden määrä kasvoi. Samalla nuoren väen tulo alalle lisääntyi. Kun vaatimaton porvarikoulu ei osoittautunut riittäväksi tai edes elinkelpoiseksi, heräsi ajatus varsinaisen kaupallisen oppilaitoksen perustamisesta paikkakunnalle.

Lahden Lehdessä 16.11. 1904 julkaistussa artikkelissa *“Kaupakoulu Lahteen”* sanotaan mm. näin:

“Liike-elämän nopea kasvaminen vaatii yhä uusia voimia sen palvelukseen. Kauppaoppilaitoksen merkitys ja tarpeellisuus liikealalle antautuvan nuorison kasvattajana on vuosi vuodelta saavuttanut yhä suurempaa tunnustusta. Niinpä täälläkin on jo pitkät ajat ollut puhetta kaupakoulun perustamisesta Lahteen. Ja kun otetaan huomioon se seikka, että Lahden ympäristö muodostaa piirin, jolla ei ole valmistavaa oppilaitosta lähempänä kuin Helsingissä, Tampereella, Kuopiossa ja Kotkassa, niin voidaan vakuuttua, että Lahden kaupakoululle on riittävästi vaikutusala,

joten liikemieskuntamme pyrkimykset sen aikaansaamiseksi ovat täysin oikeutetut.”

Samassa lehdessä ilmoittivat maisteri A. Danielson ja ylioppilas J. Ailio aikovansa perustaa kyseisen kaupakoulun. Kun ei tiedetty varmasti antaisiko senaatti sille alusta lähtien avustusta, kysyivät perustajat, olisiko paikkakunnalta mahdollista saada täksi välikaudeksi avustusta 2 500 markkaa vuodessa.

Joukko liikemiehiä kokoontui nyt pohtimaan, mitä asian hyväksi voitaisiin tehdä. Se johti kannatusavustusten koemerkintään, mikä sujui yli odotusten. Merkitöjä lienee tehty yli 5 000 markan arvosta.

Vielä samana syksynä muodostettiin perustettavalle koululle kannatusyhdistys ja nimettiin toimikunta anomaan perustamislupaa senaatilta. Toimikuntaan tulivat pankinjohtaja Edv. Carlstedt, tehtailijat Ferdinand Frigren ja Vilho Törnroos, kauppiaat K.V. Kunnas, G. Fagerholm, Albin Eklund ja Osk. Ikonen sekä herra K.G. Paulin.

Lupaa ei kuitenkaan saatu. Ja syy oli selvä: maisteri Danielson oli jäänyt saapumatta laittomiin asevelvollisuuskutsuntoihin. Oli vasta eletty ankaria sortovuosia ja kenraalikuvernööri Bobrikov murhattu saman vuoden kesäkuussa.

Joka tapauksessa siemen oli kylvetty. Itäminen jäi odottamaan poliittisesti suotuisampia kevätsateita.

Alkutoimet kaupungissa

Kun Lahti oli vuoden 1905 lopulla saanut kaupunkioikeudet, valittiin seuraavan vuoden alussa sen ensimmäinen valtuusto. Siihen tuli liikemieskunnasta vankka edustus: kauppiaat K.V. Kunnas, G. Fagerholm ja Albin Eklund, tehtailija Ferdinand Frigren ja apteekkari Hj. Fellman. Kunnas

muutti kuitenkin jo samana vuonna pois paikkakunnalta.

Kaupunkikauden alussa muutti Lahteen joukko uusia, sittemmin vaikutusvaltaisia liikemiehiä. Eräs tunnetuimmista oli aikaisemmin Viipurin kaupungininsinöörinä toiminut, syntyjään bromarvilainen J. Th. Lindroos.

Uuden kaupungin johto ryhtyi ripeästi toimiin. Perustettiin rahatoimikamari, maistraatti ja raastuvanoikeus. Sen jälkeen olivat vuorossa sähkölaitos, vesijohto- ja viemärlaitos sekä ajan mittapuun mukaan tilava kaupunginsairaala.

Liikealan yrittäjät toimivat etulinjassa. Kysymys oli paitsi yhteisistä kaupunkilaisten eduista myös heidän omista tulevaisuuden edellytyksistään.

Oma yhdistys

Kuten aikaisemmin on mainittu, tuli elinkeinojen harjoittajien kuulua kaupungeissa omiin yhdistyksiinsä. Laki koski nyt myös Lahta.

Paikallinen käsityöläisyhdistys otti teollisuuden harjoittajat mukaan ja muuttui pakolliseksi Lahden Käsityö- ja Tehdasyhdistykseksi. Myös kaupan puolella olisi säännösten mukaan pitänyt menetellä samalla tavalla, eli koota liikkeenharjoittajat omaan pakolliseen yhdistykseen.

Tilanne oli kuitenkin käynyt epäselväksi. Eduskunnalle oli annettu lakiesitys elinkeinoyhdistysten pakollisuuden lakkauttamisesta ja niiden korvaamisesta ammattivaltuustoilla. Tämän vuoksi se liike-elämän yhteenliittymä, joka keväällä 1908 perustettiin nimellä Lahden Liikemiesyhdistys, rakentui poikkeuksellisesti vapaaehtoisuuden pohjalle.

Emojärjestönä voidaan pitää aiemmin mainittua Suomen Liikemiesyhdistyksen tä-

käläistä haaraosastoa.

Perustamisvaiheen ratkaiseva kokous pidettiin 24.4. 1908 Hotelli Lahdessa. Kokouksen puheenjohtajana toimi kaupungin ensimmäiseksi pormestariksi valittu Otto Lyytikäinen ja sihteerinä tuomari K.T. Laurila.

Pöytäkirjan 2. pykälässä sanotaan:

”Kaupunkimme liikemiesten keskuuteen päätettiin perustaa yhdistys nimellä ‘Lahden Liikemiesyhdistys’, jonka sääntöehdotusta laatimaan valittiin kauppiaat G. Fagerholm ja Oskari Ikonen, pankinjohtajat W.E. Angervo ja A.F. Holm sekä hov. ausk. K.V. Laurila. Sääntöehdotuksen tulee olla valmiina viimeistään ensi tulevan toukokuun 15 päivänä.”

Säännöt hyväksyttiin kesäkuun 2. päivänä. Asioita valittiin hoitamaan valtuusto samaan tapaan kuin pakollisissakin yhdistyksissä. Väliaikaiseen valtuustoon valittiin seuraavat henkilöt; kauppiaat G. Fagerholm, Oskari Ikonen, J.O. Koskinen ja Robert Helenius sekä pormestari O. Lyytikäinen ja tuomari K.T. Laurila. Varajäseniksi tulivat pankinjohtajat W.E. Angervo ja A.F. Holm sekä kauppias Emil Boman. Valtuuston puheenjohtajaksi valittiin G. Fagerholm ja varapuheenjohtajaksi Rob. Helenius, sihteeriksi K.T. Laurila ja rahastonhoitajataloushoitajaksi O. Ikonen.

Alkuinnostuksen huumassa

Yhdistyksen toiminta alkoi jo ennen kuin sen perustaminen oli saanut viralliset muodot.

Yksikamarinen eduskunta, joka oli koontunut ensimmäisen kerran edellisenä vuonna, oli ottanut käsiteltäväkseen muiden kuin Suomen kansalaisten yhdenvertaisuuskysymyksen. Tavoitteena oli niiden määräysten kumoamisesta, joiden nojalla

juutalaiset olivat asumis- ja kansalaisoi-
keuksien osalta eri asemassa kuin muut ul-
komaalaiset.

Pääkaupungissa toimivat elinkeinoyh-
distykset olivat lähettäneet muiden ohella
Lahden liikemiehille kiertokirjeen, jossa
kehoitettiin lähettämään edustajat asiaa kä-
sittelevään valtakunnalliseen kokoukseen.
Uuden yhdistyksen nimissä valittiin edusta-
jiksi Fagerholm ja Ikonen.

Periaatteessa yhdistys päätti vastustaa
muutosta. Keskustelun kuluessa vain kaup-
pias I.F. Mandellöf asettui eriarvoisuuden
kumoamisen kannalle.

Samassa kokouksessa käsiteltiin toista-
kin asiaa, nimittäin jo aikaisemmin esillä
ollutta tullikamarin perustamista. Sen lä-
heisyyteen ehdotettiin nyt varantti- eli talle-
tusmakasiinin rakentamista. Anomusta laa-
timaan valittiin kauppiat I.F. Mandellöf,
Albin Eklund, J.G. Sihvola ja K.E. Mäkelä
sekä asianajaja Ernst G. Mesterton.

Ensimmäinen varsinainen valtuusto kol-
meksi vuodeksi alussa valitun väliaikaisen
valtuuston tilalle valittiin syyskokouksessa
marraskuun 18. päivänä 1908. Valtuute-
tuiksi tulivat pankinjohtaja Angervo 27
äänellä, kauppiat Fagerholm 26, Ikonen
ja Aleks. Kauranen 23, Eklund 21 ja tehtai-
lija Frigren 20 äänellä. Varavaltuutetuiksi
valittiin pankinjohtaja Holm, tohtori J. Vi-
tali ja kauppias Boman.

Kuten luottamusmiesten koostumus
osoittaa, mukana oli muitakin kuin varsi-
naisen liike-elämän henkilöitä. Vuosimak-
suksi määrättiin 25 markkaa. Vielä samana
vuonna pidettyihin kunnallisvaaleihinkin
ennätettiin osallistua omilla listoilla.

Uuden yhdistyksen intoa todistaa sekin,
että huoneistokysymys ratkaistiin nopeasti.
Jo elokuussa oli vuokrattu talonomistaja
Antti Mattilalta kokoontumistilat Hämeen-
katu 5:stä. Käytöstä kertoo seuraava pöytä-
kirjan pykälä:

“Päätettiin pyytää yhdistykselle jäsentensä
kesken niin täydellisiä anniskeluoikeuksia
kuin laki myöntää sellaisilla ehdoilla, että
yhdistys itse vastaa anniskelusta ja järjestyk-
sestä sekä ottaa anniskelun hoitajaksi Maist-
raatin hyväksymän henkilön.”

Anomus johti myönteiseen tulokseen.
Kolme yhdistyksen jäsentä tosin protestoi
anniskelua vastaan, mutta suuren enem-
mistön tahto jäi voimaan. Seurustelu olikin
vilkasta ja myöhään kestävää siitä päätel-
len, että *“sakkomaksuja”* yliajan käytöstä
kertyi varsin runsaasti.

Väsytys yllättää

Alkuinnostus oli kuitenkin ohimenevää.
Jotakin hämminkiäkin näyttää syntyneen
joukon sisäisissä suhteissa.

Valtuuston puheenjohtajaksi oli ensim-
mäisen toimintavuoden jälkeen tullut Fa-
gerholmin tilalle Frigren, ja paikkakuntaa
vaihtaneen Laurilan tilalle sihteeriksi oli
ensin valittu asianajaja Eljas Mikkilä ja hä-
nen jälkeensä ylioppilas V. Lans.

Marraskuussa 1909 pidetyssä kokouk-
sessa valittiin erovuoroiset valtuuston jä-
senet Angervo ja Fagerholm sekä varajäsen
Holm uudelleen. Samalla kävi ilmi, ettei
yhdistyksen säännöille oltu haettu vahvis-
tusta, ja valtuusto velvoitettiin ryhtymään
asian korjaamiseen. Näin ei näytä kuiten-
kaan tapahtuneen.

Hämminkiä ja jopa masennustilaa osoit-
ti sekin, että vilkkaasti alkanut seurustelu
omassa huoneistossa tyrehtyi. Huoneisto
vuokrattiin vasta perusteilla olleelle
Kunnallisklubille.

Vuonna 1910 kokoonnuttiin enää juok-
sevien asioiden hoitamista varten. Sitten
yhdistys vaipui edeltäjiensä tavoin hiljaa
uinuvaan tilaan.

Tärkein saavutus – kauppakoulu

Merkittävin hanke, jossa Lahden Liikemiesyhdistys oli puolentoista vuoden mittaiseksi jääneen alkurynnistyksensä aikana keskeisesti mukana, oli kauppakoulun perustaminen kaupunkiin. Aikaisemman yrityksen, kuten muistamme, oli senaatti 1904 tyrmännyt.

Aloitteen asiassa teki jo väliaikaisten valtuutettujen ensimmäisessä kokouksessa pormestari Lyytikäinen ehdottamalla, että yhdistys perustaisi yksityisen kauppakoulun. Sen jälkeen hän selosti ideaansa varsinaisessa syyskokouksessa, mutta sai aikaan vain laimean keskustelun. Taloudellinen riski katsottiin liian suureksi.

Kauppakouluhankkeen varsinaiseksi isäksi tuli kuitenkin apteekkari, fil.maist. Hjalmar Fellman.

Hän esitti kirjelmässään 16.6.1909 yhdistykselle, että se perustaisi kannatusyhdistyksen syksyllä 1910 aloittavaa kauppakoulua varten. Samalla hän kehotti anomaan toiminnalle kaupungin avustusta.

Jo muutamia päiviä myöhemmin lähetti yhdistyksen valtuusto kaupungille kirjelmän, jossa se ehdotti, että kaupunki joko perustaisi oppilaitoksen omissa nimissään tai sitoutuisi sen vuotuisen avustamiseen. Lahden valtuusto ei kuitenkaan hyväksynyt kumpaistakaan vaihtoehtoa.

Hankkeen ajajat eivät tästä lannistuneet.

Apteekkari Fellman ja hänen kumppaninaan asianajaja Mesterton panivat vastusteluista huolimatta alulle kannatusyhdistyksen perustamisen. Tämä toteutuikin, ja niin lähinnä yhdistyksen jäsenien muodostama kauppakoulun kannatusyhdistys perustettiin 21.9.1909.

Ensimmäiseksi töikseen uusi kannatusyhdistys kääntyi senaatin puoleen pyytään lupaa koulun perustamiseen ja anoen sa-

malla sen tukemista valtion varoista.

Tällä kertaa lupa tulikin. Samalla päätöksellä 15.10.1909 senaatti myönsi koulun perustamiskustannuksiin 4 000 markkaa ja seuraavan lukuvuoden menoihin 8 500 markkaa sekä sen jälkeen lukuvuosittain 13 000 markkaa neljän vuoden ajaksi.

Tämän jälkeen heräsi kaupunginkin kiinnostus asiaan. Se luovutti tarkoitukseen anniskelun voittovaroista 5 000 markan avustuksen. Nämä yhdessä kannatusyhdistyksen hankkimien yksityisten varojen kanssa varmistivat koulun toiminnan alkamisen vuoden 1910 syksyllä.

Ensimmäisen lukuvuoden alussa pyrki Lahden kauppakouluun noin 80 oppilasta, mutta aloittajia voitiin ottaa vain 35. Tämäkin osoittaa laitoksen todellisen tarpeen.

Voidaan siis todeta, että paikkakunnan kaupallinen oppilaitos on Lahden Liikemiesyhdistyksen aikaansaannos – ensimmäinen ja samalla tärkein. Tämä on perusta sille kiinteälle yhteydenpidolle, jota yhdistys ja oppilaitos ovat harjoittaneet halki vuosikymmenten nykypäivään saakka. Kaupallinen opetus on edelleenkin yhdistyksen tärkein seurannan ja avustamisen kohde.

Rauenneita toiveita

Toinen jo vireillä ollut hanke johon uusi yhdistys tarttui, oli jälleen tullikamari. Sen saaminen oli tullut entistä ajankohtaisemmaksi, kun Loviisa – Vesijärvi-rautatien eteläpäähän oli 1907 valmistunut Valkon syväsatama. Kaupunkikin oli nyt lupautunut mittaviin uhrauksiin tullikamarin hyväksi.

Liikemiesyhdistys käsitteli asiaa syksyllä 1908 ja päätti pormestari Lyytikäisen ehdotuksesta lähettää lähetystön päättäjien puolelle Helsinkiin. Joukko tapasi mm.

valtiovaraintoimituskunnan päällikön senaattori J.K. Paasikiven, joka entisenä lahtelaisena lupasi tehdä parhaansa asian hyväksi, sekä kauppa- ja teollisuustoimituskunnan päällikön Otto Stenrothin, joka niin ikään oli myötämielinen, mutta turhaan. Vähän myöhemmin Keisarillinen senaatti joutui venäläisten ja heidän hännys-

telijäitensä käsiin, ja lahtelaisten liike-
miesten toivomus unohtui.

Monia muitakin hyödyllisiä ajatuksia ja aloitteita syntyi yhdistyksen virkeän alun tunnelmissa, mutta nekin raukesivat kokonaan tai jäivät myöhemmin tulevaisuudessa toteutettaviksi.

UUSI TULEMINEN

Nuori kaupunki kasvoi vauhdilla. Kun Lahdessa oli perustamisvuonna 1905 kolmisen tuhatta asukasta, oli väestömäärä viiden vuoden kuluttua lähes kaksinkertaistunut. Muuttajat olivat valtaosaltaan nuoria ihmisiä, mikä voidaan päätellä siitä, että yhtenä ainoana vuonna syntyi lähes 500 lasta.

Lahtea pidettiin siis tulevaisuuden paikkana.

Myös kauppiaiden määrä, joka kaupunkivaiheen alussa oli 26, saman viiden vuoden ajanjaksona moninkertaistui. Tämäkin osoittaa, että usko tulevaisuuteen oli vahva.

Mutta näkymät synkistyivät pian. Seuraavan vuosikymmenen alussa iski niin syvä taloudellinen lama, ettei sellaista – suhteellisesti ottaen – liene myöhemmin koettu. Pienessä kaupungissa ajautui vuonna 1911 peräti 20 yrittäjää vararikoon. Ja tilanne sen kun paheni: seuraavana vuonna nousi konkurssien luku 24:ään ja vielä kahtena seuraavana vuonna molempina 21:een.

Suurin osa paikkakunnan kauppiaista ja muista yrittäjistä putosi pelistä pois. Monet niistä, jotka eivät ajautuneet umpikujaan varsinaisen liiketoiminnan vuoksi, sortuivat takausten aiheuttamiin maksuihin. Lisäksi luotot menivät jo kriisin alkuvaiheessa täysin jumiin.

Tilanteen helpottamiseksi perustettiin 1911 uusi paikallispankki. Se eli ja menestyi 80-luvun suuriin yhdistymisiin saakka nimellä Lahden Säästöpankki.

Herätyskuuto

Taloudellisten paineiden vyöryessä yrittäjien niskaan alettiin jälleen tuntea yhteistyön tarvetta. Vanhat erehdykset ja kaunat oli syytä unohtaa. Niinpä ryhmä liikealan henkilöitä, yhdistyksen toiminnassa jo mu-

kana olleita, pani sanomalehtiin seuraavasti kuuluvan ilmoituksen:

”Lahden kaupungin liikemiesyhdistyksen toimettomuus on vähitellen alkanut herättää kaupunkimme kehitystä harrastavissa piireissä yhä kiusallisempaa huomiota. Onhan tämä alkuaan vilkkaasti toiminut yhdistys nyt jo 2 v. aivan nukkunut. Eikä toiminta-alaa yhdistykseltä suinkaan puutu.”

Toiminnan katkeamisen syyt sivuutettiin hienotunteisesti ja päädyttiin seuraavaan vetoomukseen:

”Siksi pyytävät allekirjoittaneet Lahden Liikemiesyhdistykseen kuuluneita ja muita kaupunkimme liike-elämän ja sen kaikinpuolisen kehittämisen edistämistä harrastavia kaupunkilaisia kokoontumaan yhdistyksen entisen, nyk. Seuraklubin huoneistoon Hämeenkadun 5:teen ensi marraskuun 2 p:nä klo 8 illalla keskustelemaan ja päättämään Lahden kaupungin liikemiesyhdistyksen toiminnan edelleen jatkamisesta.

Lahdessa lokakuun 30 p:nä 1911.”

Vetoomuksen olivat allekirjoittaneet seuraavat henkilöt:

Hjalmar Fellman
K.A. Kylänen
Väinö Juusela
T.W. Mäkinen
Oskar Ikonen
F.O. Viitanen
Kustaa Kyläkallio
John A. Vallin
A. Palin
Otto Lyytikäinen
K.U. Sundfors
Albin Eklund
Arth. Leisten
J.O. Koskinen
G. Fagerholm

Kuten havaitaan, monet näistä olivat tuttuja jo kolmen vuoden takaa eli nukahtaneen yhdistyksen perustamisen ajoilta. Kokous pidettiinkin. Siinä päätettiin yksimielii-

sesti, että yhdistys perustetaan uudelleen ja laaditaan myös uudet säännöt, koska entiset eivät olleet tarkoitustaan vastaavat. Yhdistyksen luonteesta – vapaaehtoinen vai pakollinen – keskusteltiin jälleen, mutta päätettiin jatkaa vapaaehtoisuuteen perustuvalla pohjalla.

Varsinainen perustava kokous, siis järjestyksessä toinen, pidettiin joulukuun 15. päivänä. Samalla hyväksyttiin uudistetut säännöt.

Johtokuntaan valittiin kauppiaat G. Fagerholm, Oskar Ikonen ja Kustaa Kyläkallio, kauppakoulun johtaja Väinö Juusela sekä pankinjohtaja Max Mattsson. Varalle tulivat kauppiaat K.F. Kuula ja Juho Nurminen. Puheenjohtajaksi valittiin Fagerholm, varapuheenjohtajaksi Kyläkallio, sihteeriksi Juusela ja rahastonhoitajaksi Mattsson.

Jäsenmaksu, joka oli aikaisemmin ollut 25 markkaa, alennettiin 10 markaksi.

Toinen nousukausi Lahden Liikemiesyhdistyksen historiassa oli alkanut, mutta pitkäksi ei sekään muodostunut. Jo aikaisemmin mainittu taloudellinen kriisi karsi jäsenistöä ankaralla kädellä ja lamautti mielet. Sellaista toiminnan puuskaa kuin kolme vuotta aikaisemmin ei enää syntynyt.

Vuonna 1914 syttyi sitten ensimmäinen maailmansota kaikkine seuraamuksineen. Rauhan palattua 1918 Suomi oli jo itsenäinen maa, sisällissodankin kokenut ja taloudellisessa mielessä tyystin erilainen kuin vuosikymmenen alussa. Myös joukko uusia henkilöitä oli astunut Lahden liike-elämän ja sen yhdistystoiminnan johtoon.

Vihdoinkin tullikamari

Lahden Liikemiesyhdistyksen suurin saavutus kauppakoulun perustamisen jälkeen oli tullikamarihankkeen toteuttaminen.

Asian käsittely aloitettiin heti, kun yhdis-

tys oli muodostettu uudelleen. Vuoden 1912 alussa käännyttiin kaupunginvaltuuston puoleen hankkeen jouduttamiseksi.

Tällä kertaa vankkoihin perusteluihin pohjautuva vetoamus tuotti tuloksen. Uusi paikallinen tullikamari saattoi aloittaa toimintansa kaupungin rakentamissa tiloissa syksyllä 1913.

Myöhemmin tulemme näkemään, että kiista ei suinkaan loppunut tähän.

Muitakin kysymyksiä oli esillä. Näitä olivat mm. uusien maa-alueiden hankinta kaupungille sekä sataman rakentaminen. Edellisessä asiassa kartanonomistaja Fellmanin jyrkkä kanta oli, että ei tuumaakaan hänen maistaan. Jälkimmäisen hankkeen yhteydessä taas esitettiin sellainenkin ehdotus, että satama rakennettaisiin Pikku-Vesijärven rantaan.

Myös ratasuunnitelmista puhuttiin. Esillä oli oikoradan rakentaminen Keravalta Lahteen ja edelleen Heinolan suuntaan. Niin ikään keskusteltiin Lahden–Kangasalan-radan mahdollisuuksista.

Vuonna 1913 vietettiin Lahdessa ensimmäinen Kotimainen viikko, ja siinä oli myös yhdistys mukana. Kauppiaiden valtakunnallisiin yhteiskokouksiin oli osallistuttu koko toiminnan ajan.

Luottamushenkilöiden joukossa tapahtui muutos 1914, kun Fagerholm pyysi eroa ja hänen tilalleen tuli johtaja Kyläkallio. Hänet taas punaiset surmasivat neljä vuotta myöhemmin vapaussodan aikana.

Sodasta rauhaan

Ensimmäisen maailmansodan aikana oli yhdistyksen toiminta vähäistä. Se oli lähes lamassa. Molemmat vuosittaiset sääntöjen määräämät kokoukset pidettiin vasta 1917, mutta seuraavana vuonna taas vain kerran, marraskuussa.

Siinä tapahtuikin lukuisia henkilövaihdoksia. Surmatuksi tulleen Kyläkallion tilalle valittiin puheenjohtajaksi pankin-johtaja Antti Hiltunen ja varapuheenjohtajaksi isännöitsijä K.O. Kivekäs. Paikkakunnalta pois muuttaneen Mattssonin tilalle tuli rahastonhoitajaksi kauppias A. Palin ja niin ikään pois muuttaneen Juuselan tilalle sihteeriksi isännöitsijä Edvin Kauppinen.

Kunnallisvaaleissa liikemiehet vetivät jatkuvasti yhtä köyttä. Kun yhdistys oli menettänyt huoneistonsa, sovittiin 1919 Hotelli Lahden kanssa vuokratiloista.

Sodan aikana oli kauppakoulu ajautunut taloudellisiin vaikeuksiin. Vuonna 1919 teki yhdistys aloitteen koulun ottamisesta kaupungin haltuun ja se tapahtuikin jo samana vuonna.

Suuren muutoksen edessä

Yhdistys oli tähän saakka toiminut rekisteröimättömänä. Nyt oli kuitenkin tullut voimaan laki, joka vaati tämän toimenpiteen suorittamista. Se aiheutti jälleen keskustelun yhdistyksen luonteesta. Elinkeinolaissa edellytettiin yhä tämän kaltaisten yhdistysten pakollisuutta, vaikka se oli Lahdessa onnistuttu kiertämään.

Marraskuun kokouksessa 1919 velvoitettiin johtokunta laatimaan ehdotus uusista ja lain mukaisista säännöistä. Lääninhallitus hyväksyi ne 11.9.1920.

Säännöissä sanotaan mm.:

”Lahden Liikemiesyhdistyksen jäseniä ovat kaikki kaupungissa kaupallista liiketointa harjoittavat henkilöt ja toiminimet, jotka ovat tehneet elinkeinolain määräämän ilmoituksen. Jäseneksi voi myös päästä Lahden kaupungissa asuva liikealalla toimiva tai muutoin yhdistyksen toimintaa harrastava henkilö, jonka yhdistys johtokuntansa esityksestä jäseneksi hyväksyy.”

Sääntöjen mukaan yhdistys toimi Helsingin kauppakamaripiirin Lahden paikallisosastona. Tähän oli jo aikaisemmin kuulunut jäseniä myös Lahdesta. Insinööri H. Schwartzberg kuului sen johtokuntaankin.

Jäsenmaksun perusteeksi määrättiin kunnallisveron äyrimäärä, aluksi 60 penniä äyriltä. Jäseniä oli vuoden 1920 lopussa päättäneellä vapaaehtoisuuden kaudella ollut 50–60.

Johtokunnat 1908–1920

Puheenjohtajat:

G. Fagerholm, kauppias, kunnallisneuvos 1908 ja 1912–13

Ferdinand Frigren, tehtailija 1909

Kustaa Kyläkallio, kauppias 1914–17

Antti Hiltunen, pankinjohtaja 1918–21

Varapuheenjohtajat:

Robert Helenius, kauppias 1908

Kustaa Kyläkallio, kauppias 1912–13

G. Fagerholm, kauppias 1914–18

K.O. Kivekäs, isännöitsijä 1919–20

Sihteerit:

K.T. Laurila, varatuomari 1908

Väinö Lans, lakit. yo. 1909

Väinö Juusela, maisteri 1912–17

Edvin Kauppinen, isännöitsijä 1918

Juho Puukari, kamreeri 1919 (alkuvuosi)

Lauri Katara, maisteri 1919–20

Rahastonhoitajat:

Osk. Ikonen, kauppias 1908–09

Max Mattsson, pankinjohtaja 1912–18

Antti Palin, kauppias, pankinjohtaja 1919–20

Johtokunnan jäsenet:

Otto Lyytikäinen, pormestari 1908
Osk. Ikonen, kauppias 1908–09 ja 1912–
15
J.O. Koskinen, kauppias 1908
K.T. Laurila, varatuomari 1908
W.E. Angervo, pankinjohtaja 1909
G. Fagerholm, kauppias 1908–09 ja 1912–
17
Aleks Kauranen, kauppias 1909
Albin Eklund, kauppias 1909
Ferdinand Frigren, tehtailija 1909

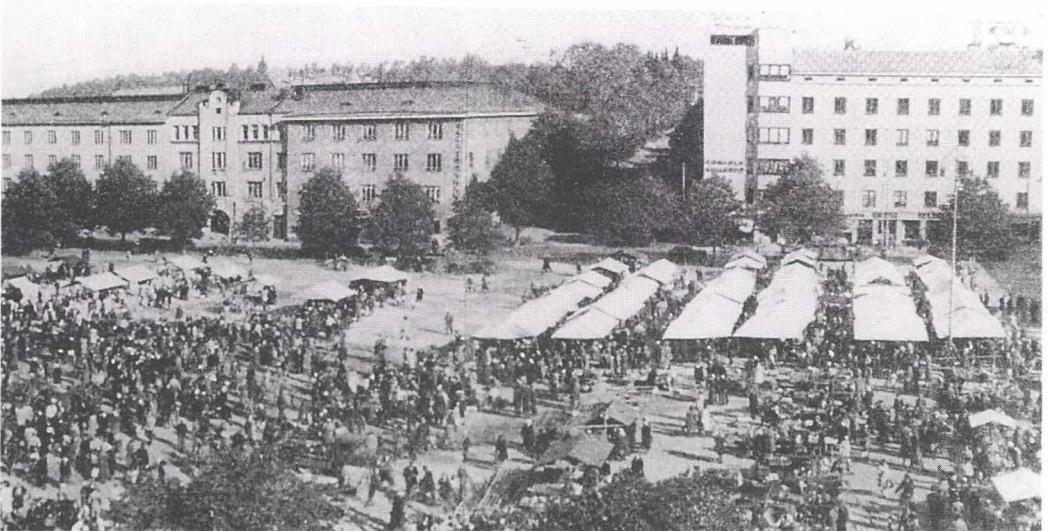
Max Mattsson, pankinjohtaja 1912–17
Väinö Juusela, maisteri 1912–17
Olaf Hamberg, isännöitsijä 1916
Pekka Seppola, maisteri 1917–18
Antti Hiltunen, pankinjohtaja 1918–21
K.O. Kivekäs, isännöitsijä 1918–20
Antti Palin, kauppias 1918–20
Edvin Kauppinen, isännöitsijä 1918
Juho Hillo, toimitusjohtaja 1919
Lauri Katara, maisteri 1919–20
Eljas Tolvanen, toimitusjohtaja 1920

Keisari-suuriruhtinas Aleksanteri II:lla oli suuret ansiot maamme elinkeinoelämän vapauttamisessa. Kiitollinen Suomen kansa pysytti hänelle kansalliskirjailija Runebergin pojan Walter Runebergin veistämän patsaan Helsingin Senaatintorille. Myös useiden kaupunkien pääkadut – mm. Lahden – kantavat hänen muistoaan.

Näkymä torilta vuosisadan alussa.

Torikauppaa 1930-luvulla.

*Alkuaikojen huomattavin liikeyritys oli Fagerholmin kangaskauppa torin varrella. Kaupankäynti ta-
pahtui, kuten havaitaan, öljylampun valossa.*

*Lahtelaisia liikeapulaisia kevätretkellä vuosisadan alussa, jolloin kauppalassa toimi Suomen Liike-
miesyhdistyksen alaosasto ja kaupan työntekijät kuuluivat omistajien ohessa siihen. Myöhemmin
ryhmät jakaantuivat omiin järjestöihinsä.*

Henkilökunta Lahden Paidan myymälässä 1920-luvulla.

Kaupantekoa J.O. Koskisen puodissa.

Osanottajajoukko Lahden Liikemiesyhdistyksen järjestämällä liikemiespäivillä 1927, kuvauspaikkana kaupungintalon portaat.

Pormestari Otto Lyytikäinen oli nuoren Lahden keskeinen vaikuttaja. "Otto Suuri" piti tärkeänä mm. Lahden Liikemiesyhdistyksen perustamista.

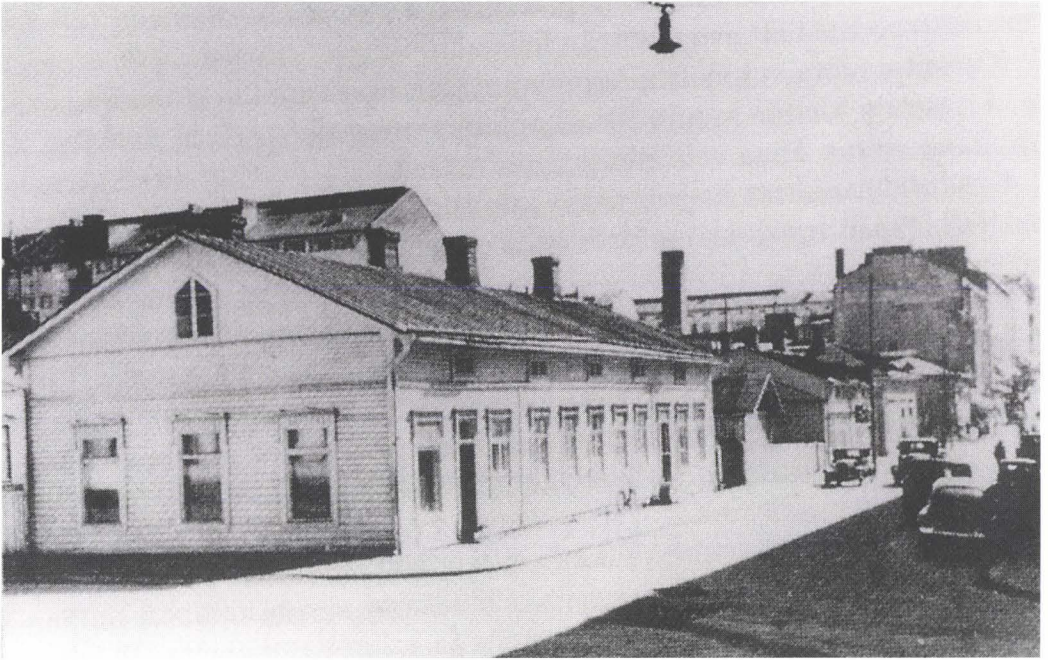

Entinen lahtelainen J.K. Paasikivi oli arvokas taustavaikuttaja pääkaupungissa. Hänen puoleensa käännyttiin, kun asiat eivät sujuneet tyydyttävällä tavalla.

Apteekkari Hjalmar Fellman toimi tarkokkaasti kauppakoulun saamiseksi Lahteen. Sukunimen yhtäläisyydestä huolimatta apteekkari ei ollut kartanonomista ja Fellmanin lähisukulainen.

Lahden kauppakoulu toimi ensimmäisen vuotensa puutalossa Nikolainkatu 11, eli nykyisen Vapaudenkadun ja Rautatienkadun kulmassa.

Vuonna 1911, kun kauppakoulun oppilasmäärä oli kasvanut 38:sta 50:een, opetustilat muutettiin torin varteen Vapaudenkadun ja Torikadun kulmaan.

Kauppakoulun siirryttyä 1920 kaupungin omistukseen sille osoitettiin paikka Mariankadulta Hotelli Lahden talosta, missä myöhemmin toimi mm. kirjasto.

Lahden kartanon päärakennuksen tultua kaupungin omistukseen sai kauppaoppilaitos sen suojista pysyvämät tilat. Se toimi tässä rakennuksessa vuodesta 1921 vuoteen 1954 saakka, jolloin nykyinen ammattioppilaitosten rakennusryhmä valmistui.

PUHEENJOHTAJIA

Kustaa Kyläkallio

Antti Hiltunen

O.V. Levander

SIHTEEREJÄ

H.J. Teivaala

Viljo Oinonen

Pakollinen kausi 1921–1954

VUOSILTA 1921–1930

NUORI TASAVALTA

Vuosisadan toisen kymmenluvun alkaessa oli itsenäinen Suomi jo ohittanut vaikeimmat synnytykskipunsa. Vapaus sodan pahimmat haavat olivat umpeutumassa ja vankileirit suljettu. Maa oli saanut tasavaltaisen hallitusmuodon ja ensimmäiseksi presidentiksi valittu edistysmielinen liberaali K.J. Ståhlberg. Aikaisemmin palvottu valkoinen kenraali C.G. Mannerheim oli siirtynyt viratomaksi maailmanmatkaajaksi.

Maan rajat oli vahvistettu Tarton rauhansopimuksessa 14.10.1920. Suomi valittiin myös Kansainliiton jäseneksi. Tämä maailmanjärjestö, jonka piti taata rauha ikuisiksi ajoiksi, ratkaisi Ruotsin kanssa välejä hirtäneen Ahvenenmaan kysymyksen Suomen eduksi.

Tämän ajan kuvaan kuuluivat vielä rauhasta huolimatta kahakat rajan takaisessa Karjalassa. Niiden synnyttämän tunnekuohun vallassa tapahtui oloissamme harvinaisen poliittinen murha: kiihkomielinen mies ampui sisäministeri Heikki Ritavuoren.

Samoihin aikoihin perustettiin Lotta-Svärd -järjestö suojeleuskunnan rinnalle, kieltolain mukanaan tuoma salakuljetus kukoisti ”kovan teen” anniskeluineen. Antwerpenin olympialaisissa Hannes Kolehmainen, joka oli jo aikaisemmin Tukholman olympialaisissa juossut Suomen maailmankartalle, voitti maratonin ja nuori lupaus Paavo Nurmi näytti loistavat kykynsä.

Eräs suurpolitiikan lähtölaukauskin pa-

mahti. Ensimmäisen maailmansodan korp-raali Adolf Hitler perusti Saksan kansallissosialistisen puolueen ja ryhtyi harjoittamaan politiikkaa, joka tuli myöhemmin johtamaan hirvittäviin seuraamuksiin.

Suuri nousu

Vajaan kuuden tuhannen asukkaan Lahti oli 1921 lupaavasti kasvava kaupunki. Väestö oli lisääntynyt vuoden kuluessa noin 600 hengellä. Nousu hiljeni välillä, kunnes seuraava alueliitos 1924 kasvatti jälleen tuntuvasti asukkaiden määrää. Liike-elämä laajeni tämän kehityksen myötä ja samalla myös yhteistoiminta. Lahden Liikemiesyhdistyksen vasta voimaan tulleita sääntöjä muutettiin jo seuraavan vuoden alusta lukien niin, että mukaan pääsivät kaupallisten yritysten lisäksi teollisuuden harjoittajat.

Tämä muutos aiheutti kilpailua kaupan järjestön sekä jo aikaisemmin pakollisena toimineen Lahden Käsityö- ja Tehdasyhdistyksen kanssa. Rettelöitiin mm. siitä, kummalla oli oikeus periä jäsenmaksut.

Liikemiesyhdistyksen jäsenmäärä nousi pakollisen kauden alussa jyrkästi. Vuonna 1923 kuului yhdistykseen 134 kauppiasta ja tehtailijaa sekä 16 torikauppiasta, jotka muodostivat oman alaryhmänsä. Lisäksi oli joukkoon liittynyt 15 muuta eli B-jäsentä. Nämä olivat lähinnä vapaiden ammattien harjoittajia.

Jälleen tullikamari

Ennen maamme itsenäistymistä Venäjän kauppa käsitti suuren osan markkinoista. Kun se katkesi, myös tullauksen tarve väheni. Tämä vaikutti muiden ohessa Lahteen 1913 perustetun tullikamarin asemaan.

Kun aikaisemmin oli kamppailtu tullikamarin saamiseksi, seurasi nyt taistelu sen säilyttämiseksi.

Jo vuonna 1919, jolloin valtiontalous oli poikkeuksellisen tiukalla, alettiin suunnitella tullikamareiden lakkauttamista sisämaan kaupungeista. Välttämättömiksi katsottiin vain Tampereen ja Kuopion kamarit.

Lahden Liikemiesyhdistys oli tietenkin toista mieltä. Vuoden 1920 alussa nimitettiin toimikunta työskentelemään kamarin säilyttämisen puolesta. Tilanteen muuttuessa yhä uhkaavammaksi keskityttiin lopettamispäätöksen viivästyttämiseen sekä kustannusten siirtämiseen kunnalle ja yrittäjille. Joukko tuonti- ja muita liikkeitä sitoutuikin maksamaan suorittamistaan tullimaksuista 3 prosenttia kaupungille kamarin ylläpitoa varten.

Kaikista yrityksistä huolimatta – tai niiden tuloksena – valtioneuvosto päätti 1.4.1922 lakkauttaa Lahden varsinaisen tullikamarin ja perustaa sen sijaan kaupungin kustantaman väliaikaisen tullikamarin.

Järjestelmä toimi niin, että Hämeenlinnan tullinhoitaja kävi määrättyinä päivinä viikossa hoitamassa Lahden tullaukset. Kaupunki puolestaan peri tuontitavaroista kannettavista tulleista liikemiesten lupaa man 3 prosentin korvauksen. Myöhemmin yhdistys ehdotti kaupungille tullaustilojen laajentamista tai kokonaan uudelleen rakentamista, mutta se ei johtanut tulokseen.

Seitsemät liikemiespäivät

Yhdistyksen ohjelmaan oli jo aikaisemminkin kuulunut esitelmätilaisuuksien järjestäminen, mutta jäsenistön ja tulojen kasvu lisäsi mahdollisuuksia. Vuonna 1921 heräsi ajatus erityisten liikemies- ja luentopäivien järjestämisestä omien lisäksi myös lähiseutujen kauppiaille. Tukku liikkeiden ja teollisuuslaitosten omistajat lupautuivat suorittamaan pääosan kustannuksista.

Ensimmäiset tällaiset päivät järjestettiin jo saman vuoden syksyllä, lokakuun 22. ja 23. päivinä. Osanottajia oli yli sata. Kun seuraavatkin vastaavanlaiset tilaisuudet noudattivat tämän ensimmäisen ohjelmaa, selostettakoon sitä hieman.

Esitelmät pidettiin kaupungintalolla valtuuston istuntosalissa. Avauksen suoritti yhdistyksen puheenjohtaja Antti Hiltunen mainiten mm., että liike-elämän kehittyminen Lahdessa perustuu sijaintiin laajan maaseudun keskuksena ja hyviin kulkuyhteyksiin. Hän jatkoi:

“Mutta niinkuin taloudellisesti hyvinvoipa maaseutu voi antaa hyviä toimintamahdollisuuksia kaupunkinsa liike-elämälle, niin vetää taloudellisesti toimelias kaupunkikin puoleensa kykeneviä voimia. Senvuoksi on nyt tehty aloite kaupungin ja sen ympäristön liikemiesten läheisemmälle vuorovaikutukselle.”

Ensimmäisenä päivänä pidettiin kaksi esitelmää: kauppakoulunjohtaja A.E. Lehto Helsingistä puhui mainonnasta – silloin sanottiin reklaamista – ja maisteri K.A. Widenius kirjanpito velvollisuutta koskevasta lainsäädännöstä. Kun toisena päivänä esitelmöitsijäksi pyydetty professori Kyösti Järvinen oli sairastunut, puhui oman kauppakoulun johtaja H.J. Teivaala merkantilistisesta talousjärjestelmästä.

Ohjelman päätteeksi järjestettiin illalliset Kauppaklubilla. Maaseudun kauppiat

kiittivät kilvan päivien järjestäjiä onnistuneesta ideasta ja sen toteuttamisesta.

Innostus oli niin suuri, että jo seuraavana syksynä järjestettiin toiset liikemiespäivät. Osanottajia oli nyt 160. Tällä kertaa vasta perustettu Suomalainen Liikesivistysrahasto maksoi luennot.

Kolmansilla päivillä syyskuussa 1926 osanottajia oli 190 ja sitä seuraavana vuonna peräti noin 200. Viidennen liikemiespäivät pidettiin talouspulan aattona 1929 sekä viimeiset vielä 1933 ja -35. Toiseksi viimeisellä kerralla oli mukana ennätysmäärä eli n. 600 osanottajaa ja viimeisillä 350.

Sarjan lopettamiseen oli kaksi pätevää syytä:

1. kustannukset kasvoivat liian suuriksi,
2. kaupungista ei löytynyt kyllin tilavaa huoneistoa kokousta ja varsinkaan päivällisiä varten.

Liikemiespäiviä pidettiin ainutlaatuisina koko maassa. Ne kasvattivat omalta osaltaan paikkakunnan yrittäjien menestystä ja suosiota.

Heinolan rata

20-luvulla kiinnitettiin suurta huomiota rautatieverkoston kehittämiseen. Yhtenä kohteena oli Lahden ja Heinolan välinen rata. Heinolasta sen suunniteltiin jatkuvan Mikkelin suuntaan Savon radalle.

Liikemiesyhdistys, jonka intressipiiriin tämä hanke tietenkin kuului, käsitteli sitä kokouksissaan.

Marraskuussa 1923 oli mukana Heinolan kaupungin edustajana pankinjohtaja Sune Lundson, ja hän moitti Lahtea siitä, ettei se ollut tehnyt tarpeeksi ratasuunnitelman hyväksi. Tämän jälkeen yhdistys jätti kaupunginvaltuustolle kirjelmän, jossa sanotaan mm.:

“Kuten tunnettua, on eduskunta jo v. 1909 tehnyt päätöksen Lahden-Heinolan radan rakentamisesta. Mainittu rata on vain osa suu-remmasta rakennussuunnitelmasta Lahti-Heinola-Mikkeli-Savonlinna-Matkaselkä. Valtion toimesta asetettu kulkulaitoskomitea on ottanut tämän ratasuunnitelman kokonaisuudessaan niiden ratojen joukkoon, jotka olisi otettava huomioon, kun maamme rautatieverkkoa edelleen kehitetään. Se on mainitun komitean mielestä tärkeä kauttakulkurata, varsinkin sen jälkeen, kun Riihimäen-Turun rata tulee rakennettavaksi. Rataverkkomme kaipaa myös yhdistäviä ratoja, jotka lähentävät jo rakennettuja ja etäisiin osiin maahamme ulottuvia ratoja toisiinsa ja lyhentäisivät niiden välimatkoja. Tällainen yhdistävä rata olisi nyt kysymyksessä oleva ratakin. Tämän radan johdosta lyhenisivät välimatkat pohjois-Karjalasta Etelä-Suomeen ja päivästoin melkoisesti.”

Kirjelmässä kehoitettiin lopuksi kaupunkia valitsemaan edustajan tai valiokunnan, joka edustaisi sitä kuntien välisessä komiteassa. Omaksi edustajakseen tähän rautatiekomiteaan yhdistys nimesi insinööri Sulo J. Teittisen ja kaupungininsinööri Jalmarin Janhusen.

Eduskunta liitti 1925 hankkeen rautateiden 5-vuotissuunnitelmaan. Rata valmistui vuonna 1932.

Kun päätös koski rautatien rakentamista nimenomaan Heinolan kaupunkiin saakka, oli Jyrängön virran yli rakennettava silta, jotta pääteasema tulisi kaupungin puolelle. Maalaiskunta ulottui rantaan asti. Rautatiesilta olikin valmistuessaan komeimpiin ja kalleimpiin kuuluva, mutta jatkoa radalle ei ole tähän mennessä tullut.

Uusi asemarakennus

Lahden asemarakennus, joka oli rakennettu viime vuosisadan puolella, oli käynyt ahtaaksi ja vanhanaikaiseksi. Vuoden 1922

kevällä kääntyi yhdistys kaupunginvaltuuston puoleen pyynnöllä, että se tekisi rautatiehallitukselle esityksen uuden asemarakennuksen rakentamisesta.

Kirjelmässä sanottiin mm.:

“Lahden asemarakennus ei nykyisessä muodossa ja paikassa enää vastaa niitä vaatimuksia, joita yhä vilkastunut liikenne sille asettaa. Asema-alue on ahdas ja tuottaa hankaluuksia sekä henkilö- että tavaraliikenteelle. Asemasilta on niin kapea, että junien tulo- ja lähtöaikoina se pakkautuu aivan täyteen matkustajia, jonka vuoksi tapaturmien vaara on suuri ja matkatavaroiden kuljettaminen ja pääsy ravintolaan on hankalaa.”

Kirjelmä päättyy toteamukseen, että koska Lahti on tärkeä rautatiekeskus ja sen liikenne tulevaisuudessa edelleen suuresti kasvaa, olisi rakennettava kokonaan uusi asemarakennus sopivalle paikalle.

Rautatiehallituksessa oli suunnitelma vanhan rakennuksen laajentamisesta ja kunnostamisesta.

Liikemiesyhdistys käsitteli asiaa useita kertoja. Syksyllä 1923 kävi lähetystö pääkaupungissa. Siitä on kokouksen pöytäkirjassa seuraava maininta:

“Kunnallisneuvos G. Fagerholm selosti kaupunginvaltuuston ja Liikemiesyhdistyksen edustajain käyntiä rautatiehallituksessa asemataloasian johdosta. Selostuksesta kävi selville, että on olemassa hyviä toiveita uuden asematalon ja ratapihan saamiseksi Lahteen. Tulo- ja menoarvioon luvattiin ottaa tätä varten määräraha ja aloittaa rakennustoimet ehkä jo ensi vuoden aikana.”

Runsas vuosikymmen (1935) ehti kuitenkin kulua, ennen kuin päästiin sanoista tekoihin. Yhdistys yritti vielä viime vaiheessa suurentaa rakennuksen kokoa, mutta tätä järkevää ehdotusta ei rautatielaitos ottanut varteen.

Pikku-Vesijärvi ja satama

Koska kaupunki oli liikenteen solmu-kohta, oli myös satama sille tärkeä. Lahden Liikemiesyhdistys työskenteli uutterasti asian hyväksi. Syyskokouksessa 1921 oli kysymyksen alustajana arkkitehti Carolus Lindberg. Esitellessään kaupungin uutta asemakaavaa hän lausui:

“Olisi tehtävä Lahden kaupungille uusi keskusta eli sydän. Kaupunki tulee tulevaisuudessa siirtymään niille alueille, jotka ovat satamaradan ja nykyisen kaupungin välillä. Kaupunki taas siirtyy lähemmäksi satamaa ja vettä. Aleksanterinkatu ja sen jatko tulee olemaan kaupungin tuleva city, sen tärkein keskus.”

Suunnitelmaan liittyi yksityiskohta, joka ansaitsee tulla muistiin merkityksi. Siinä ehdotettiin Pikku-Vesijärven poistamista, koska sitä ei ollut mahdollista saada ruoppaamallaan kyllin syväksi. Arkkitehdin mukaan järvi piti täyttää ja sen keskelle rakentaa tori sekä kauppahalli. Vesitse tulleiden maalaisten olisi ollut vaivatonta kuljettaa tavaroitaan sinne.

Käsiteltävänä oli myös kysymys Vesijärven sataman ostamisesta kaupungille, mutta asia raukesi sillä kertaa. Kun lahtelaisten laivaliikenne Päijänteellä alkoi hiipua, kiinnitti pormestari Lytykäinen vielä vuoden 1922 kevätkokouksessa huomion sataman puutteeseen, mutta hänen ehdotuksensa asiantilan parantamiseksi ei saavuttanut merkittävää kannatusta.

Vilkastuvat maantiet

Autot alkoivat yleistyä 20-luvulla ja ensimmäisiä linja-autovuorojakin perustettiin. Samalla tarvittiin teiden kohentamista.

Se kuului myös yhdistyksen tavoitteisiin. Kevätkokouksessa 1926 kaupungininsinööri Janhunen esitelmöi asiasta. Hänen mu-

kaansa paikkakunnan maantiet olivat huonontumistaan huonontuneet. Erityisesti maaseudulta kaupunkiin johtavat tiet kaisivat parannusta, minkä lisäksi Möysään, Jalkarantaan ja Hollolaan johtavat tiet olisi rakennettava kiertoteiksi.

Tieasioita pohdittiin kokouksesta toiseen, vuosikautia.

Isännöitsijä K.O. Kivekäs huomautti alustuksessaan 1930, että erityisesti Helsingin-tien parantaminen olisi tärkeää Lahden talouselämälle. Tie kulkee asuttujen seutujen halki, eikä kilpaile rautatien kanssa.

Kokous oli samaa mieltä. Se totesi samalla, että koska Lahden, Orimattilan ja Helsingin väliset tiet olivat kasvaneelle liikenteelle sopimattomat, olisi tilalle rakennettava kokonaan uusi tie.

Myös teiden auraus tuli autoliikenteen myötä ajankohtaiseksi. Keväällä 1928, kun asia tuli esille yhdistyksen kokouksessa, kehoitettiin kaupunkia ja lähikuntia kääntymään maaherran puoleen, jotta valtio alkaisi huolehtia aurauksesta.

Näin tapahtuikin pian pääteiden osalta. Vähitellen aloitettiin myös teiden oikaisu- ja tasoitustyöt.

Liikemiesyhdistys oli osallistunut kunnallisvaaleihin omilla listoilla vuodesta 1912 lähtien. Tämä käytäntö jatkui vielä 20-luvun lopussa, mutta loppui sitten puolueiden otettua vaalit hoitoonsa.

Torikauppaakin pyrittiin tehostamaan entisestään.

Virkailijakunta

Puheenjohtaja Antti Hiltusen muutettua 1922 pääkaupunkiin tuli puheenjohtajaksi silloinen varapuheenjohtaja O.V. Levander ja uudeksi varapuheenjohtajaksi valittiin johtaja I.A. Tuohino. Kun Lauri Katara oli tarkastelukauden edellä muuttanut Tur-

kuun, valittiin hänen tilalleen sihteeriksi kauppakoulun uusi johtaja H.J. Teivaala. Rahastonhoitajaksi tuli Palinin jälkeen Kivekäs. Kun nämä tehtävät 1924 yhdistettiin, hoiti molempia Teivaala. Samana vuonna valittiin varapuheenjohtajaksi johtaja E.J. Railo, mutta hänen muutettuaan 1929 Helsinkiin tuli tilalle Kivekäs.

Esitelmiä pidettiin lähes jokaisessa kokouksessa.

Johtokunnat 1921–1930

Puheenjohtajat:

Antti Hiltunen, pankinjohtaja 1921
O.V. Levander, pankinjohtaja 1922–

Varapuheenjohtajat:

O.V. Levander, pankinjohtaja 1921
I.A. Tuohino, johtaja 1922–23
E.J. Railo, johtaja, vuorineuvos 1924–27

Sihteerit:

H.J. Teivaala, maisteri 1921–23
Rahastonjohtaja-sihteerinä 1924–

Rahastonhoitajat:

K.O. Kivekäs, isännöitsijä 1921–23

Johtokunnan jäsenet:

I.A. Tuohino, johtaja 1921–23
H.J. Teivaala, maisteri 1921–
O.V. Levander, pankinjohtaja 1921–
Juho Kantola, kauppias 1922
Kyösti Paasio, tukkukauppias 1923–29
E. J. Railo, johtaja 1923–27
J. Mononen, kauppias 1928–
Yrjö Janto, johtaja 1930–

VUOSILTA 1931–1940

ISÄNMAA VAARASSA

30-luku oli niin meillä kuin muuallakin suurten mullistusten aikaa. Se alkoi taloudellisella lamalla ja päättyi sotaan.

Maassamme ehti vuosikymmenen aikana olla neljä presidenttiä. Alussa oli Lauri Kristian Relander eli Reissu-Lasse, maaliskuun alusta 1931 Ukko-Pekaksi nimetty Pehr Evind Svinhufvud, vuodesta 1937 talonpoikaispresidentti Kyösti Kallio ja vihdoin hänelle kohtalokkaasta joulukuun 19. päivästä 1940 Risto Ryti.

Vuosikymmenen alussa oli Suomessa arviolta 100 000 työtöntä. Näistä eli suuri osa kerjuulla, koska valtiovallan järjestämää työttömyysturvaa ei ollut. Ääri-isänmaallinen lapuanliike uhitteli väkivallalla ja kyydityksillä sekä vihdoin helmikuussa 1932 kapinalla Mäntsälässä.

Saman vuoden huhtikuussa väkijoumien myynti ja tarjoilu vapautuivat. Pirtun salakuljettajien eli trokareiden kultakausi päättyi tähän.

Syyskuu 1934 sattui sellainen kansakuntaa kohahduttava tapahtuma, että ensimmäinen suomalainen nainen, Ester Toivonen, valittiin Euroopan kauneimmaksi. Samoihin aikoihin vuosikymmeniä muhinut kieliriita leimahti taas liekkeihin, kun ylioppilaat ryhtyivät vaatimaan Helsingin yliopiston suomalaistamista. Akateeminen Karjala-Seura AKS puolestaan vannoi Itä-Karjalan vapauttamisen nimeen.

Synkät pilvet alkoivat kerääntyä taivaalle jo vuoden 1938 keväällä. Silloin tuntematon venäläinen diplomaatti Boris Jartsev toi ulkoministeri Rudolf Holstille esimiehensä Josif Stalinin ehdotuksen rajan siirtämisestä Kannaksella. Kun Aimo Cajanderin johta-

ma Suomen hallitus ei ollut taipuvainen näihin suurvallan kohtuuttomiin vaatimuksiin, eivätkä J.K. Paasikiven johdolla käydyt sovitteluneuvottelut olleet johtaneet tulokseen, aloitti Neuvostoliitto marraskuun viimeisenä päivänä 1939 hyökkäyksen tarkoituksenaan koko maan valtaaminen. Talvisota oli alkanut, ja se yhdisti Suomen kansan ennen kokemattomalla tavalla.

Armeijamme kestänyt lumessa ja pakasessa 105 vuorokautta, solmittiin 13.3.1940 Moskovan rauha. Suomi menetti suurimman osan Karjalaa, mm. Viipurin, jota ei ollut aseellisesti valloitettu. Pitkät evakkojonot laahustivat keväisillä teillä sisämaata kohti. Noin puoli miljoonaa karjalaista oli menettänyt kotinsa ja kontunsa.

Tämä oli ajanjakson surullinen loppu. Suomi kärsi tappion, mutta myös Neuvostoliitto arvovaltakolauksen. Se ei ollut kyennyt valloittamaan koko maata, kuten oli päättänyt. Se oli myös joutunut luopumaan Otto Wille Kuusisen johtamasta Terijoen hallituksesta, jonka se oli nimittänyt hallitsemaan bolshevistista Suomea.

Diktaattorien leikit

Euroopan politiikassa elettiin kolmen yksinvaltiaan aikaa. Stalin hallitsi idässä, Hitler keskustassa ja Italian Benito Mussolini maanosan eteläkaistalla. Näiden toiminta erillään ja yhdessä johti vihdoin vuositamme suurimpaan katastrofiin, toiseen maailmansotaan, joka vaati rintamalla ja niiden takana yli 50 miljoonaa uhria.

Suursodan esinäytös tapahtui jo 1936 alkaneessa Espanjan sisällissodassa. Siinä myös kansainväliset näkemysuunnat iskivät

yhteen. Seuraavan askeleen otti Mussolini aloittamalla Abessinian sodan ja Albanian miehityksen. Proletariaatin maailmanvallankumouksella uhoava Stalin pani kotimaassaan toimeen hirvittävän puhdistuksen, jossa läheisiä työtovereitakaan ei säästetty.

Pahin provokaattori oli kuitenkin Hitler. Hän uhmasi häikäilemättömästi muuta maailmaa marssittamalla 1938 saksalaiset joukot vanhaan kotimaahansa Itävaltaan sekä seuraavana vuonna Tshekkoslovakiaan. Aamutunneilla syyskuun 1. päivänä 1939 aloitettu hyökkäys Puolaan katkaisi kuitenkin vihdoin sen liittolaismaiden kärsivällisyyden. Englanti ja Ranska julistivat sodan Saksalle.

Jo sitä ennen olivat Hitler ja Stalin löytäneet toisensa. Elokuussa oli allekirjoitettu ns. Ribbentrop-sopimus, jolla nämä vallanpitäjät jakoivat maanosan omiin intresseihinsä. Siinä määrättiin myös Suomen kohtalo.

Tarkasteltavana olevan ajanjakson lopulla sattui vielä yksi tapahtuma, jolla tuli olemaan maailmanhistoriallinen merkitys: Toukokuussa 1940 nimitti Hänen Majesteettinsa Yrjö VI brittihallituksen johtoon hyväuskoisuudessaan pettyneen Neville Chamberlainin tilalle konservatiivin nimeltä Winston Churchill. Omalle kansalleen hän lupasi lähivuosiksi vain verta, hikeä ja kyyneleitä, mutta nousi hellittämättömyydellään koko sen rintaman keskeiseksi hahmoksi, joka vihdoin kukisti Hitlerin ja voitti sodan.

Kehitystä Lahdessa

Kaupungin kuva muuttui 30-luvulla melkoisesti. Lahdesta tuli niin alueeltaan kuin väestömäärältäänkin huomattava kaupunki.

Kun asukkaita oli vuosikymmenen vaihteessa n. 10 000, oli luku muutamia vuosia myöhemmin kaksinkertainen. Tähän vai-

kutti suuresti vuoden 1933 alusta voimaan tullut alueliitos, joka yhdisti kaupunkiin mm. laajat teollisuusalueet Vesijärven rannasta.

Tämä vaikutti tietenkin myös liike-elämän kehitykseen. Uusia yrityksiä syntyi taiseisena virtana keskimäärin sadan vuosivauhilla. Osa niistä lopetti myöhemmin joko vapaaehtoisesti tai ajautui erityisesti lama-aikoina konkurssiin, mutta kokonaismäärä kuitenkin lisääntyi.

30-luvun alussa oli kaupungissa 257 kauppaliikettä, mutta alueliitos toi 143 liikettä lisää. Näistä oli ruoka- ja sekatavarakauppoja 52.

Vuosikymmenen kuluessa alkoivat kaupat enenevässä määrin erikoistua. Esim. muotiliikkeitä oli 1938 jo toista kymmentä. Ensimmäisen alkoholiliikkeensä Lahti sai 1933.

Yhdistyksessä tasaista

Lahden Liikemiesyhdistys ei viettänyt 20-vuotisjuhliiaan vuonna 1928, kuten se olisi voinut tehdä, vaan vasta 1931. Silloin tuli kuluneeksi kaksi vuosikymmentä sen järjestyksessä toisesta perustamisesta. Pulaajan olosuhteet saattoivat vaikuttaa siihen, että juhla vietettiin vaatimattomasti omassa piirissä.

Vuonna 1932 oli yhdistyksessä varsinaisia eli liikejäseniä vain 39 ja yksityisiä eli B-jäseniä 28. Alueliitoksen tultua seuraavana vuonna voimaan nousi varsinaisten jäsenten määrä, mutta ei vielä lähellekään sitä lukua, mikä oli kaupungissa toimivien liikkeiden määrä. Näin ollen liittymisen pakollisuus oli pikemminkin teoreettista kuin käytännön toimenpiteisiin johtavaa.

Vähitellen tilanne kuitenkin koheni. Vuosikymmenen puolivälissä oli jo liikejäseniä 124 ja ennen talvisotaa nousi luku lähelle kahta sataa.

Jäsenyyden laiminlyönti saattoi johtua jäsenmaksun suuruudesta. Yrittäjät pysyivät mieluummin *“villeinä”* kuin maksoivat jäsenmaksua 60 penniä äyriltä. Kai tästä johtuen maksu alennettinkin jo 30-luvulla aluksi 10 penniin äyriltä ja vuoden 1940 alusta se laski viiteen penniin. Pieniltä yrittäjiltä ei peritty mitään.

Yhdistyksen 25-vuotisjuhliin mennessä (1936) oli liikemiespäivät lopetettu. Sen sijaan korostettiin tilaisuudessa niiden lukuisien esitelmien merkitystä, joita eri kokousten yhteydessä oli pidetty.

Liikealan kurssitoimintaa – esim. näyteikkunoiden somistuksessa – harrastettiin edelleen. Niin ikään kilpailuja järjestettiin. Myös Kotimaisen viikon vietossa oltiin jatkuvasti mukana.

Yhdistys osallistui lisäksi sen ajan työehtoneuvotteluihin. Liikeapulaisten työpäivistä sovittiin näiden oman järjestön kanssa ennen kuin asia säädettiin lailla.

Aukioloajoiksi vakiintui arkipäivisin klo 8–17 ja lauantaisin 8–16. Vuosikymmenen puolivälissä sovittiin myös, että maito-, leipä- ja kukkakaupat saivat pitää ovensa auki myös sunnuntaisin klo 9–11. Sama koski parturi- ja kähertäjäliikkeitä.

Kauppaopisto Viipurista

Kauppakoulu oli osoittautunut hyödylliseksi paikkakunnan liike-elämälle ja nuorisolle. Yhdistys oli vuosien mittaan auttanut koulua taloudellisesti ja perustanut stipendirahaston.

Vaatimukset kuitenkin kasvoivat. Lahden oppikouluista valmistui vuosittain jo satoja ylioppilaita ja myös keskikouluun päättäneitä oli runsaasti. Huomattava osa näistä pyrki liike-elämän palvelukseen, ja monet suorittivat kauppaopiston kurssin Helsingissä, Tampereella tai Kotkassa.

Opiston liittämisestä Lahden kauppakouluun keskusteltiin jo 30-luvun alkupuolella, mutta se ei johtanut käytännön toimiin. Tarpeen syyksi mainittiin mm. liian suureksi paisuva ylioppilaiden määrä.

Syksyllä 1937 yhdistyksen sihteeri Väinö Nikander toi jälleen kysymyksen johtokunnan käsiteltäväksi. Se vei asian yleiseen kokoukseen, joka myös piti opiston perustamista ajankohtaisena. Hankkeen toteuttaminen annettiin toimikunnan tehtäväksi.

Suunnitelma oli hyvää vauhtia toteutuksessa, kun talvisota syttyi. Se antoi asialle kokonaan uuden käänteen.

Viipurin kauppaoppilaitos joutui jättämään oman kaupunkinsa ja siirtyi Lahteen. Samalla evakkoon joutunut laitos opistoinen ja ylioppilasluokkineen yhdistettiin täkäläiseen kauppakouluun. Näin syntyi entistä laajempi Lahden kauppaoppilaitos.

Vuosikymmenen puolivälissä käsiteltiin yhdistyksen kokouksissa myös yleisen ammattikoulun rakentamista, mutta ajatus toteutui vasta parin vuosikymmenen kuluttua.

Jälleen kerran tullikamari

30-luvun alun lamakauden jälkeen alkoi tavaroiden tullauskin uudelleen lisääntyä. Lahdessa oli tullikamari edelleen väliaikaisella pohjalla, vaikka se toimikin jo oman tullinhoitajan valvonnassa kaikkina arkipäivinä. Vuonna 1935 anoi Lahti muiden sisämaan kaupunkien kanssa kamareiden vakinaistamista, mutta valtiovarainministeriöltä tuli kielteinen päätös.

Se aiheutti pettymyksen yhdistykselle, jonka intressipiiriin tämä asia jatkuvasti kuului.

Myös tullin tilat olivat ala-arvoisessa kunnossa. Samaan aikaan edellä mainitun anomuksen kanssa jätettiin Lahden kaupunginhallitukselle kirjelmä, jossa vaadittiin pikaisia toimia tullaustilojen kunnosta-

miseksi ja laajentamiseksi. Tämäkin kaikki kuuroille korville.

Sisämaan kaupungeista vain Tampere ja Kuopio olivat saaneet pitää vakinaisen tullikamarinsa. Kun liikenne Saimaan kanavassa päättyi, ohitti Lahti tullattavien tavaroiden määrässä Kuopion.

Linja-autoasema

Vaikka Lahti oli huomattava maantieliikenteen solmukohta, sillä oli ikävä häpeäpilkku – linja-autoaseman puute.

Maantieliikenne oli jo ennen 30-luvun puoliväliä ohittanut rautatiet matkustajien määrässä. Kuitenkin linja-autojen pysähdyspaikkana toimi edelleen torin alanurkassa sijaitseva huoltoasema. Monille pienemmillekin paikkakunnille oli jo siihen aikaan rakennettu kunnolliset tilat.

Kaupungininsinööri Janhunen kävi maaliskuussa 1935 selostamassa tilanteen surkeutta yhdistyksen kokouksessa.

Hän ilmoitti ehdottavansa uuden linja-autoaseman paikaksi tullikamarin tonttia rautatieaseman lähellä. Näin olisivat molemmat asemat vain sadan metrin päässä toisistaan, mikä seikka lisäisi matkustajien mukavuutta ja tekisi yhteistoiminnan joustavaksi. Asiasta oli tehty esitys seuraavan vuoden talousarvioon.

Kun suunnitelmasta ei sen jälkeen alkanut kuulua mitään, teki yhdistyksen johtokunta keväällä 1938 kyselyn kaupungin viranomaisille. Samalla se suositteli paikaksi alatoria.

Kokouksessa oli paikasta käyty kiivas keskustelu. Äänestyksessä sai alatori 14 ja aseman tienoo 2 ääntä. Yksi jäsen pidättyi äänestämästä.

Ilmeisesti juuri tämä potkaisu pani hankkeen liikkeelle. Vielä samana keväänä asetti kaupunginhallitus toimikunnan valmis-

telemaan asiaa, ja syyskuuhun mennessä se oli valmis valtuuston päätettäväksi.

Paikkakaksymys oli viimeiseen asti auki. Vielä muutamia päiviä ennen valtuuston kokousta kaupunginhallitus pyysi Lahden Liikemiesyhdistyksen johtokunnalta uutta kannanottoa. Tällä kertaa johtokunta totesi, että koska sen aikaisemmin ehdottamaa alatoria pidetään liian pienenä, yhdistys kannattaa kaupunginhallituksen ehdottamaa Tiirismaan Suurtien ja Lahdenkadun kulmassa olevaa korttelia n:o 219.

Näin paikkakaksymyksen tuli lukkoon lyödyksi. Uusi ja ajanmukainen linja-autoasema valmistui siihen seuraavana vuonna.

Tällä kymmenluvulla pysyi virkailijakunta lähes entisellään. Sihteeri-rahastonhoitaja Teivaalan erottua 1932 valittiin tähän tehtävään pankinjohtaja Väinö Nikander ja hänen muuttaessaan 1938 pois paikkakunnalta kauppat.maist. Viljo Oinonen.

Johtokunnat 1931–1940

Puheenjohtajat:

O.V. Levander, pankinjohtaja 1931–

Varapuheenjohtajat:

K.O. Kivekäs, isännöitsijä 1931–

Rahastonhoitaja-sihteerit:

H.J. Teivaala, maisteri 1931–32

Väinö Nikander, varatuomari 1933–37

Viljo Oinonen, kauppat.maist. 1938–

Johtokunnan jäsenet:

H.J. Teivaala, maisteri 1931–32

O.V. Levander, pankinjohtaja 1931–

J. Mononen, kauppias 1931–40

Yrjö Janto, johtaja 1931–40

Väinö Nikander, varatuomari 1933–37

Viljo Oinonen, kauppat.maist. 1938–

VUOSILTA 1941–1954

SODAN JA RAUHAN TIELLÄ

Kun Saksa oli juhannuksen alla 1941 hyökännyt Neuvostoliittoon, liittyi myös Suomi mukaan. Tavoitteena oli Moskovan pakkorauhassa menetettyjen alueiden takaisin valtaaminen. Eteneminen jatkui kuitenkin Itä-Karjalaan ja Aunukseen Syvärin joelle saakka.

Ensimmäisen sotavuoden itsenäisyyspäivänä Englanti julisti sodan Suomelle. Aseellisia taisteluja maiden välillä ei missään vaiheessa käyty. Seuraavana kesänä 4.6.1942 täytti puolustusvoimien ylipäällikkö C.G. Mannerheim 75 vuotta ja sai samalla Suomen marsalkan arvon. Onnittelijoiden joukossa oli mm. Adolf Hitler.

Vuonna 1943 alkoi jo näyttää varmalta, että Saksa häviää sodan. Se sai meillä liikkeelle ns. rauhanopposion: 33 tunnettua kansalaista kirjoitti tasavallan presidentille vetoamuksen rauhanneuvotteluihin ryhtymisestä. Neuvottelut aloitettiinkin, mutta ne eivät johtaneet tulokseen. Sen jälkeen kesäkuun 9. päivänä 1944 ryhtyi vihollinen suurhyökkäykseen Kannaksella ja vähän myöhemmin muillakin rintamaloikoilla.

Suomen armeija oli murtumisen partaalla. Saksa lähetti aseita ja ilmavoimia avuksi, kun presidentti Risto Ryti oli vastikkeeksi hyväksynyt ulkoministeri von Ribbentropin painostuksesta sopimuksen, että hän tai hänen nimittämänsä hallitus eivät ryhdy rauhanneuvotteluihin ilman liittolaisen suostumusta.

Tämä johti elokuun alussa presidentin eroon, minkä jälkeen eduskunta valitsi valtionpäämieheksi ylipäällikkö Mannerheimin. Aselepo tehtiin 4.9. ja välirauha 19.9.1944.

Jatkosota vaati yli 62 000 suomalaisen sotilaan hengen. Kun talvisodan ja Lapin sodan uhrin lasketaan mukaan, oli kaatuneiden määrä yhteensä yli 90 000. Lisäksi tähän tulevat myöhemmin vammoihinsa menehtyneet. Suuri osa sodasta selviytyneistä veteraaneista kantoi ikuisia vammoja.

Välirauha toi maahamme valvontakomission, jota johti venäläinen kenraaliversti A. Zdanov. Marraskuun puolivälissä muodosti J.K. Paasikivi hallituksen, jossa myös kommunistit olivat mukana. Ääriväestön tueksi asetui erityisesti valtiollinen poliisi Valpo, joka etenkin asekatkenta-toiminnan paljastuttua 1945 kesällä alkoi innokkaasti ahdistella isänmaallisesti ajattelevia kansalaisia. Pidätettyjen joukossa oli mm. lahtelaisia liike-elämän henkilöitä.

Vuoden 1946 maaliskuussa Mannerheim erosi ja hänen tilalleen valittiin Paasikivi. Vain pari viikkoa aikaisemmin oli liittoutuneiden vaatima sotasyllisyysoikeudenkäynti päätynyt ja joukko suomalaisia sota-ajan poliittisia johtajia tuomittu vankeusrangaistuksiin. Ankarimman tuomio – 10 vuotta kuritushuonetta – sai presidentti Ryti.

Seuraavan vuoden helmikuussa solmittiin vihdoinkin Pariisin rauhansopimus, jossa uudet rajat ja velvoitteet vahvistettiin. Pian sen jälkeen, 6.4.1948, allekirjoitettiin Suomen ja Neuvostoliiton välillä sopimus ystävyydestä, yhteistystä ja keskinäisestä avunannosta. Tämä YYA-sopimus hallitsikin siten maamme politiikkaa yli neljän vuosikymmenen ajan aina Neuvostovaltion hajoamiseen asti.

Vuoden 1950 alussa valittiin Paasikivi toistamiseen presidentiksi – nyt ensimmäis-

tä kertaa sodan jälkeen vaitsijamiesten toimesta – ja seuraavan vuoden alussa vanha marsalkka Mannerheim kuoli. Uudelleen valittu presidentti antoi hallituksen muodostamisen aikaisemmalle oikeusministerille Urho Kekkoselle. Hän olikin – lyhyitä välikausia lukuun ottamatta – viiden hallituksen pääministerinä, kunnes 1956 nousi itse presidentiksi.

Vuosi 1952 oli maassamme juhlien aikaa. Kesällä pidettiin Helsingin olympialaiset ja viimeinen sotakorvausjuna ylitti rajan. Puolitoista vuotta myöhemmin, 1.3.1954, päättyi vihdoinkin kottikausikin, kun viimeinen tuote – kahvi – vapautui säännöstelystä. Normaali elämä oli palautunut.

Kuin testamentiksi taistelujen ajasta ilmestyi samana vuonna Väinö Linnan *”Tuntematon sotilas”*, joka oli kymmenkunta vuotta aikaisemmin ilmestyneen Mika Waltarin *”Sinuhe egyptiläisen”* ohella aikansa menestyksellisin kirja.

Kuohuvassa maailmassa

Barbarossa-suunnitelman toteuttaminen oli alussa menestyksellistä ja nopeaa. Saksalaiset panssarijoukot etenivät ensimmäisen sotakesän aikana Leningradin ja Moskovan porteille, kunnes talven tulo pysäytti hyökkäyksen. Etelämpänä vallattiin laajoja alueita Kaukasukselle saakka.

Nämä operaatiot kuitenkin uuvuttivat saksalaiset joukot. Edessä oli Stalingradin jättiläiskatastrofi, jonka yhteydessä venäläiset saivat vangiksi koko saaretun armeijan, noin 250 000 miestä komentajineen. Samoihin aikoihin brittikomentaja B. Montgomeryn joukot löivät panssarikenraali Erwin Rommelin pitkälle edenneen armeijan El Alamenin luona Pohjois-Afrikan autio-
maassa.

Vuoden 1941 joulukuussa, kun japanilaiset olivat tehneet tuhoisan yllätyshyökkäyksen Pearl Harbourin tukikohtaan Havaijilla, yhtyi myös USA sotaan. Se johti 1943 kesällä maihinnousuun Sisiliassa sekä vuotta myöhemmin kaikkien aikojen suurimittaisimpaan hyökkäykseen Englannin kanaalin yli Normandiaan.

Liittoutuneiden aloitettua etenemisensä Euroopan halki kohti Berliiniä joutui Hitler murhayrityksen kohteeksi, mutta säilyi hengissä. Vapun aattona 1945 sodan kumun jo kantautuessa hänen johtobunkkeriinsa diktaattori päätti itse päivänsä. Jo muutamia päiviä aikaisemmin oli hänen liittolaisensa Mussolini ammuttu Milanossa.

Saksan romahdettua sota Euroopassa päättyi, mutta jatkui edelleen Japania vastaan. Myös se johti antautumiseen, kun amerikkalaiset olivat pudottaneet atomi-pomminsa Hiroshiman ja Nagasakin kaupunkeihin.

Toinen maailmansota päättyi 2.9.1945 kestätyään lähes päivälleen kuusi vuotta. Johtavat sotasylliset tuomittiin niin Saksassa kuin Japanissakin kuolemaan tai vankeusrangaistuksiin.

Viimeisenä sotakesänä olivat voittajavaltiot perustaneet tulevan maailmanrauhan turvaamiseksi järjestön, joka sai nimekseen Yhdistyneet Kansakunnat eli YK. Se korvasi aikaisemmin sammuneen Kansainliiton, ensimmäisen maailmansodan tuotteen.

Uutta järjestöä tarvittiinkin pian sovittelijaksi, kun voittajien ryhmä hajosi kahtia ja väliin nousi pelottava rautaesirippu. Neuvostoliitto ulotti valtansa ja järjestelmänsä yli koko itäisen Euroopan ja aseellinen yhteenotto lännen kanssa oli lähellä. Perustettiin Nato ja Varsovan liitto.

40-luvun lopulla syntyi Israelin valtio, mikä johti heti paikalliseen sotaan juutalaisten ja arabien välillä sekä sen jälkeen pysyvään jännitystilaan. Korean sodassa

taas olivat vastakkain varsinaisten osapuolten lisäksi vasta perustettu Kiinan kansantanssivaalita ja YK:n lipun alla taistelevat amerikkalaiset joukot.

Tämän tarkastelukauden loppupuolella, 1952, valittiin toisen maailmansodan juhli- tta kenraali Dwight D. Eisenhower USA:n presidentiksi, ja seuraavan vuoden maaliskuussa päättyivät kolmesta diktaattorista viimeisen eli Josif Stalinin elinpäivät. Hän kuoli jumaloituna, vihattuna ja pelättynä aivohalvaukseen valtansa huipulla.

Oma kauppakamari

Vuosisadan 40-luku alkoi paikkakunnan liike-elämässä merkittävällä päätöksellä, oman kauppakamarin perustamisella.

Lahden Liikemiesyhdistys oli aloittanut ns. pakollisen kautensa vuonna 1879 säädetyn lain nojalla 1921. Silloin päätettiin myös, että se tulee toimimaan Helsingin kauppakamariin alaostona. Yhdistykseen liittymisen pakollisuus jäi kuitenkin varsin näennäiseksi, koska aika-ajoin vain vähäinen osa yrityksistä täytti tämän velvollisuuden.

Lahden kauppakamari aloitti toimintansa vuoden 1941 alusta. Liikemiesyhdistys oli käsitellyt asiaa edellisenä syksynä. Sen yhteydessä oli kaupunginjohtaja Uno Takki lausunut mm.:

“Kaupungin ja sen vaikutuspiiriin kuuluvan elinkeinoelämän kehittymiselle on hyödyksi, että talouselämän johdossa on tarmokkaita, olosuhteiden muutoksia tarkoin seuraavia ja aloiterikkaita voimia. Kyvykkäiden yksityistenkin talousmiesten otteet voivat merkittävästi viedä eteenpäin paikkakunnan kehitystä. Mutta kehityksen vauhtia lisää huomattavammin kuitenkin vasta se, että elinkeinoelämän palveluksessa olevien tarkistetut kokemukset ja tiedot järjestöjen kautta saadaan talouselämän yhteisten etujen valvomista ja

edistämistä palvelemaan. Huomattavin talouselämäämme kotiutunut järjestö, joka elinkeinoelämän oikeuksien ja etujen palvelukseen on tarkoitettu, on kauppakamarilaitos.”

Kokouksen kannatettua yksimielisesti paikallisen kauppakamarin perustamista voitiin kauppakamariyhdistyksen perustava kokous pitää jo 26.11.1940. Kauppakamariin käsitti Lahden lisäksi Heinolan ja Loviisan kaupungit sekä niitä ympäröivän maaseudun. Perustavassa kokouksessa oli läsnä piirin eri puolilta 68 jäseneksi ilmoittautujaa.

Valtioneuvosto vahvisti yhdistyksen säännöt vielä ennen joulua ja Keskuskauppakamari 10.3. 1941 työjärjestyksen. Tammi-kuun viimeisenä päivänä pidettiin yhdistyksen ensimmäinen varsinainen kokous, jossa valittiin 30 jäsentä. Ensimmäiseksi puheenjohtajaksi tuli ajatuksen esiin nostanut Uno Takki.

Oman kauppakamarin perustamisessa oli karjalaisten osuus huomattava. Kun Viipurin kauppakamari oli kaupungin menestyksen johdosta lakannut olemasta, oli mahdollista siirtää sen valtionapu Lahteen. Niin ikään evakkojen osuus uusien yrittäjien määrässä oli tuntuva. Tänne oli siirtynyt pitkälti toista sataa viipurilaista liikettä.

Siirtoväen osuus näkyi myös väkilukutal- lastoissa. Kun kaupungin väkiluku oli ennen talvisotaa ollut 25 500, se oli kaksi vuotta myöhemmin 31 700. Karjalaisten tulo antoi henkisenkin sysäyksen Lahden yhä kiihtyvälle kasvulle.

Liikemiesyhdistyksen uusi luonne

Kauppakamarin perustamisen jälkeen Lahden Liikemiesyhdistyksen asema muuttui oleellisesti, kun se menetti virallisen

luonteensa ja osa sen hoitamista asioista siirtyi uusiin käsiin. Niiden joukossa olivat mm. seuraavat tehtävät:

- tietojen hankkiminen kaupan ja teollisuuden tarpeista
- kaupalle ja teollisuudelle tärkeiden asioiden ja laitosten tarkastaminen
- toimenpiteet tai niiden ehdottaminen kaupan ja teollisuuden epäkohtien poistamiseksi sekä näiden alojen edistäminen ja esitysten tekeminen viranomaisille
- lausuntojen antaminen viranomaisille kaupaa ja teollisuutta koskevista asioista.

Jäljelle jäi näin ollen lähinnä valituskellinen puoli. Samoihin aikoihin esitettiin jälleen mietintö pakollisten elinkeinoyhdistysten lakkauttamisesta, mutta se unohtui tärkeämpien asioiden alle. Uusi sota oli tulossa ja yhdistyksen päätti jäädä odottamaan tulevia ratkaisuja.

Talvisodan jälkeen

Kun Karjala ja Suomenlahden saaret oli menetetty, tulivat uudet liikennejärjestelyt ajankohtaisiksi. Niihin vaikutti myös Saimaan kanavan jääminen rajan taakse.

Niitä käsiteltiin yhdistyksen kokouksessa jo 1940 kevätkokouksessa alustajana kaupunginjohtaja Takki. Hän nosti esiin vanhan suunnitelman Helsinki–Lahti–Savonlinna-radasta sekä ajatuksen toisestakin ratasuunnasta Lahti–Hämeenlinna–Loimaa. Niiden tarkoituksena oli Pohjois-Karjalan ja Savon liikenteen oikaiseminen etelän ja lännen satamakaupunkeihin. Samoin oli esillä Lahti–Loviisa-radnan muuttaminen normaaliariteiseksi ja sen ottaminen valtion haltuun.

Myös maantieliikenteeseen kaivattiin kohennusta. Erityisesti Lahdesta Helsinkiin ja Savoan johtaviin teihin vaadittiin pikaisita parannusta.

Muusta toiminnasta kertoo yhdistyksen kertomus vuodelta 1941 mm.

“Taloudellinen toiminta oli vuoden alusta lähtien erittäin vilkasta. Uusia tehtaita suunniteltiin ja perustettiin useita sekä entisiä laajennettiin. Kaupunki möi tai vuokrasi lukuisasti tontteja liiketarkoituksiin ja yleensä rakennustoiminta oli tarmokasta. Rautatiehallitus lupasi parannusta liikenneoloihin, joiden puutteellisuudesta oli usein tehty parannusehdotuksia Rautatiehallitukselle.”

Jatkosodan kokemuksia

Teollisuus toimi sodan aikana ensisijaisesti puolustusvoimien ja kansanhuollon tarpeiden tyydyttäjänä. Kauppa oli ankan säännöstelyn rajoittamaa. Välttämättömyystarvikkeet oli toimitettava kansalaisille, jotka lisäksi käyttivät hyväkseen jokapäiväiseksi yleistynyttä *“mustan pörssin”* apua.

Kun asekuntoiset miehet oli kutsuttu sotapalvelukseen, täytti naisten utterra joukko vapautuneet työpaikat. Vuonna 1942 oli kaupungissa toimivan teollisuuden palveluksessa vain kolmisen sataa henkeä vähemmän kuin edellisenä vuonna. Rintamien vakiinnuttua alettiin vanhempia ikäluokkia siirtää tärkeisiin siviilitehtäviin.

Jatkosodan alkamisvuonna 1941 oli yhdistyksessä 221 liike- eli A-jäsentä ja 24 B-jäsentä. Vahvuus oli sama myös seuraavana vuonna. Jäsenet osallistuivat vapaaehtoiseen maanpuolustustyöhön ja avustivat kahta ydistyksen ottamaa kummilasta.

Muuten rajoitettiin välttämättömiin ruutiinasioihin, kuten sääntömääräisten kokousten pitämiseen. Tässä yhteydessä mm. ministeri Rainer von Fieandt kävi esitelmöimässä rahataloudellisista kysymyksistä.

Virkailijakunnassakin tapahtui muutoksia, kun sihteeri Oinonen joutui asepalvelukseen ja hänen seuraajansa Yrjö Janto kuoli. Sihteeriksi tuli tämän jälkeen johtaja

Ilmari Lankila. Vuonna 1942 kuoli myös yhdistyksen pitkäaikainen puheenjohtaja Levander ja hänen seuraajakseen tuli varapuheenjohtaja Kivekäs. Varapuheenjohtajaksi valittiin nyt tehtailija J. Mononen, joka pian sodan päätyttyä sai kauppaneuvoksen arvonimen.

Tietynlainen optimismi oli sodankin aikana vallalla. Sitä osoittaa katkelma 1942 toimintakertomuksesta:

“Taloudellinen elämä Lahdessa oli kuluneenakin vuonna sodasta huolimatta elinvoimaista ja vireätä. Niin teollisuuden kuin kaupankin alalla säilytettiin täällä suurin piirtein entiset asemat. Liikevaihto osoitti eräillä aloilla laskua, mutta ei kuitenkaan siinä määrin, että se olisi horjuttanut liikkeitten perustuksia. Uusien yritysten perustaminen oli tosin vähäistä. Rakennustoimintaa vaikeutti rakennustarpeiden ja työvoiman puute.”

Syksyllä 1944, jolloin jatkosota päättyi, tilanne työntekijöiden osalta valkeni. Vuosikertomukseen saatettiin liittää seuraava maininta:

“Työvoiman puute, joka sodan kestäessä oli suorastaan huutava, helpottui heti sodan päätyttyä, jopa niin, että työvoimaa oli eräillä aloilla yli tarvittavan määrän.”

Pahaa työttömyyttä, kuten eräissä muissa maissa, ei meille tullut. Oli jälleenrakentamista, uusien peltojen raivaamista sekä asuntojen rakentamista siirtoväelle ja rintamamiehille. Huomattavana työllistäjänä toimi myös sotakorvausteollisuus, joka aloitti tuotantonsa kohta välirauhan tultua solmituksi.

Vaaran vuosilta

Sodan jälkeen oli maamme yllä niin ulkoinen kuin sisäinenkin uhka: Neuvostoliiton painostus ja kommunistivaara. Tilanne

oli painostava erityisesti vapaalle liike-elämälle, sillä yhteiskuntajärjestelmän muuttaminen olisi armotta tuhonnut sen. Lisäksi yrityksiä vaivasi pitkään tavaroiden ja raaka-aineiden puute. Myös säännöstely pysyi voimassa vielä vuosikymmenen ajan.

Mutta näissäkin oloissa oli toimittava. Näyttää siltä, että tarve yhteen liittymiseen jopa lisääntyi.

Sodan vielä kestäessä (1943) oli paikallisille teollisuuden harjoittajille syntynyt oma järjestö, Lahden Teollisuusseura. Myös Lahden Liikemiesyhdistyksen jäsenmäärä kasvoi. Rauhan tullessa oli A-jäseniä 216 ja B-jäseniä 22, mutta kahta vuotta myöhemmin oli edellisiä jo yli 300. Vuosikymmenen lopussa oli liikejäseniä jo 383 ja yksityisiä 32. Jäsenmaksua perittiin edelleen 5 penniä veroäyriä kohti. Kauppakamarin perustamisesta huolimatta toimintaakin edelleen oli.

Kun paikallinen tullikamari oli 1945 taas kerran joutunut lopetusuhan alaiseksi, kehotti yhdistys Lahden kauppakamaria kääntymään asiassa tullihallituksen puoleen. Sen tuli korostaa, että kaupungissa on nyt uusia liikkeitä, mm. Oy Starckjohann Ab, jotka lisäävät tullauksia. Se oli yhä sisämaan tullikamareista toiseksi suurin.

Myös liikenteeseen kiinnitettiin taas huomiota. Kokonaistilannetta valottaa seuraava toimintakertomuksen kohta:

“Kuluneena vuonna on maamme talouselämässä taisteltu kaikkia niitä vaikeuksia vastaan, joita aina esiintyy siirryttäessä sotata- loudesta rauhantalouteen. Keskeiset taloudelliset pulmakysymyksemme ovat keskittyneet markan arvon säilymisen ympärille. Markan arvo oli sota-ajan loppupuolella saatu tarmokkain ja määrätietoisin toimenpitein vakiinnutetuksi. Välirauhan jälkeen tätä politiikkaa ei kyetty eikä haluttukaan noudattaa. Ohjaketset laskettiin löyhälle. Eduskuntavaalien vaiheilla ja vielä niiden jälkeenkin harjoitettiin eräällä taholla propagandaa iskulau-

sein sodan edellisen ajan reaali-palkkojen palauttamisesta. Tämän mielettömän touhun seurauksena oli kesäkuussa toimeenpantu uusi työpaikkojen järjestely, mikä vei sota-aikana vielä joten kuten säilyneen rauhanai- kaisen palkkarakennelman luhistumiseen ja inflaation uhkaavaan voimistumiseen. Palk- kojen kohoaminen johti kaikista vakuutte- luista huolimatta välttämättömyyden pakosta myös hintojen kohoamiseen.“

Vuoden 1946 kertomuksessa on jo hie- man optimistisempi sävy:

“Teollisuuden tuotanto on edelliseen vuo- teen verrattuna suuresti lisääntynyt ja vienti siitä johtuen moninkertaistunut. Kun ulko- maisia luottojakin on saatu, vaikka tosin toivottua vähemmän, on maahan tuotu verra- ten paljon tavaraa.“

Toiveita suotuisan kehityksen jatkumiseen näytti olevan, “elleivät ulkonaiset, meistä it- sestämme riippumattomat tekijät saa päin- vastaista kehitystä aikaan tai jollei meillä ryh- dytä mihinkään mielettömyyksiin, esim. so- sialisointiin“.

Damokleen miekka riippui yhteiskun- nan yllä.

Suotuisampiin oloihin

Heinäkuun 27. päivä 1948 on merkittä- vä päivä maamme sodan jälkeisessä histo- riassa.

Silloin muodostettiin K.A. Fagerholmin johdolla sosialidemokraattinen vähemmis- töhallitus, josta oli vaaleissa tappion kärsi- neet kommunistit pudotettu pois. Sisämi- nisteriksi nimitettiin reipasotteinen aseveli- sosialisti Aarre Simonen. Hän sai lopun elä- mänsä kantaa Sapeli-Simosen nimeä.

Tämä hallitus otti tehtäväkseen maan olojen rauhoittamisen. Pahamaineinen Val- po lakkautettiin ja tilalle perustettiin puo- luepolitiikasta irrallaan oleva Suopo. Työ-

maiden rettelöihin ei enää suhtauduttu yhtä ymmärtävästi kuin edellisen hallituk- sen aikana, vaan tarvittaessa käytettiin ko- viakin otteita. Tämä todettiin pian ns. Ara- bian mellakoissa ja seuraavan vuoden elo- kuussa Kemissä, missä kaksi mielenosoitta- jaa menetti henkensä. Pelätyt venäläiset ei- vät tulleet aatetovereittensa avuksi.

Rauhoittuneet olot heijastuivat myös ta- loudelliseen toimintaan. Asia näkyy kerto- muksesta 1948:

“Olosuhteet ovat maassamme kaikilla aloilla huomattavasti vakautuneet ja erikoisesti on pantava merkille vakavoituminen ja voimis- tuminen taloudellisella alalla. Määrätietois- ten toimenpiteitten sekä myös kasvullisuu- delle edullisen kesän tuloksena on ollut run- sas sato, noin 85 % sodan edellisestä, alue- menetyksistä huolimatta. Teollisuuden tuo- tanto on jatkuvasti laajentunut niin, että kes- kimäärin on saavutettu jo v:n 1938 taso. Myös ulkomaankauppa on laajentunut ja ul- komaisia luottoja saatu. Tästä kaikesta edulli- sesta kehityksestä on ollut seurauksena tarjol- la olevien tavaroiden määrän kasvaminen ja elintason asteettainen kohoaminen. Tuotan- non kasvu on jossain määrin johtanut hinto- jenkin alenemiseen.“

Nyt katsottiin jo suurin toivein tulevai- suuteen. Lahdessa teollisuuslaitokset val- mistivat sekä sotakorvaus- että kotimarkki- natuotteita. Uusia liikealan yrityksiä syntyi ja samalla yhdistyksenkin jäsenmäärä yhä kasvoi.

Liikemiesyhdistys kiinnitti entistä suu- rempaa huomiota ammattitaidon kehittä- miseen. Talvella 1948 se myönsi Lahden Liikeväki -yhdistykselle apurahan kurssitoi- mintaa varten sekä lahjoituksen Liikesivis- tysrahastolle. Muut varansa se sijoitti obli- gaatioihin ja pankkiosakkeisiin, jotta ne säästyisivät inflaation nakerrukselta.

Syksyllä 1949 aloitti työnsä yhdistyksen liikkeelle panema iltakoulu kauppa-apulai-

sille ja samana vuonna liitettiin kauppaoppilaitoksen yhteyteen ylioppilasluokka. Seuraavana keväänä valmistui tältä ylioppilasluokalta 25 oppilasta sekä kauppaopistosta 30 ja kauppakoulusta 35 oppilasta.

Inflaation kynsissä

50-luku alkoi taloudellisessa mielessä huonoissa merkeissä. Inflaatio kiihtyi sellaiseen laukkaan, että palkat nousivat runsaan vuoden kuluessa 45 prosentilla ja hinnat kulkivat samassa tahdissa.

Onneksi Korean sota toi mukanaan harvinaisen jyrkän korkeasuhdanteen. Vientitavaroiden hinnat kohosivat nopeasti.

Yhdistyksen kertomus kuvaa tätä aikaa: "Kulunut vuosi 1951 oli taloudellisen kehityksen puolesta sikäli erityisen menestyksellinen, että tuskin koskaan aikaisemmin on maamme voinut hyötyä niin paljon edullisista suhdanteista kuin menneen vuoden aikana. Vientituotannon ohella nousi myös kotimarkkinatavarain tuotanto huomattavasti ja tavarain runsaus on ollut merkillepantavaa. Olosuhteet ovat olleet suotuisat hallituksen vakauttamisohjelman julistamiselle."

Viennin volyymissa päästiin jo lähelle sodan edellistä tasoa ja ulkomaankaupassa oli selvä vientilyijäämä. Tosin tuontikin nousi vanhojen hyvien vuosien lukuihin.

Kuten tavallisesti, korkeasuhdannetta seurasi taantuma. Sitä kuvaa olympiavuoden kertomus:

"Suhdannekehitys vuoden 1951 lopulla viitasti jo selvästi laskusuuntaan. Tämä ilmeni ennen kaikkea vientimarkkinoilla. Jyrkkä käänne huonoon suuntaan tapahtui Englannin ryhtyessä helmikuussa 1952 tuontiaan supistamaan ja tässä tarkoituksessa myös rajoittamaan selluloosan tuontiaan määräten sille aikaisempaa huomattavasti alemmat enimmäismaksut."

Hyviä puolia nähtiin kuitenkin siinä, että sotakorvaukset oli maksettu loppuun ja markkan arvo kyetty vihdoinkin vakauttamaan.

Laskusuhdanne toi mukanaan uuden ongelman – työttömyyden. Sitä ei oltu sodan jälkeen suuremmin koettu, mutta nyt, talvella 1952–53, oli vailla työtä 65 000 henkilöä.

Onneksi tilanne parani pian.

Pakollisuudesta pois

Lahden kauppakamari teki tilaston kaupungin liikkeiden määrästä 1953. Sen mukaan niitä oli kaikkiaan 488 – näistä ruoka- ja sekatarvikauppoja yhtä vaille sata. Liikemiesyhdistyksen jäsenmäärä oli tätäkin suurempi, koska myös valtaosa teollisuuden yrityksistä kuului siihen. Pakollisen kauden lopussa kehittyi yhdistyksen jäsenten luku seuraavasti:

1950	A-jäseniä	420,	B-jäseniä	30
1951	— " —	472	— " —	31
1952	— " —	520	— " —	30
1953	— " —	677	— " —	27

Mukaan oli otettu vain ne jäsenet, joilta perittiin jäsenmaksu. Pieniltä elinkeinon harjoittajilta ei tätä – 5 penniä äyryltä – maksua kannettu. (Liite 3.)

Varojaan yhdistys käytti, kuten ennenkin, esitelmöitsijöiden palkkaamiseen sekä stipendien ja avustusten antamiseen erityisesti kauppaoppilaitokselle. Muut varat sijoitettiin edelleen varmoihin kohteisiin.

Pakollisten elinkeinoyhdistysten tarpeellisuudesta oli keskusteltu koko niiden olemassaolon ajan. Myös ehdotuksia lain kumoamisesta oli tehty, mutta ne olivat hautautuneet muiden asioiden alle. Tämän Aleksanteri II:n aikaista määräystä ei juuri valvottukaan eikä laiminlyönneistä tiedetä koituneen rangaistuksia.

50-luvun alussa asiaan kuitenkin tartuttiin. Kun lakkauttamiskysymys oli käsiteltävänä eduskunnassa 1952, kysyttiin lahtelaisenkin yhdistyksen mielipidettä. Lausunossaan Lahden kauppakamarille ja kansanedustaja Oskari Lehtoselle yhdistys asettui vastustamaan pakollisuuden lopettamista.

Asiaa perusteltiin mm. näin:

”Juuri sillä seikalla, että elinkeinoyhdistyksen kuuluminen on pakollista kaupungeissa, on huomattava merkitys, sillä siten saadaan mukaan elinkeinoja edistäviin pyrkimyksiin suuri joukko sellaisia, jotka muuten pysyisivät syrjässä kaikesta sellaisesta toiminnasta. Näin myös elinkeinoyhdistysten jäsenluku tulee suureksi ja toiminnan pohja laajaksi. Samalla myös vähäisin jäsenmaksuin, mitä kannetaan kunnallisverotuksessa pantujen äyriä perusteella, voidaan saada melkoisia summia kokoon.”

Lisäksi yhdistys korosti merkitystään kaupallisen opetuksen taloudellisessa avustamisessa ja elinkeinoelämää koskevien esitelmätilaisuuksien pitämisessä. Kaiken takana oli tietenkin huoli yhdistyksen näivettymisestä ja kuolemistakin, jos siihen kuulumisen palautettaisiin pelkän vapaaehtoisuuden varaan.

Yhdistys vetosi vielä kauppakamariinkin sen kannan muuttamiseksi pakollisuudelle myönteiseksi mutta ei onnistunut. Asia oli lukkoon lyöty. Uusi laki, jonka eduskunta hyväksyi ja tasavallan presidentti vahvisti 23.11.1952, astui voimaan vuoden 1955 alusta.

Siinä pakollisuus poistettiin kaikilta elinkeinon yhdistyksiltä.

Näin päättyi tämä Lahden Liikemiesyhdistyksen 34 vuotta kestänyt vaihe.

Tilalle uusi yhdistys

Laissa määrättiin, että lakkautettujen yhdistysten omaisuus ja hallussa olevat varat on luovutettava niiden toimintaa jatkaamaan perustetuille tai ennen heinäkuun 1. päivää 1955 perustettaville yhdistyksille. Tämän pohjalla alettiin pohtia myös uuden Lahden yhdistyksen tulevaisuutta ja luonnetta.

Vanhan yhdistyksen viimeisen yleisen kokouksen pöytäkirjassa 2.11.1954 sanotaan:

”Kaikki kokouksessa saapuvilla olleet olivat yksimielisiä siitä, että uuden yhdistyksen perustaminen on tarpeellinen toimenpide, jotta edelleenkin voitaisiin vaalia niitä perinteitä, jotka nyt lakkautettavan yhdistyksen pitkäaikaisen toiminnan aikana ovat syntyneet. Näinollen yksimielisesti päätettiin perustaa ’Lahden Liikemiesyhdistys r.y.’ jatkamaan lakkautettavan pakollisen yhdistyksen toimintaa sekä niinkään yksimielisesti hyväksyttiin yhdistykselle tämän pöytäkirjan oheen liitetyt säännöt, joiden luonnoksen johtokunta on laatinut.” (Liite 1.)

Uuden yhdistyksen perustamiskirjan allekirjoittajiksi ja sen ensimmäisen hallituksen jäseneksi valittiin seuraavat henkilöt: puheenjohtajaksi johtaja Väinö Kaskinen, varapuheenjohtajaksi johtaja Laine Kauppi sekä jäseniksi kauppias Juho Kantola, johtaja U.A. Mäkelä, johtaja Yrjö Rauske, kauppat.maist. Leo Valtari ja kauppat.maist. Viljo Oinonen.

Jäsenmaksuksi määrättiin yhteisöiltä 1 000 mk ja yksityisiltä henkilöiltä 500 mk vuodessa.

Viimeisessä johtokunnan kokouksessa 29.12. merkittiin pöytäkirjaan, että yhdistyksen sota-aikaiselle kummipojalle Mauri Kalevi Kultaselle oli entiseen tapaan ostettu joululahja, tällä kertaa puku. Kun yhdistys nyt lakkaa ja poikakin jo kasvanut työ-

ikään, päätettiin lopettaa avustukset tavalista suuremman kertasuorituksen kera.

Vuonna 1954 oli jäseniä 672, mutta osa näistä jätti muuttuvien aikojen odotuksessa jäsenmaksunsa maksamatta. Ennen hajaantumistaan uuden vuoden viettoon osoitti johtokunta kiitoksensa toimittaja Jalmari Niemelle, joka oli kirjoittanut yhdistyksen toimeksiannosta kirjan *”Lahden Liike-elämän vaiheita”* ja joka oli myös Lahden Liikemiesyhdistyksen historia. Teos oli painettu Lahden Kirjapaino- ja Sanomalehti -osakeyhtiön painossa ja painos oli 1 250 kappaletta.

Virkailijat 1941–1954

Puheenjohtajat:

O.V. Levander, pankinjohtaja 1941–42
K.O. Kivekäs, isännöitsijä 1943–46
Erland Luoma, toimitusjohtaja 1947–49
Väinö Kaskinen, toimitusjohtaja 1950–54

Varapuheenjohtajat:

J. Mononen, tehtailija 1943–44
Laine Kauppi, johtaja 1945–54

Rahastonhoitaja-sihteerit:

Viljo Oinonen, kauppat.maist. 1941–54

Johtokunnan jäsenet:

O.V. Levander, pankinjohtaja 1941–42
J. Mononen, tehtailija 1941–48
Yrjö Janto, johtaja 1941–42
Viljo Oinonen, kauppat.maist. 1941–54

Ilmari Lankila, johtaja 1943–49
Laine Kauppi, johtaja 1945–54
Erland Luoma, johtaja 1946–49
Väinö Kaskinen, johtaja 1944–54
U.A. Mäkelä, johtaja 1947–54
Yrjö Rauske, johtaja 1949–54

KAUPPAOPPILAITOKSEN TOIMIPAIKAT

Kun kauppakoulu syksyllä 1910 aloitti toimintansa, oli sille varattu tilat osoitteesta Nikolainkatu 11, eli puutalosta nykyisen Vapaudenkadun ja Rautatienkadun kulmasta.

Siinä koulu toimi kuitenkin vain ensimmäisen vuotensa, sillä jo seuraavana vuonna 1911, kun oppilasmäärä oli kasvanut 38:sta 50:een, se muutti Vapaudenkadulle torin kulmaan.

Koulun siirryttyä kaupungin omistukseen sille osoitettiin 1920 paikka entisestä Hotelli Lahden talosta, jossa myöhemmin toimi kaupungin kirjasto. Rakennusta purettiin Salpausselän Säästöpankin lisätilojen tieltä.

Tämäkin vierailu kesti vain vuoden, sillä 1921 oppilaitos pääsi kaupungille siirtyneen Lahden kartanon päärakennuksen suojiin, jossa se pysyikin aina vuoteen 1954 saakka, jolloin suuri ammattikoulu-kompleksi valmistui Fellmanin pellon laitaan ja myös kaupallinen opetus siirtyi sinne.

Maailmanmaineen saavuttaneen arkkitehdin Eliel Saarisen suunnittelema ja vuonna 1912 valmistunut kaupungintalo on kokenut kovia kohtaloita. Jo vapaussodan aikana sen torni ammuttiin hajalle, talvisodan aikana se joutui ilmopommituksen kohteeksi (kuva) ja 80-luvun alussa se jälleen paloi. – Tapahtuman jälkeen rakennus saatettiin entistä ehompaan kuntoon.

Suuresti laajentuneen kauppaoppilaitoksen nykyinen sijaintipaikka Fellmanin puiston laidassa.

Kaupunginjohtaja Olavi Kajala puhumassa Lahden kauppaoppilaitoksen uusien tilojen vihkiäisissä 1954.

K.O. Kivekäs

Erland Luoma

Väinö Kaskinen

L. Kauppi

U.A. Mäkelä

Linja-autoliikenne alkoi kaupungissa jo 20-luvun alussa. Pysäköintipaikkana oli huoltoaseman tienoo kauppatorin länsilaidassa. Siellä hoidettiin niin henkilö- kuin tavaraliikennekin.

Vasta vähän ennen talvisotaa 1939 Lahti sai varsinaisen linja-autoaseman. Se on siitä lähtien palvellut suuresti lisääntyntä liikennettä.

*Lahten Liikemiesyhdistyksen hallitus 1954. Edessä vasemmalta L. Kauppi, puheenjohtaja Väinö Kas-
kinen ja sihteeri Viljo Oinonen. Takana U.A. Mäkelä, Yrjö Rauske ja Juho Kantola. Hallituksen jäsen
Leo Valtari puuttuu kuvasta.*

Syyskokouksessa 3.11.1966. Avaussanoja esittämässä puheenjohtaja Tuomo Vaulo.

*Tyylikärs perheenäiti toriostoksilla 60-luvulla.
Huom. kampauss, kukkamekko, sukkiens saumat
ja kenkiens korot.*

70-luvun lopulla oli Lahti paisunut jo yli 90.000 asukkaan kaupungiksi ja se näkyi myös ulkonäössä. Puutalot olivat keskustassa väistyneet yksi toisensa jälkeen ja tilalle oli rakennettu näyttäviä kivimuureja. Tässä vaiheessa kasvu kuitenkin pysähtyi, eikä sadan tuhannen rajaa ole vuoteen 1998 mennessä rikottu.

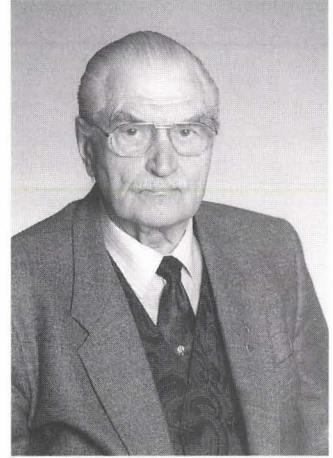

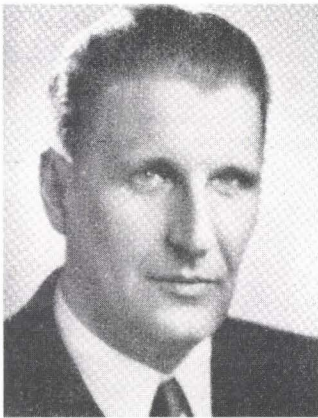
Tuomo Vaulo

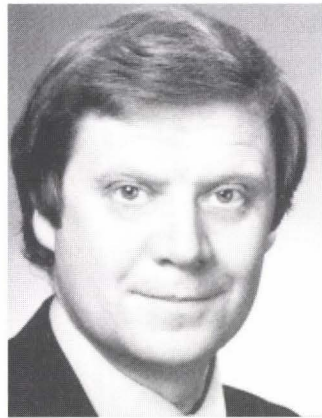
Olavi Silvo

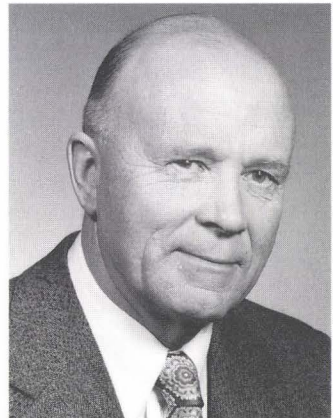
K.O. Knuutila

Leo Valtari

Suurin osa Lahden Liikemiesyhdistyksen tehtävistä on siirtynyt Lahden kauppakamarin vastuulle. – Kauppakamarin nykyinen toimitusjohtaja, varatuomari Juhani Vaulo.

Erkki Holtari

Vapaaehtoinen kausi 1955–1997

1955–1974

KEKKONEN JA IDÄN VARJO

50-luvun puoliväliin mennessä oli sodan välittömät seuraamukset ohitettu. Suhteet Neuvostoliittoon olivat normalisoituneet siinä määrin, että sotilaalliseksi tukikohdaksi vaadittu Porkkala luovutettiin vuoden 1956 tammikuussa takaisin Suomelle.

Se oli samalla Paasikiven kauden päätepiste, sillä jo helmikuun 15. päivänä valittiin presidentiksi Urho Kekkonen. Saman vuoden lopulla, 14.12.1956, entinen valtionpäämies ja suuri lahtelainen kuoli 86 vuoden iässä.

Kekkonen pitkä kausi saattoi alkaa.

Jo virkaanastujaispäivässä oli draamaa, sillä silloin alkoi kolmiviikkoinen yleislakko. Seuraavana vuonna sotasyllistuumion kärsinyt Väinö Tanner valittiin jälleen sosialidemokraattisen puolueen puheenjohtajaksi, minkä seurauksena puolue jakaantui kahteen osaan, leskisläisiin ja skogilaisiin. Eheytyks tapahtui vasta 1972, jolloin Tanner oli jo kuollut ja puolueen johtoon nousut maltillinen Rafael Paasio.

Ulko- ja sisäpolitiikka olivat tiukasti sidoksissa toisiinsa. Sen osoitti mm. Fagerholmin ”yöpakkashallitus”, jonka nimittäminen 1958 johti suhteiden kylmenemiseen Kremlin kanssa. Neuvostohallitus karasti erityisesti ministeriksi tullutta Väinö Leskistä.

Seuraavana vuonna erosi Veikko Venna-

mo maalaisliitosta ja perusti Suomen pien-talonpoikien puolueen, joka myöhemmin muutti nimensä Suomen maaseudun puolueeksi. Työttömiäkin oli 50-luvun lopulla lähes 100 000.

Kekkonen ensimmäisen kauden lähetessä loppuaan solmittiin hänen kukistamiseen ns. Honka-liitto. Seurauksena oli 1961 syksyllä Neuvostoliiton nootti, jossa vaadittiin sotilaallisten konsultaatioiden aloittamista YYA-sopimuksen perusteella. Presidentin matka Novosibirskiin laukaisi tilanteen. Sen jälkeen hän tuli valituksi uudelleen 199 äänellä, kun edellisellä kerralla oli ollut vain yhden äänen enemmistö.

Tämä toinen kausi toi Kekkoselle todellisen ylivallan.

Seuravalla kerralla 1968 asettui jo 201 valitsijamiestä hänen taakseen, ja kun tämä kuusivuotiskausi oli päättymässä, tuli neljän vuoden jatkokausi poikkeuslailla. Vielä kerran (1978) valittiin Kekkonen valitsijamiesten 259 äänellä tehtävänsä, mutta tämä viimeinen kausi katkesi sairastumiseen 1981 syksyllä.

Koiviston nousu

Vuoden 1966 oppositiossa pitkään pysytetyt sosialidemokraatit saivat merkittävän voiton ja eduskunnasta tuli vasemmisto-enemmistöinen. Puheenjohtaja Paasion

muodostamaan kansanrintamahallitukseen nimitettiin valtiovarainministeriksi Mauno Koivisto. Jo seuraavana vuonna hänet valittiin Suomen Pankin pääjohtajaksi ja 1968 pääministeriksi.

Hänen hallituksensa aikana liittyi Suomi OECD:n jäseneksi, peltojen paketointi ja palkkioteurastukset alkoivat, säädettiin laki peruskouluista ja keskiolut vapautui. Myös Saimaan kanava avattiin liikenteelle ja junat aloittivat kulkunsa sähkön voimalla. Sinä aikana helsinkiläiset ylioppilaat valtasivat Vanhan ylioppilastalon ja Kekkonen julistautui radikaalien ymmärtäjäksi. Poliittisen tappion pääministeri kärsi pohjoismaisen yhteistyöhankkeen Nordekin raukeamisessa.

Parin vuoden kuluttua hän siirtyi varsinaiseen virkapaikkaansa Suomen Pankkiin *“korkoa kasvamaan”*. Vuoden 1979 toukokuussa Koivisto palasi pääministeriksi ja hänet valittiin tammikuussa 1982 tasavallan presidentiksi ensimmäisessä äänestyksessä 167 äänellä.

Kekkosen kauden huipennus oli Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökokouksen ETYK:in pitäminen Helsingissä. Se alkoi ulkoministerien kokoontumisella 1973 ja päättyi juhlalliseen allekirjoitustilaisuuteen heinäkuussa 1975. Tapahtumassa oli läsnä 35 maan poliittinen johto.

Vuonna 1973 maamme liittyi EEC:n jäseneksi. Aikaisemmista tapahtumista mainittakoon seuraavat:

Vuoden 1960 alusta perustettiin viisi uutta kaupunkia ja maaliskuun alusta Keski-Suomen ja Pohjois-Karjalan läänit, 1963 alusta toimeenpantiin rahan uudistus ja 1971 päätettiin siirtää arkipyhät lauantaiksi, mistä ne parikymmentä vuotta myöhemmin palautettiin vanhoille paikoilleen.

Lahden tapahtumista olivat tällä tarkastelujaksolla merkittävimpiä hiihdon MM-kisat 1958, neuvostojohtajien vierailu

kaupungissa edellisen vuoden kesällä, rakenteilla olevan kerrostalon sortuminen keväällä 1963 ja kaupunginjohtaja Olavi Kajan hukkuminen Kanarian saarilla 1967.

Kauhun tasapainossa

Stalinin kuolemaa seurannut välivaihe päättyi Neuvostoliitossa 1955, kun poliittiseksi johtajaksi nousi Nikita Hruschtshev. Hän pysyi vallan huipulla vuonna 1964 tapahtuneeseen syrjäyttämiseensä saakka.

Kansainvälistä jännitystä kiristi mm. se, että NL laukaisi 1955 ensimmäisen vetypomminsa ja näytti olevan ydinasekilvassa USA:n edellä. Seuraavana vuonna oli kapiina Puolassa ja Unkarissa kansannousu, jotka molemmat kukistettiin neuvostoasein. Samaan aikaan Unkarin verilöylyn kanssa sattui Suezin kriisi, jossa läntiset suurvallat olivat vahvasti mukana.

Kolmas maailmansota näytti olevan lähellä. YK, jonka jäseneksi Suomikin oli edellisenä vuonna tullut, oli suurvaltavastakohtaisuuksien takia lähes halvaantunut.

Asevarustelun ohella vallitsi kilpailu avaruuden valloittamisesta. Aluksi oli johdossa NL, joka onnistui ensimmäisenä (4.10.1957) lähettämään maata kiertävän raketin ja myöhemmin 1960 keväällä ensimmäisen ihmisen avaruuteen. Suurimpaan saavutukseen ylsi kuitenkin USA onnistuessaan 16.7.1969 lähettämään ensimmäisen ihmisen kuuhun.

Vuoden 1961 alussa astui Yhdysvaltain presidentiksi nuori John F. Kennedy. Elokuussa rakennettiin Berliinin muuri ja vuoden 1962 lokakuussa suhteet kärjistyivät Kuuban kriisiin. Neuvostojohdon peräytyminen viime hetkellä vältti katastrofin. Tapahtuma johti NL:n ja sotaa halunneen Kiinan välien rikkoutumiseen.

Vuoden kuluttua tästä joutui Kennedy salamurhaajan uhriksi. Häntä seuranneen Lyndon B. Johnsonin jälkeen valittiin USA:n presidentiksi Richard Nixon, mutta hän joutui toisella kaudellaan 1974 eroamaan ns. Watergate-skandaalin takia.

Yhdysvaltain ja koko maailmankin taakana oli 60-luvulla Vietnamin sota. Pohjois-Vietnamin kommunistit valloittivat supervallan voimallisesta vastustuksesta huolimatta Etelä-Vietnamin.

Lähi-itä oli räjähdyspisteessä koko Israelin valtion olemassaolon ajan. Jännitys purkautui vuoden 1967 kesällä kuuden päivän sodaksi, jolloin Israel valtasi suuria alueita sen kimppeun hyökänneiltä arabimailta. Sota uusiutui 1973 ja johti öljykriisiin. Vihanpito jatkuu edelleen.

Elokuussa 1968 koki Tšekkoslovakiassa vapautta janonnut kansa järkytyksen, kun Varsovan liiton panssarijoukot hyökkäsivät Prahaan ja kukistivat hallituksen. Se aiheutti myös pahan särön kansainväliseen kommunistiliikkeeseen.

Tämän tarkastelukauden alussa lähti Winston Churchill viimeisen kerran Englannin pääministerin paikalta ja hänen ”*kruununprinssinsä*” Anthony Eden sortui Suezin kriisiin. Ranskan sisäisten myllerrysten keskellä kenraali Charles de Gaulle nousi 1958 uudelleen valtaan ja pysyikin presidenttinä vuoteen 1969 asti. Kiinassa kansa koki Maon alkuunpaneman kulttuurivallankumouksen kauhut.

Joulukuun 3. päivä 1967 tuli merkittäväksi lääketieteen historiassa. Silloin professori Christiaan Barnard suoritti Kapkaupungissa Etelä-Afrikassa ensimmäisen sydänsiirron. Se oli lähtölaukaus nopeasti laajentuneelle tämän alan kirurgialle.

UUDELLA POHJALLA

Lahten Liikemiesyhdistys merkittiin uudistetussa muodossa yhdistysrekisteriin 15.2.1955.

Maistraatille jätetyissä perusteluissa sanotaan, että yhdistyksen tarkoituksena on edistää jäsentensä edustamien ammattialojen yleistä kehitystä ja heidän yhteisiä pyrkimyksiään, valvoa jäsenkuntansa taloudellisia ja yhteiskunnallisia etuja sekä toimia liikemiesten ammattitaidon kohottamiseksi ja edistämiseksi.

Näihin päämääriin pyritään järjestämällä määrääjain yleisiä kokouksia sekä valistus- ja esitelmätilaisuuksia, järjestämällä kurssi- ja neuvontatoimintaa jäsentensä ammatillisen ja liikkeenhoidollisen tietouden kohottamiseksi sekä tekemällä esityksiä ja antamalla lausuntoja viranomaisille ja järjestöille jäsenkunnan taloudellisten toimintaedellytysten parantamiseksi ja niitä rasittavien epäkohtien poistamiseksi.

Tavoitteet ja toimintamuodot säilyivät siis ennellaan. Niin myös yhdistyksen nimi. Vain lakimääräinen pakollisuus oli poistunut.

Ensimmäisen vuoden toiminta keskittyi yhdistyksen vaihdokseen liittyvien asioiden selvittämiseen. Varsinainen kokous pidettiin vasta joulukuun 1. päivänä.

Tässä alkukokouksessa yhdistyksen hallitus pysytettiin vanhan yhdistyksen viimeisessä yleisessä kokouksessa valitussa muodossa. Pakollisuuden poistumisen myötä yhdistys menetti myös suurimman osan jäsenistään. Niitä oli enää 129, kun edellisellä vuonna oli ollut miltei 700. Talous oli kuitenkin vakaalla pohjalla, kun varoja oli jäänyt 1,5 milj. markkaa. Niitä päätettiin edelleen käyttää liike-elämän hyväksi ja stipendeiksi opiskelijoille. (Liite 4.)

Ensimmäisen kokouksen esitelmä oli tavallista räväkempi. Sen piti lakit.lis. Marcus

Nykopp, jonka valtiovallan toimenpiteitä arvostelevat mietteet ansaitsevat tulla muistettiin säilytetyiksi:

”Eduskunnan verotusoikeutta on väärin käytetty ja sen kautta on kylmästi koetettu suosia enemmistöasemassa olevien puolueitten jäseniä ja äänestäjiä.

Enemmistöpuolueiden edustajat valtioneuvostossa ja valtiopäivillä eivät tahdo muistaa, että on olemassa muitakin kansalaisia kuin ne, jotka ovat rekisteröidyt vallan pitäjien puolueissa. Viitataan usein niin kutsuttuihin poliittisiin realiteetteihin. Tämä on mitä typerin iskulause, ja sen oikea sisältö on se, että muuta ei saada tässä maassa tehdä ja ajatella kuin mitä enemmistöpuolueitten käskynhaltijat sanelevat. Ja jos kansalaiset reagoivat tätä vastaan niin, että enemmistöpuolueet huomaavat esteitä syntyvän tarkoituksperiensä toteuttamisessa, niin silloin on olemassa sopivia pakkokeinoja, joilla vastus nujerretaan.

Muistamme, miten nykyisen hallituksen subventiopoliittikka lyötiin läpi vuosi sitten valtiovaltaa vastaan esitetyllä yleislakon uhalla. Tämän kaltaiset poliittiset realiteetit ovat hillitsemättömien puoluepyyteiden tuloksia, mutta meidän ei pitäisi alistua niihin. Meidän täytyy aina muistaa, että jos me emme pysty pitämään hallitusmuotomme ja perustuslakiemme yksilöllisen vapauden aatetta elävänä poliittisessakin elämässämme, niin silloin muuttuu yhteiskuntamme kansanvallan irtokuvaksi.”

Tässä on ajateltavaa myöhemmillekin ajoille.

Lisää varoituksen sanoja

Talous oli 50-luvun alkupuolella lähes jatkuvassa nousussa. Vielä 1956, jolloin koettiin mm. yleislakko, kansantuotteen kasvu lähenteli kolmea prosenttia. Huolen aiheiksi olivat kuitenkin nousseet hintojen ja palkkojen kohoaminen sekä suuri kauppavaje.

Näihin vaaroihin kiinnitettiin huomiota myös yhdistyksen kokouksissa. Pääjohtaja Teuvo Aura varoitteli keväällä 1957 seuraavaan tapaan:

”Muistutuksena siitä, miten epävakaa ot todellisuudessa ovat, ovat poikkeuksellisen suuri työttömyys, valtiontalouden kriittinen tila sekä synkät tulevaisuuden näkymät. Tosi-asiassa olemme lähestymässä talouselämässämme vaikeinta kriisiä sodan jälkeen. Taloudellinen hyvinvointimme riippuu ratkaisevassa määrin ulkomaankaupasta, ja sen yhä lisääntyvät vaikeudet ovatkin eräs kärjistyvän taloudellisen kriisimme perussy.”

Tilanne johtikin jo samana vuonna 39 prosentin devalvaatioon.

Verotuskysymykset olivat jälleen vuoden lopulla vahvasti esillä. Veronmaksajain keskusliiton toiminnanjohtaja Matti Kaleva kävi esitelmöimässä aiheesta *”Mieletön verotuspolitiikkamme”* ja ekonomi Kauko Vauhkonen antoi veroja koskevia ohjeita tilinpäätöstä tehtäessä.

Kuulijoiden joukossa oli nyt muidenkin elinkeinoelämän järjestöjen jäseniä.

Vuonna 1956 perustettiin Lahden Mes-
sut ry., jossa oli mukana myös Lahden Liikemiesyhdistyksen edustus. Sen hallitukseen valittiin puheenjohtaja Kaskinen, sihteeri Oinonen ja jäsen Rauske.

Samana vuonna oli lahtelaisten liike-
miesten ryhmä tehnyt vierailumatkan Leningradiin ja Moskovaan. Tästä harvinaisesta tapahtumasta kertoili pankinjohtaja A.A. Lintulahti ja eräät muut mukana olleet näyttelivät matkalta otettuja valokuvia.

Toivomus kaupungille

Joskus kysyttiin – vanhasta muistista – vielä yhdistyksen mielipidettä asioista. Vuonna 1958 tiedusteli kaupunginhallitus, mitä mieltä yhdistys on suunnitteilla ole-

vasta teollisuustoimikunnasta.

Vastauksessa tähdennettiin, että siihen suhtaudutaan myönteisesti. Samalla kuitenkin toivottiin korjausta kaupungin asenteeseen koko yritystoimintaa kohtaan. Sanoittiin mm.:

“Kaupungin on tarkistettava tonttipolitiikkaansa. Sen on kyettävä kilpailemaan sähkön ja veden hinnoissa. Vuokrasäännöstely on lopetettava ja harkintaverotuksessa noudatettava suurempaa pidättyvyyttä.”

Edelleen katsottiin, että toimikuntaan on valittava todella kykeneviä ammattimiehiä ja että sillä tulee olla riittävät valtuudet ja arvovaltaa.

Samana vuonna oli yhdistys mukana Lahden messujen järjestelyissä.

Syyskokouksessa pidetyssä esitelmässä selosti Posti- ja lennätinhallituksen pääjohtaja S.J. Ahola paikallista postitalohanketta. Hän ilmoitti, että rakennustyöt alkavat jo kuluvana vuonna. Rakennus käsittää 15 600 m³ ja 4 200 m², kun postilla on ennestään vain alle 600 m². Lisäksi hän ilmoitti keskikaupungin konttorin tulevan Hämeenkadun ja Mariankadun kulmaan.

Helsingin kauppakorkeakoulun professori Hugo Raninen kiinnitti huomiota kuljetuskysymyksiin teollisuuden sijoittumisessa. Niihin on paneuduttava entistä voimaperäisemmin myös Lahdessa. Lisäksi on pyrittävä muutoksiin rautateiden vinoutuneessa tariffipolitiikassa.

Liikaa säännöstelyä

Helmikuussa 1960 järjestivät Lahden Liikemiesyhdistys ja Lahden kauppakamari yhdessä esitelmätilaisuuden, missä oli vierailijana jälleen Postipankin pääjohtaja Teuvo Aura. Hän toivoi maan siirtyvän pian takaisin vapaaseen talouteen mainiten mm.:

“Säännöstelyjärjestelmää ylläpidettiin Suomessa kauan sodan päättymisen jälkeenkin. Kysymys säännöstelyvaltuuksista on aiheuttanut joka vuodenvaihte eduskunnassa ns. taloudellisen valtalin uudistamisen yhteydessä kamppailun, jossa vasemmistopuolueet ovat taistelleet laajojen säännöstelyvaltuuksien puolesta, kun taas porvaripuolueet ovat yleensä olleet säännöstelyn lieventämisen kannalla.”

Myös hallitusten muodostamisten yhteydessä käydyissä poliittisissa kaupanteoissa ovat säännöstelyvaltuudet näytelleet merkittävää osaa. Kun lisäksi palkansaajain ammattijärjestöt saivat ajetuksi lävitse palkkojen indeksisidonnaisuuden ja maataloustuottajat sen vastapainoksi maatalouden sidonnaisuusjärjestelmän, olikin talouselämämme sotkettu pahasti säännöstelyn ja sidonnaisuuksien verkkoon. Siitä vapautuminen on vaatinut ja vaatii edelleenkin monivuotisen taistelun. Samassa tilaisuudessa Ulkomaankauppaliiton toimitusjohtaja Ilmari Voionmaa ilmoitti, että vihdoin on saatu määräraha ensimmäisiä kaupallisia sihteereitä varten. Näitä tulee ulkomaisiin tehtäviin aluksi kolme.

Hän korosti, että sihteerit ovat tehtävissään täysin puolueettomia. Koska kilpailu kotimaisten viejien välillä on kovaa, täytyy kaupallisten sihteerien olla täysin riippumattomia ja nauttia kaikkien osapuolten luottamusta.

Lahjoitus kauppaoppilaitokselle

Vuoden 1960 syksyllä vietti yhdistyksen ensimmäinen ja samalla merkittävin aikaansaannos, Lahden kauppaoppilaitos, 50-vuotisjuhliin. Yhdistys myönsi juhlien järjestelyjä varten 100 000 mk sekä lisäksi lahjoituksena muuhun käyttöön 500 000 mk.

Kiitoskirjeessä sanotaan:

“Kiitämme yhdistystänne suurenmoisesta 500 000 mk:n lahjoituksesta, jonka olemme liittäneet Lahden Liikemiesyhdistyksen stipendirahastoon. Summa on ratkaisevalla tavalla vaikuttamassa laajentuneen oppilaitoksemme varattomien oppilaiden koulunkäyntiin.

Lahden Liikemiesyhdistyksen taholta lähti aikanaan aloite kauppakoulun perustamisesta kaupunkiin. Lahden Liikemiesyhdistys oli myös ensimmäisenä hankkimassa seudulle kauppaopistoa ja ylioppilasluokkaa. Sen jälkeenkin olemme monin tavoin saaneet osaksemme yhdistyksenne tukea sekä henkisesti että aineellisesti – viimeksi 50-vuotisjuhliemme aikana. Stipendilahjoituksenne lisäksi oli tilaisuuksien käytännöllisiin järjestelyihin myöntämänne 100 000 mk:n avustus ratkaisevaa laatua: sen turvin saatoimme antaa juhliillemme sitä arvokkuutta, jota oppilaitoksemme ilahduttavan laaja ystäväpiiri odotti. Erikoisesti meitä vielä lämmittivät ne ystävälliset sanat, joita yhdistyksenne puheenjohtaja Väinö Kaskinen päiväjuhlassamme lausui.

On vaikea pukea sanoiksi kiitollisuutta jota tunnemme. Meille on tärkeää tietää, että liikemiesmaailma näin arvostaa toimintaamme. Tulkitsemme kaiken tämän velvoitukseksi edelleenkin kaikin voimin yrittää parasta työssä yhteisen talousalueemme hyväksi.”

Kiitokseksi oppilaitoksen saamasta tuesta sen opettajat, lehtori A. Kousa ja ekonomi S. Savinen, esitelmöivät vuoden syyskoulouksen yhteydessä.

Kahdet veropäivät

60-luku oli taloudessa reippaan nousun aikaa.

Jo 1959 kasvoi vienti 13 ja tuonti peräti 18 pros. Palkkataso kohosi 5 %, mutta elinkustannukset vain 2 %. Yhtiöiden tulovero tus korotettiin 38:sta 45 prosenttiin.

Seuraavana vuonna kokonaistuotanto kasvoi edellisen vuoden neljästä kahdeksaan prosenttiin, metsäteollisuudessa jopa 20 %. Viennin ja tuonnin määrät olivat myös parinkymmenen prosentin luokkaa, mutta palkat ja elinkustannukset pysyivät hallinnassa. Vuonna 1961 leipäviljan oma-varaisuus lähenteli jo 90 prosenttia ja yksinomaan voin kulutuskin nousi n. 20 %. Nämä luvut osoittavat, että yleinen elintason nousi kohisten. Maa liittyi ulkojäseneksi EFTA:aan, työvoimasta oli lievää puutettakin ja rauha vallitsi työpaikoilla.

Suotuisaa kehitystä jatkui vuosikymmenen puoliväliin saakka. Ylikuumenemisen vaikutukset alkoivat kuitenkin näkyä: vuonna 1964 nousi ansiotaso 15 prosentilla ja elinkustannuksetkin 10 prosentilla.

Tästä hyvästä suunnasta huolimatta kansantalouden tila huononi. Vuonna 1962 määrättiin yhtiöille 12 %:n lisävero, autoveroa nostettiin ja työnantajien lapsilisämaksuja korotettiin. Samalla valtion suuret obligaatiolainat imivät rahaa vapailta markkinoilta.

Korkeat verot ja maksut olivat siis liikelämän huolen aiheena. Vuonna 1961 järjesti yhdistys yhdessä Lahden kauppakamarin kanssa veropäivät. Niissä pidettiin seuraavat esitelmät:

- hallitusneuvos Erkki Rankama: Keskusverolautakunnasta ennakkotietojen antajana
- teollisuuden veroasiamies, varatuomari Eero Schrey: Selostuksia eräistä KHO:n uusimmista kannanotoista verotukseen
- ylitarkastaja, lakit.lis. Pertti Suurla: Aktivointisalaus jälkiverotuksen kohteena
- ylitarkastaja, ekonomi Aaro Rajamäki: Käyttöomaisuuden arvonvähennykset, palautuneet poistot ja satunnainen kauppa-voitto
- verojohtaja, varatuomari Teemu Hiltunen: Näkökohtia osingonluontoisen tulon käsittelystä verotuksessa

Päivät onnistuivat hyvin ja osanottajia oli runsaasti. Niinpä vuoden kuluttua järjestettiin uudet vastaavanlaiset päivät. Mukana oli nyt myös Lahden Käsityö- ja Teollisuusyhdistys.

Vuonna 1961 elokuussa toteutui ensimmäinen yhteinen vierailumatkakin. Se oli kaksipäiväinen ja suuntautui Turun messuille. Lisäksi käytiin Huhtamäki-yhtymän ja Silokudos Oy:n tehdaslaitoksissa sekä Neste Oy:n jalostamolla Naantalissa. Osanottajia oli kuitenkin vain 16, mikä oli vähemmän kuin järjestäjät olivat odottaneet.

Kun messuja ei verotuksellisista syistä voitu järjestää Lahden Messut ry:n toimesta, perustettiin tilapäinen yhteenliittymä Lahden Messut 1963. Yhdistyksen edustajina olivat mukana U.A. Mäkelä, O. Silvo ja V. Oinonen, jotka kuuluivat myös varsinaisen messuyhdistyksen hallitukseen. Vastavaa menettelyä noudatettiin myös myöhempien messujen järjestelyissä.

— — —

Vuonna 1963 kohtasi yhdistystä raskas menetys, kun sen pitkäaikainen puheenjohtaja Väinö Kaskinen kuoli lomamatkallaan Kanarien saarilla. Hänen tehtäviään hoiti vuoden loppuun asti varapuheenjohtaja Mäkelä.

Uuden vapaaehtoiskauden ensimmäisellä vuosikymmenellä jäsenistön määrä pysytteli vakaana. Se oli vuoteen 1964 noussut yhdellä eli lukuun 130. Näistä oli yhteisöjä 79 ja yksityisiä 51.

Huomiota epäkohtiin

Huomion kiinnittäminen paikallisiin epäkohtiin kuului jo edellisen yhdistyksen toimenkuvaan. Tätä linjaa jatkettiin.

Vuonna 1959 johtaja U.A. Mäkelä valitti sitä, että terveysviranomaiset ovat hitaita ja

epätyytyttäviä, kun pitäisi päättää rakennustilojen sopivaisuudesta liikehuoneistoiksi.

Asiasta keskusteltiin ja todettiin, että kysymyksessä on liike-elämälle kiusallinen ja suuria kustannuksia aiheuttava epäkohta, joka kiireimmiten olisi saatava poistetuksi. Virallisiin toimenpiteisiin ei kuitenkaan sillä kertaa ryhdytty.

Vuonna 1960 otettiin puheeksi jo aikaisemminkin esillä ollut asia, jonka mukaan kaupungin hallintoelimiin olisi saatava myös kaupan edustajia. Erittäin tärkeänä pidettiin oman edustajan mukanaolo teknillisessä lautakunnassa Telassa.

Kun Vapausoturiin Huoltosäätiön Lahden avustustoimikunta oli 1962 pyytänyt avustusta vaikeassa asemassa olevien vapausotureiden tukemiseksi, ehdotti hallitus annettavaksi 30 000 markkaa, mutta kevätkokous korotti summan 50 000 markkaan.

Seuraavan vuoden rahanuudistus poisti perästä kaksi nollaa!

Syksyllä 1964 keskusteltiin yhdistyksen osallistumisesta kunnallisvaaleihin. Pidettiin tärkeänä, että liike-elämä on hyvin edustettuna valtuustossa. Tarkoitukseen myönnettiin 500 mk, mikä oli nyt uutta rahaa.

U.A. Mäkelä valitti jälleen, ettei tullauskäsittely suju Lahden tullikamarissa niin kuin pitäisi, vaan siihen olisi saatava parannusta. Ongelmaan päätettiin palata myöhemmin.

Puheenjohtaja Tuomo Vaulon avajaissanat 1964 syyskokouksessa kuvaavat sen hetkistä elämää:

”Taloudellinen kehitys meillä ei ole ollut täysin odotusten mukainen, vaikka elintason voidaan silti katsoa kohonneen huomattavasti. On pystytty hankkimaan lisää autoja, radioita, televisioita, puhelimia, jääkaappeja, pesukoneita jne. Kansantulon kohottamisesta olisi pidettävä ensisijaisesti huolta. Se olisi tärkeämpää kuin taistelu tulon jaosta. Niiden

jotka pitävät poliittisen vallan nyörejä käsissään, tulisi tämä huomioida ja luopua liian yksipuolisesta ryhmäintressien ajamisesta.“

— — —

Hallituksen puheenjohtajaksi oli valittu pankinjohtaja Vaulo, joka tuli hallitukseen Leo Valtarin tilalle. Varapuheenjohtajana sekä sihteeri-rahastonhoitajana toimivat edelleen Mäkelä ja Oinonen. Jäseniksi oli vuosikymmenen ajan valittu johtajat Erkki Holtari, Ansu Hämäläinen, Olavi Silvo ja Erkki Tuominen.

Kuoleman kautta olivat poistuneet hallituksen jäsenet J. Kantola (1957), Yrjö Rauske (1959), sekä puheenjohtaja Väinö Kaskinen (1963). Muista rajan taakse siirtyneistä mainittakoon entinen puheenjohtaja, kauppaneuvos K.O. Kivekäs (1957), yhdistyksen historian kirjoittaja, toimittaja Jalmar Niemi (1959), pitkäaikainen tilintarkastaja Antti Palin (1960), kauppaneuvos J. Mononen (1962), yli-insinööri Pauli Mustakallio ja teollisuusneuvos Hj. Tuominen (1963) ja toimitusjohtaja Gunnar Åhfeldt-Arjamo (1964).

Virkailijat 1955–1964

Puheenjohtajat:

Väinö Kaskinen, toimitusjohtaja 1955–63

Tuomo Vaulo, pankinjohtaja 1963–

Varapuheenjohtajat:

Laine Kauppi, johtaja 1955–61

U.A. Mäkelä, toimitusjohtaja 1962–

Sihteeri-rahastonhoitaja:

Viljo Oinonen, kauppat.maist. 1955–

Jäsenet:

Juho Kantola, kauppias 1955–57

Yrjö Rauske, johtaja 1955–59

Leo Valtari, kauppat.maist. 1955–60

Erkki Holtari, kauppias 1957–

Olavi Silvo, oik.kand. 1959–

Tuomo Vaulo, pankinjohtaja 1960–62

Erkki Tuominen, ekonomi 1961–

Ansu Hämäläinen, johtaja 1963–

1965–1974

MUIDEN SIIVELLÄ

60-luvun puolivälissä oli talouden hiipuminen jo näköpiirissä. Palkkojen nousu jyrkkeni 1966 kymmenen prosentin vaiheille ja johti pian saman suuruiseen hintojen kohoamiseen. Markka devalvoitiin 24 prosentilla.

Tämä ei kuitenkaan pysäyttänyt epäsuotuisaa kehitystä, vaan 1968 tarvittiin valtalaki, joka antoi hallitukselle mahdollisuuden hintojen ja palkkojen säännöstellään. Samalla nousun automatiikkaan johdanut indeksijärjestelmä purettiin.

Kehitys kääntyi nyt hyvään suuntaan. Seuraavana vuonna niin vienti kuin tuontikin kasvoivat parillakymmenellä prosentilla ja kansantuotteen kasvu oli 7 prosenttia. Taloussuhdanteiden aaltoliike jatkui, mutta lievempänä. Jatkuvilta devalvaatioilta ei vielä kukaan välttytty.

Liikemiesyhdistyksen toiminta jatkui vanhojen periaatteiden ja tottumusten mukaisesti, mutta alkoi 70-luvun alussa muuttua. Vuoden 1971 kertomuksessa todetaan, että yhdistyksen jäsenet ovat yleisesti mukana myös muissa paikallisissa liikealan järjestöissä. Päällekkäisten toimintojen välttämiseksi oli ulospäin suuntautuvaa työtä supistettu ja keskitytty ensisijaisesti stipendien ja apurahojen myöntämiseen.

Käytännössä tämä merkitsi perinteisen esitelmäketjun katkaisemista. Kun yhdistyksen ja Lahden kauppakamarin viralliset kokoukset sovittiin samaan ajankohtaan Seurahuoneelle, saattoivat molempien järjestöjen jäsenet kuunnella yhdessä ajankohtaisia esityksiä. Ne olivat tästä lähtien kauppakamarin järjestämiä.

Tulevaisuuden ennustuksia

Syyskokouksessa 1967 esitelmöi kauppat.lis. Risto Järvinen liikevaihtoveron uudistussuunnitelmista. Hän lausui mm.:

“Verorasituksen kantavat viime kädessä kuluttajat. Rasituksen jakokeinona on yhtiöverotus epätarkoituksenmukainen, koska se estää näkemästä kuka kulloinkin veron maksaa. Tämä epämääräisyys poistuisi, jos siirryttäisiin verottamaan vain kulutusta.

Välittömiä veroja ei voida poistaa hinnoista muuten kuin lopettamalla koko verotusmuoto. Vaikka yritystemme kansainvälisen kilpailukyvyyn paraneminen saattaakin aikaan jouduttaa välittömän tulo- ja omaisuusverotuksen lopettamista, lisännevät lähivuosien koulu- ja sosiaaliuudistukset verorasitusta niin paljon, ettei varojen keräämisen tekniikasta moninaisuudesta rohjettane luopua.”

Rahaa tarvittiin muiden uudistusten ohessa kalliin peruskoulun kehittämiseen.

Vuosikymmenen loppupuolella oli kaupankin murros jo näköpiirissä. Samoin ennustettiin työajan lyhentämistä. Itsepalvelumyymälöiden tulosta esitelmöi kauppa- maist. Timo Mannermaa kevätkokouksessa 1969:

“Vähittäiskaupan myymälöiden koko kasvaa ja yritysten lukumäärä vähenee. Asujamisto maaseudulla keskittyy kirkonkyltiin. Liikkuvuus voimistuu kasvavan autokannan muodossa. Tulonmuodostus tasaantuu ja helpottaa toimenpiteitä kaupan alalla.

Kirkonkyltien kaupat muuttuvat yhä enemmän tavaratalotyypiksi ja nykyistä huomattavasti suuremmiksi. Sivukyltien myymälät vähenevät. Myymäläautot lisääntyvät ja niiden tehokkuus paranee.

Myös kaupunkikaupassa tavaratalot lisääntyvät. Suurmyymälöitä syntyy entistä enem-

män. Erikoisliikkeitä perustetaan myös aloille, joilla niitä ei tänään ole. Keskusten ulkopuolelle syntyy automarketteja, kooltaan 2 000–10 000 neliometriä. Itsepalveluperiaatteen soveltaminen lisääntyy yhä, koska se merkitsee jakelun rationalisoitumista ja kustannusten alenemista.“

Ennustus on pääpiirteissään käynyt toteen.

Uusi messuyhtiö

Lahdessa on järjestetty kaupallisia messuja vuodesta 1934 lähtien. Toimintaa varten oli perustettu yhdistys, mutta nyt tämä muoto katsottiin sopimattomaksi. Vuonna 1966 päätettiin Lahden Messut muuttaa osakeyhtiöksi.

Perustajina olivat Lahden kaupunki, kauppakamari, Lahden Seudun Yrittäjät, Lahden Käsityö- ja Teollisuusyhdistys sekä Lahden Liikemiesyhdistys. Kullakin osakaalla oli yksi osake. (Liite 6.)

Yhtiösopimus allekirjoitettiin 9.6.1966, kauppa- ja teollisuusministeriö vahvisti yhtiöjärjestyksen 14.6. ja perustava yhtiökokous pidettiin 22.6. Hallintoneuvostoon valittiin yhdistyksen edustajina U.A. Mäkelä, Ansu Hämäläinen, Olavi Silvo, Artturi Arjala ja Ossi Kivekäs. Johtokuntaan tulivat Tuomo Vaulo, Erkki Holtari ja Erkki Tuominen sekä sihteeristöön Urpo Kallio. Myöhemmin valittiin yhdistyksen edustajat messuyhtiön hallintoon vuosittain.

Lahden Messut Oy oli yhtiö, jonka tuli varsinaisen messutoiminnan lisäksi edesauttaa messu- ja urheiluhallihankkeen toteuttamista paikkakunnalla. Hyvään alkuun oli päästy jo 1970, kun se pystytti ns. kuplahallin Reunan palstalle Finnovatio 70-näyttelyä varten. Tarkoitukseen käytettiin vuoden 1968 messuilta kertyneitä varoja.

Stipendejä ja avustuksia

Kaupallisen opetuksen tukeminen oli edelleen tehtävänä ylitse muiden. Esimerkinä mainittakoon, että 1970, kun oppilaitos siirtyi uuteen opetustapaan, rehtori Urpo Kallio kirjoitti yhdistykselle:

“Kuluvan lukuvuoden alusta lukien tapahtuu kauppamatematiikan opetus kahdessa aineluokassa. Jokaisella oppilaalla on käytettävissään niin oppitunneilla kuin kokeissakin laskukoneet. Manuaalisista laskutoimituksista olemme opetuksessa siirtyneet tapaan, joka vastaa käytännön työelämää ja sen asettamia vaatimuksia mekaanisen laskemisen taidossa.

Ollaksemme opetusvälineisiin nähden ajan tasalla on tarkoituksena hankkia kumpaankin matematiikan luokkaan yksi elektroninen laskukone, joka on varustettu ns. keräilylaittein. Tällaisilla koneilla opetus tapahtuu vain demonstroivana opetuksena ja oppilaiden yksittäisharjoitteluna.“

Kun tietokoneet olivat melko kalliita, anoi oppilaitos apua rahoitukseen ja sille myönnettinkin puuttuva summa.

Kauppaoppilaitos ei kuitenkaan ollut ainoa mielenkiinnon kohde. Vuoden 1965 kevätkokouksessa kiinnitti puheenjohtaja Vaulo huomiota siihen, että yleiselle ammattikoulutukselle on pantu entistä suurempi painoarvo. Lisäksi korkeakoulukysymys oli tullut ajankohtaiseksi Lahdessa. Hän ilmoitti yhdistyksen ponnistelevan sen saamiseksi paikkakunnalle.

Paitsi varsinaisia stipendejä myönnettiin yksityisille oppilaille apurahoja mm. ulkomaanmatkoja varten. Niin ikään puutetta kärsiviä vapaussodan veteraaneja tuettiin edelleen.

Muutoksia hallinnossa

Vuonna 1965 oli jäseniä 123.

Liikehdintä hallituksessa oli tällä jaksolla poikkeuksellisen vilkasta. Varapuheenjohtaja U.A. Mäkelä, joka oli ollut yhdistyksen jäsenenä vuodesta 1934 ja hallituksessa parikymmentä vuotta, halusi 1967 vapautusta. Hänet valittiin nyt ensimmäiseksi kunniajäseneksi. Varapuheenjohtajaksi valittiin Erkki Tuominen, joka kolmivuotista puheenjohtajakautta lukuun ottamatta onkin pysynyt tällä paikalla.

Vuonna 1971 halusi puheenjohtaja Tuomo Vaulo vapautusta. Häntä seurasivat kärkimiehinä ensin Erkki Holtari ja hänen jälkeensä Olavi Silvo.

Sihteeri-rahastonhoitaja Viljo Oinonen kuoli 1965, jolloin hänen paikkansa peri kauppaoppilaitoksen lehtori ja myöhemmin rehtori Urpo Kallio. Vuonna 1969 paikan täytti Oululaisen myyntipäällikkö Matti Lehtoranta.

Uusiksi hallituksen jäseniksi tällä 10-vuotisjaksolla tulivat johtajat K.O. Knuuttila ja Raimo Tiihonen sekä pankinjohtajat P. Viitanen ja Kalevi Pohjala.

Jäsenmaksua kerättiin edelleen yhteisöiltä 10 mk ja yksityisjäseniltä 5 mk. Keräyksen suoritti vuodesta toiseen uskollisesti rouva Arla Kettunen.

Tarkastelujakson aikana kuolivat seuraavat yhdistyksen johtoon kuuluneet tai muuten sitä lähellä olleet henkilöt:

ent. varapuheenjohtaja Laine Kauppi (1967), ent. sihteeri-rahastonhoitaja Hugo Teivaala (1970) ja Ansu Hämäläinen (1972) sekä vuorineuvokset Aukusti Asko-Avonius (1965) ja Aarne Mustakallio (1970).

Virkailijat 1965–1974

Puheenjohtajat:

Tuomo Vaulo, pankinjohtaja 1963–71

Erkki Holtari, kauppias 1972

Olavi Silvo, toimitusjohtaja 1973–

Varapuheenjohtajat:

U.A. Mäkelä, toimitusjohtaja 1962–67

Erkki Tuominen, ekonomi 1968–69, 1972–

Erkki Holtari, kauppias 1970–71

Sihteeri-rahastonhoitajat:

Viljo Oinonen, kauppat.maist. 1965

Urpo Kallio, kauppat.maist. 1966–68

Matti Lehtoranta, myyntipäällikkö 1969–74

Jäsenet:

Erkki Holtari, kauppias 1957–69, 1973–

Erkki Tuominen, ekonomi 1961–67, 1970–71

Ansu Hämäläinen, johtaja 1963–70

Olavi Silvo, toimitusjohtaja 1959–72

K.O. Knuuttila, johtaja 1968–

Raimo Tiihonen, toimitusjohtaja 1971–

P. Viitanen, pankinjohtaja 1971–73

Kalevi Pohjala, pankinjohtaja 1974–

VUOSILTA 1975–1997

TIE HUIPULLE JA POHJAAN

Urho Kekkonen kuoli 31.8.1986. Hänen seuraajansa Mauno Koiviston toinen kausi päättyi 1994, jolloin presidentiksi ensimmäisissä suorissa kansanvaaleissa valittiin Martti Ahtisaari.

Kokoomuspuolue oli saanut jo 1979 suuren vaalivoiton, mutta ei päässyt hallitukseen, koska ”yleiset syyt” eli Neuvostoliiton vastustus esti tämän. Huhtikuussa 1987 tuli kuitenkin sen aika, kun itsenäisyyden ajan 64. hallitus nimitettiin kokoomuslaisen pääministerin Harri Holkerin johdolla. Toisena valtiovarainministerinä toimi lahtelainen Ulla Puolanne.

Seuraavissa vaaliessa sai keskustapuolue ”veret seisauttavan” vaalivoiton ja hallitus muodostettiin sen 36-vuotiaan puheenjohtajan Esko Ahon johdolla. Oppositioon jäänyt sos.dem. puolue keräsi rivinsä ja sai neljän vuoden kuluttua 28 pros. äänistä ja 63 edustajapaikkaa. Puheenjohtaja Paavo Lipponen muodosti 1995 ns. sateenkaarihallituksen, jossa myös vihreät olivat mukana.

Työttömyyden peikko

Työttömyys on ollut lähes pysyvä ilmiö sodan jälkeisistä vuosista lähtien. Nimitäessään syksyllä 1975 Martti Miettusen hallituksen presidentti kutsui sitä hätätilahallitukseksi, koska maassa oli yli 90 000 työtöntä. Määrä nousi parin vuoden kuluessa 172 000:een ja 1978 työtä vailla olevien luku oli jo yli 200 000.

Tilanteen välillä helpotuttua oli työttömien määrä 80-luvun puolivälin jälkeen

taas 180 000. Tätä ajankohtaa seuranneina ”hulluina vuosina”, jolloin vallitsi ankara kilpailu työvoimasta, oli työttömyyskortistoissa yli 100 000 nimeä.

90-luvun alussa, jolloin lama alkoi, myös työttömyys ryöstäytyi käsistä. Kehitystä kuvaa seuraava luettelo:

1991

Tammikuussa	160 000	työtöntä	6,4 %	työvoimasta
Maalikuussa	182 000	—	7,2 %	—
Heinäkuussa	251 700	—	9,7 %	—

1992

Syyskuussa	348 500	työtöntä	14,9 %	työvoimasta
Lokakuussa	403 500	—	16,2 %	—
Joulukuussa	461 000	—	18,6 %	—

1993

Maalikuussa	468 000	työtöntä	19,0 %	työvoimasta
Heinäkuussa	519 000	—	20,4 %	—

Luvut pysyivät vuosikausia puolen miljoonan yläpuolella. Vielä vuoden 1996 päättyessä, jolloin vieni veti jo täysillä ja laman katsottiin muilta osin loppuneen, kortistoissa oli 470 000 työtöntä eli 19 % työvoimasta. Vajaatyöllistetyt ja koulutuksessa olevat vielä kasvattivat tätä määrää.

Lahdessa oli tilanne tavallistakin pahempi. Työttömien määrä nousi pahimmillaan 1994 lähelle 27 prosenttia ja oli vielä 1996 lopussa 25,4 pros. Lähes 11 700 henkilöä eli työvoimasta neljännes oli vailla työtä.

Paitsi työttömyyttä lama nosti konkursien määrää. Vararikkohakemuksia jätettiin seuraavasti:

Vuoden 1992 aikana n.	8 100
1993	— 7 300
1994	— 5 700
1996	— 4 800

Lisäksi konkurssien välttämiseksi tarkoitettun lievemmän muodon – velkasaneerauksien – määrä nousi näiden vuosien aikana tuhansiin.

Pankkikriisi

80-luvun alussa antoi Maailmanpankki tiedon, jonka mukaan Suomi oli 19. vaurain maa maailmassa. Sitä alettiin pitää Euroopan Japanina, taloudellisena ihmevaltiona.

Vuosikymmenen puolivälin tienoilla alkoivat kuitenkin myös hyvinvoinnin haitalliset puolet näkyä. Myöhemmin yleiseksi tullut ns. kasinopeli alkoi suurpankkien osakeanneilla ja laajeni muillekin talouselämän alueille. Kun keskuspankki vuosikymmenen lopulla vapautti valuutat ja sijoitukset valvonnasta, sai keinottelu villiintyneitä muotoja. Velkaa tarjottiin ja otettiin surkeilematta, mutta vastuun korostajille viitattiin kintaalla.

Seurukset paljastuivat hirvittävinä. Liki-main koko säästöpankkilaitos keskuspankkeineen romahti, vahvimmat liikepankitkin joutuivat niin suuriin vaikeuksiin, että niiden oli yhdyttävä. Ei edes valtion omistama Postipankki säästynyt näiltä hankaluuksilta.

Puhkesi ennen kokematon pankkikriisi. Sen lopullisia kustannuksia ei vielä (1997) tiedetä, mutta ovat eräiden laskelmien mukaan lähes 50 miljardia markkaa. Maksaminen jäi verotettavien huoleksi.

Valtion velka nousi 1997 yli 400 miljardin markan. Sen hallintaan palauttaminen vaati kipeitä sosiaalisia ja muita leikkauksia valtiontalouden kaikilta lohkoilta. Suomi oli pyrkimässä Euroopan Unionin talous- ja rahaliittoon EMU:un ja markka kytkettiin sen esiasteeseen ERM:iin jo 1996 lokaussa.

Idän ja lännen reviiirit

70-luvun lopulla Iranin uskonnollinen johtaja Ajatollah Khomeini palasi maanpaosta, shaahi syrjäytettiin ja maasta tuli tiukkasääntöinen muslimivaltio. Uudet valanhaltijat pitivät USA:n lähetystön henkilökuntaa panttivankeina toista vuotta. Joulun maissa 1979 vyöryivät neuvostopanssarit Afganistaniin ja juutuivat sinne lähes vuosikymmeneksi. Niin kuin USA hävisi Vietnamin sodan, kärsi NL tappion Afganistanissa ja Tshetsheniassa, kuten jo paljon aikaisemmin Suomen talvisodassa.

Vuonna 1980 nousi Yhdysvaltain presidentiksi Jimmy Carterin jälkeen 69-vuotias Ronald Reagan, joka palautti maansa johtoaseman erityisesti sotilasmahtina. Samana vuonna kuoli Jugoslavian koossa pitäjä Josip Broz Tito ja maa alkoi hajota sekä ajautui myöhemmin veriseen sisällissotaan.

Itäisen Euroopan vapautusliike alkoi nousta 80-luvun alussa Puolasta, kun ammattiyhdistysliike Solidaarisuus ryhtyi Lech Walesan johdolla vastustamaan kommunistista pakkovaltaa. Hän sai 1984 Nobelin rauhanpalkinnon ja tuli 1990 maansa presidentiksi, mutta syrjäytettiin jo seuraavissa vaaleissa.

Neuvostoliiton pysähtyneisyyden symboli Leonid Brezhnev kuoli 1982 ja häntä seurasi 1985 kahden lyhytaikaisen pääsihteerin jälkeen NKP:n johtajana Mihail Gorbatshev. Tästä voidaan katsoa toisen suurvallan muutoksen ja samalla tuhon alkaneen.

Seuraavien aikojen tuttuja sanoja olivat perestroika ja glasnost – uudistaminen ja avoimuus. Gorbatshevistä kehittyi ihailtu henkilö lännessä, mutta omassa maassa hänen politiikkansa kohtasi vastustusta. Uusi linja valoi rohkeutta myös NL:n käskevallassa oleviin maihin.

Leninin unelman loppu

Vuonna 1989 kylmän sodan kuuluisin tuote Berliinin muuri purettiin ja seuraavana vuonna Saksat yhdistyivät. Vanhastaan vapaudenhaluinen Gruusia eli sittemmin Georgia irtautui Neuvostoliitosta ja samalla Itä-Euroopan maat Puola ja Unkari etunassä alkoivat korostaa riippumattomuuttaan Moskovasta.

Uuden vuosikymmenen alussa Varsovan liitto hajosi ja talousliitto SEV lakkautettiin. Baltian maat äänestivät itsenäisyytensä puolesta ja pian Puolan ja Unkarin lisäksi myös Romania, Bulgaria, Tshekkoslovakia ja vihdoinkin äärikommunistinen Albaniakin suorittivat sisäiset välienselvittelynsä ja julistautuivat itsenäisiksi valtioiksi.

Loppupisteeksi tälle prosessille muodostui vallankaappausyritys Moskovassa 19.8.1991. Vaikka yritys kukistettiin alkuunsa, se vei valta-aseaman Gorbatsheviltä ja nosti tilalle Boris Jeltsinin. Samalla se johti koko neuvostovaltion hajoamiseen. Vuoden viimeisenä päivänä Leninin punalippu laskettiin alas Kremlin tornista ja tilalle nostettiin Venäjän kolmivärilippu.

Yksi kallis kokeilu oli päättynyt.

Venäjä ja muut liitosta eronneet valtiot ryhtyivät nyt opiskelemaan demokraattista vapautta ja länsimaista markkinataloutta. Elintason lasku entistäkin alhaisemmaksi on aiheuttanut vaarallisia jännitystiloja. Vuonna 1996 Jeltsin valittiin toistamiseen Venäjän presidentiksi, vaikka hänen terveytensä oli heikko. Valituksi tulon jälkeen hänelle suoritettiin mm. sydämen ohitusleikkaus.

Vakaata lännessä

Ronald Reaganin jälkeen astui USA:n presidentiksi aikaisempi varapresidentti George Bush. Hänen kautensa kesti vain neljä vuotta, minkä jälkeen paikalle tuli nuori demokraatti Bill Clinton. Hänet valittiin toistamiseen 1996.

Myös Euroopassa oli voimakkaita johtajapersoonallisuuksia. Englannissa oli vallassa 11 vuotta Margaret Thatcher, Ranskan presidenttinä 1981-95 François Mitterand ja Saksan liittotasavallan johdossa on ollut vuodesta 1982 liittokansleri Helmut Kohl.

Maailmaa järkyttäneistä tapahtumista muistetaan Tshernobylin ydinvoimalakatastrofi keväällä 1986 sekä eräät tunnettujen poliitikkojen murhat. Intian pääministeri Indira Gandhi murhattiin 1984, hänen poikansa ja seuraajansa Rajiv Gandhi 1991, Ruotsin pääministeri Olof Palme 1986 sekä Israelin pääministeri Jitzhak Rabin 1995.

Näihin järkyttäviin tapahtumiin kuului myös Pekingin verilöyly 1989. Armeija panssareineen surmasi tuhansia vapautta haluavia nuoria mielenosoittajia, mikä tahraisi Kiinan maineen pitkiksi ajoiksi.

Ydinsodan uhka väheni vuosikymmenten kuluessa. Sen sijaan tuli huonokuntoisista ydinvoimaloista aiheutuva vaara. Poliittista jännitystä aiheutti tarkastelukauden lopussa Naton laajennussuunnitelmat Neuvostoliiton vaikutuspiirissä olleisiin Itä-Euroopan maihin.

1975–1984

STIPENDEJÄ JA AVUSTUKSIA

Vuosien vieriessä jäsenmäärä vähin erin aleni.

Vuonna 1980 tehdyn luettelon mukaan jäseniä oli 76, joista yhteisöjä 48, yksityisiä liikkeenharjoittajia 6 ja henkilö- eli B-jäseniä 22. Jäsenmaksua oli tarkastelukauden alussa korotettu niin, että yhteisöt maksoivat 20 mk ja henkilöjäsenet 10 mk. Taloudellisia huolia ei kuitenkaan ollut, sillä aikaisemmin hankitut varat oli sijoitettu kohuullisesti tuottaviin pankki- ja teollisuusosakkeisiin.

Yhdistyksen pääasiallisena toimintamuotona oli edelleen – kuten vuosikymmeniä ennenkin – kauppaoppilaitoksen tukeminen stipendeillä ja avustuksilla. Vuonna 1975 tarkoitukseen myönnettiin 3 500 markkaa niin, että summasta muodostui seitsemän 500 markan stipendiä. Palkkio annettiin kunkin päättävän luokan parhaalle oppilaalle.

Tämä vuosi oli oppilaitokselle merkittävä, sillä sen laajennusosa valmistui. Kutsussa tilaisuuteen, jossa tilat otettiin käyttöön, rehtori Kallio kirjoittaa:

“Lahden kauppaoppilaitokselle on kuluvan lukukauden (syksyllä) alkaessa valmistunut laajennusosa. Tämä on mahdollistanut oppilaitoksen oppilaaksiottokyvyn palauttamisen sille tasolle, jolla se oli ennen uusimuotoiseen kauppaopetukseen siirtymistä. Lahden Liikemiesyhdistyksen v. 1910 perustama kauppakoulu on paisunut nykyaikaiseksi, yli 600 oppilaan oppilaitokseksi.

Seuraavina vuosina tehtiin avustuksiin *“inflaatiotarkistuksia”* niin, että esim. 1980 myönnettiin yhdeksälle päättävälle luokal-

le kullekin 600 markan suuruinen stipendi.

Oppilaitos täytti samana vuonna 70 vuotta. Kiitokset esitti rehtori Reijo Nevala yhdistyksen kevätkokouksessa.

Tämä laitos ei kuitenkaan ollut ainoa avustuksen kohde. Muita olivat esim. Hotelli- ja ravintolakoulu, Taideteollinen oppilaitos sekä Lahden Reserviupseeriipiiri, Vapaussoturien Huoltosäätiö ja Lahden Myyntimiehet.

Myös eräitä kauppaoppilaitoksen yksityisiä oppilaita tuettiin avustuksin. Vuoteen 1984 mennessä oli stipendien suuruus jo korotettu 1 000 markkaan.

Lahden Messut vaikeuksissa

Yhdistys oli nimennyt hallituksensa piiristä kolmimiehisen edustuksen messuyhtiön johtokuntaan. Siihen kuuluivat pitkään puheenjohtaja Silvo, varapuheenjohtaja Tuominen ja jäsen Knuutila.

Lahden Messut Oy oli joutunut 70-luvun lopulla taloudellisiin vaikeuksiin, jopa niin, että yhtiö oli vaarassa joutua selvitystilaan. Uhan poistamiseksi oli yhtiö päättänyt ryhtyä toimenpiteisiin, jotka aiheuttivat lisärasitteita osakkeenomistajille. Mukana pelastusoperaatiossa oli myös Lahden Liikemiesyhdistys, joka omisti 20 prosenttia yhtiön osakekannasta.

Myöhemmin yhdistys joutui uudelleen pulmatilanteeseen messujen takia.

Se oli osallistunut – kuten tavallisesti – vuonna 1977 pidettyjä messuja varten perustettuun tilapäiseen yhteenliittymään Lahden Messut 1977. Lahden verolautakunta katsoi, ettei yhdistyksen tästä toiminnasta saama voitto-osuus ollut veronalaista

tuloa, mutta Hämeen lääninoikeus teki päinvastaisen päätöksen. Liikemiesyhdistys valitti asiasta Korkeimpaan hallinto-oikeuteen, jonka päätös tuli 29.12.1982.

Siinä viitattiin ensin yhdistyksen vaatimuksiin seuraavasti:

“Yhdistys on lausunut, että keskusverolautakunnan ennakkotiedon n:o 428/1976 nojalla yhdistyksen eräiden muiden yhteisöjen kanssa messuja varten muodostaman tilapäisen yhteenliittymän ‘Lahden Messut 1977’ toimintaa ei voitu pitää sellaisena liikkeen harjoittamisena, josta sen osakkaita oli verotettava yhtymänä, ja että messutoiminnasta saatua tuloa ei myöskään ollut pidettävä yleishyödyllisen yhteisön veronalaisena liikelutona. Yhdistys on vaatinut, että lääninoikeuden päätös kumotaan ja verolautakunnan päätös saatetaan voimaan.”

Tämän jälkeen seurasi varsinainen päätös, joka oli tyyli:

“Korkein hallinto-oikeus on tutkinut asian. Koska edellä tarkoitettussa ennakkotietoasiassa ei ollut haettu ratkaisua siihen, onko yhdistyksen ‘Lahden Messut 1977’ -nimisen liittymän osakkaana saama voitto-osuus sen veronalaista liiketuloa, eikä keskusverolautakunnan antama päätös myöskään sisällä tuota kysymystä koskevaa ratkaisua, Korkein hallinto-oikeus katsoo, niin kuin lääninoikeuskin, ettei keskusverolautakunnan antamalla ennakkotiedolla ole tässä asiassa merkitystä. Näillä ja lääninoikeuden päätöksessä lausutuilla muilla perusteilla Korkein hallinto-oikeus harkitsee oikeaksi, hyläten valituksen, jättää asian sen lopputuloksen varaan, johon lääninoikeus on asiassa johtunut. Tätä kaikki asianosaiset noudattakoot.”

Näin joutui yhdistys maksamaan n. 80 000 markan voitto-osuuden verot. Päätös asetti kysymyksen alaiseksi koko messutoiminnan kannattavuuden.

Hiipuvaa toimintaa

Keskinäinen yhteydenpito rajoittui kahden tilaisuuteen, kevät- ja syyskokoukseen. Niidenkin osanottajamäärä jäi vähäiseksi. Esitelmätoiminnan elvyttämiseksi tehtiin yrityksiä, mutta ne eivät johtaneet tulokseen.

Vuonna 1984 jätti pitkäaikainen jäsen Jorma Sihvola hallitukselle ehdotuksen, joka ansaitsee tulla tallennetuksi. Muistiossa sanotaan:

“Jos Lahden Liikemiesyhdistyksen myöntämien stipendien jälkeen jää kassaan jotakin ylimääräistä jaettavaa, voitaisiin sen käytön suhteen ajatella mm. pientä avustusta (vaikka bussin vuokrausta) jäsenilleen järjestettävän ulkomaille suuntautuvan halvan opintomatkan järjestämiseen. Tietenkin rouvat mukaan!

Matkan kohteeksi voitaisiin ajatella vaikka Lahden ystävyyskaupunkeja. Yksi opintomatkavuodessa. Opintomatkan ohjelman järjestäisi ystävyyskaupungin matkailutoimisto. Jos paikkakunnalla on jokin vastaavanlainen yhdistys, voisi järjestää yhteisen illan tansseineen.”

Hallituksen pöytäkirjassa on seuraava lyhyt lausahdus:

– Ei aihetta tässä vaiheessa toimenpiteisiin.

— — —

Luottamushenkilöt pysyivät uskollisesti paikallaan. Vuonna 1982 tuli Erkki Holtari olleeksi hallituksen jäsenenä 25 vuotta. Kokouksia pidettiin Seurahuoneen lisäksi mm. Taideteollisessa opistossa ja Suomen Hitachi Oy:n tiloissa.

Virkailijat 1975–1984

Puheenjohtajat:

Olavi Silvo, toimitusjohtaja 1973–83

Erkki Tuominen, ekonomi 1984–

Varapuheenjohtajat:

Erkki Tuominen, ekonomi 1972–83

Jorma Helén, toimitusjohtaja 1984–

Sihteeri- taloudenhoitajat:

Kalevi Pohjala, pankinjohtaja 1975–83

Jorma Kujala, pankinjohtaja 1984–

Jäsenet:

Erkki Holtari, kauppias 1957–

M. Virolainen, johtaja 1975–77

K.O. Knuuttila, johtaja 1968–

Raimo Tiihonen, toimitusjohtaja 1971–

Matti Lehtoranta, myyntipäällikkö 1975–

Olavi Silvo, toimitusjohtaja 1959–72, 1984

Jorma Helén, toimitusjohtaja 1981–83

1985–1997

UUDET SÄÄNNÖT

Tarkastelujaksomme viimeinen vuosikymmen 90-luvun puolelle oli toiminnallisten uudistusten aikaa. Toiminnan terävöittäminen olikin tarpeen, sillä pitkä hiljaiselo oli johtanut jäsenistön vähenemiseen ja mielenkiinnon laimenemiseen. Esim. vuotuisissa kokouksissa oli tavallisesti vain muutamia osanottajia. Yhdistyksen tarpeellisuutta ylläpitivät kuitenkin stipendit, joita voitiin vuosittain lahjoittaa kauppaoppilaitoksen tarpeisiin sekä lahjoitukset muille ammatillisille oppilaitoksille sekä maanpuolustuksellisille järjestöille.

Kahdeksankymmenluvun lopulla katsottiin, että vuonna 1955 hyväksytyt säännöt kaipasivat ajanmukaistamista. Ne muokattiinkin uuteen uskoon ja tulivat voimaan vuoden 1991 alusta. (Liite 2.)

Suuria periaatteellisia muutoksia ei uusiin sääntöihin tullut. Yhdistyksen tarkoituksena katsottiin edelleen olevan Lahden talousalueella toimivien jäsentensä yhdistyksenä toimiminen sekä jäsenten edustamien ammattialojen yleisen kehityksen ja koulutuksen tukeminen.

Ja edelleen:

”Tarkoituksensa toteuttamiseksi yhdistys järjestää kokouksia ja esitelmätilaisuuksia jäsentensä ammatillisen tietouden kohottamiseksi sekä virkistystilaisuuksia jäsentensä henkisen vireyden ylläpitämiseksi. Yhdistys seuraa edustamiensa ammattialojen koulutusta ja tutkimustoimintaa ja tukee niitä taloudellisesti.”

Hallituksen valitsemistapaan tehtiin muutos. Vanhojen sääntöjen mukaan syyskokous valitsi hallituksen puheenjohtajan,

varapuheenjohtajan ja muut hallituksen jäsenet, mutta uusien sääntöjen mukaan kokous valitsi vain hallituksen puheenjohtajan ja jäsenet, mutta varapuheenjohtajan vaali jäi hallituksen itsensä tehtäväksi. Vanhojen sääntöjen mukaan tuli hallitukseen kuulua puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan lisäksi 5 jäsentä, kun taas uusien sääntöjen mukaan pitää jäseniä olla puheenjohtajan lisäksi vähintään 4, mutta enintään 6. Varapuheenjohtajan valinnan lisäksi tulee hallituksen hankkia sihteeri, rahastonhoitaja ja muut tarvittavat toimihenkilöt.

Rikastuvat toimintasuunnitelmat

Uudistuspyrkimykset näyttäytyivät myös toimintasuunnitelmissa.

Vuoden 1990 tavoitteeksi, paitsi edellä selostetun sääntöuudistuksen toteuttamisen, asetettiin myös muita toimintoja:

”Yhdistyksen taloudelliset resurssit mahdollistavat tukitoiminnan ulottamisen myös uusiin koulutus- tai tutkimusprojekteihin. Tutkitaan mahdollisuuksia osallistua tai tukea Lahden ammattikorkeakouluhanketta. Tutkitaan mahdollisuuksia teettää ja markkinoida Lahden elinkeinotoimintaa kuvaavaa grafiikkasarjaa ja esim. Lahden kaupan historiaa esittelevä kuvateos.”

Seuraavinakin vuosina korostettiin yhdistyksen profiilin korottamisen tarvetta. Ajateltiin mm. stipendien tarjoamista julkisen haun pohjalta, kun sopivia kohteita oli muuten vaikea löytää.

Entistä laajempaa avustustoimintaa alettiin toteuttaa jo 90-luvun ensimmäisellä

puoliskolla, mutta todella huomattava ”*profiilin nosto*” jäi odottamaan aikaa, johon tarkastelumme ei ulotu. Varsin huomattavana ratkaisuna voidaan kuitenkin pitää tämän kirjan julkaisemista.

Stipendejä ja avustuksia

Vuonna 1985 vietti Lahden kauppaoppilaitos juhluvuottaan, sillä se oli toiminut 75 vuotta. Sen perustamiseen ratkaisevasti vaikuttanut Lahden Liikemiesyhdistys muisti laitosta kartuttamalla stipendirahastoa 10 000 markalla. Sen lisäksi, samana vuonna, myönnettiin 1 000 markan stipendi kullekin päättävälle luokalle. Niitä oli mainittuna vuonna 9. Myös Taideteolliselle oppilaitokselle sekä Hotelli- ja ravintolakoululle myönnettiin 1 000 markan stipendit. Saman suuruisen apurahan saivat Päijät-Hämeen Reserviupseeriipiiri ja Vapaussoturien Huoltosäätiön Lahden osasto.

Erikoisuutena mainittakoon, että amerikkalaiselle opiskelijalle Abigail Fox’ille annettiin avustusta kahtena vuotena peräkkäin.

Stipendivarojen jako tapahtui seuraavina vuosina entiseen tapaan. Saajatkin olivat samat. Vuonna 1988 annettiin jälleen stipendi yksityishenkilöllekin: opiskelija Harri Heléniä avustettiin opintojen ja tutkimustyön suorittamista varten Skotlannissa. Vuoden 1990 kevätkokouksessa piti stipendin saaja esitelmän opiskelustaan.

Sotavuosina ja niiden jälkeen oli yhdistyksellä ollut kummipoika, jota oli vuosittain avustettu. Tämä asia palautui uudella tavalla, kun 90-luvun alussa keksittiin lahjakas 12-vuotias pianistipoika Kalle Toivio, jolle myönnettiin aluksi stipendejä musiikkiopintoja varten Budapestissa ja myöhemmin kilpailumatkaa varten Japaniin. Kalle puolestaan kävi viihdyttämässä yhdistyksen jäseniä kokouksissa.

Vuoden 1994 kertomuksessa on seuraava kohta:

”Yhdistys tuki 18.3.1994 pidettyä Izumi Tate-non konserttia ostamalla aktiivijäsenilleen ja yhteistyökumppaneilleen 40 kpl. konserttilippuja. Konsertissa esiintyi myös yhdistyksen ’kummipoika’ Kalle Toivio.”

Tavoitteena jäsenistön kasvu

Lahden Messut Oy, jossa yhdistys oli osakkaana, aiheutti huolta vuodesta toiseen. Lähes jokaisessa kokouksessaan hallitus käsitteli yhtiön taloudellisen tilan kehittymistä ja se oli puheenaiheena myös kevät- ja syyskokouksissa. Kahdeksankymmenluvun loppupuolella puheenjohtaja Jorma Helén saattoi kuitenkin tuoda kokoukselle sellaisen lohduttavan viestin, että messujen talous ja muut asiat ovat pääpiirteissään kunnossa. Lisää pitemmälle menevää suunnittelua hän kuitenkin kaipasi.

Hallituksen kokouksessa vuoden 1989 alussa hän mainitsi, että Lahden Messut Oy on lopullisesti voittanut vaikeutensa. Samalla yhdistys päätti ostaa kaksi uutta yhtiön osaketta.

Yhdeksänkymmenluvun puolella tuli kuitenkin uusi varoja vaativa suunnitelma, hallin rakentaminen messujen käyttöön. Kun hanke vuonna 1994 ratkesi niin, että kaupungin kanssa yhteisiä hallitiloja laajennettiin, voitiin hallituksen kokouksessa todeta, että asia oli saanut järkevän lopun.

Viimeisen tässä käsiteltävän vuosikymmen ajan oli jäsenmaksu ollut 40 markkaa yhteisöiltä ja 20 markkaa yksityisliikkeiltä ja B-jäseniltä. Yhdistyksessä korostettiin, ettei sen talous ollut millään tavalla riippuvainen maksun suuruudesta, vaan pääasia oli, että jäsenistö kasvaisi. (Liite 5.)

— — —

Hallituksessa tapahtui vain vähäisiä

muutoksia. Vuoden 1985 alusta tuli Jorma Helén aluksi varapuheenjohtajaksi ja 1987 Erkki Tuomisen haluttua siirtyä pois tältä paikalta puheenjohtajaksi. Vuonna 1994 sihteerin ja rahaliikkeen hoitajan työt erotettiin toisistaan.

Syyskokouksessa 25.11.1997 tapahtui merkittävä uudistus, kun yhdistyksen hallitukseen valittiin ensimmäisen kerran nainen, Lahden kauppaoppilaitoksen rehtori Raili Töntsi.

Virkailijat 1985–1997

Puheenjohtajat:

Erkki Tuominen, ekonomi 1984–86
Jorma Helén, toimitusjohtaja 1987–

Varapuheen johtajat:

Erkki Tuominen, ekonomi 1972–83, 1987–90

Sihteeri-taloudenhoitajat:

Jorma Kujala, pankinjohtaja 1984–93
sihteeri vuodesta 1994

Taloudenhoitajat:

Pirjo Seitsonen, pankkivirkailija 1994–95
Minna Toivonen, pankkivirkailija 1996–

Jäsenet:

Erkki Holtari, kauppias 1957–89
K.O. Knuutila, johtaja 1968–90
Matti Lehtoranta, myyntipäällikkö 1978–
Raimo Tiihonen, toimitusjohtaja 1971–
Olavi Silvo, toimitusjohtaja 1959–72, 1984–90
Reijo Nevala, rehtori 1990–94
Raili Töntsi, rehtori 1998–

Lahtelaisvaltuuskunta Turun messuilla 1960-luvun alussa.

Eduskunta vierailulla Lahden messuilla 1960-luvun lopulla. Edessä keskellä vierailijoiden johtajana tunnettu valtiomies, pääministeri ja eduskunnan puhemies V.J. Sukselainen.

HALLITUKSEN JÄSENET 1997

Puheenjohtaja Jorma Helén

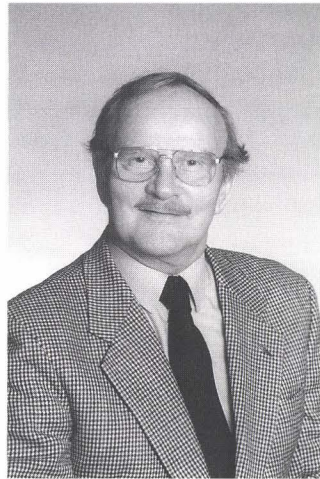
Erkki Tuominen

Sihteeri Jorma Kujala

Matti Lehtoranta

Raimo Tiihonen

III

MUISTELUJA
MENNEISTÄ

Tämän sekä seuraavan jakson kirjoitukset on laadittu suurimaksi osaksi haastattelujen pohjalta. Lopputuloksen ovat asianomaiset tarkistaneet ja hyväksyneet. Osa on henkilöiden itsensä kirjoittamia. Otsikot ovat kirjan tekijän suunnittelemia.

Ennen kirjan julkaisuvaihetta kuoli kaksi mukana olevaa henkilöä, dipl.ins. Tauno Eskola ja varatuomari Olli Rautia.

Kauppiaan pojasta diplomaatti, liikemies ja maailmanmatkaaja

Liikemies, toimitusjohtaja Jorma Sihvola, s. 1911

Isäni Juho Gustaf Sihvola (1882–1958) rakensi kauppatalon Vesijärvenkadulle vuonna 1907. Hän oli samana vuonna, kun Lahti tuli kaupungiksi, aloittanut liikkeenpidon Ylöstalon rakennuksessa Asikkalankadun ja Vesijärvenkadun kulmassa. Tarkoitusta varten oli vuokrattu maalaistalon toinen pääty. Mutta kahden vuoden kuluttua oli jo oma tontti hankittu ja rakennus pystyssä. Voidaan siis sanoa, että hän oli tarmokas nuori kauppias.

Apupoikana myymälässä

Tietysti jo aikaisessa vaiheessa kävin liikkeessä ja ihmettelin pikkupojan silmin sitä tavaramäärää, mikä siellä oli. Myytiin tietysti karamelleja, säkeistä raakaa kahvia, toppasokeria, näkkileipää, ja sitten oli erityinen osasto, missä myytiin valopetroolia. Sekin oli tärkeää öljylamppujen kaudella. Jalkinepuolelta jäi mieleeni katossa roikkuvat huopatossut.

Todellinen sekatavarakauppa se oli.

Tukena hänellä oli äitini Aino Sihvola, yksi apulainen sekä hevostmies. Meillä oli

talli piharakennuksessa. Kun tavaraa tilattiin Lahden sahan kasarmille tai laivarantaan, niin hevosta tarvittiin kuljetukseen. Tavaraa meni Sysmään ja Padasjoelle päin.

Rautateillääkään ei ollut silloin mitään palveluja. Asemalta vain soitettiin, että tavaraa on tullut, joten tulkaapas hakemaan. Siellä pihan puolella rappusilla, kun on useampi makasiini peräkkäin, oli venäläinen kello jota kilkutettiin. Silloin tuli mies luovuttamaan tavarat.

Asiakkaita oli pohjoisessa aina Jämsään saakka. Lahden eteläpuolella ei ollut niin paljon, että olisi jäänyt mieleen. Kaupan suosioon vaikutti paljon palvelusalttius. Tästä kai johtui, että ostajia oli paljon nimenomaan kasarmeilla. Sinne ostettiin viikon tavarat kerrallaan. Liikkeen pihassa oli tilaa 15 hevoselle ja tallitilaa oman hevosen lisäksi kahdelle muulle. Kun isännät toisinaan jäivät yöksi kaupunkiin, saatiin hevonenkin katon alle.

Kun hevosen käyttö väheni, ryhdyin minä kuljettamaan tavaraa mm. sinne sahan kasarmeille polkupyörällä. Samalla tein pieniä aputoita kaupassa. Availin savukekartonkeja ja panin askeja hyyllöyn, hain varastosta

puuttuvia artikkeleita ja sen sellaista.

Palkkioksi muistan saaneeni jokaisesta kyydistä muutaman pennin. Ja rahat pantiin pankkitilille, joka minulla jo silloin oli.

Maija-Liisa satutti nenänsä

Koulunkäynnin aloitin Vuorikadun kansakoulussa, mistä toiselta luokalta siirryin Lahden Yhteiskouluun.

Vuorikadulta jäi mieleeni pieni onnettomuus. Åhfelt-Arjamon tytär Maija-Liisa kävi samalla luokalla. Kerran koulupäivän päätyttyä sanoin, että hyppääpäs minun selkääni, niin vien sinua alas tuota mäkeä. Sehän johtaa nykyiselle Paasikiven aukiolle päin.

Kuinkas ollakaan, siinä oli yksi rikkinäinen ränni pitkällään maassa. Minä lensin kelkasta vatsalleni maahan ja Maija-Liisa minun ylitseni. Häntä sattui vähän nenään. Kun isäni kuului Lahden Puhelinyhdistykseen, jonka johdossa Maija-Liisan isä oli, ei perheiden välille syntynyt tapauksesta mitään skismaa.

Yhteiskoulussa kävin keskikoulun. Olin kova urheilumies, kuten isänikin oli ollut. Voitin vuosina 1927 ja -28 koulun mestaruusmitalin kiekossa ja kuulassa.

Opistosta Englantiin

Siirtyessäni jatkamaan opintoja Suomen Liikemiesten Kauppaopistoon Helsinkiin tarvittiin myös käytännön harjoittelua. Ensin olin Talous-Osakekauppa Oy:n tukku-liikkeessä pakkaamon puolella ja sitten Kauppiaitten Teollisuus Oy:n palveluksessa. Eräänä kesänä olin Savo-Karjalan Tukku-liikkeessä Viipurissa.

Kauppaopistosta valmistuin vuoden 1933 keväällä. Menin heti ulkoministe-

riöön kysymään töitä. Siellä henkilökunnan päällikkö Sigurd von Numers alkoi haastella minua englannin kielellä, ja hetken päästä hän sanoi, että sinun pitää vähän parantaa tuota kielitaitoasi. Niin lähdin englantilaisen ystäväni Rex Bosleyn tukeamana Lontooseen.

Joulukuussa palasin takaisin. Menin uudelleen ulkomisteriöön ja tällä kertaa vastailin von Numersin kysymyksiin kuin aito engelsmanni ainakin. Hän ilmoitti, että paikka on nyt vapaana New Yorkissa ja jo ensi viikolla pitäisi lähteä.

Kun olin ollut kauan poissa kotoa, kysyin, että eikö matkaa voisi siirtää joulupyhien yli. Niin sovittiinkin. Joulun ja uuden vuoden välillä 1933 matkustin kanslistiksi New Yorkin pääkonsulinvirastoon. Näin kielen opiskelu auttoi minua saamaan viran ja kohtuullisen toimeentulon.

Nuori mies Amerikassa

Yhdysvalloissa olin pari vuotta konsulaaritissa. Kun ei siellä siihen aikaan ollut kaupallista edustustoa, hoidin minä nekin tehtävät. Kun sitten alettiin järjestää laajaa koti- ja taideteollisuusnäyttelyjen sarjaa, valittiin minut sen johtajaksi.

Näin erosin konsulaatista ja ryhdyin kiertämään maata. Näyttelyt ulottuivat aina länsirannikolle saakka.

Tämän puuhan päätyttyä perustin eräiden tuttavieni kanssa pari yhtiötä, jotka toivat Suomesta tavaraa. Seuraava vaihe elämässäni olikin sitten jo New Yorkin maailmannäyttely vuonna 1939. Hoidin Suomen osaston myyntipisteitä. Niihin kuuluivat mm. muistoesinemyymlä, kirjakauppa, pieni juustokauppa ja ravintola.

Näyttelytöistä siirryin joulukuun alusta lähetystöömme salakielisanomien avajaaksi. Oli syttynyt talvisota.

Sinä aikana ajattelin usein kotimaani sotilaita, jotka olivat vammautuneet taistelussa vapauden puolesta. Perustin yhden miehen avustusjärjestön, joka sai nimekseen Help Finland Library. Se oli kirjasto, johon kirjat tulivat lahjoituksina. Maksut, jotka perin kirjojen lainaajilta, luovutin Suomen Punaiselle Ristille proteesien hankkimista varten sotavammaisille.

Kirjojen lainaajat olivat lähes kaikki amerikansuomalaisia. Varoja kertyi 7 451 dollaria. Summa jaettiin sitten usean kymmenen sotavammaisen kesken. Mainittakoon, että kiitoskirje, jonka SPR:ltä sain, joutui brittiläisen sensuurin käsiin ja viipyi matkalla nelisen vuotta.

Mutta ajat muuttuivat. Neuvostoliiton silloinen USA:n suurlähettiläs Andrei Gromyko oli jatkuvasti valitellut sitä, että maa piti yhä yllä suhteita Suomeen, vaikka se taisteli Saksan rinnalla liittoutuneita vastaan. Englanti ja Kanadakin olivat jo julistaneet sodan meille.

Ja niin siinä sitten kävi, että diplomaattisuhteet katkaistiin ja meidät lähetettiin eriteitä kotimaahan. Tämä tapahtui viimeisenä sotavuonna 1944.

Seikkailuja kotimatalla

Meidän lähettiläämme Hjalmar Procopé pantiin matkustamaan espanjalaisella laivalla. Se oli vallan kurja kotimatka hänelle. Osa lähetettiin Göteborgiin ja osa joutui kulkemaan Petsamon kautta.

Sen sijaan lähetystön vahtimestari ja minä saimme hienon lentomatkan. Jopa vuoteet oli asennettu siihen kuusimoottoriseen lentoveneeseen, jolla lensimme Atlantin yli Lissaboniin. Mukanamme oli myös Bentzow Oy:n johtaja Robert Jansson puolisoinen.

Lissabonissa asuimme hotellissa ja pela-

simme golfia. Eräänä päivänä meidät kuitenkin pidätettiin syytettyinä kiellettyjen kohteiden valokuvaamisesta. Kolme päivää ja kaksi yötä siinä meni. Kun meidät vihdoin vapautettiin ja annettiin passit, todettiin pidätyksen syyksi se, että olimme ottaneet kuvan työtä tekevistä henkilöstä. Sellainen ei kuulunut neutraalin maan tapoihin.

Pääsimme jatkamaan Madridiin. Siellä oli lentokentällä vastassa sotilasiammiehemme Carl von Haartman, joka luovutti viisumit. Nyt nousimme saksalaiseen koneeseen ja lensimme Välimeren yli. Silloin olivat jo liittoutuneet nousseet maihin Normandiassa, joten meillä oli pieni pelko siitä, että amerikkalaiset ampuvat meidät alas ennen kuin pääsemme perille.

Laskeuduimme kuitenkin onnellisesti Berliiniin. Siellä oli kovat pommitukset käynnissä, joten jouduimme viettämään yömme hotellin bunkkerissa. Kotimatka jatkui nyt Kööpenhaminaan, sieltä junalla Tukholmaan ja vihdoin Aeron koneella Malmin kentälle.

Perillä oltiin. Tämä ensimmäinen reissuni Amerikkaan oli kestänyt yli 10 vuotta.

Takaisin Valtoihin

Kun ilmoittauduin ulkoministeröön, olivat rauhanneuvottelut parhaillaan käynnissä. Jouduin taas osallistumaan salakielisäntomien vaihtoon. Sihteerinä minulla oli neitonen nimeltä Märtha Rönehölm – sillä seurauksella, että hänestä tuli pitkäaikainen elämänkumppanini. Hän kirjotteli puhtaaksi minun avaamiani sähkösanomia.

Rauhan tultua erosin ulkoministeriöstä.

Vanha ystäväni Kauno Rintakoski, jonka tunsin Amerikan ajoilta, pyysi minua myyntipäälliköksi johtamaansa lehtiyhtymään. Jonkin ajan kuluttua muutin kuitenkin

kin nykyiseen Suomen Ulkomaankauppaliittoon, joka järjesti ensimmäisiä sodan jälkeisiä näyttelyjä rajojen ulkopuolelle. Niin jouduin järjestämään osaston St. Erikin messuille Tukholmaan ja toisille messuille Pariisiin.

Mutta elämä heitteli edelleen. Näyttelyjen jälkeen tuli uusi suunnitelma. Enso-Gutzeit, Kalevala-koru ja Tuko olivat ostaneet New Yorkista talon ja tontin, mihin perustivat Suomi-talon. Tuko oli osakkaana Finnish-American Trading Company -nimisessä yrityksessä ja minut nimitettiin sen myyntipäälliköksi.

Niin alkoi vuonna 1947 toinen Amerikan matka. Tällä kertaa oli vaimokin mukana.

Kävi kuitenkin niin, että hinnat alkoivat nousta jyrkästi Amerikassa. Erityisesti New Yorkissa olivat tontit tiukalla. Vuonna 1950 sikäläiset kiinteistövälittäjät puhuivat tontin omistajat ympäri ja Suomi-talon taru päättyi myyntiin.

Paluumatka kotimaahan alkoi jälleen. Ja nyt tultiin suoraan Lahteen.

LIIKKEITÄ, OLYMPIALAISIA, KAUKOMATKOJA

Takaisin kotikaupunkiin palattuamme perustin yrityksen nimeltä Herkkukeskus, om. Jorma Sihvola. Siihen kuului kolme lounas- ja jäätelöbaaria sekä leipomo. Olin hankkinut ennen Amerikasta lähtöä jäätelökoneen sekä pakastinarkkuja ja jääkaappeja. Tein itse jäätelön, mutta muita toimintoja varten oli palveluksessani toistakymmentä henkeä.

Käsite Sihvolan baari on peräisin näiltä ajoilta. Idea oli Atlantin takaa ja silloin uutta Suomessa. Valmoni Märtha oli kiinteästi mukana tässä yrityksessä, joka toimi Lah-

dessä 17 vuotta. Baari sijaitsi myös siinä talossa Vesijärvenkatu 32, missä isä oli aikaisemmin pitänyt vuosikymmeniä omaa liikettään.

Kirjattuja villakäsineitä

Vanhempani olivat sen jälkeen, kun isäni oli lopettanut kaupan pidon, innostuneet kudottamaan kirjoneulottuja villakäsineitä. Tultuani ulkomailta paluun jälkeen valitukseksi J.G. Sihvola Oy:n toimitusjohtajaksi tein omien liiketoimieni välissä myös tämän alan kauppamatkoja. Teetin ja myin käsineitä. Äitini oli koko yrityksen sielu ja vaimonikin oli innokkaasti mukana. Hän oli loppuvaiheessa yrityksen toimitusjohtajana.

Vähitellen kuitenkin kutojat vähenivät. Toiminta kutistui työntekijöiden puutteessa, vaikka samaan aikaan kova työttömyys olikin vallalla. Mummot, joita parhain aikoina oli palkkalistoillamme yli 400, kuolivat pois, eivätkä nuoret hankkineet taitoa. Kouluissakaan ei opetettu.

Kirjokäsineitä meni sekä koti- että ulkomaille satoja tuhansia pareja.

Tusina talviolympialaisia

Vuonna 1952, kun talviolympialaiset pidettiin Oslossa, viekötteli lahtelainen sukistehtailija Esko Järvinen minut mukaansa. Niin alkoi tämä jännäminen suomalaisten puolesta. Kun neljä vuotta oli mennyt ja tuli uudet olympialaiset, matkustimme Eskon kanssa Cortinaan. Sen jälkeen ei enää tehnyt mieli katkaista ketjua, vaan tuli käytyä 12. talviolympialaisissa.

Valitettavasti matkakumppanini kuoli aika nuorena. Sen jälkeen olen kulkenut turistina yksinäni ja tapailull kilpailupai-

koilla aikaisempia tuttaviani. Olen pitänyt tätä hienona hobbyyna.

Viisi kertaa mailman ympäri

Viime vuosina kun olen ollut eläkkeellä, en ole malttanut odottaa neljää vuotta, vaan olemme alkaneet vaimoni kanssa reissata myös väli vuosina. Tähän mennessä olemme tehneet viisi maailmanympärysmatkaa. Kaikki ne on tehty maata pitkin tai vesitse, mutta vain harvoin hätätilassa lennetty.

Ensimmäinen maailmankierros – se oli tietenkin se kaikkein paras. Se kestitkin seitsemän kuukautta. Kuljimme Lahdesta Pietariin, Moskovaan ja Teheraniin, sieltä Pakistanin, Intian, Nepalin, Burman, Thaimaan ja Malesian kautta Singaporeen.

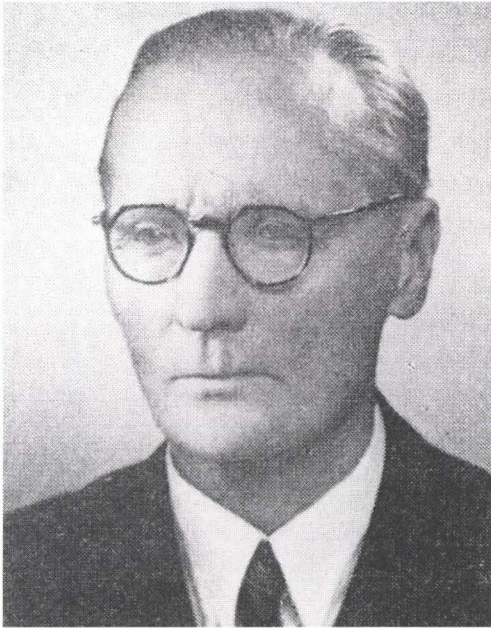
Silloin oli Intian ja Pakistanin välinen sota käynnissä, emmekä päässeet maata myöten Burmaan, vaan meidän piti lentää Rangooniin. Hongkongista seilasimme Taiwaniin, Okinawalle ja Japanin saarten ete-

läiseen kärkeen. Tässä japanilaisessa laivassa oli vain yksi ainoa hytti ja meitä oli yli 30 matkustajaa samassa tilassa viettämässä yötä. Kuljimme vielä atomituhokaupunkien Hiroshiman ja Nagasakin kautta Tokioon, mistä matka jatkui Sapporoon, talviolympialaiskaupunkiin.

Vietettyämme pari viikkoa japanilaisessa perheessä jatkoimme matkaa Tokiosta Filippiineille, Balille, Uuteen Seelantim, Australian puolelle Sidneyhyn ja Canberraan, sieltä Uuteen Kaledoniaan, Fidzisaarille, Tongasaarille, jossa olin kirkossa kuninkaan kanssa, Samoasaarille, Tahitiin, Havaijille ja niin edelleen Yhdysvaltain kautta kotiin.

Niin meni se seitsemän kuukautta.

Vuosi sitten nousimme Queen Elisabeth II:een Singaporessa. Purjehdimme Intian valtameren ja Punaisen meren yli Välimerelle ja sieltä Atlantin poikki New Yorkiin ja Floridaan. Tämän 42 päivää kestäneen risteilyn aikana poikkiesimme 17 satamassa. Vaihtelua tuli siitäkkin ihan mukavasti.

J.G. Sihvola

Maaailmanmatkaajat Märtha ja Jorma kesäisissä tunnelmissa.

Diplomaattina Washingtonissa 1943.

Jorma Sihvola oli 1930-luvun alussa ruotsinkieltä oppimassa Ahvenanmaalla. Samalla hän pistäytyi naapurimaan puolella. – Nuori herrasmies kuvattuna 1931 Tukholman kaupungintalon edustalla.

Mielihalulla vapaussotaan, painostuksesta Aunukseen

Toimitusjohtaja, varatuomari Olli Rautia, s. 1900

Olin aloittanut kevätlukukauden vuonna 1918 Lahden Yhteiskouluissa. Olin 17-vuotias ja seitsemännellä luokalla.

Tammisunnuntai-iltana me pojat olimme tanssimassa Loviisankadun juhlasalissa. Tunnelma oli vähän alakuloinen, kun ilmassa oli sellainen tieto, että jotakin oli tulossa. Niin me lähdimme vähän ennen puolta yötä pois.

Kun ehdimme Rautatienkadun kulmaan, näimme siinä punakaartilaisen kivääri kädessä ja pistin sen päässä. Ensin arveltiin, että siihen on pantu joku tilapäisvahti, mutta kun tulimme Puistokadun kulmaan, oli siinä toinen aseistettu vartiomies. Silloin arvattiin, että nyt tässä taitaakin olla tosi kysymyksessä. Niin päätettiin pitää aamulla ennen koulun alkua pientä palaveria. Jotakin oli tehtävä.

Koulu alkoi kuten ennenkin kahdeksalta. Heti kun pääsimme istumaan, tuli Mauno Uimonen (sittemmin metsänhoitaja) luokkaan ja sanoi, että Olli ulos. Hän oli vähän niin kuin johtajamme. Seurasin häntä käytävään, missä oli jo muutamia poikia. Hän jatkoi luokasta luokkaan ja kutsui ulos omat toverinsa.

Seistiin ja mietittiin, mitä tehdään. Myös rehtorimme Niklas Anttila tuli paikalle, mutta ei hänkään osannut neuvoa mitään.

– Tehkää niin kuin haluatte, sanoi hän.
– Minä en puutu asiaan.

Ja hän meni päätään pudistellen pois.

Me lähdimme ulos. Mennessämme vinkattiin vielä muutamia alempien luokkien poikia mukaan. Jokainen meni kotiinsa.

Olimme sopineet valmistautumisesta lähtöön. Sen piti tapahtua niin, että siirrytään kirjat kainalossa niin kuin koulusta tullen Möysään järven toiselle puolelle, missä meillä oli aseet. Niitä piiloteltiin ladossa. Tämä onnistuikin enempiä huomiota herättämättä.

Siellä piileksimme koko iltapäivän. Mukana oli myös edellä mainittu Manu Uimonen ja eräs Sohlmanin Onni (myöhemmin maanviljelysneuvos Onni Sorsimo Sysmästä). He lähtivät hakemaan hevosia Erstaan kartanosta Villähteeltä. Kun he illan suussa palasivat takaisin kahden hevosen kanssa, me pojat nousimme rekeen ja lähdimme ajamaan kohti Sysmää, missä oli valkoisten koulutuspaikka.

UUTEEN SOTAAN AUNUKSEEN

Taisteltuamme koko vapaussodan ajan Sysmän pataljoonassa palasimme takaisin koulun penkille, nyt viimeiselle luokalle. Keväällä 1919 oli ylioppilaskirjoitukset. Minulta ne meni muuten ihan mukavasti, mutta saksan kirjoituksesta opettaja sanoi, että se on lähetetty hylättyinä. Myöhemmin tuli kuitenkin kesken sotahommia tieto, että se oli kuitenkin hyväksytty.

Minulta on joskus kysely, että mitä varten lähdin tälle jo alun pitäen epäonnistumaan tuomitulle Aunuksen-retkelle. Kai se johtui siitä vallitsevasta hengestä, että karjalaisia piti auttaa. Siellä oli tapella kahinoitu jo koko talven ja avunpyyntöjä oli tullut. Eräät suomalaisetkin siellä sotivat omaan laskuunsa ylempien upseerien tai poliitikkojen mielipiteistä välittämättä. Yksi näistä oli Aaro Pajari, lahtelaisen Möysän koulun opettajan poika ja myöhemmin tunnettu kenraali, joka jatkosodassa sai kahdesti Mannerheim-ristin.

Minä olin ensin koko lähtöä vastaan. Piti näet se saksakin suorittaa, ettei olisi tarvinnut käydä toistamiseen kahdeksatta luokkaa. Mutta toverini Murenin Eetu (sitten min laamanni Edvard Murén) oli kuin tulta ja tappuraa.

Jos et sinä lähde, niin ei lähde muuta, sanoi hän.

Olin vähän niin kuin pakon edessä. Ellen olisi taipunut, olisi koko retki mennyt meidän koulun poikien osalta mynkään ja minä olisin joutunut yleisen halveksunnan kohteeksi. Olisin ollut joukon pettäjä.

Taisteluun Tuulosjoella

Me saman koulun pojat saimme olla koko ajan yhdessä. Se ei johtunut niinkään koulutoveruudesta vaan siitä, että satuimme olemaan kooltamme muita pitempiä. Kun riviin pantiin pituusjärjestyksessä ja siitä eroteltiin ryhmät, me olimme rinnatus-ten. Eetu tosin oli lyhyempi, mutta varpailleen nousten, kepulikonsteilla, hänetkin saatiin samaan joukkoon. Joukkueemme johtajana oli Väinö Havas, josta myöhemmin tuli tunnettu hengenmies ja runoilija. Näistä ominaisuuksistaan huolimatta hän oli kykenevä ja tosi rohkea johtaja. Samaa ei toki voi sanoa kaikista muista. Minä puolestani olin saanut nimityksen ryhmäpäälliköksi. Se vastasi nykyistä alikersantin vakanssia. Olimme tehneet kahden kuukauden palvelusopimuksen.

Siinä vaiheessa, kun me tulimme toukokuun puolivälissä mukaan, oli suomalaisten rintama perääntynyt Leningradin liepeiltä Tuulosjoelle. Bolshevikit ja heitä tukevat suomalaiset rajan yli paenneet punakaartilaiset olivat ryhmittyneet tähän keräämään voimia uutta hyökkäystä varten. Myöhemmin se hyökkäys sitten alkoi.

Ensimmäisessä taistelussa, jossa täällä olin mukana, kaatui tunnetun lahtelaisen kauppiaan G. Fagerholmin poika Kosti. Se tapahtui toukokuun 17. päivänä. Hän sai osuman keuhkoonsa ja kuoli myöhemmin sairaalassa. Kun kaatuneen veli Erkki lähti viemään vainajaa kotiin, ei isä laskenutkaan häntä enää takaisin.

Tykistön mieheksi

Tuuloksessa emme viipyneet kauan, sillä meidät oli määrätty parhailaan muodostettavaan tykkipatteriin. Nyt ilmoitettiin, että tykit ovat Sortavalassa ja ne on sieltä haettava.

Meidät otettiin rintamalta pois ja vietiin Viteleeseen, siitä edelleen valtakunnan rajalle ja Sortavalaan. Tykkien kanssa emme olleet aikaisemmin tekemisissä, koska olimme vapaussodan aikana kuuluneet jalkaväkijoukkoihin. Pikakoulutuksella niiden käyttöön kuitenkin opittiin.

Sitoumukseni päättyi kahden kuukauden kuluttua, eli heinäkuun 15. päivänä. Siihen mennessä olin ehtinyt kokea monta sodan tuskaa ja vaaraa. Palatessani kotimaahan murtunut linja jäi edelleen Viteleeseen. Venäläinen laivasto oli tullut Laatokalta paikalle ja laskenut joukkoja maihin. Samalla oli tie Petroskoihin pantu poikki. Kun meidän tykkipatterimme oli siinä vaiheessa viiden kilometrin päässä kaupungista minne olimme ampuneet kranaatteja, tuli meille kova kiire saada se turvaan. Muuten olisivat venäläiset kaapanneet arvokkaat aseemme.

Kahdessa tunnissa oli patteri saatava turvaan. Kun minä olin viimeinen mies eli ns. hännänheiluttaja tykissä, ei minulle riittänyt paikkaa ajoneuvoissa. Kolme miestä mahtui etuvaunuun, kolme nousi satulaan, mutta minun oli kiivettävä tykin piipun päälle.

Siinä sitten ratsastin ja laukkaa tultiin. Tie oli kivinen ja kaita. Minulla oli sormet verillä, kun oli pidettävä kiinni ruostuneesta etupelistä. Pääasia kuitenkin oli, että kaikki viisi tykkiä saatiin turvaan omalle puolelle.

Rappeutunut morali

Vastapuolen suomalaisia pidettiin yleensä julmempina kuin alkuperäisiä venäläisiä. Eräskin lahtelainen ystäväni, joka oli aikaisemmassa vaiheessa joutunut heidän vangikseen, hirtettiin. Aina ei toki menetely näin.

Omallakin puolella oli katkeruutta herättäviä puutteita. Joukko oli enimmäkseen nuorta ja sotaa kokematon. Kuri, jos sitä koskaan oli ollutkaan, oli perääntymisen

aikana höltynyt monin paikoin surkeaan tilaan. Osa paikallisesta väestöstä piti meitä auttajina, mutta toinen osa pelkästään heidän elämänsä häiritsijöinä, ja toivotti meille pikaista poistumista.

Yksi tapaus on jäänyt erityisen murheelisena mieleen. Olimme kuljettamassa erästä jalkaan haavoittunutta toveriamme turvaan. Kun jouduimme tätä tehdessämme vihollisen tuleen, koko joukko hajosi kuin tuhka tuuleen. Me jäimme Eetun kanssa kahden raahaamaan haavoittunutta.

Ennen pitkää tilanne paheni sellaiseksi, että olimme vähällä jäädä kaikki vihollisen käsiin. Silloin haavoittunut sanoi, että lähtekää te ja jättäkää minut, sillä kaikki emme kuitenkaan pelastu. Mies – hän oli vähän vanhempi kuin me – antoi kellonsa ja sormuksensa minulle. Samalla hän pyysi myös pistoolin vyöltäni.

Sen jälkeen ei hänestä kuulunut mitään. Rauhan palattua oli tieto tapahtuneesta kulkeutunut hänen kotipaikkakunnalleen Poriin ja sieltä tuli morsian hakemaan tavarat.

Olin vannottanut aseveljeä, että hän käyttäisi pistoolia vain äärimmäisessä hätätilassa. Jos joukko olisi pitänyt hermonsä kurissa eikä rynnännyt pakoon, ei ehkä tullaistakaan mieltä kalvavaa tragediaa olisi tapahtunut.

— — —

Varatuomari Johannes Olof (Olli) Rautia kuoli 6.11. 1997 Lahdessa. Hän oli 97-vuoden ikäinen ja viimeinen lahtelainen, joka oli aseellisesti osallistunut vapaussotaan. Varsinaisen elämäntyönsä hän teki Hollolan Säästöpankin (sittemmin Salpausselän Säästöpankin) toimitusjohtajana. Hänen aikanaan – 1936–65 – maan toiseksi vanhimmasta maalais säästöpankista kehittyi ajanmukainen ja menestyvä paikallispankki. Edellä olevat muistelukset on koottu hänen vanhoilla päivillään antamista haastattelulausumista.

Aunuksen retken aikana kulkivat ambulanssit vielä hevospeleillä. Kehnoilla teillä ja suomaastossa eivät silloiset autot kyenneet liikkumaan.

*Varatuomari, pankinjohtaja
Olli Rautia*

Vapaussodan muistoja kertomassa vanhan harjoituspaikan, Teatteritalon, edustalla Sysmässä. Seurana (oik.) rintamatoveri, talousneuvos Kaino Piekkari. Rautia eli 97 vuoden ja Piekkari yli 100 vuoden ikään. – Televisiokuva.

Vaikuttajia ja tuloksia Lahden vanhalla sahalla

Dipl.ins., aluejohtaja Tauno Eskola, s. 1917

Tulooni Lahden sahan palvelukseen oli aivan selkeä tavoite. Minulle annettiin Teknillisestä korkeakoulusta diplomityö, joka tuli tehdä tehtaalla. Sellaiset työt eivät olleet kovin haluttuja, koska ne olivat pitkäväteisiä ja meillä kaikilla oli sodan jälkeen kova kiire valmistua. Se oli tärkeintä silloin.

Valmistuin diplomi-insinööriksi 1947, mutta tulin sahalle jo vuotta aikaisemmin tekemään tätä työtä. Diplomityöni aiheena oli taloteollisuuden jätekysymys.

Lahden saha oli jo silloin tunnettu talojen valmistaja.

Tehtäväni oli kahdessakin mielessä tärkeä. Kansanhuoltoministeriö oli hyväksynyt vain tietyn hukkaprosentin sahatavaralle. Minulla ei ollut harmaintakaan aavistusta siitä, mikä oli sahateollisuuden tavoite. Toisessa mielessä se oli tärkeä sen takia, että Lahden sahalta tuli paljon jätettä ja haluttiin selvittää, kuinka paljon jätteessä oli sellaista, jota voitaisiin hyödyntää muuten kuin polttoon.

Kutterilastun ja poron poltto oli siihen aikaan kovin vaikeaa, koska ne menivät piipusta ulos ja levisivät ympäri kaupunkia.

Eräinä aikoina voimalaitoksen ympärillä oli musta rinki. Vaikka ympäristöasioita ei pidetty niin tärkeinä kuin nykyisin, kiinnitti epäkohta kiusallista huomiota.

Diplomityö valmistui vuoden lopulla ja 11. päivänä helmikuuta sain paperit.

Tarkan markan johtaja

Suomen puolustusvoimia palvelin täyden määrän, yli viisi vuotta. Vänrikkinä olin jo ennen talvisotaa 1938, ja sodassa jouduin olemaan niin kauan, että vasta elokuussa pääsin siviiliin, vaikka rauha oli tullut jo maaliskuussa. Jatkosodassa olin Kevytosasto 12. rintamaupseerina Kannaksella.

Tullessani sahan palvelukseen firman nimi oli Lahti Osakeyhtiö pääosakkaanaan Kansallispankki. Yhtiö oli joutunut 30-luvulla suoritustilaan, jolloin pankki otti sen haltuunsa. Toimitusjohtajaksi oli tullut metsänhoitaja U.U. Järvinen Jyväskylästä.

Hän oli tunnetusti tarkka mies. Aikaisemmin olivat runsaslukuiset osakkaat kahmineet rahaa yhtiöltä, ja talousasioiden tie-

dettiin muutenkin olleeseen rempallaan. Mutta Järvisen aikana tyyli muuttui. Hän oli todella ”nuuka” mies, kuten paikkakuntalaiset hyvin tiesivät. Muuten hän ei kylläkään ollut mikään äreä tai huippuankara johtaja, vaan aivan asiallinen esimies.

Kun olin saanut kuukausipalkkaa jo diplomityön aikana, olin valmistuttuani yhtiön palveluksessa. Jatkoin entistä työtäni, mutta lisäksi tuli sotakorvaustuotteiden laadun valvonta ja puujauhotehtaan suunnittelu.

Puujauho oli sodan aikana erittäin tärkeä strateginen tuote. Lentokoneiteollisuuden tarvitsema bakeliitti sisälsi vähintään 70 prosenttia puujauhoa. Tästä oli Järvinen saanut idean tehtaan perustamiseen. Mutta ennen kuin tehdas pääsi kunnolla käyntiin, oli keksitty muovi, ja se vei markkinat. Onneksi sentään löytyi uusia menekkipohjoitteita: siitä tuli liimojen, vaneriteollisuuden, dynamiittitehtaan ja väriteollisuuden tärkeä lisäaine.

Tehdas olikin jatkuvassa käytössä aina vuoteen 1983 saakka, jolloin se paloi. Kaupungin historiassa tosin mainitaan, että Lahden saha paloi ja sitä ei sen jälkeen rakennettu uudelleen, mutta todellisuudessa palanut kohde oli juuri tämä puujauhotehdas eikä saha. Tämä tulkoon oikaistuksi.

Suuri uudistaja

Vuonna 1934 sahalle tullut U.U. Järvinen jäi 1959 eläkkeelle. Hänen tilalleen tuli pitkään teknisenä johtajana toiminut dipl.ins. Väinö Immonen. Hän oli viisi vuotta paikallisjohtajana. Toimitusjohtajan titteli oli vaihtunut, koska Lahti Oy oli liitetty Rauma-Repolaan.

Yli-insinöörin arvon saanut Immonen oli miesten parhaita. Hänellä oli äärettömän suuri tuttavapiiri ja hän oli alansa kärkimiehiä koko maassa. Hän myös uudisti perus-

teellisesti Lahden sahan. Rakennettiin talotehdas, puusepäntehdas, puujauhotehdas, uudistettiin saha, rakennettiin kuivaamo ja suuret varastot sekä modernisoitiin koko laitos.

Hän oli äärettömän ahkera ja tehokas. Sanottiin, että hänessä oli vähän savolaista piällysmiehen vikaa, mutta se ei haitannut. Hän oli myös minun varsinainen esimieheni ja olin mukana koko ajan, kun uudistuksia tehtiin.

Muistan pienen episodin niiltä ajoilta, kun olin tullut firmaan. Minulle oli luvattu palkkaa jo diplomityön ajalta, mutta sitä ei alkanut kuulua. Palkkakonttorissa ja kassassa ei tiedetty asiasta mitään. Vihdoin parin kuukauden kuluttua rohkaisin mieleni ja menin kysymään Immoselta asiaa.

Hän löi kämmenellä pöydän kanteen ja huudahti:

– No peijakas, minä olen sen unohtanut!

Saman tien hän kirjoitti lapun, ojensi minulle ja kehotti viemään kassaan. Kohta oli kädessä kahden kuukauden palkka.

Väinö Immosen jälkeen tuli paikallisjohtajaksi talousmies, ekonomi O.J. Ruotsi, joka oli Järvisen vävy. Hänen sairastuttuaan vakanssia hoiti vuodesta 1973 metsänhoitaja Osmo Jääskeläinen.

Minä toimin vuodesta 1964 teknisenä johtajana, kunnes vuonna 1978 tulin määrättyksi paikallisjohtajaksi ja samalla aluejohtajaksi. Teknistä johtajaa ei enää nimetty. Valvonnassani olivat tässä vaiheessa muutkin Lahden vaikutuspiirissä olevat Rauma-Repolan sahat. Työntekijöitä niissä oli yhteensä n. 1 500.

MONIPUOLINEN JALOSTUS VANHAN SAHAN TUKENA

Jäin eläkkeelle 1982 täytettyäni 65 vuotta. Lahden sahaa olin silloin palvellut 37 vuotta. Kun näinkin pitkän ajanjakson jouduin seuraamaan laitoksen kehitystä, saanen kertoa siitä muutamia yksityiskohtia.

Vuonna 1956 rakennettiin uusi voimalaitos, jolloin tuhkan levittäminen loppui. Samalla lahtelaiset saivat ensimmäisen keran kaukolämpöä. Se oli merkittävä asia myös sahalle, sillä samalla kun saatiin halpaa sähköä, tuli myös maksu lämmöstä. Vain Joensuuhun oli rakennettu kaukolämpöjärjestelmä ennen tätä.

Sähkön tuotanto oli tärkeää senkin takia, että aikaisemmin mainittu puujauhotehdas tarvitsi paljon energiaa. Sitä saatiin nyt aikaan jätteellä, joka muuten oli hyödytön ja hankala sahan sivutuote. Pääomakustannukset tosin olivat suuret.

Kun minä olin nuorena tulokkaana ollut jonkin aikaa tutkimusinsinöörinä, minut jo 1949 korotettiin tuotannon johtoon osastopäälliköksi. Olin taloteollisuuden ja puusepänteollisuuden johtajana. Sitä kutsuttiin jalostusosastoksi.

Se oli tasavertainen varsinaisen sahan kanssa, koska sahan tulos oli monesti riippuvainen tämän osaston kannattavuudesta. Yleensä korotimme tulosta.

Taloja moniin maihin

Toiminta tapahtui suotuisissa merkeissä niin kauan kuin venäläiset ostivat näitä taloja. Kun talojen vienti 50-luvun puolivälissä kuitenkin hiipui, niiden tilalle nousivat puusepän tuotteet. Niitä myytiin itänaapuriiin peräti miljardilla markalla.

Olin tekemässä tätä kauppaa Moskovassa. Tilauksen toimittajaksi pantiin koko

maan puusepänteollisuus. Askokin sai potista 200 milj.mk. Myöhemmin kulki kehitys niin, että Askon osuus kasvoi ja meidän pieneni.

Tätä kesti aina 60-luvun loppuun asti.

Mutta kun Neuvostoliiton vienti päättyi, tuli suuri huoli siitä, minne nyt saataisiin tavarat menemään. Vihdoin päädyttiin kotimaan kaupan voimistamiseen. Toimitettiin taloja tänne. Lahteenkin perustettiin Suopuisto-niminen alue, ja sinne toimitettiin taloja täältä tehtaalta. Lisäksi niitä toimitettiin suuria määriä muillekin paikkakunnille.

Myös ulkomaan vienti kasvoi muualle. Taloja toimitettiin mm. Kolumbiaan, Puolaan, Unkariin, Tšhekkoslovakiaan, Yhdysvaltoihin ja jopa Adeniin, missä oli englantilaisten tukikohta.

Meillä oli siis varsin monenlaista toimintaa, mutta hajanaista. Mitään suurta yhteistä kaupankäyntiä ei ollut.

70-luvulle tultaessa todettiin, että taloteollisuutta on laajennettava. Niin rakennettiin uusi tehdas, suurelementtitehdas. Se valmistui vuosikymmenen alussa ja toimitti talot vientiin, lähinnä Ruotsiin ja Saksaan.

Se kauppa oli varsin onnistunutta. Menestyksen avain oli siinä, että arkkitehtuuri ja laatu olivat ruotsalaista Ruotsin viennissä ja saksalaista Saksan viennissä. Laadun piti olla todella korkeaa.

Pieni esimerkki selventää tilanteen.

Kun ikkuna pellitettiin, sen tuli olla niin tiivis, että kun ruotsalaiset laskivat paloruis-kulla vettä päälle, se ei saanut mennä läpi. Suomalaisissa taloissa ei tällaista vaadittu. Kolmantena vaatimuksena oli täsmällinen toimitus. Toimitukset suunniteltiin puolen vuoden jaksoissa. Meillä oli tarkoin määrätty mihin kellonlyömään mikin talo toimitettiin, ja näin myös tapahtui.

Toiminta oli kannattavaa, kunnes valuutta-asiat kaatoivat nämä kaupat 70-luvun lopussa.

Kontin pohjia ja ovia

Varsinaisen taloteollisuuden lisäksi rakennettiin tehtaalle container-linja. Siinä rakennettiin kuljetuskontteihin pohjia. Ne valmistettiin suomalaisesta kuusipuusta, joka oli erityisen vahvaa tähän tarkoitukseen. Tuotannon saaminen vaati kovia ponnisteluja ja tuotti aluksi tappiotakin, mutta osoittautui sittemmin kannattavaksi.

70-luvulla ryhdyttiin rakentamaan myös ovitehdasta. Emme matkineet ruotsalaista mallia, vaan uusin tekniikka otettiin Englannista ja Saksasta. Laitos oli pitkälle automatisoitu ja kävi kovan taistelun ruotsalaisen oviteollisuuden kanssa. Me hävisimme kisan, ja ruotsalaiset ostivat tehtaan sillä seurauksella, että nyt kaikki täällä myytävät ovet ovat ulkolaisia.

Laajoja muutoksia

Kun minut 1964 määrättiin tekniseksi johtajaksi, tuli vastuulleni jatkojalostuksen lisäksi varsinainen sahatekniikka.

Sahalla tehtiin sellainen uudistus, että puolet lautatarhasta myytiin asuntotarkoituksiin. Niillä rahoilla oli tarkoitus rationalisoida laitos niin, ettei lautatarhaa olisi tarvittu lainkaan. Vientikuivaamoon tehtiin lisälaajennus, jonka avulla sahatavara pystyttiin kuivaamaan.

Sitten kävi kuitenkin niin onnettomasti, että alueen ostajan talous meni hunningol-

le eikä rahoja ruvennut kuulumaan.

Seurauksena oli, että investoinnit keskeytyivät ja olivat pysähdyksissä vuoteen 1975 saakka. Silloin ryhdyttiin toteuttamaan uudelleen tätä hanketta. Rakennettiin tukkien käsittelylaitos, johon sisätyivät kuorimo, tukkilajittelu, kuorien käsittely ja puristus. Voimalaitos sai kaikki polttoaineensa kuorimosta. Työtä jatkettiin lautatarhan rakentamisella. Sinne tuli paketointilaitos sekä iso nostureilla varustettu sahatavavarasto. Tavara tuli varastoon valmiiksi paketoituna ja numeroituna, paketit lastattiin rautatievaunuihin ja lähetettiin satamaan.

Tämä kaikki tuli valmiiksi suunnilleen siinä vaiheessa kun minä lähdin eläkkeelle.

Vaikka sahan lopettaminen tuntuikin aluksi yllättävältä ja ikävältä, saattoi päätös olla sittenkin viisas. Yhtiö sai alueesta erinomaisen korvauksen ja sahan tekniikkakin alkoi taas käydä vanhaksi. Uusi vannesahasysteemi säästää puuta enemmän kuin perinteinen raamisahaus. Jos Ankkurin aluetta olisi yritetty myydä myöhemmin, olisi sopivia ostajia ehkä ollut vähemmän ja hintakin alhaisempi kuin silloin 80-luvun puolivälin tienoilla, jolloin talouden ns. hullut vuodet olivat alkamassa.

Yli satavuotias laitos lopetti toimintansa 1986.

Dipl.ins. Tauno Eskola kuoli 23.3.1997, vain pari päivää edellä olevan muistelma-kirjoituksen valmistumisen jälkeen.

Tauno Eskola vuosikymmenten mittaisessa työmiljöössään Lahden sahalla.

Puhe henkilökunnalle Rauma-Repola Oy:n 30-vuotisjuhlassa.

Kahden sukupolven ajanjaksolta Lahden Säästöpankin johdossa

Pankinjohtaja Heikki Parmela, s. 1913

Lahden Säästöpankki avasi ovensa tammikuussa 1911. Oikeus pankin perustamiseen oli tullut lääninhallitukselta jo edellisen vuoden joulukuussa.

Uuden paikallisen pankin aikaansaaminen oli tullut tärkeäksi sen takia, että Lahdessa vallitsi niihin aikoihin erittäin vaikea taloudellinen kriisi. Kerran viikossa saatettiin myydä kaksi tai kolme taloa pakkohuutokaupalla, koska niiden omistajat olivat takausrenkaassa keskenään ja joutuneet vaikeuksiin yksi toisensa jälkeen.

Kun ei mitään enää saanut rahaa, sanoi Otto Suuri – pormestari Otto Lyytikäinen – että perustetaan myös oma pankki. Tosin paikkakunnalla oli jo paikallispankki, Hololan Säästöpankki, mutta sen toimenkuvaan ei kuulunut liike-elämän rahoittaminen. Se oli maalaisten pankki, joka myönsi vain pitkäaikaisia lainoja. Vekselikauppaa se ei harjoittanut ollenkaan, eikä lainoilla ollut lyhennysjärjestelmää. Sitä alettiin yleisesti harrastaa vasta talvisodan jälkeen.

Perustamissanojen lausuja oli siis pormestari Lyytikäinen. Perustavassa kokouksessa oli mukana mm. kihlakunnantuomari Helander, jonka poika Vilho Helanen saa-

vutti sittemmin mainetta Akateemisen Karjala-Seuran johtajana.

Isän tie pankinjohtajaksi

Isäni Anders Johan eli Antti Palin tuli vuosisadan vaihteessa Lahteen. Käytyään kauppakoulun hän siirtyi apulaiseksi Kustaa Kyläkallion omistamaan tukkuliikkeen, joka oli Vesijärven ja Aleksanterinkatujen kulmassa puutalossa, eli paikassa jossa nykyisin sijaitsee Kulmala.

Kun vanhempani menivät naimisiin ja minä synnyin, tuli Kyläkalliosta kummisetäni. Isäni ryhtyi myös osakkaaksi liikkeen, jolloin sen nimeksi tuli Kyläkallio & Kumppani. Kun pääosakas osti myöhemmin maatilan Hämeenlinnan läheltä ja ryhtyi hoitamaan sitä, jäi tukkuliikkeestä huolehtiminen lähinnä isäni harteille.

Vapaussodan aikana sattui sitten traaginen tapahtuma. Punaiset tulivat tarkastukselle Kyläkallion maatilalle, mutta omistaja kielsi sen. Seurauksena oli, että kapinalliset ampuivat hänet kotitalon portaille.

Liikeyrityskin sammui siihen. Isäni pe-

rusti nyt vastaavanlaisen tukkuliikkeen omissa nimissään puutaloon Rautatienkatu 26. Siinä myytiin siirtomaatavaroita ja maatalouden tuotteita. Ostajina olivat lahtelaisten kauppiaiden lisäksi mm. Orimattilan, Padasjoen ja Sysmän pikkukaupat.

Sitten tuli teollisuuttakin mukaan.

Aseman takana sijaitsi pieni laitos nimeltä Suomen Harjatehdas. Lahden Rautateollisuuden isännöitsijä Edvin Kauppinen – kirjailija Toivo Kauppisen isä ja professori Veijo Kauppisen isoisä –, pankinjohtaja Nestor Vastalahti ja minun isäni päättivät ostaa sen. Samalla he hankkivat vanhan oluttehtaan kiinteistön Vapaudenkadulta, saman josta tolstoilaisuutta harrastava insinöörin rouva Jenny Pfäffli sanoi pojilleen Olaville ja Erkille, että se on se myrkkYTEHDAS.

Muuten, samat Pfäfflin pojat olivat reippaita kevereitä. Kerrankin kun leikkittiin rosvoa ja poliisia Kotilan pihassa ja talonmiehen Heikku oli rosvo, pojat hirttivät hänet pihavaahteraan. Onneksi viereisen talon omistaja yhteiskoulun rehtori Niklas Anttila kuuli huutoa ja juoksi paikalle. Hirtetty oli silloin jo ihan sininen kasvoiltaan.

Harjatehdas menestyi aluksi hyvin, koska sillä oli suuria toimituksia armeijalle. Sotilaat tarvitsivat saapas- ja tukkaharjoja. Työnjohtajana oli Helsingistä tullut puuhakas mies nimeltä Helenius. Hänen poikansa Reino kävi keskikoulun Lahden Lyseossa ja meni setänsä August Kanervan kirjapainoon töihin. Myöhemmin hän suomensi nimensä Helismaaksi ja nousi sodan jälkeen kuuluisaksi viihteen taitajaksi.

Kuitenkin kilpailu kiristyi myös harjateollisuudessa. Koska omistajat olivat vain alan harrastelijoita, he joutuivat turvautumaan liikaa ammattitaitoihin työnjohtajiin. Ennen pitkää kannattavuus heikkeni siinä määrin, että tehdas päätettiin myydä. Ja niin nousivat uudet tehtävät eteen.

Vuonna 1925 teki Lahden Säästöpankin

hallitus pormestari Lyytikäisen tahdosta päätöksen, että pankin konttori muutetaan hänen työhuoneestaan kaupungille ja pidetään auki jokaisena arkipäivänä. Tähän saakka oli palvelua ollut vain pari kolme kertaa viikossa. Kun eräät hallituksen jäsenet vastustivat muutosta epäillen toiminnan kannattavuutta, itsevaltainen pormestari uhkasi katkaista pankin vuokrasuhteen sekä erottaa heidät tehtävistään. Samalla hän pyysi isääni pankin johtajaksi.

Sillä paikalla hän sitten pysyikin lähes koko elämänsä ajan eli vuodesta 1925 vuoteen 1957. Viimeisinä vuosina, kun hän ei enää jaksanut hoitaa kaikkia tehtäviään, toimin minä ”*prokuristina*” hänen apunaan.

Toinen pitkä ura

Minä puolestani olin pankissa vuoteen 1979 eli omaan eläkeikäni saakka.

Tuloni taloon vuonna 1938 tapahtui sillä tavalla, että kun talo ja tontti Rautatienkatu 20:stä oli ostettu ja pankki ryhtyi rakentamaan uutta taloa, tarvitsi isäni apua rakentamiseen kuuluvien asioiden hoidossa. Minä hoidin kirjanpitoa ja maksoin palkkoja, ja tällä tavalla tulin sitten jääneeksi taloon.

Pian sen jälkeen tuli kuitenkin sotareissu. Se kesti minun osaltani 5 vuotta ja 5 kuukautta. Välillä tosin oli lyhykäinen tauko, kun talvisodan jälkeen pääsi kotiin.

Säästöpankkilaitoksen myöhempiä vaiheita muistellen haluan todeta, että Lahden Säästöpankki kuului niihin aikoihin varakkaimpiin paikallispankkeihin koko maassa. Se kasvoi kaupungin suurimmaksi ja koko valtakunnassakin suuruusjärjestyksessä kymmenenneksi säästöpankiksi. Ensimmäinen sivukonttori perustettiin Launeelle ja seuraava Metsäpeltoon.

Lahtelaisten säästöpankkien yhdistämi-

sestä puhuttiin kauan. Jo Lyytikäinen ehdotti fuusiota, mutta Hollolan isännät torjuivat sen. 50-luvulla asia heräsi uudelleen eloon mutta sammui taas naapuripankin kielteiseen kantaan. Toimikauteni loppuvaiheessa en minä ollut enää kiinnostunut yhdistämisesajuksesta, koska katsoin perinteiden velvoittavan pankin itsenäisenä pysyttämiseen, vaikka paineet olivatkin kovat.

Meikäläisen lähdettyä fuusiot toteutuivat tunnetuin seuraamuksin. Aate ei kuitenkaan kokonaan sammunut, sillä Padasjoen Säästöpankki – itsenäiseksi jäänyt – toimii nyt menestyksellisesti Lahdessa ja on ostanut entisen Suomen Pankin talon torin kulmasta.

Se suuri romahdus

Oman kauteni draamaattisimpiin ja eniten huomiota saaneisiin tapahtumiin kuului pankin rahoittaman 9-kerroksisen kerrostalon rakennustyömaan romahtaminen vuoden 1963 keväällä. Tapahtumien kulku oli lyhyesti seuraava:

Tonteille ja perustetuille yhtiöille oli myönnetty aravalainat, mutta tontit ostettiin kaupungilta. Tarjoukset pyydettiin useilta rakennusliikkeiltä. Halvin oli urakoitsija Mäkisen tarjous, mutta emme aikaisempien töiden laadun takia hyväksyneet sitä, vaan valitsimme seuraavaksi edullisimman tarjouksen. Sen oli tehnyt urakoitsija Erkki Melkko. Hänen firmansa oli rakentanut jo useita kivitaloja ja meilläkin oli kokemusia hänen työnsä korkeasta laadusta. Rekolan rakennusliikekin teki tarjouksen, mutta se oli kovin kallis.

Pitkänperjantain iltana se sitten tapahtui. Koko täyteen korkeuteensa rakennettu talo romahti kasaan. Kukaan ei onneksi jäänyt alle eikä kukaan liene edes nähnyt itse tapahtumaa, mutta valtakunnallinen suuruu-

tinen siitä kuitenkin tuli.

Myöhemmät tutkimukset osoittivat, että valutyössä oli käytetty jäätynyttä soraa betonin seassa. Se yövahti, joka oli valvomas- sa lämmitystä oli ryyppännyt ja nukahtanut. Niin sora pääsi jäätymään, eikä kukaan jälkeen päin kiinnittänyt tarpeellista huomiota tapahtumaan.

Minä sain yöllä tiedon onnettomuudesta. Oli ryhdyttävä miettimään, mitä nyt oli tehtävä. Kun pankin hallitus aamulla kokountui ylimääräiseen kokoukseen, oli minulla jo suunnitelma valmiina. Ehdotin, että kaikki osakkeiden merkitsijöiden maksut suoritetaan takaisin ja samalla ilmoitetaan, että osakemerkinnät voidaan pitää voimassa ja halukkaat saavat tarkoitusta varten pitkäai- kaista ja halpakorkoista lainaa.

Ratkaisu oli varsin edullinen, koska tonttien hinnat olivat alhaiset. Loppujen lopuksi asuntojen ostajat eivät kärsineet min- käänlaista taloudellista vahinkoa. Uudeksi rakentajaksi päätettiin valita Kivisen raken- nusliike.

Urakoitsijan osalta tapahtuma johti kuitenkin kovin valitettavaan ja surulliseen päätökseen. Kun kaupungin rakennustar- kastaja oli kieltänyt Melkolta urakointioike- udet, koki asianomainen tämän niin ras- kaana iskuna, ettei hän sitä kestänyt.

Äitini kirjanpitäjänä

Äitini oli käynyt Tampereen kauppaopis- ton. Hän haki paikkaa Lahdesta ja tuli vali- tuksi *”Sylky-Mäkelän”* liikkeen kirjanpitä- jäksi. Lisänimensä Mäkelä oli saanut siitä, että hän näytti syljeskelevän yhtä mittaa, kesken puhumisensakin. Se lienee ollut jonkinlainen hermostollinen tapa. Hänen pojastaan tuli tunnettu aivokirurgi ja pro- fessori.

Mäkelä oli jämpä mies. Äitini kertoi, että

kerrankin jouduttiin tilinpäätöksen yhteydessä hakemaan vuorokauden verran kahden pennin virhettä. Syypääksi osoittautui kassanhoitaja, josta sittemmin tuli apteekkari Kesamon puoliso.

Sitten äitiäni pyydettiin kirjanpitäjäksi K.V. Kunnaksen kauppaan. Kansa piti tätä kauppiasta, vaikka hän olikin ylioppilas ja kaupungin luottamusmies, vähän hulluna. Asia johtui siitä, että hän pelasi shakkia yksin. Sitä oli mahdotonta käsittää.

Kunnas halusi, että äiti olisi hoitanut hänen kirjanpitonsa, koska ei itse halunnut tai ehkä osannutkaan. Mutta kun hän meni katsomaan ja näki miten sekaisin paperit olivat, hän kauhistuneena kieltäytyi ja jäi Mäkelälle.

Samassa Simolan talossa oli toinenkin liike, nimittäin Jussi Matikaisen kauppa. Se oli niin hyvin varustettu, että tavaraa löytyi siinä kuin Helsingistäkin.

30-luvulla tunsin kirjailija-rovasti Arvi Järventauksen, jolla oli huvila Hartolassa. Tapailimme silloin tällöin, kun hän tuli ostamaan sikareita tästä Matikaisen kaupasta. Mistään muualta ei hänen merkkiään saanut.

Järventaus oli AKS:n jäseniä, kuten minäkin. Joskus tämä arvostettu sanantaituri, jossa oli yhtä hyvin kirjailijan kuin papinkin sielu, saattoi joutua vähän pitkäaikaiseen iltaistuntoon. Seuraavana päivänä hän syytti katkerasti itseään, kun katumus oli surkean ankara.

Tuttuja pankkimiehiä

Kaikkein tutuin vuosisadan alkukymmenten pankinjohtajista oli Kansallispankin Nestor Vastalahti. Hänen sisarensa, joka oli naimisissa kansakouluntarkastaja Saarnin kanssa, asui Kotilassa kuten meidänkin perhe.

Hän oli tunnetusti tarkka mies. Kuten äitiniikin oli hänkin käynyt Tampereen kauppaopiston. Suojeluskunnan ensimmäisen komppanian päälliköksi hän tuli jo 1919. Hän oli myös poikkeuksellisen hyvä ampuja, ja hän oli perustamassa Lahden ampumaseuraa yhdessä paitatehtailija Ernst Linqvistin ja isäni kanssa. Muistan heidän ladanneen itse patruunansa, ja kilpailumatkoilla he kävivät kaukanakin, aina Jyväskylässä saakka.

Kaikesta täsmällisyydestään huolimatta Vastalahdellakin oli pienet heikot hetkensä. Kun herraporukka – Raumolin, Vastalahti ja talonomistaja Lauri Sulo Armas Liukkonen – kävelivät torin viertä edestakaisin arvokkaasti kädet selän takana, saattoi toisinaan käydä niin, että Vastalahti oli poissa. Silloin Liukkonen huomautti merkittävästi, että sillä on taas se flunssa, kun se oli eilisiltana ”lupilla”.

Yhdyspankissa oli johtajana Otto Levander, myhäilevä ja lokoisa mies, fyysis-luonnontieteen professorin veli. Hänellä oli myös tehokas vaimo Miia ja kaksi tyttärtä. Näiden tyttären takia rouva piti kiinteää yhteyttä sotilaskotiin ja Tampereen rykmentin upseeristoon. Järjestettiin komeita kutsuja, jotka aviomiesparka joutui kustantamaan. Ennen pitkää tämä joutuikin liian suuriin vaikeuksiin, joista ei selvinnyt.

Levander harjoitti myös erikoislaatuista metsästystä. Hän oli mielellään seurueiden mukana jänisjähdissa, mutta ilman asetta. Sen sijaan hänellä oli vasara, taltta ja reppe. Pankinjohtaja näet keräsi kiviä ja hakasi näytteitä. Toinen tyttäristä solmi avioliiton säveltäjän ja maineikkaan kuoronjohtajan Ossi Elokkaan kanssa. Toisesta taas tuli proviisori ja apteekkari.

Helsinginpankin johtaja Ilmari Raumolin oli todellinen laatumies. Hän oli ollut sodan jälkeen siirtolais- ja asuntoasiain toimikunnan pääsihteerinä esimiehenään vä-

rikäs poliitikko Veikko Vennamo. Tämän toiminnasta hän ei koskaan puhunut mitään, vaikka me yritimme urkkia salaisuuksia.

Raumolinista tuli Helsingin Osakepankin Lahden konttorin johtaja sen jälkeen kun Johan Kemp oli kuollut. Kemp oli ollut alkujaan Kemppainen, mutta kun hänen äitinsä palveli ruotsinkielisen rovastin perheessä Viitasaarella, hänet lähetettiin Helsinkiin ja pantiin ruotsalaiseen kouluun. Samalla nimikin lyheni. Koulussa hän ei kuitenkaan viihtynyt kolmea vuotta pitempään.

Kemp muistetaan erittäin hyvänä urheilijana, etenkin purjehtijana. Lahden Purjehdusseuran kommodorina toimiessaan hän istutti saareen puutarhan, joka kuitenkin paleltui suureksi osaksi talvisodan aikana. Siellä oli mm. punaisia ja mustia lumpeita sekä erilaisia ruusuja. Moottorirantaan hän meni aina ajurilla.

Pankinjohtajana hän oli poikkeuksellisen hyvä ihmistuntija, joka tiesi, kenelle voi antaa lainaa tai ketkä kelpaavat takaajiksi. Niin pankki menestyi hänen aikanaan hyvin. Lahden suojeluskunnan perustajana hän oli mukana mm. siinä Mommilan jupakassa, jonka yhteydessä maanviljelysneuvos Alfred Kordelin murhattiin.

Kaiken muun lisäksi Kemp hoiti Hollolan pankin kavallusjutunkin. Tämän johtajana Eljas Mikkilä oli pankkitoimensa ohessa monissa kauppayhteyksissä Pietarin venäläisten kanssa. Kun kauppayhteydet sitten katkesivat, myös johtajan talous petti. Lisäksi hän oli ennättänyt rakentaa komean ja kalliin huvilan Enonsaareen. Kun rahat loppuivat, tuli tallettajien varojen vuoro, ja pankin säästötilit menivät sen tien. Vajauksen maksajiksi joutuivat hallituksen jäsenet ja muut säästöpankit, mm. Lahden Säästöpankki.

Suurliikkeen kohtalo

Kunnallisneuvos G. Fagerholmin liikeyritys lienee aikoinaan ollut Lahden suurin ja menestyvin. Hänellä oli kaksi poikaa, joista toinen haavoittui kuolettavasti Aunuksen retkellä 1919. Tytär meni naimisiin varatuomari Eimert Spoofin kanssa, joka oli Savo-Karjalan pankin johtajana. Toisena johtajana oli myöhempi kaupunkineuvos Juho Partanen. Tässä pienessä rahalaitoksessa oli siis peräti kaksi johtajaa.

Kun itse kunnallisneuvos oli kuollut, tuli vävy Spoof mukaan pesään. Hän ryhtyi puuhaamaan uuden talon rakentamista tontille Aleksanterinkatu 11. Jo silloin leskirouva Fagerholm huomautti, että tuo Spoof vie meidät vielä konkurssiin.

Näin tapahtuikin. Uusi rakennus torin laitaan valmistui 20-luvun lopulla, ja parin vuoden kuluttua yritys teki vararikon. Vävy perheineen muutti pois paikkakunnalta, ryhtyi asianajajaksi ja pääsi tuomarinvirkoihin.

Muista yrittäjistä muistuu mieleen erityisesti kultaseppä Arvi Kallio. Hän oli urheilumiehiä – hiihtäjä, luistelija ja voimistelija. Paavo Nuotio, Erkki Järvinen ja lusikan tekijä Olkkola ja veli Valde olivat hänellä työssä. Kaikki olivat urheilijoita, eikä vapaa-aikaa treenausta ja kilpailumatkoja varten rajoitettu. Niin kovaa oli innostus.

Kallio itse oli paitsi taitava kultaseppä myös kaupungin paras ja melkein ainoa kaivertaja. Muut kultasepät kaiveruttivat hänellä esineensä. Itse hän valmisti käsityönä mm. lusikoita, veitsiä ja haarukoita. Niitä on meilläkin muutama tusina, kun äitini hoiti liikkeen kirjanpidon ja sai esineitä edullisesti.

Hänen veljellään Hugolla oli pieni sekatavarakauppa Mattilanmäellä. Muistan hänen käyttäneen sellaista ihmeellistä sanontaa kuin *”Mikäs summan pohtaa”*, kun päi-

vän tulos oli ollut tarpeeksi hyvä. Olen miettinyt mitä se mahtaisi tarkoittaa. Ehkä se tulee vaikka sanoista summa på dagen, näin sopivasti suomalaiseen suuhun sovitettuna.

MYKKIEN FILMIEN LUMO ELOKUVATEATTEREISSA

Syntyperäisenä lahtelaisena pankinjoh-
taja Heikki Parmela on ollut pitkään kiin-
nostunut kotikaupunkinsa menneisyydestä.
Hän on kerännyt sekä sanoin että kuvin tie-
toja menneiden aikojen ihmisistä ja tapah-
tumista. Yksi hänen mielenkiintonsa koh-
teista on ollut elokuvan tulo Lahteen sekä
ensimmäiset elokuvateatterit mykän filmin
aikoina.

— — —

Lahdessa esitettiin eläviä kuvia ensim-
mäisen kerran heinäkuun 12. päivänä
1899. Se tapahtui Oskar Alosen kiertävän
kinematografisen teatterin toimesta vasta
valmistuneessa Lahti-hotellin talossa. Sa-
massa rakennuksessa aloitti vuonna 1921
toimintansa Lahden Lyseo ja myöhemmin
se oli kirjastona.

Alosen teatteri kiersi silloin miltei kaikis-
sa maamme kaupungeissa. Istumapaikoista
maksettiin markan ja seisomapaikoista 50
penniä. Ohjelma oli kirjavaa: kuvattiin
Dreyfus-juttua, Nikolai II:n ja Ranskan pre-
sidentin Fauren kohtausta, rinnan *"Sotilai-
den hakkailua"*, *"Parvekekohtaus"* ja *"Ma-
kuuhuoneessa"* -nimisten esitysten kanssa.
Vuonna 1904 The Royal Biograph-niminen
kiertue esitti lahtelaisille mm. matkan kuu-
hun – suuremmoisen haaveellisen kuvailun
30 osastossa – kuten ohjelmalehtisessä ker-
rottiin.

Dipl.ins. Lennart Tammisto muistaa tar-
koin, että hän on ollut sellaisessa elokuva-
teatterissa n. vuonna 1904 tai vuotta myö-
hemmin, joka sijaitsi todennäköisesti Raja-
sen tontilla Rautatienkatu 18 sijainneessa
puurakennuksessa. Kuitenkin se toimi vain
lyhyen ajan.

Paikannäyttäjinä olivat postiljooni Hele-
niuksen pojat. Nämä oli toveriensa kateu-
deksi puettu vormuihin, joissa oli oikein
kultakaluunat. Tässä teatterissa näki Tam-
misto mm. venäläisten Japanin-sotaan läh-
dön. Tuntuu siltä, että teatteri oli äsken
mainittu tilapäisteatteri The Royal Bio-
graph, sillä mistäpä ne vormut ja kultaka-
luunat olisivat muuten ilmestyneet.

Ensimmäinen vakinainen elokuvateatteri
avattiin Lahdessa 12.5. 1907. Sen nimi oli
Lahden Elävienkuvien Teatteri. Se toimi
Aholan talossa, missä synnytyslaitoskin oli,
Rautatienkadun puolella lähellä sitä koh-
taa, missä myöhemmin oli Lyyli Liukon hat-
tu- ja muotiliike. Musiikista huolehti me-
kaaninen soitin fonola, mutta myös *"hyvä
soittaja herra Baldan"*, kuten mainittiin.

Avajaisohjelmasta ilmoitettiin Lahti-leh-
dessä seuraavasti:

"Lahden Elävienkuvien Teatteri Aholan talos-
sa alkaa näytäntönsä tänään sunnuntaina
kello 2 jpp.

Ohjelma: 1. Köpenikin kapteeni 2. Mat-
kustuksia Skotlannissa 3. Sukkelat varkaat 4.
Kasakatyttö 5. Vannehome 6. Sata yhdestä
eli onnistunut vedonlyönti 7. Hattu parka.
Pääsylippujen hinnat ovat 25 p, 50 p, 75 p ja
1 mk.

Sunnuntaina on näytäntöjä kello 2 alkaen,
joka tunti iltaan klo 8. Arkipäivinä klo 6 ja
klo 8."

Ainoa asia, joka tästä teatterista tiede-
tään on se, että paikannäyttäjänä oli rauta-
tieläisen Seinon poika ja että asiakkaina
olivat ainakin silloiset pikkupojat varatuo-
mari Olli Rautia, dipl.ins. Lenni Tammisto
ja pankinjohtaja Paavo Laine.

Helios ja Kino-Teatteri

Seuraava elokuvateatteri perustettiin 1911 osoitteeseen Aleksanterinkatu 15. Sen perusti Juho Myötyri, monitoiminen liikemies, edellä mainitun Olli Rautian isä.

Teatteri oli pihan perällä. Sen nimi oli Helios ja sitä pidettiin erittäin hienona. Siinä oli parvekeaitiot, joihin noustiin rautaisia kierreportaita myöten. Yleisöä viihdytti täälläkin mekaaninen piano eli fonola.

Rautia kertoi, että heidän palvelijansa Ahosen Ida Jalkarannasta siirtyi päivätyön tehtyään Heliokseen polkemaan fonolaa mukanaan poikansa Lauri, joka toimi ovi-poikana. Idalla oli kaikkiaan 12 lasta. Rautia mainitsi, että Laurista tuli myöhemmin Suomen biljardimestari. Helioksessa oli myös kabare-esityksiä. Sellaiset kuuluisuudet kuin Afu Tanner, Rafu Ramstedt ja Rubert Kainulainen esiintyivät siellä useammin kuin kerran.

Kun Myötyri sitten vuonna 1921 myi Helioksen Suomi-Filmille, muuttui sen nimi Kino-Teateriksi. Sen hoitajia olivat mm. kirjapainonjohtaja Aug. Kanerva ja kauppias Uponen. Musiikkipuolesta huolehtivat mm. Olga ja Emil Stenberg, ja viulussa olivat mukana asevelvolliset Martti Parantainen, josta tuli puolustusvoimien ylikapellimestari, ja Olavi Pellonpää, musiikkikapteeni ja Hämeen ratsujääkäripataljoonan kapellimestari. Kassassa istui italialaisen oopperalaulajan leski signora Bara.

Tämän teatterin ostivat myöhemmin Kymmin Kino Oy:n osakkaat Antti Huvinen sekä vaatturit Einar Laaksonen ja Otto Salminen. Vuonna 1929 se siirtyi yksin Salmille. Se lopetettiin, kun talo purettiin HOP:n uuden rakennuksen tieltä.

Ikimuistoinen New-York-Atlant

Rautatiekadulla vastapäätä Simolan taloa oli puutalo, joka ulottui pihan perälle saakka. Siinä sijaitsi elokuvateatteri vuosien 1909 ja 12 vaiheilla. Tämän teatteri nimeä ei muisteta, mutta iltaa siellä ovat istuneet ainakin Väinö Hovila, Lenni Tammissaari, Olli Rautia ja Ilmari Nurminen. Rautia muistaa, että koneenkäyttäjänä siellä oli Nieminen ja vastaavasti Kinossa Pohjola.

Nämä molemmat joutuivat pakko-otolla punakaartiin, mutta isä-Myötyri haki heidät Kotkan vankileiriltä kotiin. Hän on sanonut vain: Nyt pojat junaan ja kotiin. Niin yksinkertaisesti se saattoi tapahtua. Nieminen tuli myöhemmin uskoon ja lähti lähetyssarnaajaksi.

Lahden Näyttämö perustettiin 1910-luvun alussa Peltosen taloon Rautatiekatu 9:ään. Asialla oli jälleen Myötyri. Taloa sanottiin sen omistajan Tuomas Kannaksen mukaan Kannaksen taloksi. Lisäksi sitä nimitettiin Singerin taloksi, koska tämän merkin ompelukonekauppa oli sen kulmassa vuokralaisena. Rakennus oli, kuten Kotilakin, Suomen ensimmäisen ja maineikkaan naisarkkitehdin Vivi Lönnin suunnittelema.

Saman talon kulmassa olevassa torniosassa aloitti Lahden Radioamatöörien lähetyssasema. Lähetyksiä kuunneltiin 20-luvun alkupuolella kidekoneilla. Sittenmin sama huoneisto palveli taidemaalari Pentti Melasen ateljeerinä. Siinä paikassa taas, jossa Lahden Näyttämö oli, toimi myöhemmin Maurits Virtasen nahkakauppa.

Lahden Näyttämö siirtyi 1921 Myötyriltä toiselle omistajalle. Tämä perusti sen yhteyteen jonkinlaisen kahvilan ja antoi laitokselle yhteisnimeksi komeasti New-York-Atlant. Lahden Yhteiskoulun pojat harrasti-

vat noihin aikoihin tintamareski-esityksiä konventeissaan. Olli Rautia osaa vieläkin tri Ilmari Nurmisen sepittämän tuotteen:

”Päämäärämme on
New-York-Atlant,
Siimeksen kodikas kahvila.
Sieltä me saamme hieman virkistystä
pitkällä taivalluksella.”

Jostakin syystä Tuomas Kannas oli vuokraajaansa tyytymätön. Hyvän maun omaavana hän saattoi pelästyä teatterin seinille maalattua hurjaa aallokkoa tai laitoksen ihmeellistä nimeä. On myös mahdollista, että hän halusi tukea heikossa taloudellisessa asemassa olevaa serkkuaan. Joka tapauksessa hän siirsi vuokrasopimuksen sukulaisensa Paasimaan perheelle.

Tämä perhe hoiti koko teatterin *”huushollin”*. Isä-Paasimaa oli koneenkäyttäjä ja väliaikamusiikkia soittava pianisti silloin kun leskirouva Niska ei ollut paikalla, äiti-Paasimaa myi lippuja ja pojat, joista vanhempi on arvostettu muusikko Turussa, tarkastivat liput ja valvoivat, ettemme me puolentoista markan lipulla varustetut pimeän aikana siirtyneet kahdelta ensimmäiseltä penkkiriviltä taemmas. Ne rivit olivat näet vain kahden ja puolen metrin päässä valkokankaasta. Niska kipeänä piti kulkea kotiin.

Tässä teatterissa esitettiin hienoimmat filmit, kuten *”13 salaisuus”*, *”Valkea ratsastaja”* ym. Se lopetettiin kannattamattomana, kun Kuva-Palatsi valmistui.

Kapteeni Naukku ja jääkarhu

Seuraavana ikäjärjestyksessä oli elokuvateatteri Kullervo, joka perustettiin heti vapaussodan jälkeen 1919. Teatteri oli puutalossa Rautatienkatu 26, eli vastapäätä nykyistä Mustaa Kissaa. Sodan aikana oli talossa ollut Lahden punaisten esikunta.

Teatterin omistaja oli Abel Adams, jolla oli välikäsien kautta omistussuhde moniin elokuvateattereihin eri puolilla maata. Laitoksen hoitajana ja osittain myös koneenkäyttäjänä toimi A. Lehmus. Varsinaisina konemiehinä olivat kuitenkin Syreenin veljekset, lippuja myi äiti-Harjanne ja ovimiehinä olivat hänen kaksi poikaansa.

Kullervo oli minulle ensimmäinen kokemus elokuvista. Muistan vieläkin kaksi kappaletta, *”Pannukakkusota”* ja *”Kapteeni Naukku pohjoisnavalla”*.

Kapteeni Naukku oli pysäköinyt laivansa napajäätikön reunaan ja vaelluksellaan napatolppaa kohti joutunut jääkarhun ahdistamaksi. Eväsrommia käyttäen hän kuitenkin lumosi karhun. Pienen katsojan mieltä liikuttivat erityisesti jääkarhun kyneleet, kun Naukun laiva katosi horisonttiin. Se esitettiin kieltolain aikana ja oli sallittu lapsille.

Kullervon taru päättyi, kun puutalo purettiin ja nykyinen kerrostalo nousi tilalle. Samanaikaisesti oli kunnallisneuvos G. Fagerholmin perikunta ryhtynyt rakentamaan taloa Aleksanterinkatu 13, jota myöhemmin alettiin kutsua Teräksen taloksi. Siihen rakennettiin upea teatterihuoneisto. Järjestettiin nimikilpailukin, jolloin nimi Kuva-Pirtti voitti.

Omistajana oli parin vuoden ajan Adams-filmi, kunnes Otto Salminen osti sen 1933. Hoitajana oli aluksi J. E. Johanson, myöhemmin Juhanila, musiikkipuolesta huolehtivat mm. Pia ja Kalle Pakkanen sekä muutama emigranttisoittaja. Tämä 1928 perustettu teatteri hankki äänilaitteet 1931. Kun lahtelainen elokuvamagnaatti Salminen oli myynyt Kuva-Pirtin 1939 tamperelaiselle Mäkelän Kinostolle, muuttui nimi elokuvateatteri Hämeeksi, ja sinä se pysyi siihen asti, kunnes Aino Virtanen avasi suurmyymälänsä teatterin paikalle.

Loistava Kuva-Palatsi

Kahta eikoisteatteria ei sovi unohtaa. Ne olivat kiertävä elokuvateatteri Pohjola ja Varuskuntateatteri.

Pohjola saapui Lahteen vuodesta 1920 lähtien aina syysmarkkinoiden aikaan. Se rakennettiin alatorille sirkusteltojen viereen. Omistaja oli muitakin samanlaisia teattereita omistava J.H.T. Sariola, tunnettujen Sirkus-Sarioloitten isä. Telttä oli valmistettu mustasta kankaasta ja voimanlähteenä toimi petroolimoottori. Sen palokaasujen tuoksu oli poikien mielestä lumoavaa.

Varuskuntateatterin esittämiskaipa oli Tampereen Rykmentin II pataljoonan ruokasali, ja vain asevelvollisilla oli oikeus käydä näytännöissä.

Mutta jäljellä on vielä yksi elokuvateatteri: Kuva-Palatsi. Sen toiminta alkoi tammikuussa 1927. Kun kaupunkikauden alkuaikojen suurkauppiaan Aleks. Kaurasen pojat Viktor, Valter ja Paul olivat aloittaneet liike-

toimensa, hankki Viktor omistukseensa tontin Rautatienkatu 13 ja rakensi siihen talon. Siihen tuli myös korkean luokan huoneisto elokuvateatterille.

Katto- ja seinäornamentit suunnitteli tunnettu sisustustaiteilija graafikko Bruno Tuukkanen, koristeet, lamput ja muut taonnatyyöt toimitti taidetakomo Ornamo. Aitiot olivat mustaa nahkaa ja samettia, tuolien verhoilu viinipunaista samettia. Ainutlaatuinen jouhiorkesteri täydensi tuon kaiken. Siinä oli kaksi viulua, sello, piano, huilu ja urkuharmooni. Soittajina esiintyivät mm. Kalle Pakkanen, Akseli Näsi, Jerman, Veikko Aaltonen, Oiva Pakkanen, ja huilua soitti usein Jouko Partanen, myöhempi Helsingin kaupungin lakimies.

Ohjelmalehtinen oli tyylikkäästi painettu ja konehuoneesta oli puhelinyhteys orkesteriin. Ohjelma suunniteltiin ja harjoitettiin tarkoin. Kaiken piti olla täydellistä, mutta sitten 1929 tuli Sonny Boy äänen kanssa. Mykän filmin taru oli lopussa.

Pankkitoimintaa säästöpankissa 1935. Johtajan lisäksi palvelemassa oli neljä virkailijaa.

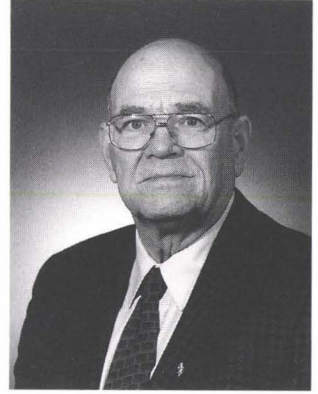
Eeva ja Heikki Parmela juhlatunnelmissa.

Pankinjohtajia tavanmukaisella aamukävelyllä Aleksanterinkadulla syyskuussa 1953. Henkilöt vas. L.S.A. Liukkonen, Nestor Vastalahti ja Antti Palin.

Kalle Oskari ja Ossi Kivekäs, Esan Kirjapainon voimahahmot

Pääjohtaja
Lasse Harju, s. 1919

TYÖPÖYDÄN ÄÄRESSÄ VIIMEISEEN SAAKKA

Kaarlo Oskari Kivekäs oli vuonna 1880 syntynyt sysmäläinen, joka jonkinlaisten kansakouluopintojen jälkeen lähti maailmalle Lahteen onneaan etsimään. Hän pääsi rautatieläiseksi. Oltuaan mukana 1900-luvun alun kutsuntalakoissa ja osoitettuaan siten mieltään keisari Nikolai II:n venäläistämispolitiikkaa vastaan hän ei enää kelvannut valtion palvelukseen vaan sai lähteä etsimään muita hommia.

Kivekäs oli ehtinyt kunnostautua mm. vakuutusasiamiehenä, kun hänet vuonna 1914 valittiin Etelä-Suomen Sanomia kustantavan uuden yhtiön johtomieheksi. Perhettäkin oli jo tällöin kertynyt, ja ainakin 5-vuotiaassa Ossi-pojassa oli jo silloin pitelemissä.

Johdettava firma oli vähävarainen nuor-suomalaista puoluetta kannattava. Lehden tilaajia oli vähän ja ilmoittajia vielä vähemmän. Lahti-lehti oli hankala kilpailija.

Uusi isännöitsijä eteni tyvestä puuhun ja ajeli polkupyörällä Lahden ympäristökunnissa kauppaamassa uudistettavan yhtiönsä osakkeita. Kivekkään hyvänä tukena oli alusta alkaen insinööri Sulo J. Teittinen. Kun osakkeet menivät nihkeän puoleisesti kaupaksi, joutuivat kaverukset ottamaan niitä nimiinsä maksukykyensä rajoille saakka, jota osakepääoma saatiin täyteen merkityksi.

Asenteensa puolesta he olivat *"kirottuja kapitalisteja"*. Kevätkaudella 1918 oli Lahdessa punaisia, valkoisia ja saksalaisia, eikä Etelä-Suomen Sanomat päässyt vähään aikaan ilmestymään. Kivekkään väestä taisi aktiivisin sodankävijä olla 9-vuotias Ossi, joka teki syöksyjä katujen poikki ja keräili hylsyjä.

Oskari Kivekäs hoiti sitten firmaansa tarokkaasti tutuksi tulleella sitkeällä ja varovaisella tyyllillään. Mitään uutta ei taloon ostettu ennen kuin vanha vastaava oli selvää romua. Koneet ja laitteet oli parasta ostaa käytettyinä, koska ne sai silloin paljon halvemmalla. Mitään ei hankittu velak-

si, vaan vasta sitten kun tarvittava raha oli kasassa.

Lehden toimittajien tärkeimmiksi työvälineiksi katsottiin sakset, liimapullo ja -pensseli. Konttorissa ei tunnettu ylitöitä ainakaan korvattavaksi asti. Jos joku ei saanut töitään konttoriaikana tehdyksi, se johtui vain siitä, ettei asianmaisen työtahti ollut riittävä ja sitä oli siis syytä kohentaa.

Kivekäs oli keskikokoinen, tanakka, punaposkinen ja tiukkanakin lupsakka mies. Kyllä hän suuttumisen taidonkin osasi – oli pa pitkävihainenkin. Tästä oli hyvänä esimerkkinä muuan ilmoittaja, jonka ammatin harjoittamiselle ilmoittaminen Etelä-Suomen Sanomissa oli välttämätöntä. Jollain tavoin hän oli joskus suututtanut lehden päämiehen. Seurauksena oli, että asianomainen sai siitä lähtien ilmoituksensa alle vain tehtävätittelinsä eikä koskaan enää omaa nimeään. *”Ei rahalla eikä rukiilla.”*

Mieluinen kesäpaikka Kivekkäällä oli Paimelan lahden rannalla. 30-luvulla hän teki autollaan matkan Petsamoon ja Jäämeren rannalle saakka. Mukana ollut Ossi-poika kertoi matkalla jututtaneensa Petsamon luostarin munkkeja. Nämä olivat esitelleet luostarin seinämaalausta, jossa suomalaiset olivat ryöstämässä 1500-luvun luostaria ja *”Juho Vesainen tapa munkki”* verinen kirves kourassa.

Ei malttanut vetäytyä

Kun minä vuonna 1951 tulin Esan Kirjapainon palvelukseen, eli yhtiö vaurasta elämää Hämeenkatu 5:n kiinteistössä. Tilat ja laitteet olivat tosin vaatimattomat mutta hyvin toimivat. Lahti-lehti oli jo reippaasti ohitettu. Kun ei ollut velkoja eikä poistoja ja rahaa tuli *”ovista ja ikkunoista”*, oli ESA:lla ainakin suhteellisesti parhaan veronmaksajan maine.

Eikä sitä suinkaan hävetty. K.O. Kivekkästä oli tullut kauppaneuvos. Hän oli kiinteästi mukana sanomalehti- ja kirja-painoalan liiketoiminnoissa, lahtelaisessa teollisuudessa, talonrakennusprojekteissa, pankkitoiminnassa, puhelinliikennetoiminnassa ja moninaisessa yhdistystoiminnassa. Hän oli myös perustamassa Lahden kaupakamaria ja Lahden Teollisuuseuraa. Hän oli K.O.K., jonka Lahdessa kaikki tunsivat ja tiesivät.

70-vuotta täytettyään hänen sanottiin vihjailleen, että hän vetäytyy vähitellen taka-alalle firmassa, kun sydänkin oli antanut tietynlaisia vinkkejä siihen suuntaan. Tästä ja muistakin asioista hänelle sattui kipakoita sananvaihtoja Ossi-pojan kanssa.

Ossi oli varatuomari, yhtiön apulaisjohtaja ja kaupunginvaltuutettu. K.O. Kivekäs oli kuitenkin niitä miehiä, jotka jättävät työpöytänsä lopullisesti vain taluttamalla tai kantamalla. Hän oli pariin otteeseen sairaalassakin hoidettavana, mutta tuli sitten taas muina miehinä työpaikalleen. Joskus hän päivitteli minullekin raihnaasta oloaan, mutta Aleksanterinkatu 31:n ja Hämeenkatu 5:n väliset työmatkat hän yleensä aina käveli. Tavallisen arkipäivän katkaisi noin tunnin mittainen ruokatauko, kun Hulda-rouva oli puhelimella ilmoittanut, että perunat ovat kohta kuumina.

Kalpea poika

Talvella 1957 rouva Hulda Kivekäs kuoli, ja se oli kauppaneuvokselle kova isku. Saman vuoden lokakuun 3. päivänä Kivekäs oli työpaikalle tullessaan niin huonovointinen, että paikalle kutsuttiin lääkäri, ja sairaalaanhan siitä oli lähdeävä. Ossi pyysi minua mukaan saattajaksi.

Potilas talutettiin autoon, ja Ossi ajoi meidät silloin uudenuutukaiseen kaupun-

ginsairaalaan. En muista mitä autossa ehkä puhuttiin, mutta nähtyään kasvonsa sairaalan hissien peilistä kauppaneuvos tokaisi:

– Nyt on Kivekäs kalpea poika.

Minä palasin takain Hämeenkadulle. Pariisen tuntia myöhemmin tuli Ossi ja kertoi, että sairaalassa sattunut uusi sydänkohtaus oli koitunut isälle kuolemaksi. Kuolinpäivän 3.10.-57 muistan hyvin senkin takia, että seuraavana päivänä lähti ensimmäinen tekokuu, Sputnik, kiertämään maata ja näkyi iltapimeässä hyvin Lahdenkin taivaalla.

UUDISTAJA, VAIKUTTAJA, BOHEEMI

Ossi Kivekäs oli syntynyt Jalkarannassa. Koska se silloin oli Hollolaa, mutta myöhemmin Lahtea, hän ei ollut oikein varma siitä, oliko hänen syntymäpaikkansa Lahti vai Hollola. Tästä asiasta hän kerran keskusteli toisen arvovaltaisen juristin Urho Kekkonen kanssa, kun he joutuivat jossakin tilaisuudessa istumaan vierekkäin, eikä tuosta asiasta silloinkaan tuomiota julistettu. Peruslahtelaiseksi Ossi kai on joka tapauksessa katsottava.

Lahden Yhteiskoulun jälkeen tulivat lakitieteelliset opinnot Helsingissä ja käräjien istumisen jälkeen varatuomarin arvo. Muutama vuosi meni asianajajana lankomies Osmo Ristolän rinnalla ja sitten hän siirtyi Esan Kirjapainon isännöitsijän isä Oskarin apulaiseksi. Lyhyt luettelo, mutta mitä kaikkea noihin tapahtumiin mahtuukaan, kun kysymyksessä on Ossi Kivekkään kaltainen värikylläinen persoona.

Kun kauppaneuvos kuoli, oli selvää, että Ossi jo osakeperimänsä johdosta valitiin Esan Kirjapaino Oy:n toimitusjohtajaksi.

Pitkäaikaisen, jatkuvasti voimistuvan taloudellisen nousukauden ollessa alullaan hän sai johdettavakseen velattoman, hyvinvoivan ja hyviä tuloksia tekevän yhtiön. Etelä-Suomen Sanomien kilpailija Lahtilehti oli käynyt heikoksi ja sammui pian kokonaan.

Ossi oli pitkään ollut isänsä paimennuksessa, mutta nyt hän oli vapaa toimimaan ja nautti olostaan. Hän hankki yhtiöön innokkaita toimimiehiä patoutuneita ja yhä kasvavia tehtäväkenttiä hoitamaan. Tämän lisäksi hänen ei tarvinnut firmassaan kovin paljon uurastaa. Lehden toimitus, jossa hän oli joskus itsekin työskennellyt, sai häneltä kuitenkin lähes päivittäin ja kautta vuosien henkilökohtaista ojennusta. Oikeakielisyys oli Ossille tärkeä asia. E.N. Setälän kielioppi oli hyvä, Lauri Kettusen kelvollinen, mutta E.A. Saarimaan huono. Vaikka Ossi olikin vielä 60-luvulla satakiloinen komea mies, ei hänen terveytensä ollut kehuttava silloin kuten ei myöhemminkään. Mahalaukku oli ilmeisesti reistaillut jo talvisodan aikana, mutta jatkosodan etenemisviikkojen jälkeen vaivat tekivät hänestä sairaalapotilaan. Loppusodan Ossi palvelikin Päämajan eläinlääkintätoimistossa, missä hän kertomansa mukaan uudisti toimistonsa arkistosysteemin. Jossakin Otavan liepeillä hän myös ampui pari metsoa, jotka päätyivät Marskin päivällispöytään.

Ossille tehtiin sotien jälkeen useita mahalaukkuleikkauksia, ja myöhemmin veisteltiin muitakin sisäelimiä. Jonkin veritulpankin hän koki, hänellä oli akuutteja tasapainohäiriöitä ja kroonista lämmönnousua. Hän ajoi eriasteisia autokolareita ja kärsi Vesijärvellä pari kertaa haaksirikon. Lääkäreiden suorittamien operaatioiden lisäksi hän leikkeli omilla työkaluillaan itseään milloin mistäkin paikasta ja pudotti veneankkurin varpailleen. Ihme että mies eli 83-vuotiaaksi.

Humoristi, kiroilija, poikaviikari

Ossi Kivekäs oli humoristi, sanavalmis letkauttelija, kova kiroilija ja mieleltään ainakin puoliksi poikaviikari koko elämänsä ajan. Asiaa kuvaa seuraava esimerkki:

Joskus avioliittonsa alkuvaiheessa Ossi oli Kerttu-rouvansa kanssa iltavierailulla tuttujen luona ja iloisessa seurustelussa syntyi tietysti meluakin. Alakerran naapurin rouvan hermostunutta puhelinsoittoa osattiin kokempohjaisesti jo odottaa, ja kun se tuli, lupasi Ossi hoitaa tilanteen. Hän otti luurin ja yllätti soittajan sanomalla rauhallisesti:

– Kivekkäällä.

Soittaja pyysi numerohairahdustaan anteeksi, mutta yritti pian uudestaan. Ossi vastasi taas yhtä viattomasti:

– Kivekkäällä.

Uudistettuun anteeksiipyntöön hän esitti toivomuksen, ettei vikasoittoja enää tulisi.

Ossi taisi olla mukana aloittamassa Lahden akateemisten urheilijoiden vappujulkaisi Viikunanlehteä, jonka ilmestyminen alkoi 1948. Siinä Ossi muun ohessa julkaisi laatimaansa omintakeista *”tietopuolisuus-sanakirjaa”*, josta jokunen esimerkki:

farmakopea = ylpeä amerikkalainen maanviljelijä, komeetta = tule syömään, pimpinella saxifraga = tuhma Nella kyselee saksia, sekstantti = kuusi tätiä, suihkuturbaani = oksentava muhamettilainen, vippalankku = lainaileva puutavaramies.

Merkkipäivän viettäjiä onnitellessaankin Ossi usein käytti omintakeista huumoriaan. Esim. 60-vuotta täyttävälle vuorineuvos Onni Penttilälle hän sanoi mm.:

– Meidän on molempien syytä olla kiitollisia suurelle itäiselle naapurillemme Neuvostoliitolle, sillä ilman sitä ei meistä kumpikaan olisi majuri.

Tapaus Kytä

60-luvun lopulla sattui Esan historian pahin sisäinen kriisi, eli ns. tapaus Kytä. Kun yhtiön perustajaosakas ja pitkäaikainen hallituksen puheenjohtaja yli-insinööri Sulo J. Teittinen kuoli, hänen huomattavan suuri osakkeenomistuksensa, joka yksinään riitti esim. osingonjaosta päättämiseen, siirtyi hänen ottotyttärelleen Helille, joka oli naimisissa hovioikeudenneuvos Harras Kytän kanssa. Tämä oli entinen ministeri, ent. Turun kaupunginjohtaja ja tuolloinen vakuutusyhtiö Tarmon toimitusjohtaja. Kytä vaati mainitun osakeomistuksen pohjalta itselleen ainakin hallituksen puheenjohtajuuden, koska katsoi, että Ossi Kivekäs toimitusjohtajana sai piilo-osingonjaoksi katsottavia etuuksia, kun Heli Kytä ei vastavasti hyötynyt omista osakkeistaan mitään. Kun Ossi ei vaatimukseen suostunut, oli iso riita valmis. Ossilla oli osakkeita omistavat sisarensa puolellaan, mutta silti tämä asia oli hänelle hyvin kiusallinen. Hän kartteli Kytää, jota hän piti ahneena ja suuruudenhulluna, ja Kytä kiukutteli, kun ei muka koskaan tavoittanut sitä *”entistä juristia”* mitään. Herrojen tummanpuhuvat sanomat kulkivat paljolti minun välitykselläni.

Kun Ossi tarjosi Kytän osakkeista tietynlaista hintaa, ilmoitti Kytä heti ostavansa kaikki Ossin osakkeet kaksi kertaa korkeampaan hintaan. Lopuksi suostuttiin ottamaan Ossin Toini-siskon aviomies, Itä-Häme-lehden päätoimittaja K.T. Mesiäsen välittäjäksi. Sopuratkaisussa Esan Kirjapaino lunasti kaikki Heli Kytän osakkeet ja samalla työrauhan itselleen. Olin Ossin ja Mesiäsen mukana Kytän kotona Helsingissä, kun kaupat tehtiin. Minulla on vieläkin tallessa Kytän niminauhalla vyötetty sikari, jonka tyytyväinen hovioikeudenneuvos tarjosi tapauksen kunniaksi.

Sitikkamies ja veneilijä

Ossi oli innokas autoilija, ja *"Sitikka"* oli hänen merkkinsä, koska *"Ranskan autoinsinöörit ovat aina erinäisiä vuosia edellä muita"*. Erityisesti auton säädettävää maavaraa hän kehui ja ihaili, mutta ainakin kerran sekin petti Pertunmaan *"koeajordan"* hurjassa louhikossa. Auton irrottamiseen tarvittiin jopa rautakankia.

Nopeussakkojakin tuli joskus. Jossakin Jyväskylän tienoilla poliisit kyselivät ylivauhtaisen auton pysäytettyään Ossin tuloja. Nopea vastaus oli:

– Tienaan mä ainakin yhtä paljon kuin teidän päällikkönne!

Ulkomaanmatkoista Ossi ei pitänyt. Kotimaiset matkansa hän teki joko omalla autollaan tai ESA:n edustusautojen kyydissä.

Veneitä hänellä ehti olla useita. Peräprutkullaan hän kerran kurvasi Paimelan lahdella nurin ja pelastautui uimalla Noitalan huvilansa rantaan. Dieselmoottorisella kajuuttaveneellä tehtiin pitkiä retkiä, mikäli se ei ollut korjattavana. Vielä ikämiehenä yritti Ossi teettää itselleen todellisen unelmaveneen, mutta se ei onnistunut. Ilmeisesti siihen ujutettiin venemessuilta saatuja ideoita yli muskeliveneen kantokyvyn, joten pian dramaattisen koeajon jälkeen Ossi hylkäsi tämän vikuriksi osoittautuneen vesipedon.

Käsitöitä, musiikkia...

Kesäpaikkojensa pihapientareita Ossi koristeli istuttamalla kukkia, pensaita ja puita. Esim. hopeapajujen istutus sujui niin, että hän iski maahan tuoreen puoleisia pajukeppejä, ja niistäkin – kumma kyllä – kehittyi puita. Kasvien niin kotimaisten kuin latinankielisten nimien tuntijana hän

oli melkoinen mestari.

Aivan erikoinen kesäpaikan perusparanustyö oli Pertunmaan Oskarinkorven matalan ja mutaisen saunarannan ruoppaaminen paremmin uimakelpoiseksi. Tämän työn alkuvaiheet Ossi lapioi monena syksyisenä iltana kahluuhaalareissaan ja otsalampulla varustettu sydvesti päässä. Hän kertoi tuon työn olleen jotenkin kaameaa, kun yötuuli kohisi, otsalamppu heitti lapioinnin tahdissa valoja ja varjoja, vesi loiskui ja muta mätkähteli ja haisi.

Ossilla oli sekä kotonaan että muissa olinpaikoissaan mahtavat määrät käsityökaluja ja erilaisia työkoneita. Oli polttopuun sirkkelit ja halkaisulaitteet, oli vanesahat, höylä- ja ruuvipenkit, puristimet, pora-, höylä- ja hiomakoneet. Verstaissa tehtiin epäilemättä paljon muutakin, mutta tärkeimmät minun näkemäni tuotteet olivat sirot jalopuiset pahvisten kerma- ja maitopurkkien tuki- ja kaatokehikot sekä ennen kaikkea myös jalopuiset mutta muuten ihan tavalliset vanhan kansan saapasrengit. Viimeksi mainittuja hän auliisti lahjoitteli sukulaisilleen ja tuttavilleen. Minullakin on kotona saapasrenki, jossa on tekijän signeerausmerkintä: *"2.11.85. OK. Palisanteeri"*. Toinen, saarnipuinen, on kesämökkilläni.

Ossi oli ruoka-asioissa nautiskelija, vaikka hänen leikely vatsansa veti vain vähän kerrallaan. Rouva Kivekäs oli mainio ruuanlaittaja, mistä kai osaltaan johtui, että Ossi oli vaativa ravintola-asiakas. Hänen mottonsa oli: *"Vähintä mitä ravintolalta voi vaatia on se, että se tarjoilee perunat kuumina ja oluen kylmänä eikä päivastoin."* Lahden Seurahuoneen palvelut olivat Kalle Aaltosen ja Reino Oinosen aikana vielä hyvät, mutta myöhemmät johtajat ja hallituspäälliköt eivät häneltä tunnustusta saaneet.

Hän laittoi ruokaa itsekin ja teki innok-

kaasti ruokaostoksia. Hän oli tuttu näky esim. Lahden torilla, missä hän vapaavalintaisessa vaatetuksessaan muovikasseineen liikkui vaikkapa kalanmyyjien kojuilla. Siellä hän kauppiaan hämmästellessä pömi silakoiden seasta ”vaspunkkeja” eli kilo-haileja, jotka hän sitten kotona suolasi ja mausti herkkuseen.

Ossi hiihteli vielä ikämiehenä, ja nuorena hän oli laskenut Salppurin puumäestä silloisen tavan mukaan käsivarsiaan vimmatusti pyörittäen. Oli sekä suorana seissy että kaatunut. Ihan viime vuosiin saakka hän kävi turkkitamineissaan ja huopikkaisaan katsomassa Salpausselän kisojen mäkkilpailut.

Ossi Kivekäs oli musiikkimies monella tavalla. Poikana hän puhalteli kornettia suojeluskunnan soittokunnassa ja vanhempana hän soitti pianoa niin kotona kuin vapaa-ajan paikoissakin. Valtuustoaikoinaan hänen voi katsoa vaikuttaneen ratkaisevasti Lahden kaupunginorkesterin perustamiseen. Sinfoniakonsereissa hän kävi Martti Similän ja vielä Urpo Pesosen johtajakausilla. Kotona kuunneltiin paljon levymusiikkia. Kerttu Kivekäs oli konsertoinut laulajatar, ja hänen lauluun Ossi ihaili. Pianolla hän useinkin tavoitteli Beethovenin upeita sonaatteja tai Tshaikovskin hempeitä säveliä.

Perintömaalleen Oskarinkorpeen rakentamassaan lomamajassa hän soitti kerran meidän siellä ollessamme flyygelillään muun ohessa melankoliamestari Tshaikovskin Vuodenaikoen lokakuuosan niin masentavan kauniisti, että sen päättyessä itkimme molemmat. Todennäköisesti myös säveltäjä Pjotr nieli jossain takanurkassa kyöneleitään. Toisen kerran itkimme Ossin kanssa yhdessä lahtelaisessa ravintolassa sinä syksyisenä iltana, jona hovimestari tuli pöytäamme ilmoittamaan, että Sibelius on kuollut.

Mesenaatti ja liikemies

Eino Leinoa ja Helkavirsiä Ossi lausui pätkät sieltä, toiset täältä. Oli Räihkö-Räähkää ja Otermaa ja Katermaa. Kalevala oli Ossin mielestä ylivoimaisen sivistynyt eepos verrattuna Iliaksen, Nibelungenlaulun ja Rolandin laulun verisiin sota- ja tapotarinoihin.

Kuvaamataidetta hän hankki sekä kotiinsa että yhtiön tiloihin. Tärkeintä ei aina ollut teoksen varma aitous, kunhan se vain oli hänen makunsa mukaan hyvä. Lahden patsaskulttuuriin hän vaikutti loistokkaasti, sillä suurelta osalta hänen ansiokseen on katsottava, että Pentti Papinahon uljas Hakkapeliitta-patsas siirrettiin sairaalan takaisesta pimityspaikastaan nykyiselle keskus- taestraadilleen.

Toinen Lahden keskustassa hyvin näkyvä kulttuuriteko oli ESA:n Hämeenkatu 5:n vanhan toimitalon sisätilojen täydellinen modernisointi entisenään kunnostetun kauniin ulkoseinäkuoren sisällä. Uusi toimitalo rakennettiin Ilmarisentielle, ja siellä on siten lisätty sekä maa-alaa että rakennuksia. Suurelta osalta hänen ansiotaan ovat yhtiön runsaat sosiaalityöt: vessoja mielin määrin, suihkuja, saunoja, uima-altaita, keittiö- ja ruokailutiloja, asuintiloja, työterveystiloja, lomamökkikyliä ja retkeilymajoja.

Se yhtiö, jonka Ossi vuonna 1957 sai johdettavakseen, oli vaatimaton verrattuna siihen omaisuuksiensa puolesta, toiminnoiltaan, liikevaihdoltaan, taseiltaan ja arvovaltaltaan moninkertaistuneeseen konserniin, joka hänen kuolemansa jälkeen 1992 siirtyi hänen Antti-poikansa johdettavaksi.

Ossi Kivekäs oli monitahoinen persoonallisuus, yleishumanisti, boheemi ja isänmaanystävä. Minun elämäni parhaisiin asioihin kuuluu se, että voin katsoa olleeni hänen ystävänsä.

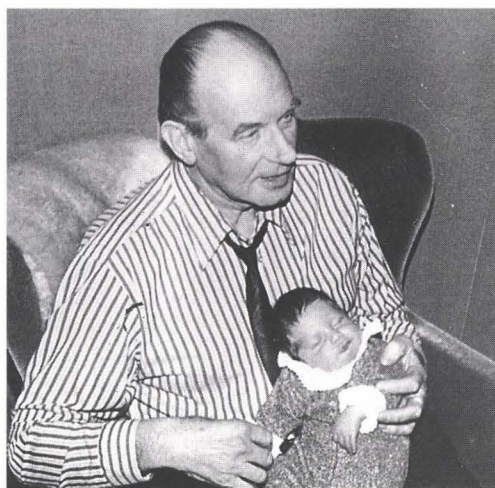
Uskonnollisuutta ei Ossissa ollut. Kris-

tinuskon hyviä saavutuksia hän ei kieltänyt, mutta se, että Jeesus ilmoitti olevansa Jumalan poika, oli hänen mielestään ihmiskunnan suurin ja onnistunein huijaus. Kuole-

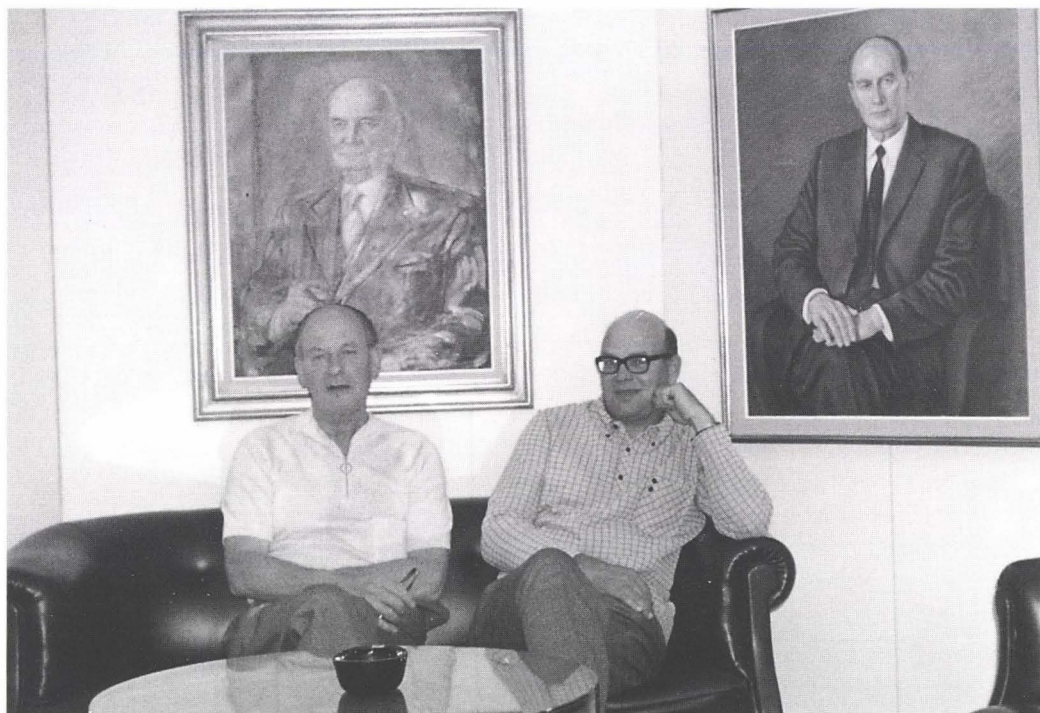
man jälkeisestä elämästä hänellä oli selkeä käsitys: Kuolema tarkoittaa elämän päättymistä, eikä sen jälkeen ole enää mitään.

Kauppaneuvos K.O. Kivekäs

Kustantajasuku jatkuu. – Ossi ja pojanpoika.

Pitkäaikaiset työtoverit Ossi Kivekäs ja Lasse Harju. Takana Esan Kirjapaino Oy:n hallituksen ent. puheenjohtajan yli-ins. Sulo J. Teittisen ja OK:n muotokuvat.

Pentti Papinahon Hakkapeliitta-patsas siirrettiin torin laitaan Ossi Kivekkään aloitteesta. Aluksi se oli Sairaalanmäellä, mikä oli kovin syrjäinen paikka. Taustalla Ristinkirkko.

ÅFA – Kahden firman johtaja, myyntitykki ja huvimestari

Toimitusjohtaja, kauppaneuvos
Olavi Tammilehto, s. 1919

Olen syntynyt Turusta. Kun sodan päätyttyä olin saanut opiskelut loppuun, menin ensin Siemens Oy:n palvelukseen. Olin käynnistämässä automaattikeskuksia, joita rakennettiin ympäri maata. Eräessä vaiheessa Puhelinlaitosten Liiton toimitusjohtaja Leo Paavali Toivonen, joka oli tuttu mies, pyysi minut liiton palvelukseen. Siellä tutustuin Mallasjuoma Oy:n ja Lahden Keskinäisen Puhelinyhdistyksen toimitusjohtajaan Gunnar Åhfelt-Arjamoon.

Puhelinlaitosten Liitto sai alkunsa vuonna 1921 ja hän tuli sen perustajajäseneksi. Puhelintoimi oli niihin aikoihin vielä lapsengengissä. Se oli, varsinkin maaseudulla, paljolti maanviljelijöiden käsissä, ja erimielisyyksiä oli runsaasti. Ei oikein tiedetty, kuka mitäkin sektoria hoitaa. Riitaisuudet jatkuivat 50-luvulle saakka. Kuvaavaa niille on se, että yhteen aikaan Lahdessakin oli kaksi erillistä puhelinlaitosta.

Tämän sekavuuden selvittämiseksi Åfa lähti eräiden muiden, kuten helsinkiläisten, jyväskyläläisten ja tamperelaisten kanssa

perustamaan yhteistä liittoa. Hän pysyi liiton jäsenenä vuoteen 1951 eli eläkkeelle siirtymiseensä saakka ja toimi varapuheenjohtajana vuodesta 1930 lähtien. Lopuksi hänet valittiin liiton kunniajäseneksi, missä asemassa hän oli kuolemaansa saakka eli vuoteen 1964.

Hän oli syntynyt 1889 ja tullut Lahteen 1907 – siis pian Lahden muututtua kaupungiksi – aluksi sähköliike AEG:n konttorinhoitajaksi. Se lopetettiin jo parin vuoden kuluttua, minkä jälkeen hän perusti oman yrityksen, mutta sekään ei menestynyt. Tässä vaiheessa tämän nuoren miehen mahdollisuudet kuitenkin huomattiin ja hänet palkattiin konttorinhoitajaksi Mallasjuomalle. Tästä hän vähitellen kohosi isännöitsijäksi ja toimitusjohtajaksi.

Puhelinlaitokseen hän tuli vapausodan jälkeen 1918. Varsinaista koulutusta hän ei ollut alalle saanut lukuun ottamatta tuota sähköpuolen vaihetta. Hän oli myös ruotsinkielinen, minkä huomasi puheesta, mutta suomen kieli vahvistui vuosi vuodelta, joten hän pärjäsi silläkin oikein mukavasti.

Ihmeitä viululla

Åfa oli erittäin värikäs henkilö.

Ensimmäisen kosketuksen hänen avuihinsa sain, kun olimme neuvottelupäivillä Hämeenlinnassa. Hänen instrumenttinsa oli viulu, mitä hän soitti kaupunginorkestrissakin. Siellä hän esiintyi suurelle kuulijajoukolle mm. sillä tavalla, että hän irroitti jousesta yhden jouhen, hartsasi sen hyvin. Sitten hän soitti tällä yhdellä joughella, jota kuulijat eivät ensinkään nähneet, jonkun kansanlaulun sävelmän.

Hämmästyks oli todella suuri. Samoin ihastus.

Toisen bravuurinumeronsa hän suoritti niin, että pisti jousen polviensa väliin ja hankasi viulua siihen. Sävelet tulivat näinkin taitavasti ja puhtaasti. Suosionosoitukset olivat tietenkin valtavat.

Ravintolassa istuessaan hän oli myös ratriemukas seuran huvittaja. Innostuessaan hän saattoi nostaa täyden konjakkilasini kiiltävän kaljunsä päänle ja ryhtyä tasapainoilemaan sen kanssa tanssien. Sekin taito oli vaatinut sitkeää harjoittelua.

Minulla on sellainen mielikuva, että hän käytti melkein aina knallia. Se ei ollut ihan tavallista enää siihen aikaan Lahdessa. Ja kun hän tuli Mallasjuomalta puhelinlaitokselle, niin hän ajoi matkan pika-ajurilla eli vosikalla. Sillä aikaa kun hän vii pyi asiakirjoja allekirjoittamassa ja muuten seuraamassa tilannetta, vosikka odotti kadulla. Siitä huomattiin, että Åfa oli talossa. Tällä tavalla hän sai vaihtelua ja raitista ilmaa.

Åfa oli meidän oloissamme poikkeuksellisen vilkas. Hän erosi meistä jäyhistä suomalaisista.

Joviaali aristokraatti

Itse tulin Lahteen vuonna 1953. Koska olin liitossa tullut tuntemaan Åhfelt-Arjamon, hän ilmeisesti vaikutti yhdistyksen hallituksessa niin, että tulin valituksi. Olin teknisenä johtajana vuoteen 1957, jolloin hän jäi eläkkeelle ja minä siirryin toimitusjohtajaksi. Hän oli silloin tullut olleeksi 39 vuotta laitoksen johdossa.

Vaikka hän oli meikäläisen tullessa taloon jo varsin ikääntynyt, niin hän seurasi tarkasti aikaansa. Hän oli tehnyt opintomatkoja eri puolille Eurooppaa ja tuonut ajatuksia tänne. Vielä senkin jälkeen, kun tekniset asiat oli siirretty muille, hän suhtautui positiivisesti aloitteisiin. Ne oli kuitenkin huolellisesti perusteltava.

Yritysjohtajana häntä ei voinut pitää erityisen tiukkana, vaan pikemminkin joviaalina aristokraattina, vanhan kansan henkilönä. Ainakin puhelinlaitoksessa, mutta varmaan myös Mallasjuomassakin, hän sai henkilökunnan täydellisen hyväksynnän. Kun sotien aikana ja niiden jälkeen elettiin työmarkkina-asioissa vaikeita aikoja, hän ajoi hallituksessa palkat oikealle tasolle. Se ei aina ollut helppoa.

Hän oli myös kova myyntimies. Ollesamme joskus yhdessä matkoilla saatoin havaita, miten hän lahjoitti ravintoloiden tarjoilijoille mm. silloin hyvin suosittuja nailonsukkia, jotta nämä muistivat tarjota asiakkaille lahtelaisia juomia. Helsingin ravintoloissa tiedettiin ilman muuta ja pyytämättä tuoda pöytänsä oikeaa olutta silloin kun Åfan huomattiin olevan paikalla. Hänet tunnettiin ja hän oli osannut hoitaa suhteet oikein.

Oli hänellä sentään vaikeuksiakin henkilösuhteissa. Lahden Osuuskaupan toimitusjohtajan, kauppaneuvos Kalle Halmeen kanssa hänellä oli kireät välit. Se havaittiin

yhdistyksen hallituksessakin, missä herrojen napit tahtoivat usein mennä vastakkain. Kiistat eivät kuitenkaan koskeneet puhelinasioita vaan enemmänkin Mallasjuomaa. Halme ei suosinut sen tuotteita.

Meillä oli Åfan kanssa erittäin hyvät suhteet. Annoin suuren arvon hänen valmiudelleen niissä mittavissa uudistuksissa, joihin taloon tultuani ryhdyttiin. Kun materiaali oli tiukassa, monet seikat olivat jääneet rempalleen. Niin linjat kuin laitteetkin kaisivat nopeita parannuksia.

Niinpä me laajensimme rakennuksia, perustimme uusia keskuksia, ostimme maaseudun laitoksia. Investoinnit olivat liikevaihtoon verrattuna rohkeita, mutta hän ymmärsi, että riskejäkin on otettava, jotta pysyttäisiin kehityksessä mukana.

Henkilökuntaa oli Åfan viimeisinä vuosina noin 150 ja minun vuorollani lähtiessä eläkkeelle suunnilleen 500. Niin se talo aikojen kuluessa paisui, mutta automaation mukana on henkilöstön määrä viime vuosina ollut jo vähenemään päin.

Liikemies, muusikko, ilonpitäjä. Hän asetti konjakkilasins päälakensa päälle ja tanssi.

Työntekijät hyvästelevät pidetyn esimiehen lähtiessä 1957 eläkkeelle.

Olavi Tammilehto edeltäjänsä Gunnar Åhfelt-Arjamon muotokuvan ääressä Päijät-Hämeen Puhelinyhdistyksen toimitusjohtajan työhuoneessa.

Viipurilainen Pekko-herra oli ankara ja itsepäinen

Osastopäällikkö
Reino Rajala, s. 1920

Peter Starckjohann oli syntynyt vuonna 1885 ja kuoli 88-vuotiaana 1973. Hän oli toiminut aikoinaan Alankomaitten konsulina ja piti tätä konsulin titteliä niin suuressa arvossa, ettei huolinut mitään muuta.

Kun 1964 siirryin Lahdesta Helsingin konttoriin aluksi kotimaan myyntipäälliköksi ja myöhemmin ulkomaanosaston osastopäälliköksi, esimieheni oli jo 79-vuotias. Hän oli tällöin paitsi Helsingin konttorin päällikkö myös koko yhtiön hallituksen puheenjohtaja. Hänen vaikutusvaltansa oli siis erittäin suuri ja hän käytti sitä tehokkaasti hyväkseen. Meidän yhteiselomme päättyi 1969, jolloin palasin toimitusjohtaja Jalo Kumelan toivomuksesta takaisin ulkomaanosaston päälliköksi Lahteen. Vuonna 1974 jäin eläkkeelle.

Ensimmäinen kosketukseni häneen tapahtui kuitenkin jo aikaisemmin. Olin 1947 tullut Oy Starckjohann Ab:n palvelukseen Lahteen. Viipurin ajoilta periytyneet hiili- ja koksikaupat olivat siihen ai-

kaan kovia myyntivaltteja ja minä jouduin hoitamaan niitä. Kun kerran soitin yhdysmiehelleni Helsingin konttoriin, ei tämä ollut tavattavissa, vaan keskukselta vastattiin, että vain konsuli on paikalla. Pyysin yhdistämään hänelle, jolloin konsuli oli vastannut ensin, ettei hän ryhdy kaikenlaisten Rajaloiden kanssa puhumaan. Mutta kun hän kuuli, että kysymys on suuresta kaupasta, hän innostui heti ja otti mielellään tilauksen vastaan.

Puolisen vuotta myöhemmin tapasin hänet ensimmäisen kerran.

Näin hänet Lahden konttorissa ja yritin esittäytyä. Silloin hän sanoi:

– Mutta mehän tunnemme jo ennestään.

Hän muisti sen hiilikaupan.

Ei koskaan eläkkeelle

Hän puhui mieluummin ruotsia, ja sitä kieltä mekin keskenämme käytimme. Sak-

san kieli oli tullut hänelle ilmeisesti syntymälahjana, sillä suku oli saksalainen. Kotikielenä hänellä kuitenkin oli jostakin syystä englanti. Hänen vaimonsa oli suomalainen mutta toiminut aikaisemmin englanin kielen opettajana.

Konsuli Starckjöhannin luonteessa oli hallitsevana piirteenä hellittämättömyys, tietynlainen itsepäisyys. Hän ei esim. suostunut tunnustamaan vanhentumistaan. Hän käytti sellaista sanontatapaa, että sitten kun minä huomaan olevani liian vanha, jään eläkkeelle. Sitä ei tapahtunut koskaan, vaan hän oli mukana viimeiseen saakka. Se osoittaa myös, miten uskollinen hän perintöfirmalleen oli.

Paitsi hallituksen puheenjohtaja hän oli jo silloin suureksi paisuneen yhtiön pääosakas. Sekin antoi painoa hänen mielipiteilleen. Lahden konttorin toimintaan hän ei kuitenkaan päässyt vaikuttamaan samassa määrin kuin pääkaupungin lohkon, koska täällä oli voimakastahtoinen aluejohtaja Allan Ljungberg, joka oli ansioitunut suuresti yhtiön evakuoinnissa menetetystä Karjalasta ja samalla noussut osakkaaksikin. Hänen jälkeensä kauppaneuvos Jalo Kumela taas oli henkilö, jota ei sopinut kovin paljon määrällä.

Sen sijaan veljiensä poikia hän piti ankarassa komennossa. Kun puhelinkeskustelussa kuului, että kyllä Pekko-setä ja aivan niin Pekko-setä, niin sivullinenkin tiesi heti kenen kanssa oltiin juttusilla.

Hän halusi usein heti aamulla tietää, mikä oli ollut edellisen päivän kassa. Ja elleivät asianomaiset johtajat olleet heti kahdeksan jälkeen puhelimen ääressä vastamassa, olivat seuraukset huonot.

Liikemies hän oli henkeen ja vereen. Hänellä oli valtava määrä suhteita ja runsaasti ulkomaanedustuksia. Puhelinkeskustelut Englantiin kuuluivat jokapäiväiseen rutiiniin, sillä hän piti erikoistehtäväänä tuontia sieltä.

Satunnaiset torkahdukset

Ulkonaisesta erikoisuudestaan hän piti hyvää huolta. Tavallisia silmälasejakaan ei konsuli hyväksynyt, vaan hänellä piti olla nenänjuureen nipistettävät pintsit. Ne olivat seuranneet häntä Viipurin ajoilta saakka.

Monesti hänen ollessaan innostunut tai kiihtynyt silmälasit olivat pudonneet ja menneet rikki. Niitä oli korjattu useita kertoja. Optikkoliikkeet oli tutkittu laajalti, kun oli etsitty uusia sankoja, mutta sopivia ei löytynyt. Lopulta hän satoi vanhat lasinsa varmuuden vuoksi kengännauhalla kiinni niin, että ne jäivät roikkumaan irrotessaan. Nauhan toinen pää oli kiinnitetty hakaneulalla niskaan.

Vanhoilla päivillään hän malttoi mennä joskus päivällä kotiin. Väsynytkin hän oli. Joskus saattoi käydä niin, että kun hän oli kutsunut minut huoneeseensa ja ryhdyttiin tutkimaan papereita, hän kesken kaiken nukahti. Minä nousin hiljaa ja palasin omaan huoneeseeni.

Jälkeenpäin hän ei koskaan kysynyt miksi olin poistunut. Kai häntä torkahtaminen kiusasi. Tällaista tapahtui varsinkin silloin, kun hän oli nauttinut tavallista ”kosteamman” aamiaisen. Sekään ei ollut kovin harvinaista.

Kerran kun olin onnistunut tekemään tavallista suuremman ja tuottavamman kaupan, hän ilmoitti, että nyt menemme illalla yhdessä istumaan. Kehotus kuului:

– Tilatkaa minun pöytäni Palace-hotellista!

Henkilökunta tiesi heti mikä on konsuli Starckjöhannin pöytä. Siinä me sitten kahdestaan söimme ja joimme ruhtinaallisesti. Kun iltamyöhällä olimme lähtemässä kotiin, konsuli kysyi, millä kyydillä minä aion mennä.

Vastasin että raitiovaunulla menen. Hän

huomautti vaimon kieltäneen raitiovaunulla ajon, mutta minun kanssani hän kuitenkin rohkenee sen tehdä. Kun minä maksoin alennuskortillani molempien matkan, hän hämmästyí ja ilahtui suuresti, kun olin kustantanut kyydin hänenkin puolestaan.

Hän asui keskikaupungilla lähellä Kansallismuseota. Koti oli tilava ja suurliikemiehen arvoinen mukainen.

Etäällä muista

Konttorin posti tuli siihen aikaan postilokeroon. Sunnuntaisin hän nouti sen ja lajitteli kirjeet sanomalehden päällä. Lauantaiden tultua vapaiksi hän suoritti tämän työn kahtena päivänä viikossa.

Maanantaiaamuna hän sitten jakoi saapuneen postin. Jos jossakin kirjeessä sattui olemaan vaikka meikäläisen nimi ja firman osoite, niin hän hypisteli sitä hermostuneesti.

Yksityispostin tuloa konttoriin hän ei suvainnut. Hän saattoi soittaa vielä huoneeseenkin ja kysyä, oliko kirje todella ihan yksityisluontoinen. Muuten se olisi esitettävä hänelle.

Meitä oli Helsingin konttorissa n. 15–20 henkeä. Vaikka hän oli joissakin asioissa pikkutarkka, niin toisinaan hän saattoi olla varsin avokätinen. Kun järjestimme pikkujoulujuhlia, niin Kumela moitti meitä myöhemmin siitä, että pieni konttori oli käyttänyt rahaa enemmän kuin Lahden paljon suurempi konttori. Hänen omasta rahankäytöstään en päässyt selville, mutta kerrottiin, että vaimoan kohtaan hän oli vaatava ja ankara.

Konttorissakin hän silloin tällöin itketti naisia. Yleensä häntä pelättiin kaikkialla minne ilmestyi. Kovin toivottu vieras hän ei Lahdessakaan ollut, koska hänet tunnettiin esimiehenä, joka ei piitannut siitä mitä sanoi. Hän piti itseään korkealla ja etäällä muista.

Meille ei koskaan tullut pahaa riitaa. Hän tiesi ja olin sanonutkin, että olen pohjalainen, joka myös uskaltaa antaa sanan sanasta. On myös todettava, että loppuvaiheessa hänen asenteensa kanssaeläjiä kohtaan jossakin määrin pehmeni.

Kerran kahden ollessamme hän kysyi minulta, kutsutaanko häntä konttorissa ukoksi. Vastasin totuuden nimessä myöntevästi. Tähän hän tuumaili että ihme. Hän on esittänyt saman kysymyksen monelle muulle, mutta kaikki ovat kieltäneet. Ja UKKO hymyili tyytyväisenä.

Usein sisäpuhelimessa kuultu käsky oli:
– Tulkaa heti minulle!

Uudet tulokkaat riensivät silloin säikähtyneinä hänen luokseen, mutta kokeneemmat olivat jo tottuneet siihen, ettei käskyä tarvinnut ihan kirjaimellisesti ottaa. Se oli vain sellainen yleinen kutsuntatapa.

Tästä vanhasta viipurilaisesta Pekko-herrasta kierteli monenlaisia juttuja. Muistan erään hänen kielellisistä ilmaisuistaan.

Eräs konttorin työstä oli menossa naimisiin. Konsuli tenttasi tarkasti, oliko mies varmasti kunnollinen ja hyvä. Kun tyttö vakuutti olevansa kaikin puolin tyytyväinen valittuunsa, päätti esimies keskustelun toteamukseen:

– Niin, niin. Ei pidä ostaa kissaa säkissä!

Konsuli Peter Starckjohann

Pekko-herra esikuntineen yhtymän auto-osaston uuden toimitalon vihkiäisissä Lahdessa 1965.

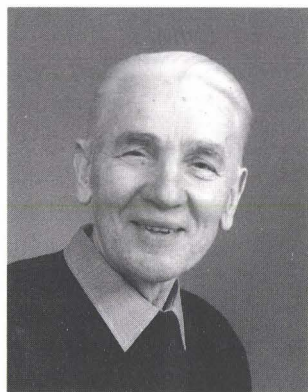

SVR:n komentajamerkin luovutus. Seurassa veljien pojat, serkukset Gert ja Bernt Starckjohann.

Lindroosin viisi veljestä työnantajina ja ihmisinä

Ylimetsänhoitaja
Lasse Kilpinen, s. 1911

Tulin Fennia Faneri Osakeyhtiön palvelukseen vuonna 1948 ja olin vuoteen 1964, eli 16 vuotta. Aluksi olin piirimetsänhoitajana ja sittemmin metsäpäällikkönä. Yritys oli puhdas sukuyhtiö. Ehdin tavata myös yhtiön perustajan, vuorineuvos J. Th. Lindroosin, joka oli jo silloin väistynyt syrjään ja antanut kaiken vallan pojilleen.

Tapasin hänet metsäosastolla Lahdessa. Hän oli pienikokoinen, hyvin virkeä, nopealiikkeinen ja vilkas vielä silloinkin. Muutama sanakin tuli vaihdettua ”pappa Jannen” kanssa, niin kuin hänen poikansa isäänsä kutsuivat.

Jouduin myös muutamia vuosia myöhemmin hänen siunaustilaisuuteensa Helsingin Vanhassa kirkossa. Olin lähinnä autokuljettajana. Kun yhteys Helsinkiin ei ollut niin nopeaa ja vaivatonta kuin nykyisin, tuli virkailijoiden olla apuna tällaisissa tilanteissa.

Muistan että kirkko oli tupaten täynnä väkeä ja että tilaisuus oli todella vaikuttava.

Viisi veljestä

Minun aikamani Fennia Faneri Osakeyhtiötä johti viisi veljestä. Heillä oli myös kaksi sisarta, mutta nämä eivät tietääkseni osallistuneet yhtiön toimintaan. Vakansseja he vaihtelivat niin, että kukin vuorollaan oli toimitusjohtajana.

He olivat ruotsinkielinen perhe, joka oli muuttanut tänne Bromarvista. Lahteen tultuaan he saattoivat asua kukin vuorollaan kuukauden tai pari piirimies Rantasen luona Korpilahdella opettelemassa täydellistä suomen kieltä. Jo tämä osoittaa, että heidän suhtautumisensa Lahteen sekä sen ympäristöön ja kieleen oli täysin joviaali. Ruotsalaisuuttaan he eivät koskaan korostaneet eivätkä tuoneet julki rannikkolaisuuttaan. Sen sijaan he samaistuivat näihin ihmisiin, mikä ei ole niin itsestään selvää suomenkielisillekään menestyneille suvuille. Eräät näistä ovat irroittautuneet varsinaisesta kansasta paljon enemmän kuin nämä Lindroosit.

Neljä näistä veljeksistä oli tummasilmäisiä, tummatukkaisia, mutta metsänhoitaja Jarl Lindroos oli vaaleatukkainen ja sinisilmäinen, ja ehkä myös luonteeltaan muista poikkeava. Muista neljästä kolme oli insinöörejä ja neljäs agronomi. Myös tämä toimi aikanaan toimitusjohtajana vaikka ilmeisesti olikin yhtiön kanssa vähemmän tekemisissä kuin muut veljekset.

Veljeksistä nuorin, Helge Lindroos, on vielä elossa ja asuu osan vuodesta täällä Lahdessa.

Perheen erittäin tarkka taloudenpito heijastui myös yhtiön tapoihin. Kun katsoo vanhaa valokuvaa, missä nämä veljekset ovat rivissä pienimmästä suurimpaan, voi selvästi havaita, miten vaateparsi oli siirtynyt suuremmalta pienemmälle. Isoimmalla oli paras takki, mutta siitä kunto heikkeni kerta kerralta.

On syytä muistaa, että perhe oli jo silloin sangen varakas. Paitsi säästäväisyyttä puukeutumisenkin osoitti myös, ettei perhe halunnut lastensakaan erottautuvan siitä joukosta, jonka parissa nämä tulevat elämänsä elämään.

Räiskähteleviä, mutta ymmärtäväisiä

Vanhin veljeksistä, sittemmin vuorineuvos Torsten Lindroos, oli isänsä tyylinen, varsin pienikokoinen, nopealiikkeinen ja vilkas. Autonkuljettaja Martti Rytkönen, joka oli kotoisin Karttulasta ja savolainen, osasi elävästi jäljitellä herraansa ja esimiestään Tottia, kuten häntä nimitettiin. Kun hän pisti hädet selän taakse ja heilutteli niitä, oli hän ilmiselvää toisinto insinööristä. Ollessaan nopea ja välitön Totti oli myös siinä määrin räiskähtelevä, että joskus sai pitää varansa, ettei joutunut väärään aikaan tulilinjalle.

Toinen, yli-insinööri Arne Rafael, oli paljolti muiden tummien veljiensä kaltainen.

Hän oli nopea puheissaan ja ratkaisuisaan, sekä samalla työteliäs ja tunnollinen.

Eräs yksittäinen tapaus kuvaa häntä:

Kerran hänen hoitaessaan rakennus- ja kuljetusosastoja tuli laivuri Kaarlo Nieminen hänen puheilleen. Oli syksy ja hän oli pyrkimässä laivan päälliköksi. Kun hän oli ojentanut paperinsa everstille – tätä veljeä sanottiin everstiksi erotukseksi muista insinööriverlijistä, koska hän oli sotilasarvoltaan insinöörieverstiluutnantti – huomautti tämä, että hyvä on, tulkaa sitten keväällä kun aletaan mönsträtä laivaa vesille.

Nieminen vastasi tähän, että koska häneltä on juuri kuollut vaimo ja kolme lasta on elätettävänä, pitäisi työtä saada heti. Jos hän saa nyt jostakin pysyvän paikan, niin ei hän millään voi luvata tulla keväällä.

Tämän kuultuaan eversti mulkaksi Kaarloon ja tokaisi:

– Selvä on. Tulkaa huomisaamuna kello seitsemän.

Tämä osoitti, että hän oli hetkessä oivaltanut tilanteen: Miehen oli saatava työtä välittömästi. Toisaalta, kun yhtiössä oli siihen aikaan noin 800 työntekijää, ei yhden pestaaminen paljon vaikuttanut. Vaikka eversti oli hyväntahtoinen, oli hänelläkin hetkiä jolloin alainen piiloutui mieluusti nurkan taakse, ettei joutunut silmätyksin herransa kanssa.

Agronomi John Lindroos asui kotitanhuvillaan Bromarvissa ja vain silloin tällöin kävi Lahdessa. Hänen kautensa jälkeen tuli toimitusjohtajaksi jo pitkään teknillisenä johtajana palvellut Helge Lindroos.

Vähällä suuttua

Minä oli lähinnä metsänhoitaja Jarl Lindroosin alaisena, ja sen takia tunsikin hänet parhaiten. Jouduin kulkemaan hänen kans-

saan paljon autolla. Välillä oli mukana autonkuljettaja, välillä ajoin minä. Työmaat olivat laajalla alueella, ja vanerikoivut, joita me tarvitsimme, piti etsiä itse. Kun lisäksi Vammalan vaneritehdas oli tullut yhtiön omistukseen, oli työaluetta Pohjantahden rannalta idässä Kiihtelysvaaraan ja pohjoisessa Pihtiputaalle saakka.

Hänellä oli tapana nukkua yöunet autossa. Sen takia lähdimme matkaan erittäin varhain aamulla ja saatoimme olla piirityönjohtajan pihassa tikkaa heittämässä jo kuudelta. Kun ovi vihdoin aukesi ja pomo ilmestyi alushoususillaan pihaan, me olimmekin jo siellä.

Päivien tuli olla pitkiä ja kotiin tultiin vasta iltamyöhäisellä. Matkalla hänestä enempää kuin eversti-veljestäkään ei ollut mitään juttuseuraa, sillä hän nukkui koko ajan ja korkeintaan kuorsasi.

Myös matkoilla oli talous tarkka ja vakaa markka. Koskaan näillä herroilla ei ollut käypää rahaa mukanaan. Kun kerran Jyväshovista lähtiessämme hoidin maksupuolen, Jalle ulos päästyämme kysyi hiljaa:

– Paljonkos annoit portsarille?

Minä mutisin jotakin epämääräistä päätökseni moitteilta tuhlaavaisuudesta, sillä hotelleihin ei niinä aikoina kovin helposti päässyt, ellei vähän voidellut edeskäypiä.

Mieleeni jäi myös seuraava tapaus:

Menimme Vääkseen, missä yksikätinen vapaussodan invalidi Toivo Lehtonen oli piirimiehenä. Siellä ollessamme Jalle otti pannusta pari muikkua, söi ne ja heittäytyi petille pitkälleen huohtaen:

– Kiireimmät työt ensin.

Tarjosin tätä tapahtumaa henkilökuntalehteen, mutta hän kielsi sen julkaisemisen. Hän pelkäsi muiden veljien luulevan, että hän matkoilla vain syö ja makailee.

Hänen temperamenttiaan kuvaa eräs

vahinko, joka sattui minulle. Olin ostanut Pohjois-Karjalasta suuren leimikon, ja siinä oli lahoja puita enemmän kuin luulimme. Kun useamman kerran valittelin tätä tapahtumaa, Jalle kerran kivahti:

– Jos et sinä Lasse lopeta jankuttamasta tuota yhtä ja samaa asiaa, niin minä kyllä suutun!

Kun minä en enää palannut siihen, hänkään ei suuttunut. Elimme hyvässä yhteisymmärryksessä ja sovussa.

Palkkioita, pikkujouluja...

Meille annettiin vuosittain kolmannentoista kuukauden palkka. Se oli jouluraha, tietenkin lainmukaisine pidätyksineen. Pidetttiin myös pikkujoulujuhlia. Yksi tehdasaleista puhdistettiin viilukasoista tähän tarkoitukseen ja salin perään rakennettiin näyttämö. Oli oma näytelmäkerho, työväki oli *”viimeisen päälle”* pukeutunutta ja lapsilla oli oma juhlasa seuraavana päivänä.

Kun oltiin vapaalla, oli omistajien lähestymistapa suurenmoisen miellyttävä. Esimieskin oli vain tavallinen ihminen. Sen sain kokea varsinkin silloin, kun omassa perheessäni sattui kuolemantapaus. Vaimoni lähtiessä viisi- ja seitsenvuotiaat lapset jäivät ilman äitiä yksinomaan minun hoitooni. Se ystävällisyys, jota veljesten puolelta silloin koin, on jäänyt muistooni ikuisiksi ajoiksi.

Lindroosin suvun merkitys Lahden kaupungille on ollut erittäin suuri. Tällä toteamuksella en halua vähätellä minkään muun lahtelaisen teollisuusperheen tai yhtiön osuutta kaupungin kehittämisessä. Kuitenkin on tunnustettava, että heistä vieraisista olosuhteista lähteneinä tuli esimerkillisiä paikkakunnan yrittäjiä ja samalla tämän yhteiskunnan vilpittömiä rakentajia.

Lasse Kilpinen metsänhoitaja Jarl Lindroosin (oik.) seurassa työmatkalla.

J.Th. Lindroos

Koivua Fennia Faneri Osakeyhtiön rannassa.

Maalaispojan tie Okeroisista vaatetusalan merkkimieheksi

Toimitusjohtaja, ekonomi Erkki Tuominen, s. 1922

Isäni Hjalmar Tuomisen vanhemmat olivat Sakarias Kummila ja Henrika Hermannintytär. Isoisän lapsuudenkoti oli Orimattilan Pennalassa Kummilan talossa. Hänen sisarusparvestaan ovat lähtöisin tunnetut lahtelaiset kauppiassuvut Alestatot, Luhtaset, Vuorelmat, Kummilat Hämeenlinnassa ja Vähätalojen laaja suku.

Henrika oli Hölmän talon tytär Hollolan Okeroisista.

Sakariaksesta tuli Hölmän talon isäntä, kun Henrika oli perinyt talon. Vuosisadan vaihteeseen mennessä lapsia oli syntynyt seitsemän, joista isäni oli järjestyksessä neljäs. Hän syntyi 24.10.1892 ja oli pojista vanhin.

Uuden vuosisadan alussa iski Hölmän isäntään Amerikan-kuume. Vuonna 1902 hän matkustikin sinne kahdeksatta lastaan odottavan emännän jäädessä kotiin. Tavoitena oli talon osto uudelta mantereelta.

Parin vuoden kuluttua hän palasi takaisin mutta lähti uudelleen 1908. Tässä vaiheessa joutui isoäiti lapsikatraineen niin suuriin vaikeuksiin, että hänen oli vuokrattava Hölmän talo ja siirryttävä toiseen tilan omistamaan rakennukseen.

Lasten vartuttua palattiin takaisin pääta-

loon. Isälle vanhimpana poikana lankesi isännän vastuu siinä määrin kuin taidot ja voimat riittivät. Näin myös elämä Hölmässä parani vähitellen.

Maanviljelijästä liikemieheksi

Vapausotaan ei isäni ottanut aktiivisesti osaa. Hän kävi juuri näinä aikoina Lahden Seudun Maamieskoulua, joka toimi Okeroisten Ylä-Sippalassa ja sen naapuritalossa. Hän oli silloin jo 25-vuotias.

Äitini Ingrid Irene syntyi 28.8.1901. Hänen vanhempansa viljelivät Aaronin perintötilaa Jokelaa Orimattilan Miekkiössä.

Vuosisadan alkuvuosina se kuitenkin myytiin ja perhe siirtyi Asemantaan alueelle, kunnes äidinisä osti ensin Nikkilän tilan sekä myöhemmin he ottivat haltuunsa äidinäidin kotitalon Peltolan Orimattilan Rautamäen kylässä.

Vanhempani vihittiin 20.12.1920.

Kun äitini ei halunnut ryhtyä miniäksi Okeroisiin, lähti nuoripari talonvällittäjän luokse Lahteen tiedustelemaan sopivaa maapaikkaa itselleen. Matkalla he kuiten-

kin tapasivat äidin serkun Lauri Metsälän, jolla oli valmisvaateliike Hämeenkadun ja Mariankadun kulmassa, nykyisen postin vaiheilla. Hän alkoi puhua kauppiaan ammatin hyvistä puolista verrattuna maanviljelijän työhön ja tiesi sopivan kohteenkin: eräs lyhyttavaraliike oli Rautatienkatu 10:ssä tehnyt konkurssin ja pesä oli myytävänä. Hän innosti paria lupaamalla tulla itsekin mukaan yritykseen.

Tällä lupauksella oli ratkaiseva vaikutus. Liike ostettiin. Se käsitti yhden ”puotihuoneen”, alaltaan noin 30 neliötä. Kaupungin asukasluku oli silloin 6.412 henkeä, mutta aivan tuntumassa rajan takana Hollolan puolella asui suunnilleen sama määrä.

Seuraavan vuoden alussa he avasivat liikkeen.

Myyntiartikkeleina olivat mm. puserot, housut, alusvaatteet, leninkikankaat, napit ja langat. Myyntipaikka oli hyvä, koska rautatieasema oli lähellä ja asiakkaita tuli laajalti maaseudultakin. Jo kevätkorvalla he lunastivat liikkeen kokonaan itselleen.

Kohta kauppiasuransa alussa isäni varasi myyntipaikan myös Lahden torilta. Tähän toimintaan hän tarvitsi jo muutamia apulaisiakin. Lahden lisäksi käytiin myös muilla suurimmilla markkinoilla, kuten Haminassa; Taavetissa, Mikkelissä, Savonlinnassa, Sysmässä, Hartolassa ja Jyväskylässä. Tavarat pakattiin suuriin puulaatikoihin ja kuljettiin junalla tai autolla. Lähialueille mentiin hevospelleilläkin ja perillä yövyttiin tavallisesti tutussa kortteeripaikassa.

Kaupasta teollisuuteen

Vuonna 1926 isä aloitti oman tuotannon.

Hän vuokrasi Asemantakaa Vihdinhaara 5:ssä sijaitsevasta talosta tarvittavat tilat, ja työt alkoivat heti vapun jälkeen. Jo saman

vuoden syksyllä hän kuitenkin siirsi ompelimon liikkeen yläpuolelle, meidän entiseen asuntoomme. Samalla hän osti ompelukoneita ja sähköleikkuukoneen, mikä leikkasi yhdellä kertaa useamman kankaan päällekkäin. Ensimmäisen ompelukoneensa hän oli jo sitä ennen ostanut liikkeen ensimmäisiin työntekijöihin kuuluneelta Aarne Hyötyläiseltä, joka oli tuonut koneen mukanaan.

20-luvun lopulla isä osti ensimmäisen autonsa. Se oli T-mallinen Ford. Myöhemmin tämän kangaskattoisen ajoneuvon jälkeen tulivat Chevrolet, Dodge, Buick ja Oldsmobile, joka vieläkin on museoautona jäljellä.

Kaupankäynti jatkui suotuisissa merkeissä. Joitakin tavaroita tuli jo ulkomailtakin ja isä aikoi myydä myös tukussa muille jälleenmyyjille. Antoipa hän tavaroita komissiotiliinkin.

Vuosikymmenen lopulla tuli sitten jo ajankohtaiseksi oman talon rakentaminen. Tontti ostettiin osoitteesta Kauppakatu 3 (nykyisin Karjalankatu). Talosta tuli kaksikerroksinen, ala-kerta tiilestä ja yläkerta hirrestä. Sen loppukatselmus on päivätty 21.9.1929.

Talon toinen kerros oli jaettu ompelimon ja perheen asunnon kesken. Katutasossa oli neljä pientä liikettä takahuoneineen ja kellarikerroksessa leikkaamo, saunatilat, pannuhuone ja kellarit.

Kun myytävän tavaran määrät suureniivat, alettiin isääni tituleerata tukkukauppiaksi. Uuteen taloon hankittiin myös uusia koneita. Siihen aikaan harvinaisia napinreikäkoneita ei saanut ostaa, vaan sellainen vuokrattiin kuudeksi vuodeksi. Ostosopimus tehtiin vasta 1938.

Ensimmäisenä toimintavuonna – viitenä kuukautena – valmistui pukuja 302 kpl, pomppia/palttoita 984 kpl, housuja 2252 paria.

Vuonna 1932 siirrettiin liiketilat Rautatienkadulta torin varrelle osoitteeseen Aleksanterinkatu 9. Suuremmat tilat ja parempi paikka lisäsivät kauppaa merkittävästi.

Tuotanto Vuorikadulle

30-luvun puoliväliin mennessä olivat myös valmistustilat käyneet liian ahtaiksi. Uusi paikka löytyi Vuorikadun ja Rauhankadun kulmasta ja se ostettiin marraskuussa 1935. Rakennuksesta tuli kolmikerroksinen ja lisäksi rakennettiin kaksikerroksinen siipirakennus. Tehdassali tuli toiseen kerrokseen ja ensimmäiseen leikkaamo sekä myynti- ja varastotilat. Muutto uusiin tiloihin tapahtui loppukesällä 1937.

Konekanta pyrittiin pitämään kehityksen tasalla. Ulkomaan yhteydet pelasivat ja esim. nappeja hankittiin aina Japanista saakka. Samalla työväkeäkin tarvittiin lisää.

Mutta pian maailmantilanne kiristyi. Syyskuussa 1939 tehtiin puolustusministeriön ja Hj. Tuomisen Pukutehtaan välinen sotatotaloussopimus. Siinä oli ehto, jonka mukaan saapashousujen ja asetakkien tuotanto pitää aloittaa heti kun määräys tulee. Eräiden tietojen mukaan tämä tehdas valmistisi sarka- sekä diagonaaliasetackeja sota- vuosien aikana eniten koko maassa.

Sodan puhjettua vaikeutuivat yhteydet ulkomaille suuresti. Tavaravaihto supistui ja lopulta katkesi melkein tyystin. Tuli säännöstely ja tavarat menivät kortille. Myös tekstiili- ja vaateteollisuuden raaka-aineiden käyttöä valvottiin tarkasti. Hinnatkin olivat tarkoin määräyty.

Lisäksi otettiin käyttöön uusi vero, liikevaihtovero.

Sotien välillä muutettiin tehdas osakeyhtiöksi. Nimeksi tuli Hj. Tuomisen Pukutehdas Osakeyhtiö, ja sen 200 osaketta ja

kaantuivat isälle, äidille ja lapsille. Kaupparekisteriin yhtiö oli ilmoitettu 21.11.1941. Myöhemmin myös vähittäismyymälästä tehtiin erillinen yhtiö nimellä Tuominen O/Y. Sen yhtiöjärjestys on vahvistettu 11.10.1943.

Rauhan palattua alettiin tehdastiloja laajentaa. Vuonna 1948 korotettiin Vuorikadun rakennus viisikerroksiseksi ja siipirakennustakin lisättiin kahdella kerroksella. Seuraavana vuonna tehtiin pihan alle lämpökeskus ja varastotiloja polttoaineille. Työntekijämäärä oli tässä vaiheessa jo yli 150.

Elämä oli kuitenkin henkisesti raskasta. Ääriivasemmistolaiset voimat olivat näkyvästi esillä ja ajoivat itsevarmasti kumouksellisia aatteitaan. Tämä oli puheenaiheena myös tehtaan henkilökunnan keskuudessa. Kertoipa eräs tehtaan vanhimmista työntekijöistä isälle, että he tulevat kyllä puhumaan hänen puolestaan sitten kun kumous tulee.

Syyskuussa 1952 oli paikallisessa lehdessä uutinen, jonka mukaan *”tasavallan presidentti on suonut teollisuusneuvoksen arvonimen tehtailija Hjalmar Tuomiselle Lahdesta”*. Se oli tunnustus mittavasta työstä maamme valmisvaateteollisuuden alalla.

50-luvun alussa perheellemme siirtyi kiinteistö, jonka nimeksi tuli Asunto Oy Lahden Aleksanterinkatu 9, mihin vähittäismyymälä laajeni. Jo tässä vaiheessa koko vähittäismyynti oli äitini valvonnassa. Se oli hyvänä tukena valmistuspuolelle, jonka tulo oli kausiluontoista.

Vuonna 1953 tehtaan nimi muutettiin lyhempään muotoon Tuomisen Puku Oy:ksi. Pari vuotta myöhemmin laajennettiin taas tehdastiloja niin, että ne kasvoivat kaksinkertaiseksi. Lattiapinta-alaa oli nyt 5 500 m².

Päätepiirteenä Tuomi-talo

Rauhankadun varrella numerossa 9 oli ja on edelleenkin vanha vuonna 1910 valmistunut Jugend-tyylinen talo. Se oli kiinteistöyhtiö, jonka osakkeet olivat Fr. Viljasen ja hänen lastensa omistuksessa. Vuonna 1954 isäni osti kaikki osakkeet itselleen. Paitsi tätä rakennusta pihapiirissä oli joukko työtila- ja varastokäyttöön tarkoitettuja rakennuksia. Vuoden 1958 alussa tähän sekä Aleksanterinkatu 9:ään rajoittuvaan alueeseen liitettiin myös kiinteistö Hämeenkatu 10:stä. Pyrkimyksenä oli myöhemmin aikaansaada ensimmäinen city-käytävä Lahteen.

Näin päästiin Tuomi-talon rakentamiseen.

Suunnitelman alkuvaiheista kerroin talon harjannostajaisissa mm. näin:

”Jo paljon ennen Hämeenkatu 10 kaupan syntymistä oli isälläni ajatuksissaan city-käytävä, jollaista kaupungissamme ei vielä ollut ja jolle tässä korttelissa avautui näihin aikoihin melkein ainoa mahdollisuus. Ja niinpä tämän tontin tultua haltuumme aloimme suunnitella hiljalleen rakentamista mainittu city-ajatus mielessämme. Vuoden 1960 lopulla teimme sitten päätöksen rakentamiseen ryhtymisestä niin pian kuin vain asianhaarat sen sallisivat. Ensinnä oli tarkoituksemme rakentaa tämä city-käytävä kahdessa eri vaiheessa, joista Aleksanterinkadun puoli olisi vuorossa ensimmäisenä. Niinpä heti 1961 alussa käännyimme luottotiedusteluihin rahalaitosten puoleen, sillä perustana koko hankkeelle pidimme sitä, että rahoituksen on oltava kunnossa ennen tällaiseen yritykseen ryhtymistä. Asiat näyttivät tältä kohden olevan myönteisessä. Niinpä pyysimme kahdelta arkkitehdiltä yleissuunnitelman näille kahdelle sekä vielä viereiselle n.s. Viljasen tontille (Rauhankatu 9). Myös kaupungin viranomaiset edellyttivät tällaista kokonaissuunnitelmaa.”

Valitut arkkitehdit olivat Unto Ojonen ja Eino Tuompo. Jälkimmäinen oli Helsingistä ja oli vastikään torin varrelle valmistuneen Pohjolan liiketalon piirtäjä. Ojosen toimiston työ peri kuitenkin voiton ja tältä pohjalta lähdettiin jatkamaan. Viranomaiset hyväksyivät piirustukset ja ministeriö vahvisti asemakaavan vuoden 1961 viimeisenä päivänä.

Joulun alla tehtiin päätös, että Hämeenkatu 10 rakennetaan samanaikaisesti. Vuoden 1961 lopulla todettiin, että kaikkia suunnitelmia ei saada kuntoon niin nopeasti, että päästäisiin talven aikana rakentamaan. Kahden kerroksen syvyyteen meneminen kävi sortumavaaran takia talvella helpommin maan ollessa vielä jäässä. Tämän takia päätettiin kaivaa monttu eri urakana ja sen jälkeen järjestää tarjouskilpailu itse talojen rakentamisesta.

Pääurakasta sovittiin Rakennusliike Vilho Kivisen kanssa 2.5.1962. Sähkötyöt sovittiin Vikströmin Sähköliikkeen ja LVI-työt Vesijohto- ja Metallin kanssa.

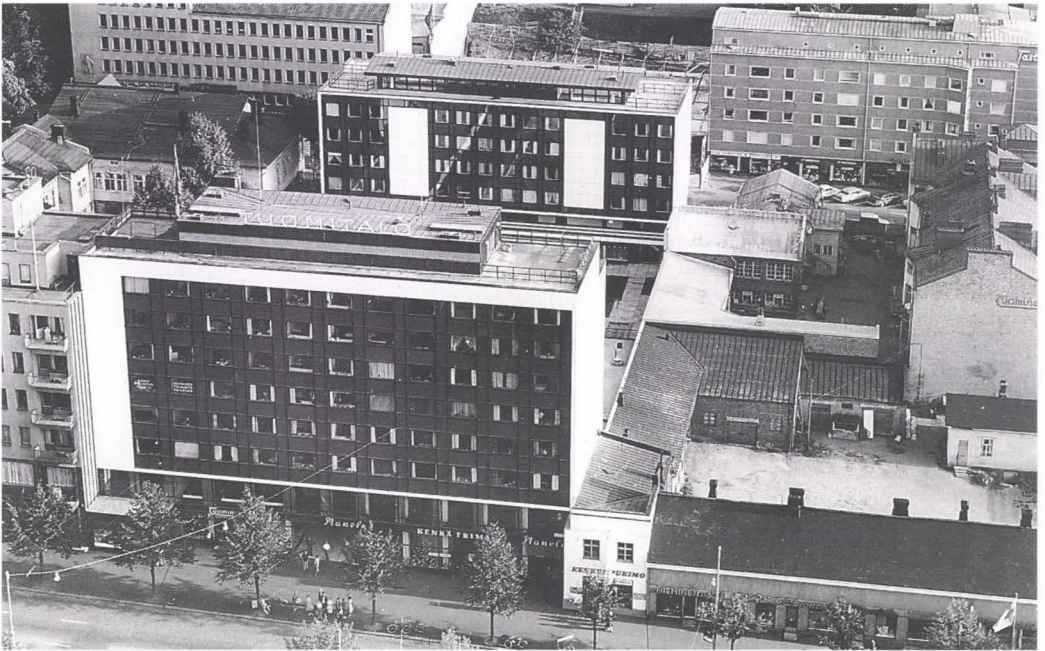
Elokuun puolivälissä oli Hämeenkadun puoli harjakorkeudessa ja kuukautta myöhemmin toinen talo. Koko rakennuskompleksi valmistui ennalta lasketussa ajassa, Hämeenkadun puoli helmikuun loppuun mennessä ja Aleksanterinkadun puoli vappuun mennessä.

Mutta samalla myös isäni elinpäivät olivat lopussa. Maaliskuun 15. päivänä 1963 hän kesken keskustelujemme sai aivoverenvuodon tehtaassa konttorissa, eikä mitään ollut tehtävissä. Siunaustilaisuus pidettiin Hollolan kirkossa 23.3. Hautapaikkaa kaunistaa Lauri Leppäsen teos Ylösousemus.

Maalaispoika, josta tuli tehtailija ja rakentaja.

Tuomitalo valmistui kaupungin ydinkeskustaan keväällä 1963.

Vanhemmat ja pojat teollisuusneuvos Hjalmar Tuomisen 70-vuotispäivillä. Takana äiti Inkerin lisäksi pojat Juhani, Pauli ja Erkki.

Bisnestä, seikkailuja ja mystiikkaa Evald Virtasen elämässä

Päätoimittaja, asessori
Tauno Juhana Lahtinen, s. 1922

Hän oli kerrassaan omintakeinen henkilö tämä Evald Virtanen, aikoinaan paikkakunnan suurimman paitatehtaan omistaja. Teimme yhteistyötä vuoden päivät vähän ennen hänen kuolemaansa, ja tuloksena oli viisiosainen muistelasarja videonauhalle. Kun siinä oli arkaluontoisia ja julkaistavaksi uskallettuja kohtia, jäivät videonauhat yksinomaan lähipiiriin katseltaviksi.

Evald Virtanen oli tuolloin jo 90-vuoden ikäinen, mutta kuitenkin yhä vireä ja hyvämuistinen. Hän harjoitti Ewald Oy:n tiloissa omaa bisnestään toiminimellä Nari Trading Ky, joka tuotti itämaisia kankaita suomalaisille tehtaille.

Vanha tehtailija vietti viimeisiä syntymäpäiviään linnamaisessa talossaan Salmissa, joka sijaitsee Nastolan Pyhäntaalla lähellä Heinolaan johtavaa maanteitä, 31.8.1990. Näiden 90-vuotisjuhlensa jälkeen hän pistäytyi vielä ystäviään tervehtimässä Kiinassa ja messumatkalla Saksassa. Siellä äkillinen sairauskohtaus yllätti hänet. Tajuton vanhus tuotiin ambulanssilentokoneella kotimaahan, ja elämänliekki saammui Nastolan terveystieteiden keskuksessa vuoden viimeise-

nä päivänä 1990.

Arvid Evald Virtanen syntyi oman kertomansa mukaan savusaunan lattialla Lahdessa. Hänen äitinsä Vilhelmiina (Helmi), josta tuli huomattava liikemäinen, oli nuoruudessaan palvellut kenraalin perheessä Pietarissa ja oppinut venäjää. Tästä kielitaidosta hänellä oli paljon hyötyä, kun kauppaa käytiin ennen Suomen itsenäistymistä emämaan kanssa. Kotimaahan palattuaan oli Helmi mennyt naimisiin koneenkäyttäjän Virtasen kanssa, ja perheeseen syntyi neljä poikaa. Näistä kaksi sai surmansa vapaussodan aikana ja toiset kaksi jäivät äitinsä apulaisiksi, kunnes perustivat omat paitatehtaansa.

Ankea lapsuus

Evaldin ensimmäiset muistikuvat vuosisadan alusta eivät olleet kotipiiristä vaan Orimattilan Niinikoskelta äidin sukulaisten omistamasta Tuppusten torpasta. Hänet oli annettu sinne hoitoon, koska aloitteleva liikemäinen ei jostakin syystä halunnut pitää poikaa kotonaan.

Elämä torpassa oli erittäin köyhää. Lap-

siakin oli useita. Tämä pienenä hylätyksi tuleminen jätti Evaldin sieluun niin syvän vammam, ettei se koskaan parantunut. Vielä korkeassa iässäänkin hän muisti katkeruudella varhaisimman lapsuutensa kokemuksia, ja hänen suhteensa äitiin pysyivät koko elämän ajan ongelmallisina.

Vieroitusaika kesti kuitenkin vain muutamia vuosia. Kun Evald täytti 7 vuotta, hän palasi kotiin Lahteen ja meni Vuorikadun kansakouluun. Oppikouluun hän ei päässyt.

Kun poika oli varttunut äitinsä ankarassa ja usein kovakouraisessa komennossa 13 vuoden ikään, hänet lähetettiin rengiksi Kurrin kartanoon liittiin. Vakituksena työnä oli mm. aamuisin maidon kuljettaminen hevosella läheiselle Sitikkalan pysäkillä. Pian hän kuitenkin karkasi työpaikastaan ja suuntasi kulkunsa äitinsä sukulaisten Mariebergien luo Lapinjärven Pukarolle.

Täällä hän sai vihdoinkin lempeämmän kodin ja kohtelun. Lapsettomat sukulaiset panivat hänet kirkonkylässä toimivaan ruot-sinkieliseen maatalousoppilaitokseen, ja tästä oli mm. se hyöty, että hän oppi toisen kotimaisen kielen.

Koulu päättyi vapaussotaan ja poika palasi Lahteen. Rauhan tultua hän muisti kantaneensa ruokaa sotavankileirille Fellmanin pellolle. Äiti Helmi tunsu myötätuntoa punaisia vankeja kohtaan. Varsinainen punakaartilainen hän ei kuitenkaan ollut.

Nuoruusvaiheeseen kuuluvat vielä seuraavienkin vuosien tapahtumat. Vuonna 1920 järjesti äiti 20-vuotiaalle pojalleen avioliiton ja osti nuorelleparille talon kotikylästään Niinikoskelta. Perhe-elämää kesti kuitenkin vain neljä vuotta, ja niiden aikana syntyi kaksi poikaa. Molemmat kaatuivat sodissa. Evald oli töissä Pakaan sahalla, lähinnä puutavaran ajossa.

Sitten tapahtui ratkaisu. Eräänä päivänä hän ajoi hevosensa keskellä päivää kotiin ja ilmoitti lähtevänsä kaupunkiin. Niin hän

nousi Loviisan kaperateiseen junaan ja saapui Lahteen. Perheensä luo hän ei palannut enää koskaan. Seuraavan kerran hän tapasi silloisen vaimonsa vasta kuusi vuosikymmentä myöhemmin. Evald muisteli kohtaamista niin, että hänen edessään oli täysin vieras vanha nainen.

Tällaisia olivat Evald Virtasen varhaisimmat vaiheet.

Muukalaislegioonassa

Palattuaan 1924 Lahteen hän ryhtyi äitinsä yrityksen Lahden Paita- ja Esiliinätehtaan palvelukseen. Työnjako oli sellainen, että Evald hoiti kaupallista puolta ja veli Harry huolehti tekniikasta. Tehtaalle oli jo vuonna 1911 ostettu oma talo osoitteesta Hämeenkatu 2. Kun toiminta laajeni, rakennettiin 1927 mahtava kivitalo Möysänjärven tuntumaan. Tämä rakennus, joka on sittemmin kauan toiminut kaupungin palokunnan tukikohtana, oli paikkakunnan suurimpia – nelikerroksinen, 51 metriä pitkä ja 18 metriä leveä. Työntekijöitä siellä oli yli 300.

Sen aikaisessa Textil och Klädesindustri-lehdessä mainitaan, että laitoksen paita- ja esiliinaosastossa valmistettiin alusvaatteita miehille, naisille ja lapsille. Yksinomaan paitoja valmistui n. 120 tusinaa päivässä. Pukuosasto tuotti miesten pukuja, päällystakkeja, housuja, puseroita ja suojapukuja, lakkiosasto talvi- ja kesälakkeja, käsineosasto valmisti käsineitä miehille, naisille ja lapsille. Tuotannossa oli lisäksi mm. nahkatakkeja, solmioita ja olkaimia. Laatikkoosasto valmisti tehtaan tarvitsemat pähvi-laatikot ja oma osasto puiset laatikot, joiden tarvitsema puutavarakin sahattiin omalla sahalla. Tavaran kuljetuksen eri kerroksiin välitti sähköllä toimiva hissi.

Mutta ennen kuin mennään eteenpäin

nuoren liikemiehen vaiheissa, on syytä kertoa merkittävä erillinen tapahtuma. Se sattui pian sen jälkeen, kun Evald oli siirtynyt maalaiselämästä takaisin kaupunkiin.

Vuonna 1924 hän lähti ostosmatkalle Pariisiin. Tarkoituksena oli rihkamatavaroiden hankkiminen firman vähittäiskauppaan. Kun hän oli suurkaupunkiin tultuaan viettänyt iloisen illan jossakin ravintolassa, hän ei aamulla herännytkään hotellihuoneessaan vaan aivan oudossa paikassa – kasarmin kivilattialla. Eteen työnnettiin paperi, jonka alla oli hänen nimikirjoituksensa. Se oli viiden vuoden sitoumus Ranskan muukalaislegioonaan. Uusia legioonalaisia haalittiin yleisesti tällä menetelmällä.

Mitkään selitykset eivät enää auttaneet. Evald puettiin legioonalaisen pukuun ja koulutus alkoi. Entisestä Pakaan sahan hevosmiehestä tuli nyt ratsumies – chevalier.

Ranskassa tapahtuneen lyhyen koulutusajan jälkeen hänet siirrettiin Afrikan puolelle Tunisiaan, jossa legioona piti järjestystä yllä ja oli emämaan suojana kapinoivia arabiheimoja vastaan. Hän joutui osastoon, joka oli sijoitettu Soussen kaupunkiin. Se on nykyisin tunnettu turistikeskus Välimeren rannalla.

Väkisin sotilaaksi pakotettu liikemies ei tietenkään pitänyt elämänmuutoksesta. Hän alkoi heti suunnitella pakoa ja yrittikin kerran, mutta se epäonnistui. Rangaistukseksi hän joutui virumaan viikkokausia alastomana maakuopassa, minne niukka päivittäinen ruoka-annos työnnettiin pienestä luukusta. Seuraavalla kerralla uhkasi kuolemantuomio ampumalla.

Kuukaudet kuluivat. Kun hän oli onnistunut kirjoittamaan kotiin olosuhteista, joihin oli joutunut, heltyi ankaran äidin sydän ja hän alkoi suunnitella poikansa pelastamista.

Juoni keksittiinkin. Äiti pestasi kaksi merimiestä pelastusretkikunnaksi. Nämä tunsivat paikan ja matkustivat Sousseen. Oli

sovittu aika, jolloin Evald tulisi satamaan.

Tapahumien kulun kertoi Evald seuraavasti:

Hänet oli erääksi illaksi pantu vartiovuoroon kaupungin ilotyttöjen kaupunginosaan, missä saattui usein levottomuuksia. Esimieheksi ja vartiotoveriksi tuli venäläinen kersantti. Kun miehet olivat jonkin aikaa olleet vartiopaikalla, tarjosi Evald toverilleen ryydyn pullosta, jonka hän oli varannut mukaansa. Hän tiesi venäläisen olevan perso väkeville.

Illan mittaan naukkailtiin lisää. Vihdoin toveri oli siinä kunnossa, että nukahti. Nyt Evald asetti hänet selälleen makuulle ja pani kiväärin vatsan päälle. Tämän jälkeen hän juoksi rantaan, missä avustajat olivat sovitussa paikassa odottamassa. Siellä oli myös Italiaan lähtevä laiva, mihin matkaliiput oli ostettu ja muut paperit hankittu.

Laiva irtautui satamasta ja höyrysti merelle.

Jännitys ei kuitenkaan vielä ollut ohi vaan jatkui italialaisessa satamakaupungissa. Kun Evald meni pyytämään passia Suomen konsulilta, katsoi tämä tulijan rikolliiseksi ja aikoi lähettää saman tien takasin Sousseen. Miehet saivat kuitenkin yhteistuumin aikaan sen, että konsuli sähköitti ensin Lahteen poliilaitokselle varmistaakseen asian. Täältä poliisimestari livari Tuomisto oli vastannut heti, ettei kysymyksessä ole mikään rikollinen vaan vaikeuksiin joutunut lahtelainen liikemies, joka on syytä päästää välittömästi kotimaahan.

Näin tapahtuikin. Rihkamatavaroiden hankintamatka oli kestänyt vuoden päivät.

Tie tehtailijaksi

Kotiin palattuaan Evald jatkoi työtään tehtaassa. Suhde äitiin oli edelleen erikoislaatuinen. Heillä ei oikeastaan ollut muuta

tekemistä keskenään kuin että toimivat samassa yrityksessä ja kumpikin hoiti omaa työtään. Jonkinasteista luottamusta ja kiintymistä liikenainen kuitenkin lienee tuntenut poikaansa kohtaan, sillä tuskinpa hän muuten olisi pelastanut tätä muukalaisleegioonasta ja palauttanut tärkeään tehtävään.

Uuden tehdasrakennukset aiheuttamat kustannukset alkoivat kuitenkin ajan mittaan osoittautua liian raskaiksi yritykselle. Etenkin 30-luvun alun lama vaikeutti toimintaa. Niin kävikin, ettei Lahden Paita- ja Esillinatehdas jaksanut 1931 suoritua veloistaan, vaan ajautui konkurssiin. Helmi Virtanen menetti talonsa ja omaisuutensa. Evald muisteli saaneensa lopputilinä 1 731 markkaa ja 35 penniä, mitkä rahat silloinen kassanhoitaja Aino Virtanen heitti lattialle hänen jalkoihinsa.

Tästä kassanhoitajasta, joka nimestä huolimatta ei ollut sukua omistajalle, tuli myöhemmin myös tunnettu liikkeenharjoittaja.

Työttömäksi jääneellä Evaldilla oli nyt uusi tilanne edessä. Hän kääntyi turkulaisen liikemiesvaimonsa Jussi Nummelan puoleen neuvoja pyytäen. He ryhtyivät yhteispuuhiin. Nummela toimitti ns. lyhyttavaraa Evaldille, joka myi niitä edelleen torikauppiaille, lähinnä helppoheikeille.

Teollinen toimintakin alkoi jo parin vuoden kuluttua eli 1933. Silloin perustettiin Uusi Paita- ja Esillinatehdas. Pääosakkaana oli Evald ja muina osakkaina äiti Helmi sekä Evaldin sisarpuoli Hellä isän toisesta avioliitosta. Hänestäkin tuli myöhemmin paitatehtailija yhdessä aviomiehensä Martti Mikkosen kanssa. Isä-Virtanen oli jättänyt perheensä jo lasten pieninä ollessa.

Tämä laitos valmisti enimmäkseen nenäliinoja. Koululaisille oli tullut nenäliinapakko, joten kauppa kävi hyvin. Tällä tavalla taisteltiin keuhkotautia vastaan. Tehdas si-

jaitsi Viljasen talossa, eli nykyisen Tuomitalon vanhassa osassa. Vaurauskin alkoi vähin erin kasvaa.

Sitten tapahtui taas odottamatonta. Eräänä aamuna äiti ja sisarpuoli ilmoittivat, että Evald on erotettu liikkeestä. He olivat ottaneet sen omiin nimiinsä ja perustivat yhtiön Paitavalmiste Oy. Tämä erotetun osapuolen mieltä kalvanut kaappaus sattui 30-luvun puolivälissä.

Tästä tapahtumasta sai kuitenkin alkunsa Evaldin ikioma yritys T:mi Evald Virtanen. Se kehittyi paitatehtaaksi, joka kuului maan suurimpiin. Parhaimpina aikoina 70- ja 80-luvuilla tuotanto oli n. 8 000 paitaa päivässä. Tuotantoa oli paitsi Lahdessa myös Loviisassa ja Padasjoella.

Ensimmäisen oman tehdastalonsa Evald Virtanen rakennutti Harjukadun ja Rauhankadun kulmaukseen 1946. Kerroksia lisättiin sen mukaan kuin tarve vaati. Vihdoin 80-luvun puolivälissä, kun vanha tehdasrakennus oli käynyt liian ahtaaksi ja epäkäyttännölliseksi, se myytiin kaupungille ja uusi entistä suurempi tuotantolaitos rakennettiin Niemen alueelle.

Niin kuin kuusi vuosikymmentä aikaisemmin oli tapahtunut, niin kävi uudelleen 90-luvun alussa. Yritys ei nytkään kestänyt rakennusinvestointien painetta vaan koki konkurssin. Muina syinä olivat äkkiä tullut taloudellinen lama ja tekstiiliteollisuuden kannattamattomuus. Vanha Evald oli kuitenkin jo tätä ennen luopunut yrityksen osakkuudesta ja ennättänyt kuollakin. Tyhjiilleen jääneeseen rakennukseen muuttivat ympäristö- ja teknologiakeskus Neopoli sekä kaupungin elinkeinotoimisto.

Ensimmäisen avioliiton hajottua Evald meni naimisiin loviisalaissyntyisen Elsa Nymanin kanssa. Tämä oli taitava ja tarmokas liikenainen. Hän hoiti yritystä mm. pääomistajan pitkien ulkomaanmatkojen aikana. Hän kuoli ennen Evaldia.

Matkamies ja mystikko

Paitsi tehtailijana Evald Virtanen tuli tunnetuksi laajojen liikematkojen harrastajana. Yleensä ne suuntautuivat kaukaiseen itään. Ensimmäisen tällaisen matkansa hän teki jo 1936 Japaniin. Omien laskelmiensa mukaan hän teki kaikkiaan 70 matkaa Japaniin, 40 matkaa Kiinaan, 22 matkaa Thaimaahan ja 15 matkaa Intiaan.

Hän harrasti samalla utterasti erilaisten tavaroiden ja muistoesineiden keräämistä. Hänen kotinsa oli tulvillaan niitä. Oli itämaisia huonekaluja, oli tavallisia ja taidokkaasti veistettyjä norsun syöksyhampaita, buddhalainen kotialttari ja sadoittain muita esineitä. Yksi rakkaimmista oli Japanista lahjaksi saatu samurain miekka.

Myös hänen tapansa olivat itämaistuneet. Hän nukkuikin japanilaiseen tapaan lattialle levitetyllä patjalla. Niin rakennuksessa kuin sen ympäristössäkin oli itämaista tunnelmaa. Suuri kaariportti johti avaraan puistoon, missä vesipyörä ja kaarisilta symboloivat elämän arvoja. Hän oli vakaasti sitä mieltä, että ihminen ei kuole, vaan hän ainoastaan lakastuu samalla lailla kuin kasvitkin tekevät.

Puistossa oli käytävät nimetty muukalaislegioonan upseereiden mukaan ranskankielisillä nimillä ja eräät puut oli nimiläatoilla merkitty läheisten ihmisten, kuten

mm. tyttärien mukaan. Rakkain puu oli kuitenkin alueen suurin, valtavan iso kuusi, jota hän kutsui nimellä Metsän kuningas - King of Forest. Tämän puun kanssa hän keskusteli kunnioittavasti ja kyseli neuvoja eri asioissa. Viisas puu vastaili auliisti niin että hän kuuli, mutta eivät muut.

Juhannuksen aikoihin 1985 – kiinalaisen lehmän vuonna – kovan pakkastalven jälkeen hän rukoili tätä puiden kuningasta pelastamaan nuoret tammetsä seuraavin sanoin:

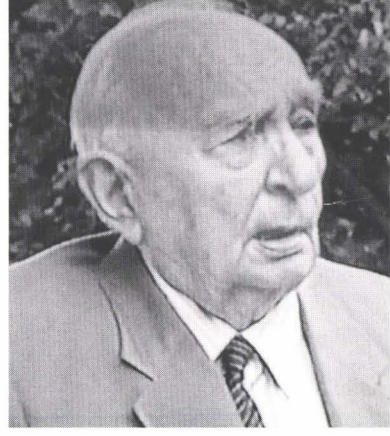
”Sinä metsän kuningas, joka hallitset tuntemattomia voimia, käytä näitä pelastamaan nämä rakkaat lapset, joita olen hoitanut yli 30 vuotta. Moni näistä 35 tammesta oli jo kuoleman rajamailla. Ymmärrät hyvin suruni, jos joku niistä lakastuu, sillä ne ovat Salmen kaunein nähtävyys ja kuuluvat tähän eksootiseen ympäristöön.”

Kuningas vastasi lohduttavasti:

”Olen huomionut jo aikoja sitten kaiken ja käyttänyt voimani niiden pelastamiseksi. Älä sure, Evald! Pää pystyyn. Me tiedämme, että joku sinusta on jäänyt sinne kaukoitään, jossa mystiikka ympäröi luontoa ja hellii meitä. Metsä kietoo sinut, Evald-san, lämpimään syleilyynsä ja poistaa kaikki huolet.”

Evald Virtanen oli ihmellinen persoona. Harvoin sellaisia tapaa.

Evald Virtanen muistojensa parissa vuonna 1990.

Rukousasennossa buddhalaisen temppelin äärellä kotitalan pihassa Nastolan Pyhäntäalla. – Televisiokuvia

Japanilaista samurain miekkaa esittelemässä kirjoittajalle. – Televisiokuva

IV

EILISESTÄ NYKYPÄIVÄÄN

Neuvosten arvokas sarja Asko-konsernin johdossa

Toimitusjohtaja, ekonomi Pertti Lares, s. 1930

Tulin Asko-konsernin palvelukseen 1.5.1965, silloisen Fennia Faneri Osakeyhtiön konttoripäälliköksi ja sittemmin hallintojohtajaksi. Näistä tehtävistä siirryin mm. Fennian fuusioituttua Askoon vuonna 1970 ja Arvi Tammivuoren kuolemaa seuranneissa järjestelyissä Upo Oy:n talousjohtajaksi 1973, uuteen konsernihallintoon suunnittelujohtajaksi 1977, konsernin talousjohtajaksi 1979–83 ja toimitusjohtajaksi 1983–91. Hallituksen jäsenenä toimin 1979 alkaen, sen varapuheenjohtajana 1984–85 ja 1990–93, viimeiset kaksi vuotta päätoimisena. Eläkkeelle jäin kesällä 1993 palveltuani Asko-konsernia eri tehtävissä runsaat 28 vuotta.

Askon perustajan ja silloisen pääomistajan tapasin ainoastaan pari kertaa. Vähäiseksi jääneen tuttavuutemme taustalla oli se, että vuorineuvos Asko-Avonius oli tullut ostaneeksi Fennia Faneri Osakeyhtiön vuonna 1963, ja myös sen hallinnon johtoon haluttiin metsäteollisuudessa kouliintunutta väkeä. Hänen terveytensä kuitenkin hiipui ja hän menehtyi saman vuoden syyskuussa.

Vanha vuorineuvos

Aukusti Asko-Avoniuksen suhtauduttiin suurella kunnioituksella, olihan hän koko merkittävän dynastiansa luoja ja ylläpitäjä. Hän oli monet nähnyt huumorintajuinen yrittäjä, joka loi hyvät suhteet väkeensä ja luotti askolaisiinsa. Asko-Avoniuksen omistukseen kuului myös Upo, Saarioinen, Vesavaate ja suuri joukko muitakin yrityksiä, jotka eivät toimineet konsernina vaan jokainen omana yhtiönään.

Asko-Avoniuksen luonnetta ja suhtautumistapaa kuvaa tapaus, jonka eräs pitkäaikainen askolainen on minulle kertonut. Joskus 1960-luvun alussa palvelukseen tullut kollegani sai kutsun omistajan kartanoon Laitialaan kiinteistönhuoltoon liittyvissä kysymyksissä.

Neuvos oli pyytänyt kollegani saapumaan aamulla kello 9.00. Hän kuitenkin outona paikkakunnalla ajoi harhaan ja myöhästyi viisi minuuttia. Isäntä oli odottamassa, katsoi kelloaan ja huomautti:

– Insinööri on myöhässä.

Asiasta ei puhuttu sen enempää. Mutta sen jälkeen, aina kun kollegani joutui asioimaan neuvoksen luona, hän piti huolen siitä, että oli paikalla minuutilleen sovittuna aikana. Kuitenkin joka kerta neuvos kohotti kulmakarvojaan ja totesi:

– Jaaha. Tällä kertaa insinööri onkin ajoissa.

Aukusti Asko-Avonius oli kunianarvoisa ja suuresti kunnioitettu omistaja, patruuna, joka ei tuntemani mukaan elämöinyt asemallaan: liekö ollut tarvettakaan. Jopa alaistensa purkauksiin hän suhtautui tyyneästi ja ymmärtäväisesti. Useimmiten aika osoitti, että erimielisyyksissäänkin hän oli ollut oikeassa. Neuvoksen muistoa kunnioitettiin Askossa syvästi, ei puhuttu pahaa jos ei hyvääkään.

Omaperäinen Fransu

Frans Meltovaara, vanhan neuvoksen oikea käsi, oli käynyt Helsingin teknillisen koulun ja toimi huonekalutehtaan teknisenä johtajana, Askon johtokunnan jäsenenä ja myöhemmin myös Fennian johtotroikasena. Fransu, kuten häntä kutsuttiin, oli ulkoisesti kovanaama, mutta pohjimmiltaan hän ei niin karski ollutkaan. Hän johti huonekaluteollisuutta rautaisella kädellä ja oli paljon aikaan saava johtaja. Fransu yleensä päätti, mitä ja miten Askossa tehtiin ja mitä ei tehty. Hän ei kaihtanut tuoda mielipiteitään julki edes vanhalle neuvokselle. Ulkonaisesti Fransu oli tyylikäs, hyvin pukeutunut herrasmies.

Fransu teki päätöksensä nopeasti ja piti niistä kiinni härkämäisesti. Joskus hän sanoi minullekin:

– Kuule, p-le, nyt tuli väärä päätös mutta sitä en peru!

Meltovaaraa moitittiin vanhoillisuudes-

ta, ja joskus syystäkin. 1970-luvun puolivälin jälkeen, kun tietokoneet alkoivat yleistyä, Askollekin oli tulossa tuotannon suunnitteluun atk-järjestelmä niimeltä BOMP. Kuultuaan tästä Fransu totesi ykskantaan, että sellaista pomppuja ei meillä tarvita. Ilmoitti samalla, että jos niitä nurkissa näkyisi, hän repisi ne omin käsin irti lattiasta ja paiskaisi ikkkunasta pihalle. Tietokoneita ei hankittu. Ei ihan heti.

Meltovaara ei sallinut muiden puuttamista omiinsa tai Askon asioihin. Tästäkin on kuvaava juttu. Iso-Paavolan nykyisen sillan alla oli Askon muuntajakoppi. Yhtenä päivänä se oli tulossa. Lähempänä oleva Upon tehdaspalokunta riensi sammuttamaan, mutta kun Fransu saapui paikalle hän mesosi hirmustuneena:

– Painukaa tiehenne. Tämä on meidän tulipalomme!

Frans Meltovaaraa pelättiinkin, vaikka aiheetta. Jämptiyttä hän vaati aiheellisesti ja saikin sitä. Fransun jyrisevät käskyt ja kommentit jäivät mieleen.

Fransun hautajaisissa, vasta aivan työ kauteni lopulla, hänen arkkunsa laskettiin hautaan Levon hautausmaalla. Kun arkku tavoitti haudan pohjan, kaukana jyrähti ukkonen. En malttanut olla toteamatta paikalla olleelle kollegalleni, että Fransu kuului tulleen perille.

UUDISTAJA TAMMIVUORI

Arvi Tammivuori, kuten tiedetään, oli Asko-Avoniuksen poika. Hän oli pannut vuonna 1938 pystyyn Upon, tehtaan jonka piti toimittaa Askon huonekaluteollisuuden tarvitsemat metallikomponentit. Yhtiön toiminta suuntautui kuitenkin nopeasti valimotuotteiden lisäksi kodinkoneisiin, kyl-

mäkalusteisiin ja viimeksi muovituotteisiin, lisäksi erinäisiin syrjähyypyn luonteisiin bisneksiin, joista yleensä irtauduttiin varsin nopeasti.

Tammivuoren merkitys Asko-konsernille oli vertaansa vailla. Kun toinen maailmansota oli päättynyt ja rauha tullut, hän lähti niin pian kuin mahdollista Yhdysvaltoihin katsomaan, mitä maailman oltua täällä pysähdyksissä toisella puolen Atlanttia tehtiin. Takaisin tultuaan hän kertoi, miten siellä tehdään muovista tavaroita ja että niillä on jääkaappi joka taloudessa. Ja että meillä aletaan valmistaa samanlaisia.

Ensimmäiset suuremmat kodinkoneet eli jääkaapit valmistettiin Upossa olympiavuonna 1952. Kodinkonevalikoima oli pikaisesti kattava sekä oman tuotannon että tuotevaihtotoiminnan ansiosta. Kotimaiset kodinkoneet olivat täällä! Kesti kuitenkin vuoteen 1965, ennen kuin muovituotteiden tuotanto pääsi vauhtiin.

Viime vuosina tämä vuosituotanto, korkeaa teknologiaa hyödyntävänä ja tarkoin rajatulla tuotealueella toimien, on kehittynyt Asko-konsernin kasvu- ja panostusalueeksi. Tällä liiketoiminta-alueella Asko kuuluu tänään maailman ehdottomaan kärkiryhmään.

Tammivuori oli todellinen uudistaja. Häneltä tuli ideoita. Hän vastasi tuon ajan Nokiana, tämän päivän kännyköiden kehittäjää. Tammivuori ei myöskään takertunut pikkuasioihin. 1960–70 -lukujen taitteessa valmistunut vuoden budjettiversio ei näyttänyt hyvältä. Tammivuoren lakooninen neuvo oli:

- Nostakaa myyntihintoja 20 % ja pankaa se budjetti tasapainoon.

Arvi Tammivuori kuoli konsernin kannalta valitettavan varhain, 2.10.1972. Hänen kuolemansa jälkeen alettiin panna Askojen hallintoa uuteen järjestykseen. Ensi

vaiheessa Askon toimitusjohtajaksi nimitettiin ekonomi Eero Lano konsernin taloushallinnosta ja Upon toimitusjohtajaksi YIT:stä DI Heino Leskelä syyskuussa 1973.

Katto-organisaatiokin oli jo tuolloin, Asko-Yhtymä Oy. Sen hallituksen ja pääyhtiöiden hallintoneuvostojen puheenjohtajana toimi sittemmin vuorineuvoksen arvon saanut varatuomari Kerppo K. Kankaanranta, ja vuorineuvos Onni Penttilä toimi yhtiöiden johtokuntien puheenjohtajana, pääjohtajana. Vuonna 1977 tapahtuneessa fuusiossa pääyhtiöt yhdistettiin, ja Asko-Upo Oy -vaiheen kautta päädyttiin nimeen Asko Oy.

Onni Penttilä ja hänen seuraajansa

Penttilä oli jo kauan ollut vanhan neuvoksen luottomies. Hän oli paitsi lakimies myös ekonomi, mutta puheissaan hän piti itseään pelkästään puuseppänä. Penttilä oli kohta sodan päättymisen jälkeen tullut Askolle lakimieheksi. Hän oli sotilasarvoltaan reservin majuri, toiminut asevelijärjestöissä ja joutunut kuulusteluihin asekatkentakajupakan yhteydessä. Penttilä oli kotoisin pohjoisesta, juuret Röytän sahalla. Oli meitä muitakin: Muovi-Kalle Govenius vaikuttanut Torniossa, itse tulin etelään Kemin Veitsiluodosta, ja nykyinen toimitusjohtaja Jarmo Rytilahti tuntee Kemijärven.

Onni Penttilä oli joviaali herrasmies, josta yleisesti ottaen kaikki pitivät. Hänellä oli hyvät yhteydet maamme johtoon, tasavallan päämiestä myöten. Mainittu henkilö oli tuttu näky Laitialassa vaikkapa sorsastuskauden aikana. Onni Penttilän ansiot Suomen ja Neuvostoliiton välisessä kaupassa olivat kiistattomat. Hänen aikaansaamansa liikesuhteet maiden välisessä huonekalujen kaupassa poikivat maamme teollisuudelle

satojen miljoonien markkojen liikevaihdon.

Asko Yhtymän Askon ja Upon johtopor- taasta Aukusti Asko-Avonius, Arvi Tammi- vuori, Onni Penttilä ja K.K. Kankaanranta olivat tai ovat vuorineuvoksia sekä Frans Meltovaara, Eero Lano ja muoviliiketoimin- tojen kehittäjä Karl-Jan Govenius teollis- uusneuvoksen arvon saaneita.

Kohti ongelmia

1973–74 maailmaa ravisteli ensimmäi- nen öljykriisi. Upolla tämä havaittiin no- peasti kohoavina raaka-aineiden hintoina, jotka ylittivät kannattavuuslaskennassa ra- jatut ääriarvotkin. Öljykriisinä tunnettu ta- pahtuma nosti nimenomaan muoviraaka- aineiden hintoja, ja koko konsernin kan- nattavuus laski rajusti. Upossa toteutettiin vuosikymmenen loppupuolella raju kus- tannusten saneeraus, mutta koko konsernia ajatellen toimenpiteet eivät tuottaneet kes- tävää muutosta asiointilaan.

Öljykriisi toistui, konsernin tulokunto jatkoi heikkenemistään. Konserni eli kah- den vanhan ja yhden uuden liiketoiminta- ryhmän varassa: vanhoja Askon huonekalut ja Upon metalliteollisuuden toiminnot, uutena muoviteollisuus, joka kärsi raaka- ainehintojen arvaamattomista vaihteluista. 1970-luvulla langettiin maamme teollisuus- den yleiseen syntiin: uskottiin vanhojen bisnesten jatkuvuuteen.

Näinä aikoina rahoittajapankki, Suomen Yhdyspankki, sai tai joutui ottamaan entistä vankemman otteen Asko-konsernista. Tun- nemme pankkikriisin eri vaiheet. Tunemme vaiheen, jossa ulkomaisen pääoman saanti helpottui. Muistamme katkerasti, miten hal- vat ulkomaiset luotot kallistuivat uskomatto- mien devalvaatioprosenttien verran.

Askon riippana oli 1970-luvulla otettu ulkomainen luotto, joka erääntyi vuonna

1980. Ellei rahoittajilla olisi ollut valmiutta korvaaviin järjestelyihin tuolloin, Askoa ei tänään olisi.

1970-luvun lopulla otettiin maassamme käyttöön vaihtovelkakirjalainat, järjestely jossa lainanantaja halutessaan sai anta- mansa luoton takaisin lainanottajan osake- keina. Näin tapahtui: 30 miljoonan markan lainan konvertointi Askon osakkeiksi johti osake-enemmistön eli 51 %:n joutumiseen Yhdyspankin haltuun vuonna 1984.

Siitä eteenpäin osakkeet olivat vuosi- kymmenen lopulle liikepankkilain mukai- sessa *”tilapäisessä omistuksessa”* Yhdys- pankin salkussa. Vaikuttaa siltä, että Askon johdossa ja omistajakunnassa ei kaikin osin oltu selvillä mahdollisista seurauksista. To- siasiaksi jäi, että Askon perheyhtiövaihe päättyi jo paljon aiemmin, itse asiassa 1970-luvun lopulla.

Askon ongelmista ja rahoitusvaikeuksis- ta on kuluneina vuosikymmeninä kirjoitet- tu paljon. Asiattomiakin. Vuodesta 1973 alkaen Asko-konsernissa ei juurikaan ollut puutetta käyttöpääomasta. Toiminnan kulut maksettiin ajallaan. Puutetta oli sen sijaan innovaatioista, uudisteista, joihin rahaa oli- si voitu ja olisi pitänytkin käyttää. Pitänee todeta, että teollisuutemme eräässä mur- rosvaiheessa konsernin liiketoimintojen ke- hittäminen jäi aivan liian vähälle. Uskottiin vanhojen bisnesten jatkuvuuteen, ei nähty maailman muuttumista. Toisaalta perheyri- tysten mahdollisuudet merkittäviin pää- omanostuksiin olivat hyvin rajalliset.

Suuren Saneerauksen ainekset olivat koossa!

Suuri saneeraus

Rahoittajapankin ja vielä epävirallisen pääomistajan Yhdyspankin ote Askosta tiukkeni 1980-luvulle tultaessa. Ensimmäi-

nen näkyvä muutos oli DI Asko Palomäen pestaaminen toimitusjohtajaksi naapurista Starckjohannilta.

Hänen muutamaan vuoteen jäänyt kautensa oli Askossa aikamoisen rytinän aikaa. Taloa alettiin järjestää uuteen uskoon. Henkilöstö ei kuitenkaan ymmärtänyt 30 tulosvastuusta yksikköä käsittävää mallia, ”pyykinaru organisaatiota”, jossa esimerkiksi huonekalutuotanto myytiin kilpaileville myyntikanaville ja omat myymälät ostivat tuotteensa mistä lystäsivät.

Johtajia otettiin ja erotettiin pikavauhdilla, ja lehdistö leimasi Palomäen mieheksi, joka pudotti konsernin päälukua viidellä sadalla jokaisena toimintavuotenaan. Henkilöstö ei myöskään pitänyt ”varatoimitusjohtajista”, ulkopuolisista konsulteista, joiden jäljiltä jäi todella mahtava kasa maksettuja palkkiolaskuja. Ilmeisesti taustavoimat eivät olleet tyytyväisiä saneerauksen alkuvaiheeseen, etenkin kun talouden kohentuminen antoi odottaa itseään.

Saneerauksesta kasvuun

Jälleen oli tulossa muutoksia konsernin johtoon, ja ilmeisesti nyt odotettiin hieman maltillisempaa toimintaa. Vanhoista liiketoiminnoista oli järkevää jättää henkiin elinkelpoiset osat, eikä vanhaa Askon kulttuuriakaan voinut noin vain heittää romukoppaan. Tässä vaiheessa toiminta muuttui ”kasvolliseksi”, ja Yhdyspankki sekä muut taustatahot valitsivat niin hallintoneuvoston kuin hallitukseenkin mieleisensä miehityksen 1.2.1983.

Askon hallituksen puheenjohtajaksi nimitettiin pankinjohtaja Niilo Pellonmaa Yhdyspankin johtokunnasta, minut toimitusjohtajaksi ja kolmanneksi hallituksen jäseneksi Jarmo Ryttilähti. Hallitusta täydennettiin muutama vuosi myöhemmin vara-

toimitusjohtaja varatuomari Jouko K. Leskellä, kun myös Nesteestä oli tullut merkittävä osakkeenomistaja.

Tämän jälkeen ei suuren saneerauksen suuntaviivoista ollut enää epäilystäkään, Askon kuivillevetämisestä Yhdyspankki otti suuren vastuun. Omasta roolistani totean, että taisin olla ”viimeinen mies komentosillalla”, harvoja käyttökelpoisia vanhoja askolaisia tehtäviin, jossa ryvetykseltä ei voisi välttyä.

Ulkopuolinen tarkastelija, talouslehtiä myöten, kiinnittää huomiota selkeisiin muutoksiin esimerkiksi yhtiön henkilömäärissä. Asko on kautta aikojen saanut julkisuudessa virheellisiä tulkintoja tässä suhteessa. ”Viidensadan poispotkitun vuosivauhti” tahi ”Suuri ulosmarssi” ansaitisivat asettamisen siihen yhteyteen, jossa muutokset ovat tapahtuneet, yrityksen osien saneeraukseen eli elinkelvottomien tuotteiden tai osastojen lakkauttamiseen, tai kokonaisten yhtiöiden tai yhtiörypäleiden myyntiin, mutta myös ostamiseen.

1980-luvulla tapahtui molempia, paljon. Osa Asko-konsernin kasvusta pohjautui omistajatahojen ohjaamiin järjestelyihin, kuten Finlaysonin ja Suomen Trikoon liittäminen konserniin 1985. Samaa latua kulki Karhu-Titanin hankinta vuosikymmenen lopulla. Ostolistalla olivat lisäksi mm. Vilkon-saha, Pietarsaaren valimo, Heinolan muovitehdas, ruotsalaisia kodinkone- ja valimoalan yrityksiä, parkettitehdas Nokialta eli nykyisen Upofloor-ryhmän ensimmäinen yksikkö ja monta muuta. Erityisesti Uponor-ryhmää on vuosikymmenen aikana kasvatettu moninkertaisesti mittoihinsa.

Näihin vuosiin mahtuu myös luopumisia, myyntejä. Näistä voitaisiin mainita Kylmälaite, sahat, kodinkoneen yksiköitä ja viimeisimpänä kuluvan vuoden puolella valimo.

Vanhan perheyhtiövaiheen työvoima-

huippu osui vuonna 1974 päättyneeseen tilikauteen. Tuolloin Askon huonekalu, vanerit ja tavaratalot sekä Upon metalliteollisuus ja muoviteollisuus työllistivät 7 623 henkilöä. Tuon ajan markoilla mitattu yhteinen liikevaihto oli 481 miljoonaa. Vuonna 1980 henkilövahvuus oli pudonnut jo alle 4 000:n, vaikka rintamasta oli poistunut vain vaneriteollisuus ja tavaratalot. Vuoden 1990 lopulla saavutettiin uusi huippu: 13 468 henkilöä. Tämän taustalla olivat monet edellä mainitut yritysostot.

Viime mainittuna vuonna konsernin liikevaihto oli kivunnut jo yli 6 miljardin, ja sen jälkeen lähes joka vuosi kasvu on jatkunut.

Muuttuva elinympäristömme

Edellä kritisoin julkista sanaa, joka esittää arvioitaan ja arvostelujaan usein heikoin perustein, puutteellisen tiedon varassa. Voisi miettiä sitäkin, mitä työmoraaalin muutokset vaikuttivat työvoimavahvuuteen. Esimerkki: 1970-luvulla, jolle ajoittui hyvin runsaasti työmarkkinahäiriöitä, jatkuva poissaolo työpaikoilta oli tavanomaista, tuon edellä sanotun työvoimahuipun aikaan noin 15 %. Tämä merkitsi, että mainitusta 7 623 askolaisesta ja upolaisesta noin 1 140 oli joka päivä poissa työpaikaltaan. Poissaolojen radikaali väheneminen on tietenkin näkynyt myös työvoimalukujen pienemisenä.

Paljon suurempi vaikutus työvoimalukujen muutoksiin on ollut teollisuutemme rakenteen muutoksilla, vaikkapa 1970-luvun alkupuolelta näihin päiviin tarkasteltuna. Myös Askossa, Upossa ja niiden tytäryhtiöissä niin tuotteiden kuin tuotantoteknologiankin muutoksilla on ollut erittäin suuri työvoimamäärää supistava vaikutus, kuten koko teollisuudessamme. Tuotantoa on

kautta linjan mekanisointu, koneellistettu, automatisoitu ja robotoitukin. Ihmistyön osuus on alentunut uskomattomasti.

Samanaikaisesti kuitenkin on syntynyt uutta teollisuutta tykkänään uuden kysynnän tyydyttämiseksi, vaikkapa kännyköiden valmistamiseksi. Teollisuutemme rakenne on kolmessakymmenessä vuodessa muuttunut rajusti, niin myös koko elinkeinorakenteemme. Verrattaessa vuosien 1970 ja 1994 ammatissa toimivan väestön määriä olennaista on – paitsi tietenkin maa- ja metsätalouden raju pudotus – palvelualan ja kaupan voimakas kasvu 285 000:lla, kun teollisuuden osuus on samanaikaisesti laskenut siitä puolella eli 141 000:lla.

Teollisuuden palveluksessa olevien määrän vähenemistä täytyy myös tarkastella teollisuudessamme syntyvien suoritteiden arvon kehitystä vastaan. Tämä vahvistaisi sen, että suoritevolyyymi henkilöä kohden on kasvanut erittäin rajusti! Ammatissa toimivan väestön kokonaismäärä on tilastojemme mukaan laskenut 200 000:lla vuodesta 1970 vuoteen 1994. Tuon ajanjakson kehitystä on katsottava myös sitä tosiasiaa vastaan, että tämän päivän työelämän ulkopuolelle jäävä väestönosa: työttömät, työttömyyssiististä eläkkeelle siirtyneet ja työllisyyskoulutukseen osallistuvat jne., vastaavat sanottua kokonaisvähennyistä moninkertaisesti!

Monialakonserni Asko

Henkilöstömäärän huippuvuonna 1990 – 13 468 askolaista – konserniin kuului 11 liiketoimintaryhmää, divisioonaa, jotka valmistivat ja markkinoivat huonekaluja, kodinkoneita, valimotuotteita, myymälä- kylmäkalusteita, muovituotteita, perustekstiilejä, neule- ym. tuotteita mukaan lukien

nylonsukat ja sukkahousut, parketteja, urheiluvälineitä, sähkö- ja teleasennustarvikkeita sekä kiinteistöpalveluja.

Laskujeni mukaan Askolla oli parhaimmillaan lähemmäs 200 tytäryhtiötä, toimivaa juridista yritystä, ja lisäksi koko joukko pöytälaatikoissa. Julkisuudessa esitettiin jatkuvasti kysymyksiä siitä, miten konsernin johto kykeni luotsaamaan sellaista sil-lisalaattia, johtamaan kymmeniä erilaisia liiketoimintoja.

Vastauksemme oli jatkuvasti, että konsernijohdolla ei ollut halua eikä kykyä puuttua liiketoimintaryhmissä harjoitettuun bisnekseen. Konsernijohdon tehtävänkuva on määriteltykin: Konsernin emoyhtiön Asko Oy:n ja sen piirissä toimivan konsernihallinnon päätehtävä on konsernin liiketoimintojen seuraaminen ja ohjaus, sekä voimavarojen uudelleensuuntaus eli strategisen kehityksen ohjaus, yhteisten toimintojen koordinointi sekä rahoitushuolto ja kiinteistötoiminnat.

Tämän toteuttaminen edellytti, että konsernin johtaminen oli porukkapeliä, suuret päätökset olivat konsernihallituksen – Asko Oy:n hallituksen – yhteisesti aikaansaamia. Neljän hengen hallituksessa mikään sooloi-lu ei ollut mahdollista, päätökset muodostuivat näkemysten summasta.

Jo ennen konsernivaihetta yritin kiteyttää ajatuksia johtamisesta seuraavastikin: *”Henkilöstömme moraalilla tarkoitamme kykyä ja halua asettaa mielekkäiksi koettavat yhteiset tavoitteet omien välittömien henkilökohtaisten etujen edelle. Yrityksen moraalinen velvollisuus on vastata jokaisen työtehtävän motivoivuudesta huolehtimalla siitä, että työn mielekkyys, palkitsevuus ja jatkuvuus pohjautuu oikeudenmukaisuudelle.”* – Yrittäjiä tarvitaan! Pelin henki on se, että päätösvalta ja vastuu viedään organisaatioissa niin alas kuin mahdollista, tavoitteista sovitaan yhteisesti, yritetään yhdessä, ja jos sitten ei onnistuta, vastataan yhdessä.

Kohta kaksikymmentä vuotta sitten alkaneen kehitysvaiheen tuloksena Asko on tänään menestyvä suomalainen konserni, joka tekee riittävän hyvää tulosta päästäkseen Helsingin pörssin kahdenkymmenen kärkiryhmään. Takavuosien armoton yrittäminen on säilyttänyt mahdollisuuden tulevaisuuteen, turvannut tuhannet työpaikat ja rahoittajien yönet, antanut lopulta omistajillekin heidän taatusti ansaitsemansa tuoton sijoituksilleen, tosin vasta lyhyeltä ajalta. Laatea ja lahtelaisia voisi usuttaa miettimään, mitä kaikki tämä on Lahdelle, kotikaupungillemme merkinnyt.

Suuryhtymän perustaja, vuorineuvos Aukusti Asko-Avonius.

Pertti Lares

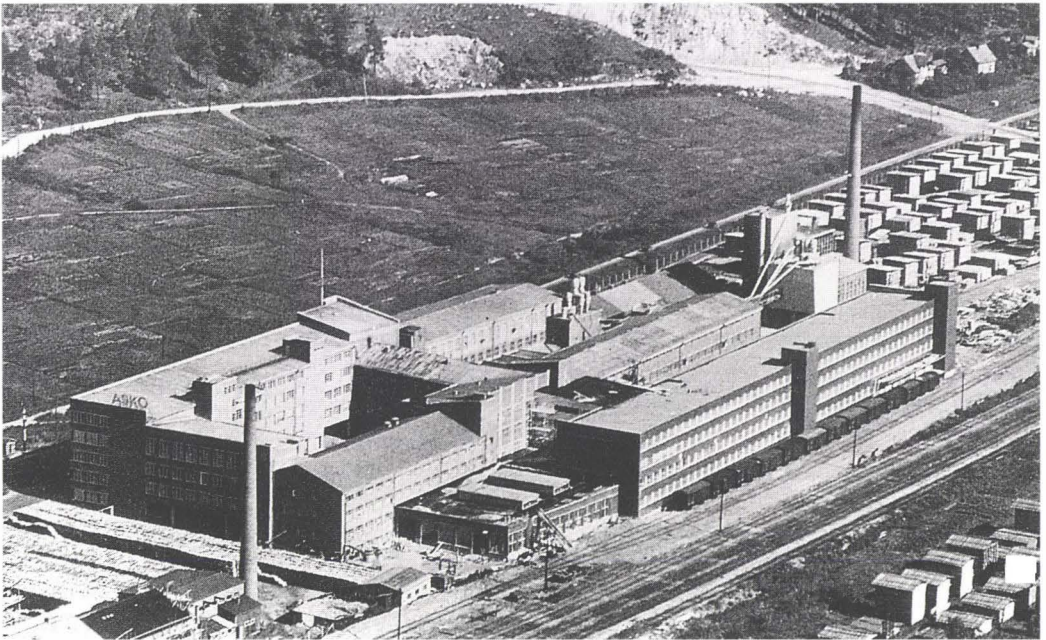

Asko Oy:n konsernihallitus 1992. Edessä vas. toimitusjohtaja 1983–91 Pertti Lares, nykyinen toimitusjohtaja Jarmo Ryttilahti sekä hallituksen puheenjohtaja Jouko K. Leskinen, takana jäsen Niilo Pellonmaa sekä varajäsenet Raimo Kotiranta ja Heimo Eloranta.

Arvi Tammivuori – UPO:n perustaja ja Asko-yhtiön uudistaja. – Birger Selinin maalaus Lahden Teollisuusseuran tiloissa.

Askon tehtaat Lahdessa.

Kahden miehen verstaasta pohjoismaiden suurimmaksi

Hallituksen puh.joht., vuorineuvos
Timo Vikström, s. 1929

Varmaa tietoa ei ole, mikä johti Iskun perustajan Eino Vikströmin puusepän oppiin Aug. Asko-Avoniuksen omistaman Lahden Puusepäntehdas Oy:öön marraskuussa 1918. Oppiaika Avoniuksen yrityksessä kesti vajaan vuoden, kunnes sotaväen jälkeen hän sai puusepän paikan Matti Metson omistamassa puusepäntuotossa Savonkatu 2:ssa. Yhteistyö sujui ilmeisen hyvin, sillä 28.5.1923 oppipoika pääsi mestarin rinnalle tasaveroiseksi verstaan omistajaksi silloisen n. 7 000 markan hinnalla. Yritys kehittyi ja Savonk. 2:ssa olevat tilat kävivät ahtaaksi ja toiminta siirrettiin v. 1925 kadun toisella puolella olevan talon, Hämeenkatu 32:n alakertaan. Yhteistyö jatkui aina Metson sairastumiseen asti vuoteen 1927, jolloin Metso luopui osuudestaan ja syntyi Eino Vikströmin Huonekaluliike. Yritykseen tuli myös kaksi muuta osakasta Uuno ja Urpo Virtanen, jotka eivät olleet veljeksiä, vaikka heillä olikin sama sukunimi. Yritys päätettiin muuttaa v. 1928 osakeyhtiöksi ja sen nimeksi tuli Lahden Puukalusto Oy.

Parin vuoden kuluttua yhteistyö Virtasten kanssa päättyi heidän luovuttuaan yrityksestä.

Yritys toimi asuintalon alakerrassa, jonka 200 m² oli jaettu 2 huoneistoon, joista toisessa oli koneistamo ja toisessa huonekalujen kasaus. Yläkerrassa oli asuntoja, joista yhdessä me asuimme. Yrityksen malliston muodostivat aluksi olohuoneen ja makuuhuoneen biedermeier-tyyliset kalustot sekä kirjoituspöydät, joita alettiin valmistaa sarjatyonä.

1920-luvulla mallit olivat yleensä puuseppämestareiden itse suunnitteleimia ja ostajina olivat yksityiset henkilöt ja huonekalukauppiat. 1920-luvun loppuvuodet olivat huonekalujen valmistajille hyvää aikaa ja Lahden Puukalustonkin tuotanto kaksinkertaistui vuodesta 1928 vuoteen 1929, kunnes 1930-luvun alkuvuosien lamakausi aiheutti vaikeuksia myös Puukalustolle aina vuoteen 1933 saakka. Näihin aikoihin aloitettiin amerikkalaismallisten Billnäs-konttorikalusteiden valmistus alihankintana helsinkiläiselle Oy Rebuilt Ab:lle. Konttorikalusteista muodostuikin merkittävä ja jopa ratkaiseva tuotevalikoima ja tuotantosuunta koko yrityksen myöhempää historiaa ajatellen.

Tilat Hämeenkatu 32:ssa kävivät 1930-luvun puolella välissä pieniksi ja E. Vik-

strömin ajatuksissa pyöri haave ”oikeasta huonekalutehtaasta”. Haave alkoi toteutua vuosikymmenen lopulla, sillä sopiva 5 800 m²:n teollisuustontti löytyi Savonkatu 51:stä ja se ostettiin Lahden kaupungilta helmikuussa 1939. Talvisota keskeytti kuitenkin rakennushaaveet ja rakentaminen voitiin aloittaa vasta sodan päätyttyä 1940 ja tehtaan piti valmistua kesällä 1941, mutta uusi sota – jatkosota – aiheutti taas lykkäyksen rakennustöissä. Uusi tehdas lähti käyntiin vuoden 1942 lopulla, kun EV vapautettiin asepalveluksesta huhtikuussa 1942. Sodan aikana Lahden Puukalustossa tehtiin armeijan tarpeisiin aina polkumii-
nojen koteloista sankariarkkuihin.

Sota-aikana ja sen jälkeen kysyntää riitti, ihmisten ostovoima kasvoi. Huonekalujen tarvetta lisäsi se, että 400 000 ihmisen koti jäi luovutetulle alueelle. Kouluja ja konttoreita rakennettiin, töitä oli loputtomasti ja ainoa rajoittava tekijä oli raaka-aine- ja tarvikkeiden pulaa. Kaikki oli säännöstelyssä ja lupien takana. Pulaa oli jopa sähköstä. Sotakorvausvelvoitteet oli hoidettava ja ne veivät kaikesta osansa ensin. Huonekalujen osalta hinta- ja mallistosäännöstely päättyi v. 1947.

Toiminnan kasvu jatkui ja Savonkatu 51 kiinteistössä suoritettiin 1940-luvun lopulla ja 1950-luvun alussa useita laajennuksia ja pian tontti oli rakennettu täyteen. Kun valmistuivat Helsingin Kauppakorkeakoulusta v. 1953 ja aloitin työnteon Lahden Puukalustossa, alettiin hahmottaa tulevaisuuden strategiaa. Tällöin todettiin, että alan suurimmilla yrityksillä oli oma jakeluverkosto ja tuotteilla oma nimi – *imago*. Lahden Puukalusto Oy:llä oli jakelutienä alan kauppiaat eikä tuotteilla ollut selvää omaileimaista nimeä ja designia. Lopulta tultiin siihen tulokseen, että ainoa kasvun tie on oma jakeluverkosto ja iskevä kattonimi. Tuolloin puhuttiin ns. iskuartikkeleista –

hyvistä iskevista tuotteista. Aprikoinnin jälkeen otettiin käyttöön Isku-nimi.

Niinikään havaittiin, että julkisen sektorin kalustetarjouksien teko ei onnistunut kauppiaskunnalta. Lisäksi kauppiaskunta katsoi, että tehtailla ei saanut olla omia myymälöitä eikä huonekaluja saisi myydä tehtaalta suoraan projektikohteisiin. Tällöin perustettiin tätä tarkoitusta varten oma yhtiö – Iskukaluste Oy – joka toimi Vesijärvenkatu 52:ssa ja oli pelkästään projektimyyntiin keskittynyt myyntiyhtiö. Vuonna 1956 avattiin Lahdessa Hämeenkatu 23:ssa ensimmäinen oma huonekalumyymälä omien tuotteiden koemyyntiä varten. Tämä toimenpide ärsytti kauppiaskunnan ja meidät julistettiin boikottiin. Tästä oli seurauksena se, että ryhdyimme rakentamaan omaa myymäläverkostoa ja myymälöitä syntyi sitä mukaan kun sopivia huoneistoja löytyi. Tällä hetkellä omia myymälöitä on Suomessa 31, Virossa ja Liettuassa kummassakin 2 sekä edustustot Moskovassa ja Pietarissa. Ruotsissa ja Norjassa myynti tapahtuu omien tytäryhtiöiden kautta, joilla on myös omaa tuotantoa.

Itään ja länteen

Suomen ja Neuvostoliiton välinen kauppa oli ns. bilateraalista kauppaa. Kun maiden väliseen kauppasopimukseen tuli kiintiö myös huonekaluille, ryhdyimme luomaan yhteyksiä Neuvostoliittoon. Parhaina vuosina Neuvostoliiton-kaupalla oli erittäin suuri merkitys Iskulle. Bilateralisen kaupan loputtua ja Neuvostoliiton romahdettua huonekalukauppa koki melkoisen romahduksen, mutta on Venäjän nousun myötä siitä on tullut jälleen merkittävä vientimaa.

Neuvostoliiton viennin rohkaisemana siirtyivät katseet länteen ja v. 1966 perus-

tettiin myyntikonttori Isku Inredningar Ab Tukholmaan. Ajanoloon se keskittyi Suomessa hyvän jalansijan saaneiden koulukalusteiden markkinointiin Ruotsissa. Menestyksen ja vastoinkäymisten vuorotellessa vuosien saatossa yritysostojen ja toiminnan kehittämisen myötä Iskulla on tällä hetkellä kolme hyvin menestyvää yritystä Ruotsissa:

Isku Sundo Ab, koulukalustetehtas,
Isku Facit Ab, konttorikalustetehtas,
Direktlaminat Ab, levykomponenttitehtas.

Näissä työskentelee yli 200 henkilöä.

Baltian maiden vapauduttua neuvostovallostasta lähdimme kehittämään niin myynti- kuin valmistusorganisaatiota Viroon ja Liettuaan. Kummassakin maassa on kaksi huonekaluliikettä sekä Virossa kaksi pientä valmistusyksikköä vuodesohvien ja mäntykalusteiden valmistukseen.

Siirto Mukkulaan

Savonkatu 51 tontin tultua täyteen rakennetuksi, alettiin etsiä uutta teollisuustonttia uuden tehtaan rakentamiseksi. Uudeksi sijaintipaikaksi jäi kaksi vaihtoehtoa, Nastolan uusi teollisuusalue tai Niemen teollisuusalue. Nastolan kunta olisi antanut alueen ilmaiseksi, mutta lahtelaisuus ja pelko ammattitaitoisen työvoiman saannista kallisti vaa'an Lahden eduksi siitä huolimatta, että täällä teollisuustontit olivat huonompia ja kalliita. Silloista Lahden teollisuus- ja tonttipolitiikkaa kuvaa mm. se että tänä päivänä n. 45 vuotta myöhemmin tonttimaata saa ostaa suunnilleen samalla hinnalla mitä se silloin maksoi. Samaan aikaan hankittiin Mukkulan kartanolta 12 ha:n alue teollisuusradan pohjoispuolelta.

Etelänpuoleiselle alueelle alettiin rakentaa v. 1957 huonekalutehtaan ensimmäistä rakennusvaihetta. Vuosina 1957–1967 suo-

ritettiin kaikkiaan 10 eri laajennusta varsinaisen huonekalutehtaan rakennuksessa.

1960-luvun lopulla elettiin vaihetta, jolloin toiminta kärsi sahatavaran, vanerin ja lastulevyn saatavuudesta. Tällöin päätettiin perustaa saha sekä vaneri- ja lastulevytehtaat, jotka rakennettiin teollisuusradan pohjoispuolelle. Samaan kompleksiin sijoitettiin levypohjaisten huonekalujen valmistus v. 1971.

Mukkulan alueelle Isku on rakentanut kaikkiaan n. 15 ha teollisuustilaa, mikä vastaa suomalaisen keskivertomaatilan pinta-alaa.

1990-luvun puolenvälin jälkeen Suomessa tapahtui vanerin ja lastulevyn valmistuksessa merkittävää toimirationalisointia, johon myös Isku osallistui. Oy Schauman Ab osti Iskun vanerituotannon ja Isku puolestaan tuli pääosakkaaksi Oy Puhos Boardin lastulevytehtaaseen Kiteellä. Lisäksi Schauman lopetti Ristiinassa lastulevytehtaansa. Kiteen lastulevytehtaan tuotanto on n. 280 000 m³/v ja on yksi Euroopan suurimmista lastulevyn valmistajista. Huonekalujen valmistajana Isku Oy on vuosien mittaan kasvanut Pohjoismaiden suurimmaksi.

1990-luvun alkuvuodet olivat vaikeaa aikaa koko Suomen talouselämälle. Näin myös huonekalualalle. Tuotanto ja myynti putosivat puoleen vuoden 1990 huipputasosta. Laman syvyyttä ja rakennemuutosta kuvaa se, että vielä v. 1997 ei monella alalla saavuteta vuoden 1990 tasoa. Iskussa jouduttiin näinä vuosina mittaviin rationalisointi- ja sopeutustoimiin, lomautuksiin ja työntekijöiden vähentämiseen.

Omituisena ilmiönä voi tällä hetkellä pitää sitä, että vaikka työttömyydestä puhutaan ja tilastot osoittavat työttömiä olevan maassa 400 000–500 000, on esim. Lahden alueella puute ammattitaitoisesta ja työhaluisesta työvoimasta. Mm. Iskussa on

tällä hetkellä (vuoden 1997 lopussa) vapaina 10 työpaikkaa.

On hämmästyttävää, että Amerikassa on kyetty kaksinkertaistamaan työpaikkojen määrä sitten 1960-luvun. Euroopassa oli 60-luvulla työttömyys 1–2 %, nyt 11–12 % kokonaistuotannon kasvun ollessa kuitenkin n. 3 %. USA:ssa työttömyys on 5 %:n tasolla siitä huolimatta, että väestö on kasvanut 60 %, kun se Euroopassa on kasvanut 10 %. Suomessa uusia työpaikkoja ei ole syntynyt ollenkaan. Täällä puhutaan työttömien määrästä ja työttömyysasteesta, ei työllisyyskehityksestä.

Amerikkalaisen mallin mukaan alhainen työttömyys sallii mm. alhaiset verot, alhaiset työvoiman sivukustannukset ja alhaiset työttömyysvakuutusmaksut. Meillä työllisyyspolitiikassa ja ammattiyhdistyspolitiikassa keskitytään liiaksi vanhan ja saavutettujen etujen suojelemiseen. Tämä vaikeuttaa nuorten työnsaantimahdollisuuksia. On luovuttava luutuneista asenteista. Ns. saavutettu etu ei voi tulevaisuudessa olla tabu. Kaupankäynnissäkään ei ole saavutettua etua, sillä saatu kauppa ei tuo varmuutta seuraavasta.

Huonekalualan ja myös Iskun tulevaisuus riippuu paljolti siitä, ovatko kaikki työhön ja työvoimaan liittyvät kustannukset

kilpailukykyisiä muiden maiden vastaavien kustannusten kanssa. Pystymmekö erikoistumaan ja tehostamaan toimintojamme, onko tuotekehitys ajan tasalla. Enää ei devalvaatiolla voida tulevaisuudessa hoitaa vinoutuneita kustannusrakenteita.

Perheyritys ja tulevaisuus

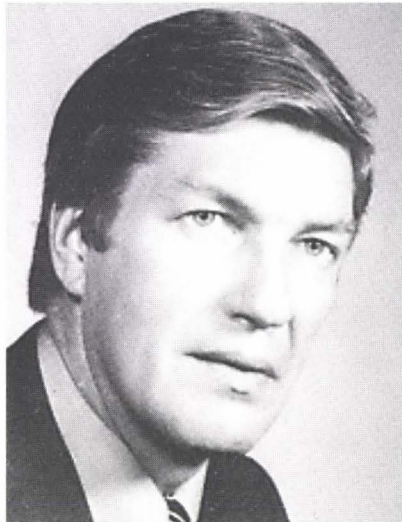
Isku on puhtaasti perheyritys ja aikoo näillä näkymin sellaisena myös pysyä. Pörssiin listautumista ei ole ajateltu, mutta tulevaisuudestaan ei koskaan tiedä. Perheyrityksen ongelmia on mm. verotus. Mm. varallisuusvero ”*rangaistusvero*” on jääne sodanjälkeiseltä ajalta, jolloin valtio tarvitsi rahaa jälleenrakentamiseen. Tämä vero, kuten monesti tilapäiseksi aiotut verot, jäi pysyväksi. Verotus on ollut monelle yrittäjälle kannustin yrittämisen lopettamiseen tai yrityksen myyntiin.

Näin itsenäisen Suomen 80-vuotisjuhluvuonna, vaikka meillä on paljon parantamisen ja ryhdistäytymisen aihetta, pitää kaikesta huolimatta olla tyytyväinen oman valtakuntamme yleiseen tilaan ja hyvinvointiin. Suomi on EU:ssa mukana ja sidoksissa sen kehitykseen. Näkymät ovat toiveita antavia.

Kolme polvea Vikströmin sukua. Vasemmalla vuorineuvos Timo Vikström ja oikealla hänen poikansa Seppo. Keskellä Iskun perustajan, vuorineuvos Eino Vikströmin muotokuva

Timo Vikström

Iskun tehtaat Lahden Mukkulassa.

Isä ja kolme poikaa Rauten kehittäjinä

Dipl.ins., vuorineuvos
Heikki Mustakallio, s. 1924

Lahden Rautateollisuus Oy – nykyinen Raute Oy – perustettiin kohta Lahden kaupungiksi tulon jälkeen eli vuonna 1908. Alunpitäen sen nimi oli Lahden Rauta- ja Metalliteollisuustehdas Oy.

Se rakensi aluksi sisävesilaivoja lähijärvien liikenteeseen. Rungot hitsattiin Vesijärvenkadulla paikassa, jossa tehdas toimi sittemmin useita vuosikymmeniä, osittain aina 90-luvulle saakka. Täältä valmisteilla olevat laivat kuljetettiin Vesijärven rantaan missä ne laskettiin vesille.

Isäni Henrik Schwartzberg oli laivanrakennusinsinööri, syntynyt vuonna 1875. Sukuperältään hän oli suomalainen ja suomenkielinen vaikka nimi olikin saksannettu. Jo isoisälläni oli tämä nimi.

Jo ennen Lahteen tuloaan oli isäni harjoittanut ammattiaan monessa paikassa. Käytyään aluksi laivanrakennusakatemian ruotsalaisessa Chalmers Tekniska Leroverketissä hän muutti Amerikkaan missä työskenteli Philadelphiassa suurella telakalla. Siellä rakennettiin mm. panssarilaivoja, koska ensimmäinen maailmansota oli tulossa.

Tällä telakalla isäni oli neljä vuotta en-

nen kuin palasi kotimaahan. Helsingissä hän ryhtyi Wärtsilän palvelukseen ja opetti samalla laivanrakennusta Teknillisessä korkeakoulussa. Kun Wärtsilän telakka joutui vaikeuksiin ja väkeä oli vähennävä, aloitettiin suomenkielisistä ja hänenkin oli lähdettävä.

Tämä tapahtui vuonna 1911, jolloin hän siirtyi Lahteen. Täälläkin oli laivanrakennus joutunut vaikeuksiin ja suoritustilassa oleva yhtiö otettu Kansallis-Osake-Pankin haltuun. Sen toimesta isäni tuli Lahden Rautateollisuuteen, aluksi sen teknilliseksi johtajaksi.

Ensimmäisiksi töikseen hän lopetti laivojen rakentamisen ja suuntautui kokonaan uusille aloille. Tuotantoon tulivat mm. sahateollisuuden koneet, joiden suunnittelusta hän oli kiinnostunut koko elämänsä ajan. Myös edessä oleva maailmansota antoi lisää työtä. Varsinaisia sotatarvikkeita kuten aseita ja ammuksia ei kuitenkaan valmistettu, ainoastaan sodan tarpeita sivuavia tuotteita.

Lahden Rautateollisuus oli siihen aikaan Lahden huomattavin teollisuuslaitos. Kaupungin raja näet kulki tehtaan vieressä ja

muut suuret tuotantolaitokset – esim. saha ja polttimo – toimivat Hollolan puolella.

Vapaussodan eli kansalaissodan päätteeksi monet tehtaamme työntekijöistä joutuivat vangiksi. Suuri vankileiri, kuten tiedetään, oli perustettu Fellmanin pellolle. Kun siellä oli taitavia työntekijöitä, etenkin valureita, kävi isäni *”lunastamassa”* heitä takaisin. Näin he saattoivat säilyttää henkensä. Isäni oli punaisten vallan aikana sairaalassa, joten hänkin säästy. Tosin kotimme, joka sijaitsi yhteiskoulun lähellä, tuhoutui tykistötulussa.

Ensimmäiset vuodet maailmansodan jälkeen olivat talouselämässä melko vilkkaita, mutta sitten tuli 30-luvun lamakausi. Sen aikana tehtaan työväestä – n. 200 henkilöstä – joutui puolet lähtemään. Se oli todella raskasta aikaa.

Toinen polvi johtoon

Vuosien varrella oli Kansallispankki myynyt yrityksen koko osakekannan isälleni, ja näin nykyisestä Rautesta tuli perheyhtiö. Perheessämme oli seitsemän lasta, joista minä olin nuorin. Ikäeromme vanhimasta nuorimpaan oli suuri, parikymmentä vuotta.

Isäni menetti työkykynsä 60-vuotiaana 1935. Vanhimmat veljeni Pauli ja Arne olivat jo sitä ennen, 30-luvun alussa, valmistuneet diplomi-insinööreiksi. Molemmille lienee ollut selvää, että heistä tulee työn jatkajia. Arne astui isännöitsijän eli toimitusjohtajan tehtäviin ja Pauli ryhtyi tekniseksi johtajaksi. He toimivat yhdessä niin kaupallisella kuin tuotannollisellakin alueella vaikka nimitykset oli sovittu tällaisiksi.

Veljeni Arne oli monessa mielessä lahjakas teollisuusmies ja loi uusia edellytyksiä toiminnalle. Hän ei ollut yhteiskunnalli-

sesti kovin osallistumishaluinen henkilö vaan pysytteli mieluummin yrityksen omassa piirissä. Sotakorvausteollisuuden valtuuskuntaan eli Sotevaan ja eräisiin yhdistyksiin hän kuitenkin kuului ja toimi mm. Lahden Teollisuusseuran ensimmäisenä puheenjohtajana. Kaupunginhallituksen jäsenenäkin hän aikoinaan oli.

Pauli taas oli eri tavalla monitoiminen henkilö. Hän oli näkyvä kunnallismieskin ja toimi mm. Lahden kaupunginvaltuuston puheenjohtajana. Hän oli empaattinen luonne, mikä teki hänet pidetyksi erityisesti työntekijöiden keskuudessa. Hänet valittiin kaupunginvaltuuston puheenjohtajaksikin, vaikka sillä oli vasemmistolainen enemmistö. Arne ja Pauli toimivat hyvässä yhteisymmärryksessä ja täydensivät toisiaan.

Huomattavasta ikäerosta johtuen varsinainen *”veljeily”* välillämme jäi rajoitetuksi. Sisaria oli kolme mutta kukaan heistä ei osallistunut yhtiön toimintaan. Pauli kuoli liikenneonnettomuuden seuraamuksiin 1963 ja Arne vaikeaan sairauteen 1970.

Laajemmille markkinoille

Minun urani Rautessa alkoi 1952, jolloin tulin sen omistaman Lahden Vaaka Oy:n palvelukseen. Aluksi ajattelin vähän muutakin kuin teknistä alaa mutta lopulta päädyin siihen. Päälinjani oli konepajateollisuus ja diplomityön tein vaaka-aiheesta. Tulin siis alalle, johon olin *”erikoistunut”*.

Aluksi olin vaakapuolella teknisenä johtajana. Laitos valmisti paitsi perusvaakoja myös erilaisia oheistuotteita kuten esim. kahvimyllyjä ja papujen paahtimia eli prännäreitä, joiden käyttö oli jo kovin vähäistä. Ne oli aluksi puhdistettava pois tuotannosta. Perustan vaakatuohtannolle loi varsinaisesti se, että Arne-veljeni oli suorittanut vakaajan tutkinnon.

Vuonna 1960 siirryin Rauten puolelle. Opettelin Neuvostoliiton kauppaa joka jäikin vähitellen osittain minun huolekseni. Sotakorvausten aikana tämä kauppa oli ollut suurta ja se jatkui edelleen huomattavana, vaikka vaikeuksiakin oli tullut. Kun pääsi suhteisiin venäläisten ostoyhtymien kanssa sujuivat asiat hyvin, kaupat luistivat ja hinnatkin olivat tyydyttävät. Ostava osapuoli oli taitava. Henkilöillä oli usein kaksinkertainen koulutus, sekä omaa alaa koskeva että kaupallinen. Useinmiten he olivat insinöörejä.

Veljeni Aarnen sairauden aikana 60-luvun lopulla monet asiat vähitelleen *”soluivat”* minulle. Vihdoin tuli aika ottaa myös toimitusjohtajan tehtävät.

Tilanne oli uusi kun joutui toimimaan yksin vastuun kantajana. On selvää, että niin sukufirmissä kuin muissakin on asioista erilaisia mielipiteitä, emmekä mekään tehneet poikkeusta. Minun aikamani toimi pitkään hallintoneuvoston puheenjohtajana kolmas veljeni Eero – lääketieteen professori Turun yliopistosta – ja hän oli siinä mielessä erinomainen mies että tuki määrätietoisesti ja kaikissa tilanteissa toimintaani. Hänen aikanaan oli ilo työskennellä Rauten parhaaksi.

Niin kaupallisella kuin tekniselläkin puolella tapahtui silloin paljon.

Lastulevy- ja vaneriteollisuudessa ovat puristimet erityisen tärkeitä yksiköitä. Sa-

moin ovat kuivaajat ja erilaiset oheislaitteet. Aikaisemmin oli nämä hankittu ulkomaalaisilta alihankkijoilta mutta nyt ryhdyttiin kehittämään omia kotimaisia tuotteita. Pyrkimys oli päästä laitostoimittajaksi mutta erillisiä koneitakaan ei unohdettu. Mukana oli diplomityön tekijöitä ja muita tutkijoita. Näin pääsimmekin siihen että suuri osalaitteista oli itse valmistettuja.

Lisäksi lähdimme entistä laajemman kansainvälistymisen tielle. Vuonna 1984 hankimme Vancouverista Kanadasta Durand Industries -nimisen yhtiön jonka nimi muutettiin muotoon Durand-Raute Ind.Ltd. Tällä firmalla oli valmiiksi suunniteltuna sellaisia laitteita jotka soveltuvat erityisen hyvin Pohjois-Amerikan markkinoille.

Näin päästiin kiinni Yhdysvaltoihin ja Kanadaan. Sen jälkeen kaupanteosta tuli jo maailmanlaajuista. Toimitimme täydellisiä laitokkia mm. silloiseen Tšhekkoslovakiaan, Unkariin sekä kauemmas Australiaan, Ecuadoriin, Kiinaan jne.

Toimitusjohtajan tehtävistä luovuin 1984. Sen jälkeen toimin vielä joitakin vuosia hallituksen sekä hallintoneuvoston puheenjohtajana kunnes luovutin kaiken vastuun nuorempiin käsiin. Tällä hetkellä (1997) olen mukana pelkästään osakkaana mutta siinä mielessä tunnen jatkuvaa mielenkiintoa yrityksen toimintaan ja menestykseen.

Suvun kolmas polvi uudistusten tiellä

Dipl.ins., toimitusjohtaja Mikko Mustakallio, s. 1958

Mitään varhaista suunnitelmaa siitä, että lähtisin opiskelemaan tekniikkaa minulla ei ollut, mutta jossakin vaiheessa lukiossa alkoivat fysiikka ja matematiikka kiinnostaa. Pysin Teknilliseen korkeakouluun ja pääsin sinne haluamalleni koneenrakennuksen osastolle. Opinnoissa syvennyin lujuusoppiin ja lisäksi tuotantotalouden osastolla teollisuustalouteen. Vuonna 1985 tein Raute Puunjalostuskoneissa diplomityön projektissa, jossa kehitettiin uusi moduloitu viilusorviperhe.

Jo sitä ennen olin ollut 70-luvun puolivälistä lähtien kesätöissä yhtiössä. Mitään vanhempien painostusta uran valinnassa ei ollut, mutta toiveista en tiedä. Lukioaikani oli tavallista pidempi, koska keskeytin välillä koulun ja menin Ruotsiin yli vuodeksi metallimiehen oppiin. Se oli mielenkiintoinen ja avartava kokemus.

Tällä hetkellä (marraskuussa 1997) olen Raute Wood Oy:n toimitusjohtajana. Se on puunjalostuskoneita valmistava yritys. Sen päätehdas ja myös pääkonttori ovat Nastolassa. Lisäksi sillä on toinen tuotantolaitos Vancouverissa Kanadassa ja kolmas pienempi USA:ssa. Myyntikonttorit ja agentit kattavat koko maailman.

Koko Raute-konsernin, johon johtamani yhtiö kuuluu, liikevaihto oli vuonna 1996 noin 750 milj.mk. Siitä oli Raute Woodin

osuus 560 milj.mk. ja loput oli punnitusteknologia, eli Raute Precision Oy:n osuutta.

Toimintamme on maailmanlaajuista. Vaikka kotimaamme Suomi onkin meille tärkeä, niin tuotannosta 70–90 prosenttia menee maan rajojen ulkopuolelle. Päämarkkina-alueita ovat Pohjois-Amerikka, Itä-Aasia kokonaisuudessaan ja tietenkin myös Eurooppa. Likimain 90 prosenttia tuotannosta suuntautuu näille alueille, mutta lisäksi meillä on projekteja muuallakin eri puolilla maailmaa, muun muassa parhaillaan suuri projekti Etelä-Amerikassa Chilessä.

Historiansa aikana Raute Wood on valmistanut monenlaisia mekaanisen metsäteollisuuden koneita, mutta viime vuosina olemme keskittyneet pelkästään levyteollisuuden puolelle. Toimitamme siinä tarvittavia tuotantolinjoja ja koneita. Erilaisten palvelujen, kuten kunnossapidon ja konsultoinnin merkitys on lisääntynyt toiminnassamme.

Laman kautta uuteen kansainvälisyyteen

Kuluvan vuosikymmenen alun lamatunnelmat koimme vahvasti, niin yhtiömme kuin itsekin. Ajanjakson 1988–91 olin Ka-

nadassa ja syksyllä -91 palasin kotiin tuotekehitysjohtajan paikalle, mistä seuraavan vuoden helmikuussa siirryin nykyiseen tehtävään.

Se ensimmäinen vuosi oli kaikkein vaikein. Vuonna 1992 esimerkiksi Nastolan tehtaan tuotanto oli vain alle 80 milj.mk, kun se vielä 1990 oli yli 300 milj. mk. Liikevaihdon lasku johtui pääosin Neuvostoliiton kaupan loppumisesta, mutta myös hiljaisemmasta jaksosta muilla alueilla. Vuosi 1992 kului raskaiden saneerausten jatkamisessa ja liiketoiminnan uudelleen suuntaamisen merkeissä. 90-luvun aikana Raute Woodin henkilöstö Suomessa on laskenut noin 650:stä 350:een. Käänteeseen tapahtui vuonna 1993, jolloin muun muassa Aasian-kauppa saatiin uudelle tasolle. Viime vuosien haasteet ovat kohdistuneet Pohjois-Amerikan toimintojen tehostamiseen ja Raute Woodin eri yksiköiden maailmanlaajuisen yhteistoiminnan kehittämiseen. Suurin kasvuodotus on Aasiassa, joten sinne kiinnitetään erityistä huomiota. Uusia nousevia alueita on myös eteläisellä pallonpuoliskolla, missä on runsaasti istutusmetsiä. Suomi on edelleen yksi tärkeimpiä markkina-alueita, jossa asiakkaiden kanssa yhdessä kehitetään levyteollisuuden huipputeknologiaa.

Raute Wood kuuluu metsäteollisuuden klusteriin eli ryhmittymään, jossa monia toisiaan lähellä olevia toimialoja, sisältäen metsänhoidon, kemiallisen ja mekaanisen metsäteollisuuden, teknologia- ja laitetuottajat, sekä erilaisten palvelujen tarjoajia. Suomalaiset ovat maailmanlaajuisesti vahvoja metsäteollisuusklusterissa, josta on hyötyä myös Raute Woodin kansainvälisessä toiminnassa.

Vaikka liiketoimintamme kansainvälistyy, niin Suomessa tehtävän tuotannon osuus säilyy tulevaisuudessakin avainasemassa. Suuntana tuotannossa on keskitty-

minen ydinosaamiseen omissa valmistusyksiköissä, ja alihankinnan lisääntyvä käyttö sekä Suomessa että ulkomailla. Tällaisessa toimintatavassa hyvin koulutettu ja motivoitunut henkilöstö on tärkeä menestyskijä.

Kun työvoima vanhenee, ei nuorempaa väkeä tahdo löytyä tilalle metalliteollisuuden tuotantoon. Esimerkiksi hyvistä hitsaajista on puutetta. Suuresta tilastollisesta työttömyydestä huolimatta työvoiman saatavuus alkaa olla todellinen ongelma, jonka ratkaisuun tarvitaan niin yritysten kuin koulutusjärjestelmän panos.

Työvoiman koulutustarvetta lisää automaatioasteen jatkuva kasvu. Tutkijat kiistelevät siitä lisääkö vai vähentääkö se työvoiman tarvetta, mutta teollisuuden kannalta automatisointi on välttämätöntä. Muuta vaihtoehtoa ei ole, sillä kysymys on kilpailukyvyyn turvaamisesta – kalliilla työvoimalla pitää saada enemmän tuotantoa aikaan. Esimerkiksi vanerikoneet, joita me toimitamme, automatisoituvat koko ajan. Kun puhutaan suurista kapasiteeteista, laadusta, ja tehokkaasta puun käytöstä, niin automatisointi tarjoaa merkittävän hyödyn.

Päättäntävalta suvun hallussa

Konsernin emoyhtiö Raute Oy, johon myös liiketoimintaryhmät Raute Wood ja Raute Precision kuuluvat, listautui 1994 syksyllä Helsingin pörssiin. Liiketoimintaryhmät vastaavat omien liiketoimintojensa kehittämisestä ja taloudellisesta tuloksesta. Konsernin johto Lahdessa muun muassa päättää yritysstrategiasta, johtaa sijoittajasuhteiden hoitoa ja vastaa rahoituksesta.

Pörssissä olo on muuttanut yrityksen omistussuhteita, ja asettaa toiminnalle uusia vaatimuksia niin tuloksen kuin julkisen kuvankin suhteen. Tällä hetkellä osakkaita

on noin 600, joista Henrik Schwartzbergin suvun jäseniä yli kymmenesosa. Omistuksesta ja äänivallasta suvulla on kuitenkin selvä enemmistö.

Kuten suomalaisissa pörssiyhtiöissä yleensä, niin myös meillä osa on ulkomaalaisia osakkaita. Ulkomaalaisomistus on ajan hengen mukaista ja tehostaa pääomamarkkinoiden toimintaa kansainvälisesti. Suomalaisten sijoittajien ja yhteiskunnan kannalta on kuitenkin vahinko, jos ulkomaiset sijoittajat saavat liian suuren osan pörssiyhtiöiden arvonnoususta itselleen. Tämän johdosta suomalaisten pitäisi lisätä sijoituksia kotimaisiin pörssiyhtiöihin esimerkiksi kanavoimalla osan eläkerahoista kotimaisiin ammattimaisesti hoidettuihin osakesalkkuihin.

Huolen aiheita on liike-elämässä aina. Liiketoiminnan ympäristö ja haasteet muuttuvat jatkuvasti. Kolmas sukupolvi, ja lisääntyvässä määrin myös neljäs sukupolvi, haluaa osallistua aktiivisesti yhtiön kehittämiseen menestyvänä kansainvälisenä pörssiyhtiönä, joka säilyy suvun hallussa. Tämä voi tapahtua olemalla mukana yhtiön operatiivisessa toiminassa tai osallistumalla yrityksen *”omistajataitojen”* kehitykseen. Viimeksi mainulla alueella sukulaiset ovat selvästi järjestäytymässä, jotta olisimme kaikki parempia omistajia yritykselle. Tällä hetkellä on operatiivisessa johdossa kaksi henkilöä suvusta. Lisäksi hallintoneuvostossa ja hallituksissa on mukana sukulaisia yhtiön etuja valvomassa.

Vuorineuvos Heikki Mustakallio

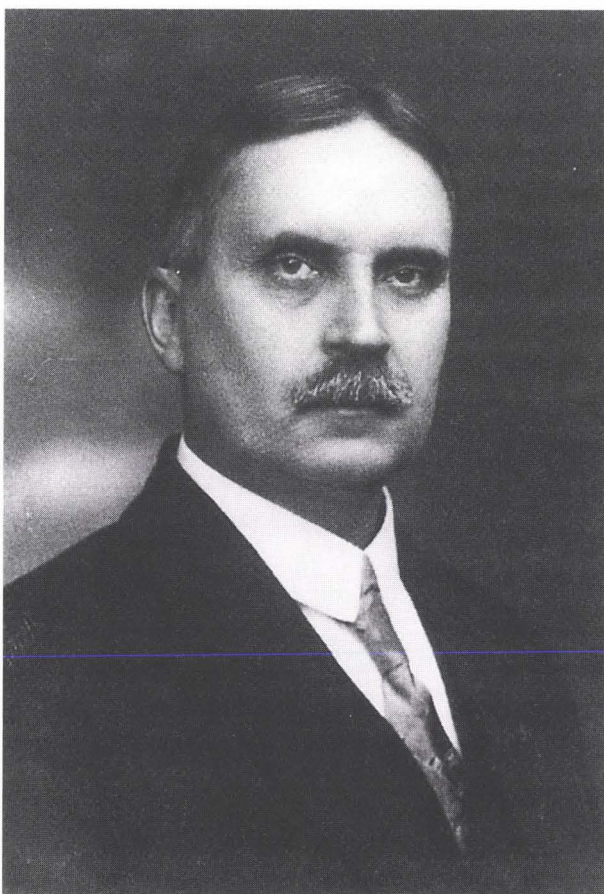

Toim.joht. Mikko Mustakallio

Sukupolvet vaihtuvat. Isä ja poika Mustakallio edellisten johtajien yli-ins. Pauli Mustakallion (vas.) ja vuorineuvos Aarne Mustakallio muotokuvien äärellä.

Henrik Schwartzberg, Rauten kehittäjä vuosisadan alussa.

Kolmen polven Luhtaset, hämäläinen voimannäyte

Toimitusjohtaja, vuorineuvos
Pekka Luhtanen, s. 1937

Isoisäni Vihtori Luhtanen oli alun pitäen torpparin poika Orimattilan Pennalasta. Hän otti perintöosuutensa – heinäkuorman ja hevosen – ja tuli Lahteen ajuriksi. Siitä hän sitten ryhtyi torikauppiaksi.

Torilla myytiin siihen aikaan käyttötavaraa, eli sitä tavaraa, jota nykyisin ostetaan marketeista. Ja Lahti oli pieni kaupunki siihen aikaan, vasta kaupunkioikeudet saanut.

Alussa hän valmistutti myytäviä tuotteita kotona perhepiirissä. Oli siinä muutamia ulkopuolisiakin mukana. Mutta kun toiminta hiljalleen kehittyi ja pääomaa kertyi, hän rakennutti kotitalonsa taakse Asemantaustaan puisen ompelimon, johon mahtui kolmisenkymmentä henkilöä.

Tämä tapahtui vuonna 1928, ja se oli jo teollista toimintaa.

Yritys laajeni asteittain. Meillä jokaisella toimitusjohtajalla kolmessa polvessa on ollut sellainen hämäläinen toimintaperiaate, että eteenpäin on menty askel kerrallaan, eikä pitkiä yhtäkkisiä harppauksia ole tehty.

Patruuna ja hallitus

Minä opin tuntemaan hänet 50-luvulla. Sain tietää, että hän oli uransa alussa saanut kokea kovia, mm. melko suuria luotto tappioita. Ja ne olivat tehneet hänet varovaiseksi. Aina piti olla oma pääoma investointeja varten, ei saanut ottaa eikä antaa luottoa, vaan omillaan oli tultava toimeen.

Muuten hän oli varsin nykyaikainen liikeyksikö, vaikka kuitenkin samalla niin kuin vanhan ajan patruuna omalla erikoislaatuksella tavallaan, muista poikkeavasti.

Luonteeltaan hän ei ollut varsinaisesti vaatimaton. Sen sijaan hän oli ylpeä omasta ammattitittelistään, joka oli KAUPPIAS. Se oli arvonimi hänelle. Puhuttiin kauppias Luhtasesta, kun puhuttiin Vihtori Luhtasesta. Sellaisena hän halusi pysyä ilman muita titteleitä elämänsä loppuun asti.

Hän luopui juoksevien asioiden käsittelestä jo 30-luvun puolivälissä. Mukana hän kuitenkin pysyi 60-luvun alkuun saakka. Hänellä oli firmassa oma työpöytä, hän

kävi siellä, katseli ja kuulosteli aina muutama tunnin päivässä. Se kuului hänen elämäntapaansa.

Isoisäni oli yksin yrityksen hallitus. Hänelle informoitiin keskeiset suuret asiat ja hänen mielipidettään kysyttiin, vaikka hän ei puuttunut käytännön asioiden hoitamiseen.

Koko elämänsä ajan hän oli kiinnostunut erityisesti rakentamisesta. Lukuisia liike- ja asuintaloja rakennettiin hänen tahtonsa mukaan, ja myös kaikki omat tuotantorakennukset rakennettiin itse. Se saattoi olla vastapainoa hänen torikauppiastaustalleen.

Avasi ja sulki ovet

Hän oli määrättyllä tavalla sulkeutunut, eli omaa elämäänsä eikä ollut erityisen sukurakas. Hän oli miellyttävä keskustelukumppani, mutta ei joviaalisti esiintyvä kauppias. Eikä hän ainakaan myöhemmillä iällä sellaiseen pyrkinytkään. Sen sijaan hän oli erittäin tarkka, arvosti kovaa työtä eikä ymmärtänyt poissaoloja sairauden takia. Hän epäili pinnausta, koska itse oli aina työssä.

Torielämästä oli isoisäni kiinnostunut elämänsä loppuun asti. Hän meni aamuisin puoli viideltä torille katselemaan, kuinka torikauppiaat – hänen entiset kollegansa – pystyttivät kojujaan. Sen jälkeen hän tuli ja avasi oman firmansa ovet. Illan tultua hän sulki ne jälleen.

Tällä tavalla hän menetteli vuosikymmenestä toiseen. Se oli hänen tapansa kontrolloida ympäristöään. Hän ei myöskään sallinut töiden jatkamista varsinaisen työajan jälkeen, vaan vaati niiden lopettamista määrättyllä kellonlyömällä. Jos vaikka kaupat olivat kesken, hän kehotti pysäyttämään ne ja jatkamaan seuraavana aamuna. Sellainen täsmällisyys herätti tie-

tenkin paheksuntaakin joskus.

Hän oli tyypiltään perushämäläinen, kuten sittemmin isäni ja kai itsekkin olen. Hän oli vähän juronpuoleinen, eikä mielellään hakeutunut muiden ihmisten seuraan.

Myös terve hän oli aina ollut. Kuusikymmenluvun alussa sattui kuitenkin niin, että maamme yli pyyhkäisi ns. aasialainen influenssa ja se mursi kerralla iäkkään isoisäni terveyden. Vuonna 1880 syntynyt Vihtori Luhtanen kuoli 1963.

KAUPPIAAN JÄLKEEN TEOLLISUUSMIES

Isäni Jaakko Luhtanen tuli mukaan toimintaan jo nuorena poikana. Se tapahtui luontevasti niin kuin siihen aikaan oli yrittäjäperheissä tapana, eli jatkettiin sitä työtä minkä vanhemmat olivat aloittaneet.

Pohjaksi hän kävi Lahden kauppakoulun. Isäni arvosti kovasti sitä oppia minkä hän tästä koulusta sai. Sen sijaan hän suhtautui kriittisesti ylempään kaupalliseen koulutukseen. Minuakin – vanhinta poikaansa – opastaessaan hän korosti, ettei tarvitse käydä ylioppilaaksi, jos kaupan alalle aikoo tulla. Ei hän sentään estänytään, kun toisin tahdoin.

Hän astui toimitusjohtajan paikalle virallisesti 1946, vaikka oli sitä ennen johtanut käytännön asioita jo kymmenisen vuotta.

Isoisääni verrattuna heidän kiinnostuksensa kohteet olivat tyystin erisuuntaisia. Hän ei ollut edeltäjänsä tavoin kauppias vaan ensisijassa teollisuusmies. Tuotanto ja erityisesti vaatetuksen teknologia olivat hänen sydäntään lähellä. Kaupallisen puolen vastuun hän jätti pääosin sisarenmiehensä – nuoruudessaan maineikkaan mäkihypyäjän – Lauri Valosen huoleksi. Itselleen

hän jätti teollisuuden lisäksi talouden ja ostotoiminnan. Isäni kehitti yhtiöstä johtavan suomalaisen vaatetustehtaan.

Suuruutta kohti

Suuryritykseksi Luhta alkoi kasvaa jo 30-luvulla, jolloin rakennettiin sekä uusi tehdas että tukkuliike. Työntekijöitä oli silloin yli 200.

Sodan aikana ja sen jälkeisinä pulavuosina tekstiilien hankinta oli vaikeaa. Toiminta supistui. Normaaleihin uumiin palattiin vasta 50-luvun puolivälin jälkeen ja vuosikymmenen lopulla oli henkilöstön määrä jo 650.

Sota-aikana valmistettiin tuotteita lähinnä puolustusvoimien tarpeisiin, ja lisäksi yleisille markkinoille niistä materiaaleista, joita oli jäänyt varastoon. Rauhan palattua tehtiin paperikankaista monenlaisia tavaroita. Raaka-ainepulasta huolimatta kaikkea mahdollista yritettiin saada aikaan.

Pohjimmalla humanisti

Minun isäni oli seurallinen, mutta vain pienessä piirissä. Hän oli vaatimattomuuden perikuva ja sillä tavalla poikkesi omasta isästään, joka käveli kaupungilla punainen takki yllään vielä 80-vuotiaankin. Isäni ei halunnut erottautua muista edes vaatteillaan.

Hänen perusuonnettaan kuvaa se, ettei hän ollut koskaan pitänyt yhtäkään puhetta seisaallaan eikä isossa seurassa! Paitsi bisneksen tekijänä hän oli erittäin taitava ihmisten käsittelijä.

Poikkeuksellinen ystävällisyys kanssaihmisistä kohtaan pohjautui hänen syvään uskonnolliseen vakaumukseensa. Hän kantoi suurta vastuuta yrityksen henkilöstöstä ja

käynnisti paljon sellaisia toimenpiteitä, jotka eivät silloin olleet pakollisia. Oma eläkesäätiökin perustettiin vapaaehtoisella pohjalla.

Ainoa järjestö, jossa tiedän hänen olleen mukana, oli kirkkovaltuusto. Sieltäkin hän jättäytyi pois huomattuaan, että tällaisessakin yhteisössä ihmiset riitelivät keskenään.

Itseen hän pyrki kehittämään vahvasti. Täysin hyvän englannin kielenkin hän opiskeli aivan yksityisesti. Taloutta koskevan lainsäädännön seuraamisen hän aloitti jo niin varhain, että teki 21-vuotiaana ensimmäisen verovalituksen. Ja hän voitti sen, vaikka isä-Vihtori oli varoitellen huomauttanut, ettei niille mitään voi!

Isäni Jaakko Luhtanen syntyi 1906 ja kuoli 1985.

NUORESTA KAPINALLISESTA KOKENEEKSI NEUVOKSEKSI

Minun tuloni sukuyritykseen tapahtui sillä tavalla, että isäni alkoi kertoa minulle liikeasioita jo nuorukaisvaiheessa, vaikka en ymmärtänytkaan niistä paljonkaan. Ehkä hän arveli minun tällä tavalla soluvan ammatin piiriin. Muita vaihtoehtoja en ajatellutkaan, vaan Lahden yhteiskoulusta ylioppilaaksi tultuani hakeuduin kauppaorkeakouluun. Koulun pitkäaikainen rehtori on sittemmin todennut, että hän odotti minusta humanistia, mutta tulikin v a i n liikemies.

Varsinaisen työni Luhdassa aloitin jo opiskeluaikanani vuonna 1958. Sain tehtäväkseni firman mainonnan ja markkinoinnin Helsingissä. Mainostoimistot sijaitsivat pääkaupungissa ja siellä oli myös myyntimiehiä, joiden kaupankäyntiä voin seuraila.

Nuori mies tekee aina vallankumousta, enkä minä ollut poikkeus. Vaikka arvostinkin suuresti isääni, katsoin hänen hoitavan asioita vanhanaikaisella tavalla. Meillä oli usein erilaiset käsitykset asioista. Emme kuitenkaan riidelleet henkilöinä, vaan asiat riitelivät.

Geenien mukana olen perinyt häneltä ainakin yhden ominaisuuden – itsepäisyyden. Sen takia isäni teki mielestäni viisaan ratkaisun. Kun hän huomasi meidän molempien pitävän tiukasti kiinni omista näkemyksistämme, hän antoi minulle jo nuorena – ehkä liiankin nuorena – oman vastualueen, johon hän ei puuttunut.

Jälkeen päin olen huomannut tehneeni paljon virheitä. Ne olisi voitu välttää, jos sukupolvien välillä olisi vallinnut keskusteluyhteys. Se syntyi vasta iän mukana. Kymmenen ensimmäistä vuotta nuori mies halusi tehdä asiat omalla tavallaan.

Myyntiä ja tuotantoa ulkomaille

Yhtiön toimitusjohtajaksi siirryin 1971. Silloin isäni sanoi, että olkoon vastuu seuraavalla sukupolvella. Veljenikin olivat jo vahvasti mukana toiminnassa. Samalla sain tehtäväkseni selvittää omistajasukua koskevat tausta-asiat.

Sotaa seurannut aika antoi kasvumahdollisuudet tälle alalle. 60-luvun alussa avautuivat myös kansainvälisen kaupan edellytykset ja mekin tartuimme siihen innokkaasti kiinni. Yhtiömme oli alallamme tässä maassa ensimmäisiä, jotka pyrkivät yli omien rajojen sekä itään että länteen. Näin kasvu jatkui voimakkaana.

Viennin ohessa ostimme raaka-aineita ulkomailta. Tämän takia minäkin vierailin usein Portugalissa, joka oli kutojien maa. Katselin ympärilleni ja totesin, että siellä

on paljon työvoimaa. Lisäksi siellä oli aivan erilainen kustannustaso kuin Suomessa. Silloin syntyi se aluksi hullulta tuntunut ajatus kokeilla tuotantoa tällaisessa maassa.

Toteutusvaiheeseen lähdettiin taas tosihämäläisellä tavalla. Ei ryhdytty rakentamaan suuria tehtaita, vaan tyydyttiin vuokratiloihin ja pieneen tuotantolaitokseen. Vasta vähitellen kasvettiin ja tällä hetkellä valtaosa yhtymän vaatteista valmistetaan kotimaan ulkopuolella.

Se on nykyaikaa. Työvaltaisen teollisuuden oli siirryttävä ulkomaille pärjätäkseen kilpailussa, ja Luhta oli tässä kansainvälistymisessä ensimmäisten joukossa.

Asia herätti omassa maassamme vastustusta 70-luvun puoliväliin saakka. Sitä pidettiin epäisänmaallisena toimintana. Vasta 70-luvun loppupuolella, kun myös suuret puunjalostus- ja muut yritykset alkoivat kansainvälistyä, kehityksen mielekkyys ymmärrettiin. Siitä tuli normaali tilanne.

Laman kokemuksia

90-luvun lamakausi oli erittäin vaikeaa aikaa. Se merkitsi minun ja koko tämän sukupolven osalta sitä, että kotimaassa kasvatettu toiminta jouduttiin osittain purkamaan.

Markkinat supistuivat, ostovoima väheni koko läntisessä Euroopassa ja tämän takia tuotantoa oli pakko vähentää. Tämä vähentäminen tapahtui pääosin Suomessa. Näin yritettiin sopeutua lamaan.

Samalla jouduttiin muuttamaan monella tavalla koko yrityksen toimintaa. Sekin oli erittäin vaikeaa. Tämä on vanha yritys ja sillä on korkeasti ammattitaitoinen henkilökunta, joka tottui hyvinä aikoina tekemään asiat tietyllä tavalla. Läheskään kaikki eivät aluksi ymmärtäneet, että nyt olosuhteet oli-

vat muuttuneet ja piti toimia eri tavalla kuin ennen.

Lisäksi jouduttiin vähentämään henkilöstöä. Se oli inhimillisesti tosi vaikea homma. Tänä päivänä voidaan kyllä asianomaisille antaa tunnustus siitä, että alkuvaikeuksien jälkeen tilanne tajuttiin ja sopeuduttiin uusiin oloihin.

Alan työntekijämäärä on meidän maassamme pudonnut vuosikymmenen aikana noin 80 prosentilla. Meidän yhtiössämme se kuitenkin on jäänyt alle puoleen. Lisäksi olemme tällä alalla lähes ainoa iso yritys, joka ei ole tänä aikana puhdistanut pöytää ja tehnyt konkurssia.

Tässäkin mielessä on syytä antaa tunnustus henkilökunnalle. Menestystä eivät ole ratkaisseet hienot koneet tai komeat rakennukset, vaan ne hyvät ihmiset jotka ovat taidokkaasti ja uutterasti työtä tehneet. Tällä hetkellä ovat suurimmat ongelmat jo takana päin – toivottavasti.

Uusia toimintoja ja tiloja

Kun vanhaa liiketoimintaa jouduttiin supistamaan, syntyi sellainen ajatus, että menetetty on korvattava uudella. Näin ostimme yhdeksän suomalaista merkkituoteyritystä. Samalla meille tuli näiden yritysten kiinteistöjä ja koneita.

Päätimme kokeilla saataisiinko nämä huonosti menneet yhtiöt uudelleen kannattaviksi. Niistä on saatu erilaisia kokemuksia. Eräät paranivat nopeasti, kun niillä oli parempi pohja, mutta jotkut taas olivat ennättäneet mennä niin syvälle, että niiden kääntäminen on ollut hidasta ja vaikeaa. Mitään sellaista *”viisasten kiveä”*, jolla kaikki huono muutettaisiin hyväksi, ei meillä valitettavasti ole. Tulevaisuus näyttää miten kullekin käy.

Rakensimme Lahteen Launeelle moder-

nin tehdasrakennuksen 80-luvun korkeasuhdanteen aikana. Näin pääsimme eroon sokkeloisesta ja epäkäytännöllisestä tehtaasta Vesijärvenkadulta. Uusiin tiloihin emme kuitenkaan saaneet mahtumaan tuotantoa edeltäviä toimintoja, vaan ne jäivät vanhaan paikkaan. Kahdessa paikassa toimiminen taas hidasti ja hankaloitti työtä, ja näin syntyi tarve saada lisätilaa.

Uusi pääkonttori, jonka laman alussa rakensimme, ei tullut sopivaan aikaan. Se tontti, jolla nykyinen konttorirakennus Linjakadulla on, oli alun pitäen varattu jotakin julkista rakennusta varten. Eräänä päivänä kaupunginjohtaja soitti minulle ja sanoi, että nyt tontti olisi vapaa, mutta sillä ehdolla, että rakentaminen tapahtuu yhdeksän kuukauden sisällä. Sillä tavalla oli tarkoituksena parantaa työllisyystilannetta.

Monen mielestä rakentamisen aloittaminen oli käsittämätöntä. Kuitenkin vasta tulevat sukupolvet voivat arvioida oliko se järkevää vai ei. Pari puoltavaa seikkaa on syytä mainita jo nyt: se oli halvinta aikaa rakentaa ja tontti olisi mennyt sivu suun, ellei töihin olisi ryhdytty.

Pohjoismaiden suurin

Yrityksen nimen muuttamisella perinteisestä Luhta Oy:stä muotoon L-Fashion Group OY oli omat syynsä. Kun yhtymään tuli uusia osia ja Luhta viittasi vain yhteen liiketoimintaan, syntyi etenkin ulkomailla vääriä käsityksiä. Ihmeteltiin esim. minkä takia Luhdan edustaja tuli myymään Rukka-tuotteita, vaikka kysymyksessä on kaksi täysin erilaista yritystä. Tämän takia konsernille otettiin sellainen neutraali nimi, jota kukaan ei tunne eikä edes tarvitse tuntea, koska kaikki yksiköt esiintyvät omilla nimillään. Niitä ovat mm. Luhta, Rukka, Big L, Beavers, SK/LA ja L-Trading.

Näiden välillä vallitsee kova kilpailu. Niillä on myös itsenäinen markkinointi ja tuotesuunnittelu. Yhteisiä ulkomaisia tuotantolaitoksia ne voivat kuitenkin käyttää.

Työntekijöitä on yhtymässä tällä hetkellä (vuoden 1997 lopulla) 1 900, joista kotimaassa yli 1 000 ja ulkomaisissa tuotantoyksiköissä loput, suurin osa Portugalissa. Vähennystä on kuitenkin tapahtunut, sillä huippukautena 1990 oli työntekijöiden määrä yli 2 500. Liikevaihto oli viime vuonna noin 830 miljoonaa markkaa.

L-Fashion Group on tällä hetkellä Pohjoismaiden suurin henkilöstömäärällä ja liikevaihdolla mitattuna. Ala tosin suosii pieneköjä yrityksiä, jotka ovat nopeita ja joustavia mutta suuruudellakin on omat etunsa, jos hitaus ja kankeus minimoidaan. Suurella voi olla paremmat erikoisresurssit kuin pienellä.

Yhtymällä on yli kymmenen tehdaslaitosta, mutta samalla teetämme alihankintatöitä n. 50 muussa tehtaassa. Menestymisen mahdollisuuksia on edelleen joka puolella, niin idässä kuin lännessäkin. Kilpailu on kuitenkin niin kovaa, ettei suuria läpilyöntejä ole odotettavissa.

Vaikka pääasialliset vientikohteemme ovat edelleen Länsi-Euroopassa, olemme tehneet venäläisillekin vaatteita jo 30 vuotta. Kaksi yhteistä yritystäkin on tuotannossa. Säännöllistä kauppaa tehdään USA:han, Kanadaan, Japaniin, Hongkongiin, Etelä-Koreaan ja tekeillä on myös projekti Kiinaan. Vaikka tämä on vanha teollisuuden ala, jolla on tietynlainen auringonlaskun imago, se tarjoaa mahdollisuuksiakin, kunhan vain osaa viisaasti toimia ja löytää oikeat konstit.

Tulevaisuutta kohti

Tämä ei ole enää mikään perheyhtiö, vaan pikemminkin sukuyhtiö. Minun tullessani toimitusjohtajaksi luotiin täysin normaalit osakeyhtiön puitteet. Samalla sovittiin säännöt, joiden mukaan niillä omistajilla, jotka tulevat tänne töihin, tulee olla todella hyvät edellytykset vastuualueensa hoitamiseen. Kun omistus on pääosin jo neljännessä polvessa, oli tämä mielestäni hyvä ratkaisu.

Sellaista kuninkaallista ajattelua ei myöskään ole, että pojasta tulee ilman muuta johtaja isänsä jälkeen, vaan harkitaan tarkasti kuka on pätevin ja sopivin. Muutamia neljännen polven edustajia on jo töissä ja he ovat hoitaneet tehtävänsä hyvin kuten kaikki edellisten polvien edustajatkin.

Kun minulla tulee pian jo 40 vuotta täyteen tämän yrityksen palveluksessa, on lähivuosina valmistauduttava lähtöön.

Tämä on nuorekkaiden ihmisten ala, koska pitää alati ymmärtää mitä ajassa liikkuu. Lähivuosina siis valmistaudutaan organisaation muuttamiseen. Millainen uusi tulee olemaan, ei vielä ole tiedossa.

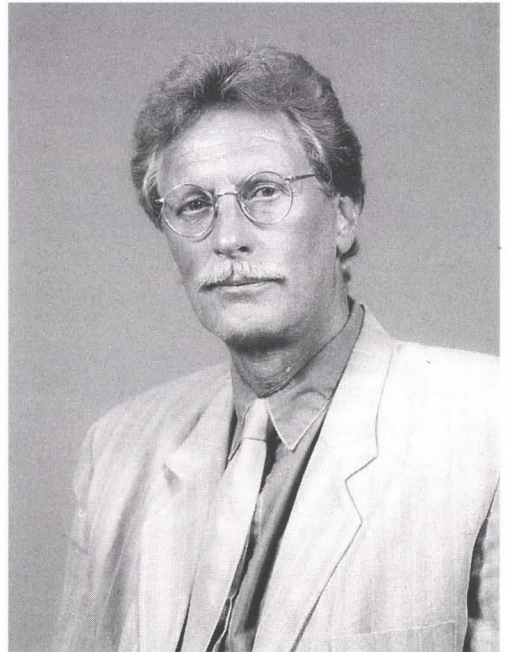
Omistuspohjan muutoksia ei myöskään ole harkittu. Mahdollisuudet esim. pörssiin menosta jäävät seuraavan sukupolven mietittäviksi.

Kauppia ja perustaja Vihtori Luhtanen

Suurteollisuuden kehittäjä Jaakko Luhtanen

Vuorineuvos Pekka Luhtanen

90-luvun alussa rakennettu konttorirakennus Lahden Linjakadulla.

Vuosisadan perinteen pohjalta mallasta ja hiivaa maailmalle

Hallituksen puheenjohtaja, dipl.ins.
Harald Relander, s. 1946

Lahden Polttime Oy Ab on perustettu vuonna 1883, joten se on vanhin Lahden seudulle perustettu ja vielä toiminnassa oleva teollisuuslaitos. Kuljemme siis jo hyvän matkaa toista vuosisataa.

Ikä luo perinteitä. Jos yrittää määritellä, mikä tuo perinne meidän yrityksessämme on, nousee mieleen kaksi asiaa: liiketoiminnan filosofia ja etiikka, eli millaisilla arvoilla laitosta hoidetaan. Ne arvot kehittyvät yrityksen sisällä koko henkilökunnassa, eikä vain omistajissa ja johtajissa.

Peruseriaatteiden pysyvyys on suunnaton etu. Ne ovat majakoita päätöksiä tehtäessä. Kaiken toiminnan täytyy tuntua oikealta niiden mielestä, jotka ovat siinä mukana. Ellei asia olisi näin, ei yritys olisi menestynyt niin hyvin kuin se on tähän saakka menestynyt.

Sekä Ferdinand Frigrenillä että hänen pojallaan Enokilla – minun äidinisälläni – oli sellainen periaate, että firmassa piti olla hyvä osaaminen, käytössä paras mahdollinen teknologia ja luotettava henkilökunta. Kaiken toiminnan tuli olla huippuluokkaa.

Tätä linjaa on pyritty myös jatkamaan.

Insinööri ja panimomestari

Menneinä aikoina toimittiin keskusjohtoisesti. Johtaja tiesi ja valvoi kaiken. Kun minä tulin syyskuun alussa 1975 yhtiön palvelukseen – aluksi lattian lakaisijaksi – aloin jo silloin miettiä miten muuttaisin johtamistapaa. En tekisi niin kuin ennen oli tehty, vaan hajauttaisin päätöksentekoa ja vastuuta laajemmalle. Toimiessani nyt hallituksen puheenjohtajana en puutu jokapäiväiseen rutiiniin vaan annan neuvoja vain silloin kun niitä kysytään ja lisäksi korostaen, että jokaisen on itse harkittava asiansa.

Henkilötietoni ovat lyhyesti seuraavat:

Olen syntynyt Helsingissä ja käynyt kouluni siellä. Valmistuin diplomi-insinööriksi Teknillisessä korkeakoulussa puun mekaanisen teknologian linjalta. Työelämän aloitin kuitenkin jo 14-vuotiaana maatilalla, jossa puuhatt aloitettiin jo kuudelta aamulla. Palkkana oli marka päivässä ja ruoka.

Kesäisin oli myös ulkomailla oppimassa kieliä, ja se onkin ollut ehkä elämäni suurin

rikkaus. Kotimaisten kielten lisäksi puhun sujuvasti saksaa ja englantia, joita joudun myös päivittäisissä keskusteluissa käyttämään.

Valmistuttuani korkeakoulusta minulta kysyttiin haluaisinko käydä tutustumassa Lahden Polttimoon. Aikaisemmin en ollut tuntenut mitään mielenkiintoa tätä alaa kohtaan. Käytyäni juttelemassa asiasta, minulle tehtiin neljän vuoden suunnitelma, joka sisälsi lähinnä koulutusta tulevaan ammattiin.

Opiskelin Itävallassa hiivan valmistusta ja suoritin panimomestarin tutkinnon Berliinissä. Tähtäimessä oli vielä opiskelujakso Yhdysvalloissakin, mutta kesken suunnitelman tuli tilanteeseen muutos. Yhtiön omistama Ruotsin tehdas oli joutunut vaikeuksiin ja samaan aikaan talouspäällikkö sairastui. Minä jouduin aloittamaan työni puolitoista vuotta ennen sovittua aikaa. Pian sitten tehtäviä kasaantuikin siinä määrin, ettei opintojen jatkaminen enää ollut mahdollista. Eräitä kurseja olen kuitenkin myös sen jälkeen käynyt.

Jaettu vastuu mahdollisti sen, että saatoimme laajentua ja syventää osaamista. Toiminta kasvoi vähitellen niin suureksi, ettei yksi mies jaksanut sitä enää yksinään johtaa. Emme toki kasvaneet vain kasvun itsensä vuoksi emmekä investoineet välttääksemme veroja vaan selkeän taloudellisen linjan mukaisesti.

Maan rajojen ulkopuolelle ulotimme toimintamme niin, että 1971 perustimme ruotsalaisten kanssa yhteisen mallastamon. Kolmisen vuotta sitten päätimme rakentaa uuden suuren laitoksen, joka valmistui huhtikuussa 1997. Muutamia vuosia sitten aloitimme toiminnan myös Virossa ja tänä vuonna (1997) ryhdyimme yhteistyöhön liettualaisen panimon kanssa. Latviassa taas harjoitamme yhteistyötä ruotsalaisen hiivan valmistajan kanssa. Kun Venäjällekin

on perustettu myyntiyhtiö voidaan todeta, että toimintaa on kotimaan lisäksi viidessä maassa.

Viennin puolella on toimintamme maailmanlaajuista. Lahden Polttimo on tällä hetkellä alallaan maan suurin ja konsernina myös Pohjoismaiden suurin. Samalla se on koko Euroopan suurimpia ja maailman-tilastossa taidamme olla 15. sijalla.

Yhtiö työllistää tehtaillaan noin 250 henkilöä. Lisäksi viljelysopimuksia on kolmisen tuhatta. Kun sopimusviljelyä on harjoitettu jo yli puolen vuosisadan ajan on tiloja, jotka tuottavat mallasohraa kolmannessa sukupolvessa.

Mallasohran viljely on vaativaa työtä ja laatukriteerit ovat tiukat. Kokoneet viljelijät hallitsevat kuitenkin ammattinsa niin hyvin, että sääolosuhteista riippumatta heidän viljansa hyväksytään yhdeksässä tapauksessa kymmenestä. Hinna ero laatujen välillä on niin merkittävä, että sekin kannustaa korkeatasoisen ohran viljelyyn. Periaatteena on ollut ja on edelleenkin se, että työ on tehtävä hyvin tai jätettävä kokonaan tekemättä.

Kasvat idän markkinat

Isoisälläni Enok Frigenillä oli viisi perillistä ja hän määräsi kaikille yhtä suuren osan yhtiöstä. Samalla hän oli ajatellut myös niin, että joku perillisistä voi vähitellen lunastaa suurimman osan itselleen, jos on kiinnostunut. Kun rintaperillisissä ei ollut aktiivisia teollisuushenkilöitä, siirtyi tämä puoli seuraavalle sukupolvelle eli minulle. Tällä hetkellä on edelleen olemassa kuolinpesä, mutta käytännössä äidilläni ja minulla on yli 90 prosenttia Lahden Polttimon osakekannasta.

Polttimon liikevaihto on nykyisin noin 200 miljoonaa markkaa ja hiivaa valmista-

van erillisen yhtiön n. 40 milj. markkaa. Aikaisemmin harjoitimme hiivan valmistuksessa yhteistyötä Alkon kanssa mutta kun se keskittyi perusosaamiseensa eli väkijoumien tuotantoon, ostimme koko tämän puolen.

Hiivan menekkialueena on koko maa. Lisäksi sitä viedään varsin paljon Venäjälle ja Baltian maihin. Tällaisen tuoretuotteen kuljetus asettaa kuitenkin tiettyjä rajoituksia laajemmalle alueelle ulottuvalle kaupankäynnille.

Eriyistä huomiota on viime aikoina kiinnitetty Venäjän kauppaan. Meille tuo kilpailuedun muihin maihin verrattuna se, että rautateittemme raideleveys on sama. Kun lastaamme tavaraa täällä vaunuun, se menee vaikka Uralin taakse ilman välipurkauksia tai uudelleen lastaamisia ja niihin liittyviä ongelmia.

Toivon tämän lähimarkkina-alueen kehittyvän suotuisasti. Vielä tällä hetkellä riski on niin suuri, että merkittäviä investointeja uskalletaan tehdä vain siinä tapauksessa, että partneri vastapuolella on luotettava. Monet yrittäjät ovat pettyneet karvaasti, kun eivät ole hallinneet sikäläistä kulttuuria. Kuitenkaan en olisi yllätynyt, vaikka järjestäisimme sinne lähivuosina muutakin toimintaa nykyisen myyntikonttorin lisäksi.

EU:n vaikutukset edessäpäin

Euroopan Unioniin liittyminen on vaikuttanut jossakin määrin yhtiön elämään. Se on osittain helpottanut asioiden hoitoa, mutta toisaalta tuonut mukanaan lisääntyvää byrokratiaa monenlaisine ihmeellisyyksineen. Niiden kanssa on kuitenkin osattava elää ja toimia.

EU:sta sanottiin ensin elintarviketeollisuuden piirissä, ettei se paljon vaikuttakaan, vaan siitähän selvittiin pelkällä säi-

kähdyksellä. Seuraukset näemme kuitenkin vasta tulevaisuudessa, ehkäpä viiden vuoden kuluttua. Vaikka monet yritykset ovat jo kyyneet hieman parantamaan taseitaan on vielä runsaasti tehtäviä jäljellä.

Entä jos olisimmekin jääneet EU:n ulkopuolelle? Silloin meille olisi jäänyt perinteinen tapa korjata möhläyksiämme. Tarpeen tullen olisimme taas devalvoineet valuuttamme. Mutta kyllä meille olisi tullut ongelmia siinäkin tapauksessa. Turvallisuuspolitiikkamme osalta EU on varmasti hyvä asia, mutta voidaan kysyä miten pitkälle siinä voidaan mennä. Mielestäni valtioliitto riittää, mutta liittovaltio on liikaa.

Euroopan talous- ja rahaliitto EMU on osa tätä prosessia. En osaa sanoa onko se hyvä vai huono asia, mutta epäilykseni minulla on. Meidän yhteiskuntamme on sellainen, ettei se osaa joustaa tarpeen mukaan. Meillä on pitkäaikainen traditio elämisestä yli varojen, kun taas se ajattelutapa jota tarvittaisiin vankan valuutan ylläpitämiseksi on meille vierasta. Uudessa tilanteessa emme enää saisi elää yli varojemme.

Suomessa on kuitenkin erittäin paljon ahkeria ihmisiä, ja näin voi myös yritystoiminta pysyä suotuisalla kehitysuralla. Mutta kun katson miten yhteiskuntaa manipuloidaan olen hieman huolestunut.

Yhteiskunnan vääristymä

Tavallisen työntekijän aiheuttama kustannus yritykselle on runsaasti enemmän kuin hänen tuntipalkkansa. Suhde on puolitoistakertainen, eräillä aloilla korkeampikin. Näin ollen yrityksen on hankittava kolminkertainen määrä rahaa verrattuna siihen mitä tämä henkilö saa käteensä. Yhteiskunnan kustannukset ovat meillä eri syistä kohonneet niin korkeiksi, että rahaa on kerättävä monenlaisten ihmeellistenkin mak-

sujen muodossa – jopa sellaistaenkin, joita ei maksaja edes havaitse.

Tämä on vaarallista, koska jonakin päivänä palkansaajat huomaavat miten monet elävät heidän kustannuksellaan tekemättä itse mitään. Sitten katsotaan miten pitkälle solidaarisuus riittää.

Merkkejä näkyy jo esim. muukalaisvihana. Ei näitä ihmisiä karsasteta sen takia, että heillä on erilainen ihonväri tai kulttuuripohja vaan siksi että oletetaan yleisesti heidän elävän muiden kustannuksella. Värillinen erottuu helposti joukosta ja on mielen osoittamiselle helppo kohde.

Todellisissa vaikeuksissa olevia ihmisiä on aina ja heitä pitää tukea. Sen sijaan minä en kannata sellaista ns. sosiaaliperhettä, jonka ylläpidon me veronmaksajat kustannamme. Tämä ei ole ensisijaisesti ”rikkaiden” ihmisten ongelma vaan nimenomaan tavallisten kansalaisten, joiden pusista maksujen ja verojen myötä kohonneiden tuotteiden hinta otetaan.

Myös korkeana pysytellyt työttömyys (vuonna 1997 yli 400 000) niveltyy tähän vääristymään. Meidän tuottemme tulevat niin kalliiksi, että kilpailukyky heikkenee. Se johtaa työttömyyteen. Ei kukaan yrittäjä ylläpidä työttömyyttä huvikseen vaan sen takia, ettei hän kykene myymään tuotteitaan tarpeeksi paljon. Ongelmaa yritetään lieventää työttömyyspolitiikalla lainavaroin, mutta silloin otetaan varat lastemme rahoista. Jokainen yhteiskunnankin ottama velkamarkka on näet joskus maksettava takaisin.

Puhutaan paljon työajan lyhettämisestä ja työn jakamisesta, mutta tähän perimmäiseen ongelmaan ei juuri uskalleta kajota, eli tähän yhteiskunnan rakenteen vinouteen. Jos joku vaikuttaja – esim. presidentti Mauno Koivisto tai valtiovarainministeri Iiro Viinanen – uskaltaa näihin asioihin puuttua, niin heitä pidetään pahoina ihmisinä.

Meidän on siis vakavasti mietittävä mitkä ovat valtion ja kunnan velvollisuudet kansalaisiaan kohtaan. Onko syytä tyrkyttää palveluja, joita ei edes pyydetä?

Monet poliitikotkin myöntävät vääristymän, mutta he eivät uskalla siihen julkisesti kajota. He eivät työskentele niillä valtuuksilla, jotka heillä on vaan turvatakseen ne valtuudet, jotka toivovat seuraavissa vaaleissa saavansa. Työpaikan menetys pelottaa heitäkin.

Olenkin ajatellut, että kansanedustajat tulisi valita 12 vuodeksi kerrallaan, eikä valittu henkilö enää sen jälkeen saisi asetua ehdokkaaksi. Lisäksi neljännes eduskunnasta olisi valittava joka kolmas vuosi. Näin omintakeinen ajattelu ehkä lisääntyisi, kun ei pelko putoamisesta koko ajan kalvaisi mieltä.

Tulevaisuus nuorten käsissä

Viime vuosien lamakaudella ovat tuhannet ja taas tuhannet yritykset epäonnistuneet pyrkimyksissään ja menneet nurin.

Kolme perussyötä tähän on nähtävissä. Kun oli poikkeuksellisen hyvä aika, tehtiin kaikenlaisia hullutuksia, mm. investoitiin vain se takia että saataisiin poistoja. Toinen syy oli muuten vain vauhtisokeudessa tehdyissä virheellisissä päätöksissä, ja kolmas oli se, että otettiin runsaasti valuuttalainoja. Niiden korko oli matala, mutta mukana seurasi valuuttariski. Näin elinkelpoisetkin yritykset kaatuivat. Yritysten matala omavaraisuusaste on vakava ongelma meidän maassamme. Kun vähänkin kovempi paikka tulee niin rahkeet eivät kestä.

Meidän yhtiössämme noudatetaan tarkan talouden periaatetta. Rohkeuden ja uhkarohkeuden välissä pitää olla vankka seinä. Kun tiukasta taloudenpidosta huolimatta sponsorioimme esim. Lahden kau-

punginorkesteria, se johtuu siitä, että arvostamme suuresti orkesterin korkealaatuista työtä. Minusta tuntuu tärkeältä, että jo musiikkileikkikoulussa iskostuu pieneen lapseen sellainen käsitys, että puuhassa voi päästä eteenpäin kun tarpeeksi ponnistellee. Kaikkia nuoria on syytä kannustaa.

Olen myös lämpimästi sillä kannalla, että Lahteen on saatava kongressitalo, jossa orkesterikin voi toimia. Se on tärkeysasteessa rinnastettavissa sellaisiin välttämättömiin hankkeisiin kuin yksityisellä rahoituksella rakennettavaan moottoritiehen Järvenpäästä Lahteen ja Helsinki-Lahti oikorataan.

Ne ihmiset, jotka huomaavat että heidän on eletävä omaa elämäänsä, jotka kouluttavat itseään ja uudistuvat, pärjäävät tulevaisuudessa nykyistä paremmin. Sen sijaan niillä, jotka pysyttelevät nykyisessä tasapäästämisajatuksessa, on heikommat tulevaisuuden näkymät. Heille näet on vaikeampaa oman itsensä toteuttaminen.

Mutta lopuksi: monista heikkouksistaan huolimatta tämä meidän Suomemme on fantastisen hyvä maa elää ja asua. Toivottavasti se saa rauhassa kehittyä eikä menetä niitä mahdollisuuksia, jotka sillä yhä ovat olemassa.

Enok Frigren

Hallituksen puheenjohtaja Harald Relander

Hiivan pakkausta Lahden Polttimolla 60-luvun alussa.

Kahdeksan vuosikymmentä suomalaista laatupaitaa

Hallituksen puh.joht., Folke Lindqvist, s. 1911

Isäni Ernst Georg Lindqvist syntyi ruotsalaisen valurin poikana New Yorkissa 28.11.1889. Amerikan ilmasto ei kuitenkaan ollut terveellinen isoisälleni, vaan hän sairastui reumaan. Sikäläiset lääkärit sanoivat, että ainoa mahdollisuus parantumiseen on muuttaminen takaisin Skandinaviaan. Hän lähtikin, mutta ei enää kotimaahansa Ruotsiin vaan Suomen puolelle Helsinkiin.

Poika oli silloin pieni, ehkä sentään jo kouluikässä. Lahteen isäni muutti vuonna 1908. Hän tuli Lahden kaupungin anniskeluyhtiön palvelukseen myymälänhoitajaksi. Liike sijaitsi Rautatienkadun ja Harjukadun kulmauksessa eli paikassa, jossa nykyisin on Uusi Apteekki. Elettiin vielä tsaarinaikojä, eikä kieltolaki ollut voimassa.

Kun liike oli auki vain yhtenä päivänä viikossa, keskiviikkoisin, jäi vapaata aikaa runsaasti. Niinpä isäni ryhtyikin suunnittelemaan lisäpuuhaa itselleen. Vuoden 1916 vappuna hän avasi Aleksanterinkadulle nykyisen Merita-pankin kohdalle herrain vaatetusliikkeen nimeltä Oy Vaatetusliike Atlas Ab, joka vähän myöhemmin muutettiin

muotoon Oy Asuste-Atlas.

Nimi juontaa siitä, että isoisäni oli joskus ollut työssä Atlas-nimisessä rautavalimossa Ruotsissa. Vuonna 1917 hän sai Suomen kansalaisuuden.

Liikkeen pääartikkeleita olivat paidat, solmiot, kaulahuivit, hatut ja alusvaatteet. Pukuja, kenkiä tai villavaatteita ei ollut.

Myymäälä sijaitsi silloisen KOP:n talossa siihen saakka kun pankki aloitti suuren saaneeruksen. Silloin siirryttiin Rautatienkadulle Lahden Säästöpankin taloon, ensin pääsisäänkäytävän viereen ja myöhemmin Hämeenkadun puolelle. Joitakin vuosia pidimme myös toista myymälää Lasipalatsissa Rauhankadulla sekä Rautatienkadulla Palatsi-elokuvateatterin talossa.

Vähittäiskaupasta luovuimme kokonaan 70-luvulla, kun olimme jo menestyneet teollisuuden puolella ja tukkuostajillemme syntyi käsitys, että me myymme omassa liikkeessämme itse valmistamiamme paitoja halvemmalla kuin ne olivat muualla kauppan. Näin paransimme suhteita kaupungin muihin – silloin varsin lukuisiin – vaatetusliikkeisiin.

Jousi-paitojen tuotantoon

Teollinen toimintamme alkoi vuonna 1934. Ensimmäinen tehdas perustettiin vuokrahuoneistoon nykyisen Möysän Esson kohdalle. Rakennuksen omisti maanviljelijä Uusitalo, jolla oli laajoja alueita Joutjärven tuntumassa. Meidän työtilamme olivat alakerrassa ja yläkerrassa pidettiin kahvilaa.

Ensimmäisenä toimena aamuisin oli kylminä vuodenaikoina tilojen lämmittäminen. Töiden alkaessa oli toisinaan pakkasasteita ja sementtitiileistä rakennetut seinät tihkuivat kosteutta.

Mutta niin se vain toiminta alkoi. Pöydällä leikattiin kankaat puukolla, minkä jälkeen ompelijat ompelivat kappaleet kasaan. Näihin aikoihin syntyi tuotemerkki Jousi-paita, mikä on pysynyt pääartikkelinamme siitä lähtien.

Vähän ennen talvisotaa tehdas muutti osoitteeseen Karjalankatu 12, jossa oli entiseen verrattuna nelinkertaiset tilat. Kun sotien jälkeen kankaiden saanti jälleen parani, tapahtui muutto nykyiseen Kulmalan taloon. Oma nykyinen teollisuuskiinteistö rakennettiin vihdoin 1951 Puusepän- ja Vuoksenkadun kulmaan. Seuraavalla vuosikymmenellä tehdasta laajennettiin vielä niin, että se käsittää nykyisin lähes 3 000 neliometriä.

Erikoista isäni teollisuustoiminnassa oli se, että hän otti käyttöön itse kehittämänsä kauluksen vuorin kovettamisen menetelmän. Hän hankki erään kemistituttavansa ohjeiden mukaan kemikaaleja Amerikasta, teetti tarvittavat laitteet Veljekset Mantereen konepajalla ja ryhtyi valmistamaan kovikekangasta, joka kesti pesua ja keittämistä ja esti paidan kauluksen kopruilemisen.

Keksinnölle haettiin myös patentti, mutta sitä ei luovutettu muille paitatehtaille. Vasta myöhemmin ryhtyivät suuret tehdasyritykset valmistamaan vastaavan tyyppisiä

vuorikankaita. Meillä menetelmän kehittäminen kesti kolmisen vuotta.

Isäni eli korkeaan ikään – 98-vuotiaaksi. Irrallaan työstä hän oli vain pari viimeistä vuottaan, jotka hän vietti Kilpiäisten vanhainkodissa. Koko liikemiesuransa ajan hänen korvaamattomana tukenaan oli äitini Lempi Cecilia, os. Trofast.

Taiteilijasta yrittäjäksi

Itse en suinkaan heti tullut isäni perustamaan yritykseen, vaan aloitin työelämäni aivan muualla. Kun olin vuonna 1930 vapautunut asevelvollisuuden suorittamisesta, pääsin Maakauppiaitten Oy:n harjoittelijaksi ja myöhemmin tukkumyyjäksi. Jo ennen sotia siirryin Savo-Karjalan Tukku-liike Oy:n kaupunkiedustajaksi Viipuriin ja jatkosodan päätyttyä toimin vielä Kesko Oy:n tukkumyyjänä Lahdessa ennen kuin 1946 astuin Oy Asuste-Atlaksen leipiin. Teknilliseksi johtajaksi minut nimitettiin 1952 ja toimitusjohtajaksi 1972. Poikani Jorman tultua tälle paikalle kuusi vuotta myöhemmin siirryin yrityksen hallituksen puheenjohtajaksi.

Aluksi en ajatellut ensinkään liikemiehen uraa vaan suunnittelin antautumista ammattitaiteilijaksi, laulajaksi. Aloitin tähän tähtäävät opinnot 1937 Viipurin musiikkiopistossa Hanna Granfeldtin johdolla. Talvisodan jälkeen jatkoin opintojani Lahdessa Olavi Nybergin johdolla ja loppututkinnon suoritin Lahteen siirtyneessä Viipurin musiikkiopistossa 1945.

Ensikonsertin annoin Helsingissä samana vuonna ja uudelleen konsertoin pääkaupungissa 1947 ja -58. Kaikkiaan olen pitänyt yli sata yksinlaulukonserttia, mm. kolmena vuotena Ruotsissa. Lisäksi esiinnyin yli neljännesvuosisadan ajan Lahden Mieskuoron solistina.

Jossakin vaiheessa Väinö ”Kiska” Kaskinen, joka oli Sibelius-Akatemian käynyt ja hyvä laulaja, sanoi minulle:

– Kuule Folke, Suomen taiteen tähtitaivas on niin matala, ettei sinne montaa mahdu. Sitä paitsi isäsi toivoo hartaasti sinusta työnsä jatkajaa!

Tämä avasi silmäni näkemään oikean tilanteen ja minä luovuin taiteilijan haaveista. Pari kolme vuotta minä konsertoin. Sain käyttää kesälomani näihin konserttimatkoihin, jotka kuitenkin sattuivat parhaaseen myyntisesonkiin. Kaverit saivat paiskoa töitä sillä aikaa kun minä matkustelin näissä puuhissa.

Ikämiehenä merille

Viimeinen eli merimiehen ammatti alkoi niihin aikoihin, jolloin eläleikä oli edessä. Ensimmäisen matkan piti kestää kuukauden päivät, mutta merellä viivytettiin kolme ja puoli kuukautta.

Tällä matkalla jouduimme hirmumyrsk-

kyyn Intian valtamerellä. Jättiläisaalto peitti meidät ja olimme jo veden alla. Kapteeni sanoi myöhemmin, että jos vielä toinen samanlainen aalto olisi tullut, niin emme olisi enää nousseet.

Sitten Oy Starckjohann Ab rakensi laivan. Pyysin johtaja Berndt Starckjohannilta luvan lähteä mukaan ja hän myöntyi.

Nousin laivaan Espanjassa ja siitä alkoi minun varsinainen merimiehen urani. Kuusi vuotta kiersin maailmaa – olin aina puoli vuotta merellä ja sitten puoli vuotta maissa. Laivalla kirjoittelin ja otin valokuvia. Kirjoitettua tekstiä on nyt runsaasti varastossa ja kuvia monta albumia täynnä. Viimeisen matkani tein 1984.

Varsinaista tehtävää minulla ei laivalla ollut, mutta epävirallisesti oli lastintarkastajan vakanssilla. Jos olisin ollut pelkästään tavallinen matkustaja en olisi päässyt maihin niihin satamiin, joihin tarvittiin viisumi. Merimiespassilla sen sijaan pääsi aina maihin.

Nyt tekstit ja kuvat odottavat myöhempiä käyttöä.

Kolmas ja neljäs polvi jatkaa edeltäjien työtä

Toimitusjohtaja Jorma Lindqvist, s. 1942

Varsinaisen työskentelyni Asuste-Atlaksessa aloitin vuonna 1960, mutta jo sitä ennen olin ns. rasvapoikana. Vanhoissa ompelukoneissa oli vaseliinikupit, jotka piti täyttää ja kiertää, jotta laakerit saivat voidetta.

Koulun jälkeen lähdin Ruotsiin opiskelemaan vaatetusteknikoksi. Sikäläinen oppimestarini – isoisäni vanha ystävä – sanoi, etten pääse Suomeen takaisin ennenkuin olen tehnyt koko tuotteen alusta loppuun. Se tarkoittaa, että olen leikannut, ommellut, viikannut, pakannut ja myös myynyt hänelle sen vaatekappaleen.

Olin useissa ruotsalaisissa paitatehtaissa tavallisena urakkaompelijana – vaikka en hyvillä ansioille päässytäkään. Kun tein kaikkea paitateollisuuteen kuuluvaa työtä, sain kunnollisen peruskoulutuksen omaan alaani.

Atlakseen palasin aluksi työnjohtajaksi. Olin pyrkinyt arvostetun työnjohtajamme rva Stenbergin oppiin, mutta siinä kävi niin, että hän lähti samana päivänä kun minä tulin. Sain tulla toimeen omine avuineni.

Ainoana kotimaista

Tekninen kehitys on ollut viime vuosikymmeninä valtava. Erityisen nopeaa on vauhti ollut 70-luvulta lähtien. Alkuvaiheessa paita tehtiin alusta loppuun yhtenä

työnä, mutta nykyisin vaihetyönä. Koneet on automatisoitu ja vuosi sitten siirryimme tietokonepohjaiseen kaavojen suunnitteluun ja leikkuriin.

Kuitenkin paitojen teko on edelleen paljolti ihmiskäden varassa. Kun yrityksemme aikoinaan – yli 80 vuotta sitten – aloitti paitojen valmistuksen, sai hyvä ompelija tehdä 8–9 paitaa ja koko firma 25–30 paitaa päivässä. Nykyisin vaatii yhden paidan valmistus 25 minuuttia.

Tällä hetkellä tuotamme 400–500 paitaa päivässä eli noin 100 000 paitaa vuodessa. Väkeä oli ennen viime vuosien lamaa yli 60, mutta tällä kertaa nelisenkymmentä. Nopea automatisointi on osaltaan vähentänyt työvoiman tarvetta.

Viisikymmenluvun puolivälissä oli maassamme 26 paitatehdasta, joista Lahdessa 6. Tällä hetkellä on Asuste-Atlas ainoa paitatehdas koko Suomessa, joka tekee alusta loppuun täysin kotimaassa valmistettua paitaa. Muut viitisen miljoonaa paitaa, jotka maassamme vuosittain myydään, ovat joko kokonaan tai osittain ulkomaista työtä.

Laadun ja palvelun osalta olemme hyvin kilpailukykyisiä edelleen, mutta hinnan kohdalla on toisin. Onneksi on kuitenkin olemassa sellaisia ostajia, jotka arvostavat yli kaiken korkealaatuista kotimaista tuotetta. Myös toimitusten joustavuus on ollut

meidän valttikorttimme markkinoilla. Kykenemme erittäin nopeasti mukautumaan asiakkaiden tarpeiden mukaan.

Aiomme edelleen jatkaa tällä kotimaisella linjalla. Kilpailuasetelma ehkä paraneekin, kun kustannukset ovat nousseet myös ulkomailla teetetyssä työssä.

Tulevaisuutta kohti

Työväkemme on yleisesti ottaen melko nuorta ja naisvoittoista. Tästä johtuu, että tavanomaisten välillisten työvoimakustannusten lisäksi myös äitiyslomat rasittavat

taloutta. Joukossa on kuitenkin iäkkäämpääkin työväkeä, jonka ammattitaitoa arvostamme suuresti. Pitkäaikaisimmat pайдantekijät ovat olleet meillä yli 30 vuotta.

Itse olen kolmannen polven yrittäjä, mutta neljäskin on jo mukana. Minulla on kaksi tytärtä, Heidi ja Nina, joista edellinen on koulutukseltaan tietotekniikkamekaniikko ja jälkimmäinen erikoissairaanhoidaja. Heidi, joka on suorittanut myös kauppateknikon tutkinnon ja ollut harjoittelemassa myyntityötä Kuusisella, osallistuu jo oman firman toimintaan.

Me katsomme siis luottavaisesti tulevaisuuteen.

Lindqvistejä neljässä polvessa. Tehtailija Ernstin muotokuvan äärellä Folke ja poika Jorma sekä tämän tyttäret Nina (vas.) ja Heidi.

Kotimaisia paitoja ajanmukaisin laittein.

Folke Lindqvist konserttiasussa sodan jälkeen.

Eläkkeellä ollessa merimiehenä maailmalla.

Jorma Lindqvist valittuna Lahden yrittäjäksi 1997.

Koivistolaisesta pienfirmasta maan suurin linja-autoyrittäjä

Liikennöitsijä Martti Tommola, s. 1928

Koiviston Auto Oy perustettiin Koiviston kauppalassa Karjalan Kannaksella elokuun alussa 1928. Perustajana oli isäni Toivo Tommola, joka oli aikaisemmin toiminut liikealalla mm. Pietarissa. Ensimmäinen linja-auto – Ford-merkkinen – hankittiin kolme vuotta myöhemmin liikennöimään Koiviston ja Viipurin väliä. Päivittäisiä vuoroja oli kahdeksan. Lisäksi kuljetettiin matkustajia kauppalan ympäristössä.

Talvisodan syttyessä 1939 yrityksellä oli 9 linja-autoa. YH:n alkaessa kuusi niistä meni armeijalle. Tästä oli tehty sopimus ns. suojajoukkojen kanssa.

Kun koti oli jätettävä siirtyi perheemme isäni sukulaisten luo Haukivuoren pitäjään Mikkelin pohjoispuolelle. Rauhan palattua piti kuitenkin päättää minne asettuisimme asumaan. Isäni ja enoni lähtivät siinä mielessä ajelemaan etelää kohti ja saavuttuaan Möysään he totesivat, että Lahti taitaakin olla sopiva paikka. Kaupunki näytti ihan mukavalta ja asutokin löytyi uudesta talosta Kauppakadulta.

Tulossa Lahteen oli siis sattuman johdosta. Näin jälkikäteen voi todeta, että se oli onnekas sattuma.

Sotien välillä liikennöimme kolmella kuorma-autolla Rovaniemen ja Petsamon väliä. Tavara kulki silloin Petsamon kärjessä sijaitsevan Liinahamarin sataman kautta. Jatkosodan aikana muutimme takaisin Koivistolle, mutta lopullinen paluu Lahteen tapahtui suurten melskeiden alettua kesällä 1944.

Tulin yhtiön toimitusjohtajaksi virallisesti 1956, kun isäni kuoli. Olin kuitenkin isäni sairastuttua hoitanut yritystä vuodesta 1951.

Yrityskaupoilla markkinaosuutta

Kesällä 1945 saimme ensimmäisen linjan, Lahti–Tampere. Se oli aikaa, jolloin niin autoista kuin niiden varaosista ja erityisesti renkaista oli huutava puute. Liikennelupia myönnettiin vain sen verran kuin pystyi liikennettä hoitamaan. Niinpä yrityksemme kolmesta linja-autosta vain yksi oli liikenteessä. Kaksi seisoi tallissa ilman renkaita.

Linja Hämeenlinnaan saatiin myös jo 40-luvulla, mutta varsinainen laajenemi-

nen alkoi vasta seuraavalla vuosikymmenellä. Ensimmäinen yritysosto onnistui vuonna 1956. Olimme liikenneineet yhdessä Suomen Turistiauto Oy:n kanssa pikalinjaa Lahti–Hämeenlinna–Turku, mutta yhteistyökumppanin siirtäessä toimintansa pääpainon Helsinkiin se myi oman osuutensa meille.

Aluksi laajeneminen oli kovin hidasta. Vaikka saimme hakemusteitse joitakin uusia linjoja, oli yrityksellämme 60-luvun puolivälissä ainoastaan 10 autoa. Vasta vuosikymmenen lopulla yritysostot alkoivat onnistua ja yrityksemme investoinnit suuntautua entistä enemmän uusien markkinaosuuksien hankkimiseen.

Lahden kaupunkiliikenteeseen pääsimme mukaan 1967 ostettuamme Hugo Lemmetyn Laune–Kauppatori–Mukkula -linjat. Yrityksen kehityksen kannalta merkittävimmät yrityskaupat tapahtuivat 70-luvulla; 1975 Pulkkilanharjun Liikenne Oy sekä 1979 Kuopion Liikenne Oy, joka oli yli kaksi kertaa oman yrityksemme kokoinen. Vuonna 1984 ostimme Jyväskylän Liikenne Oy:n, 1991 Oy Liikenne Ab:n Helsingistä, 1992 Linjaliike Rajala Oy:n ja Lahden Linjat Oy:n, 1995 Lahden Liikenne Oy:n ja 1996 Turusta Vesman Liikenne Oy:n sekä Y. Förbom Oy:n liiketoiminnan.

Yhtymällämme on nykyisin yli 600 linja-autoa. Määrä on kasvanut yritysostojen myötä, vaikka pyrkimyksenämme onkin kaluston vähentäminen ja tehokkuuden lisääminen. Henkilöstöä on noin 1 300, joista kuljettajia noin 1 100 sekä loput asentajat, huoltohenkilöstöä, työnjohtajia ja toimihenkilöitä. Liikevaihtomme oli viime vuonna 400 milj.mk. Palkkakustannukset ovat yli puolet liikevaihdosta.

Koivistolla valmistimme kuorma-autojen ohjaamoja ja lavoja. Lahdessa olemme valmistaneet Kabus -linja-autoja ja Varkaudessa linja-autojen koreja. Itse valmistettuja

autoja on kertynyt satakunta ja koreja 130. Yleisimmät muut automerkkimme ovat Volvo ja Scania. Niiden koreista ovat pääosan rakentaneet Wiima ja Lahden Autokori.

Kehitys on johtanut siihen, että tällä hetkellä yhtymämme on maan suurin linja-autoyritys.

Luottamusta tulevaisuuteen

Vaikka laajentuminen on ollut paljolti sattumanvaraista, voidaan todeta, että perusajatuksenamme on ollut markkinaosuiden lisääminen. Suuruus tuo mukanaan tiettyjä etuja, jos kohta monia haittojakin. Yleiskustannukset saadaan pienemmiksi. Kun lisäksi tällä hetkellä yhteiskunnassa on muodissa ylenmääräinen kilpailuttaminen, isompi selviää siitä paremmin kuin pienempi. Riski ei yksittäisessä tapauksessa kasva liian suureksi.

Yksityisautojen lisääntyminen on viime vuosikymmeninä mullistanut kuljetusmarkkinat. Vaikka matkustaminen on lisääntynyt huomattavasti, linja-autoissa matkustavien osuus on jatkuvasti vähentynyt. Linja-auto liikenteen osuus on enää noin 12 prosenttia kokonaisliikenteestä, rautatiet jäävät alle 5 prosentin ja lentoliikenteen osuus on 1,5 prosentin luokkaa.

Voidaankin todeta, että Suomen kansa mahtuu vaivattomasti henkilöautoihin. Vanhemmat istuvat etupenkillä ja yksi lapsi takana, eli jokaista 2,6 henkilöä kohti on yksi henkilöauto.

Linja-automatkustuksen aleneva kehitys suunta näyttää kuitenkin viime aikoina hidastuneen. Sitä on tapahtunut varsinkin suuremmissa kaupungeissa, kuten mm. Lahdessa. Muutos saattaa johtua uusista taksa- ja rahastusjärjestelmistä, jotka ovat edullisia ja helppoja käyttää. Esimerkiksi 30-päivän lipulla voi matkustaa rajattomas-

ti. Lisäksi yhteiskunta on subventoinut lip-pujen hintoja alaspäin.

Myös Lahden ja Helsingin välinen moot-toritie avaa uusia näkymiä. Kun pääkau-punkiin pääsee vaivattomasti alle puolessa-toissa tunnissa, lisääntyy linja-automatkan vetovoima. Matka kävisi vieläkin joutuis-ammin, elleivät kaupunkien ruuhkat hidas-taisi kulkua.

Liikennepolitiikka

Liikennelupajärjestelmä kehitettiin varsi-naisesti 30-luvulla. Maantieliikenteen lii-kenneluvat antoi kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriö ja kaupunkiliikenteen maistraatti tai järjestysosasto. Tämä pää-osin keskitetty järjestelmä toimi hyvin. Maamme liikennejärjestelmää voitiin asu-kasta kohti ajetuilla kilometreillä mitattuna pitää jopa Euroopan parhaana.

Nykyisin pyritään hallintoa hajautta-maan. Maantieliikenteen liikennelupia antavat sekä liikenneministeriö että lääninhal-litukset. Tämä on lisännyt huomattavasti byrokratiaa ja vaikeuttanut liikenteen koor-dinointia sekä kehitystyötä. Pieniäkin asioi-ta käsittelee suuri määrä virkamiehiä ja lau-sunnonantajia. Olisi syytä pyrkiä yksinker-taisempaan järjestelmään.

Kilpailuttamisen tuoksinassa pitäisi va-roa romuttamasta liikennejärjestelmää. Yri-tyksille pitäisi jättää ainakin osittainen vas-tuu kannattamattomien linjojen hoidosta. Täysimääräinen kilpailuttaminen merkitsee tämän vastuun poistamista.

KOIVISTON AUTON TÄRKEÄT TAPAHTUMAT

1928 Koiviston Auto Oy perustettiin Koivis-ton kauppalassa Karjalan kannaksella 3.8.1928.

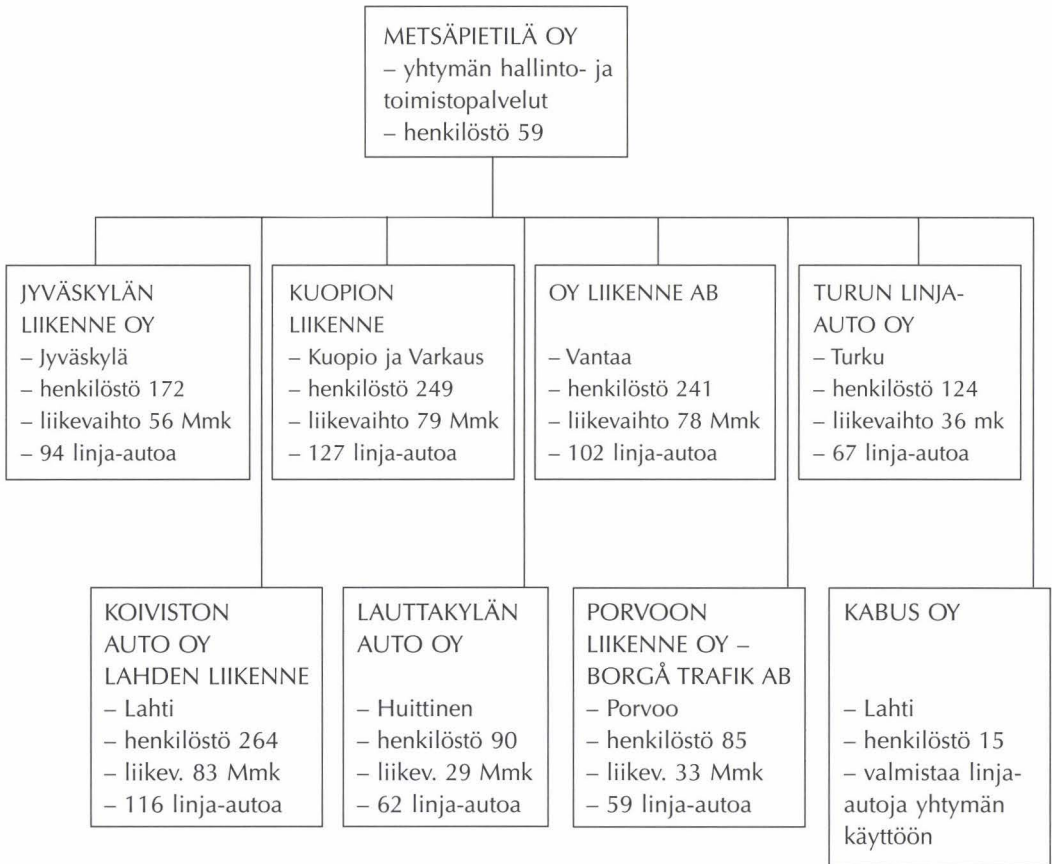
- 1931 Hakkittiin ensimmäinen linja-auto, joka oli Ford. Koiviston ja Viipurin välillä oli ennen sotia 8 päivittäistä vuoroa, lisäksi liikennöitiin Koiviston ympäristössä.
- 1935–39 Koivistolla valmistettiin myös kuor-ma-autojen ohjaamoita ja lavoja.
- 1939 Yrityksellä oli 9 linja-autoa. Talviso-dan aikana yhtiön autokalusto kärsi suuria vaurioita.
- 1940 Siirryttiin Lahteen.
- 1940–41 Sotien välillä 1940–41 liikennöitiin Rovaniemi–Petsamo -välillä kolmella kuormaautolla.
- 1942 Muutettiin takaisin Koivistolle.
- 1944 Viipuri–Koivisto -linjalla ajettiin 3 pä-ivittäistä vuoroa. Kesällä 1944 muutet-tiin takaisin Lahteen.
- 1945 Aloitettiin Lahti–Tampere -linja.
- 1946 Autotalli- ja toimistorakennus valmis-tui Lahteen Mestarinkadulle.
- 1952 Aloitettiin yrityksen ensimmäinen pi-kavuoro Lahti–Tampere -linjalla.
- 1953 Aloitettiin Lahti–Turku, ”Hämeen Härkätien” -pikalinja yhdessä Suo-men Turistiauto Oy:n kanssa.
- 1956 Yrityksen perustaja Toivo Tommola kuoli.
- 1967 Ostettiin Hugo Lemmetyltä Lahden pai-kallisliikenteen Laune–Mukkula -linjat.
- 1968 Ostettiin Emil Toivosen Lahti–Sysmä -liikenne.
- 1969 Ostettiin Lemmetyltä Salpausselän Liikenne Oy.
- 1970 Ostettiin yhdessä Oy Hj Holmström Ab:n kanssa Lahti–Loviisa -linjoja lii-kennöivä Viljasen Liikenne Oy.
- 1972 Rakennettiin linja-autojen säilytysshal-li Lahden Metsäpietilään.
- 1975 Ostettiin Sysmä–Lahti–Helsinki -linjo-ja liikennöivä Pulkkilanharjun Liiken-ne Oy. Ostettiin Eero Toivosen Lahti–Sysmä -liikenne.
- 1976 Ostettiin Oy Hj Holmström Ab:ltä Ky-menlaakson Liikenne Oy, joka liikennöi Lahti–Kotka ja Kotka–Lahti–Tam-pere -linjoilla. Ostettiin Lauri Pulkkisen Orimattila–Lahti -liikenne.

- 1977 Syyskuussa perustettiin hallintoyhtiö Metsäpietilä Oy ja joulukuussa linja-autoja valmistava Kabus Oy. Ensimmäinen Kabus Oy:n linja-auto valmistui.
- 1979 Ostettiin Kuopion Liikenne Oy.
- 1981 Yrityksen oma sähköposti otettiin käyttöön.
- 1984 Uudet toimitilat Metsäpietilässä otettiin käyttöön 20.2.1984. Elektroniset rahastuslaitteet asennettiin linja-autoihin. Matkustajatilastointi siirrettiin tietokoneelle. Ostettiin Jyväskylän Liikenne Oy.
- 1988 Jyväskylän Liikenne Oy osti Eino Turunen Oy:n.
- 1989 Ostettiin tavarakuljetuksia hoitanut Itä-Suomen Jakelupalvelu Oy.
- 1990 Perustettiin yhdessä venäläisten kanssa Finnord-niminen yhteisyritys. Yhtiö liikennöi Lahdesta/Helsingistä Viipurin kautta Pietariin.
- 1991 Ostettiin Oy Liikenne Ab. Samassa yhteydessä ostettiin Porvoon seudulta neljä yritystä, Porvoon Liikenne Oy-Borgå Trafik Ab, Oy Tolkis Auto Ab, Oy Bussexpress Ab sekä Linjavaunu Oy Norrgård. Nämä yhtiöt fuusioitiin yhdeksi yhtiöksi.
- 1992 Ostettiin Linjaliike Rajala Oy ja Lahden Linjat Oy. Myytiin Itä-Suomen Jakelupalvelu Oy:n liiketoiminta.
- 1993 Etäkortit otettiin käyttöön Kuopiossa, Varkaudessa, Jyväskylässä ja Lahdessa. Martti Tommola jäi eläkkeelle. Yhtymän toimitusjohtajaksi nimitettiin Antti Norrlin.
- 1994 Ostettiin Lauttakylän Auto Oy. Porvoon Liikenne Oy osti Oy Werner Henriksson Ab:n.
- 1994 Ensimmäinen Kabus pikavuoroauto saavutti 2 miljoonan ajokilometrin rajan. Auto on liikennöinyt Lahti-Turku -linjalla.
- 1995 Lahden Liikenne Oy ja sen tytäryhtiöt Tuovisen Liikenne Oy ja V. Peltonen Oy ostettiin. Lauttakylän Auto Oy osti Linjaliike P. Koivisto Oy:n. Finnord-yhteisyrityksestä luovuttiin.
- 1996 Vesman Liikenne Oy sekä Y. Förbom Oy:n linja-autoliikenne ostettiin. Yhtiöt yhdistettiin Turun Linja-auto Oy:ksi. Elorannan Liikenne Oy:n linjaliikenne ostettiin.
- 1997 Porvoon Liikenne Oy osti Linjaliike Ahokas Ay:n Sipoosta.

KOIVISTON AUTO -YHTYMÄ
1.10.1997

- henkilöstö 1299
- liikevaihto 394 Mmk
- 627 linja-autoa

Yhtiön perustaja Toivo Tommola.

Martti Tommola

Kaupungin paikallisliikenne kiertää Vapaudenkadun pysäkkien kautta. Valtaosa busseista on Koiviston Auto-konserniin kuuluvia.

Kääpän viisi sukupolvea Kannaksella ja Lahdessa

Kauppias, kauppaneuvos
Tapani Kääpä, s. 1926

Tiedetään, että isoisäni isä Pietari Mikonpoika Kääpä aloitti parikymmenvuotiaana kala- ja suolakaupan pienessä makasiinirakennuksessa vuonna 1840. Samalla hän kuljetti Suomenlahden jäällä pyydettyä kalaa ja muutakin tavaraa Pietariin. Tämä miljoonakaupunkihan oli lähellä meitä, vain noin 30 kilometrin päässä. Sen valotkin näkyivät pimeänä aikana.

Kotipaikka oli Kivennavan pitäjän Kuokalan kylän alakylä Ollila. Maatilamme maat rajoittuivat valtakunnanrajaan, Rajajokeen. Kaupasta oli matkaa sinne puoli-toista kilometriä.

Suvun piirissä kutsutaan tätä ensimmäistä kauppiasta nimellä Pietari I erotukseksi hänen pojastaan, joka myös oli saman niminen eli Pietari II sekä edelleen tämän pojasta, joka on saanut kutsumanimikseen Pietari III. Viimeksi mainittu olikin jo oman isäni Erkki Kääpän vanhempi veli. Kolmipäisestä veljessarjasta nuorin, Väinö, kaatui talvisodassa Säkkijärven Vilalahdessa viikkoa ennen rauhan tuloa.

Kylä oli verrattain iso. Siellä oli merkittävä venäläinen huvila-asutus. Pietarin hie-

nosto suosi paikkaa, ja muistan sellaisia kuin Maksimoff ja Shdanov – myöhemmin valvontakomission puheenjohtajana tuttu – sekä erityisesti Ilja Repin, maineikas taidemaalari, joka jäi pysyvästi kyläämme. Hänen talonsa nimi oli Penaty. Se paloi talvisodassa, mutta on rakennettu uudestaan samaan paikkaan. Vanhempani sekä hän olivat hyviä ystäviä keskenään ja vierailivat toistensa luona usein.

Ensimmäisestä Pietarista kerrotaan, että hän oli kova kauppias ja samalla toimelias maanviljelijä. Siihen aikaan oli yleistä, että kauppatoiminnan tukiammittina oli maanviljelys. Viedessään kaloja Pietariin hän hankki sieltä tavaraa kyläläisten tarpeisiin ja välitti Savostakin voita sekä metsästyksen tuotteita kuten nahkoja ja lihaa edelleen suurkaupungin kulutukseen. Matka oli lyhyt etenkin talvella, kun voi ajaa hevospeleillä suoraan jäätietä pitkin.

Tällä Pietarilla oli vain yksi poika. Hän siis peri niin kaupan kuin maatkin. Hänen aikanaan perustettiin jo muutamia sivu-
myymälöitäkin, jotka myöhemmin siirtyivät kolmannen kauppiaspolven haltuun. Kauppoja avattiin mm. Terijoen ja Kivenna-

van kirkonkylään, ja kolmannella Pietarilla oli jo ainakin viisi myymälää. Kysymyksessä oli niissä oloissa huomattava kauppaketti. Kaikilla kolmella toisen Pietarin pojalla oli myös oma maatila ja isä koulutti heitä kovasti.

Kansainvälisyyden kokeminen oli ilmeistä keisarikunnan pääkaupungin kyljessä. Siellä tajuttiin, että maailma toimii useammalla kielellä, erilaisella rahalla ja toisistaan poikkeavilla yhteiskuntajärjestelmillä. Esim. ne huvilanomistajat, jotka kylässä asuivat, eivät suinkaan kaikki olleet alkuperäisiä venäläisiä, vaan joukossa oli saksalaisia, ruotsalaisia, baltteja, tataareja ja monia muita kansallisuuksia. Siitä kai juontuu se, että Kääpien kaikki sukupolvet ovat ”tuuppineet” jälkeläisiään ulkomaille kieliä oppimaan. Niin minäkin olen tehnyt.

Isäni Erkki jäi aikoinaan hoitamaan kantatila Kuokkalan Ollilassa ja pitämään kolmea myymälää, hänen vanhempi veljensä sai Kivennavan kirkonkylän liikkeen ja nuorempi veli Terijoen kirkonkylän kaupapaikan.

Sodan alta evakkotielle

Olin Terijoen yhteislyseon kolmannella luokalla, kun talvisota syttyi. Lokakuun 7. päivänä 1939 rehtori ilmoitti meille, että koulunkäynti loppuu toistaiseksi ja kehotti meitä lähtemään kotiin. Suojajoukot olivat jo aseissa ja evakuointi alkoi.

Isälleni, joka oli suojeluskunnan kompanianpäällikkö, määrättiin vastuualue Rajajoen suun lohkolta. Lapset, vanhempi väki ja muu kylän toimintojen kannalta tarpeeton väestö evakuoitiin 10. lokakuuta taaemmaksi. Samoin kauppatavarat ja maanviljelyskoneet sekä karja siirrettiin sisä-Suomeen päin.

Tämä suuri operaatio oli hyvin suunnit-

teltu. Kaikki tapahtui järjestyksessä vuorojunilla. Rautatievaunuja tuli riittävästi asemalle, missä suojeluskuntalaiset ja poliisit pitivät järjestystä ja auttoivat lastauksessa. Purkaus tapahtui Viipurissa ja siitä itäänpäin olevilla suuremmilla asemilla, kuten Perkjärvellä ja Kanneljärvellä.

Meidän kauppatavaramme menivät Viipuriin sikäläisten suurliikkeiden rautatievarastoihin ja osin Lappeenrantaan. Isäni sisar oli siellä hammaslääkärinä. Lisäksi tavaraa meni Pihlajavedelle – yksi asemanväli Haapamaestä pohjoiseen.

Se tapahtui sattumalta. Ollilan asemalla oli postinhoitajana ja lipunmyyjänä rouva, jonka tytär oli naimissa siellä. Hän sanoi, että lähettäkää tavaranne Pihlajavedelle ja menkää itse myös. Niin hän myi äidilleni ja meille kahdelle veljekselle liput ja me lähdimme.

Matka oli pitkä ja hidas. Muistaakseni se kesti pari vuorokautta. Minä istuin melkein koko matkan täpötäydessä vaunussa vaneriaskin päällä. Se on vieläkin muistona tallessa. Vaunun eteisessä oli rautatiekartta, josta yritimme seurata minne päin oltiin menossa. En tuntenut pelkoa, mutta erityinen vastuu harteillani oli, koska muistelen isäni neuvoneen, että pidä sitten äidistä ja pikkuveljestä huolta.

Alkuvaiheet Lahdessa

Isäni oli talvisodassa etulinjan kompanianpäällikkönä. Hän kotiutui erikoistehtäviensä takia vasta heinäkuussa 1940. Mutta jo sitä ennen hän oli lomalla käydessään ja muutenkin etsinyt tarmokkaasti uutta kaupapaikkaa. Yksi vaihtoehtoista oli Lahti.

Häntä kiinnosti täällä talo, joka sijaitti osoitteessa Kirkkokatu 18 (nykyisen kaupunginteatterin kohdalla) ja hän ostikin

sen. Rakennuksessa oli kaksi kerrosta, alakerrassa myymälä ja vinttikerroksessa asunto, joten kotikysymys ratkesi samalla kertaa. Piharakennuksesta saimme vielä asunon Kannaksella pitkään toimineelle myymälänhoitajallemme.

Tavaroistakin tuli suuri osa Lahteen. Tosin se varasto, missä tavaramme Viipussa olivat, oli joutunut pahan pommituksen kohteeksi ja osa oli turmeltunut. Kalkit, vehnäjuhott, punamullat ja riisit olivat sekaisin. Siellä oli myös sardiinilaatikoita ja ne olivat tärkeitä Kirkkokadun myymälän avausvaiheessa.

Isäni Erkki Kääpä oli käynyt tasavallan ensimmäisen reservinupseerikurssin. Häntä pyydettiin talvisodan jälkeen jäämään armeijan palvelukseen huoltopäälliköksi majurin vakanssilla, mutta hän päätti kuitenkin jatkaa kauppiaan ammattia. Hänelle jäi vajaa vuosi sopeutua siviilioloihin ennen kuin jatkosota alkoi ja hänet kutsuttiin takaisin sotilastehtäviin. Tänä aikana hän oli ennättänyt avata toisenkin myymälän paikkaan Kyminkatu 1.

Kaksi ensimmäistä sotavuotta äitini hoiti liikkeitä. Sen jälkeen, vuoden 1942 lopulla, isäni pääsi ikänsä puolesta kotiin. Vuonna 1898 syntyneenä hän oli jo pitkälti yli nelikymppinen. Hän kuoli 1958, kaksi kuukautta ennen 60-vuotispäiväänsä.

Ideoista toteutuksiin

Sotien jälkeen isäni laajensi kauppatoimintaansa koko ajan. Huhtikuussa 1948 tulini minä vaimoni Kirstin kanssa avuksi. Tosin minusta piti tulla metsänhoitaja, mutta valitsin kuitenkin kaupallisen alan. Nuorempi veljeni Esko tuli yritykseen mukaan muutamia vuosia myöhemmin.

Tultuani liikkeen palvelukseen järjestettiin asiat niin, että uudet myymälät avattiin

Tapani Kääpä -nimellä. Veljeni kohdalla tapahtui samoin.

Isäni kuoltua oli minun vuoroni astua koko liikkeen johtoon. Lähdin heti Ruotsiin ja Saksaan tutustumaan uuteen myymälämuotoon, itsepalvelumyymälöihin, jotka olivat levinneet Amerikasta Eurooppaan. Uudet kassakonetyypit olivat tehneet tämän kaupantekomuodon mahdolliseksi.

Ratkaisevaa kuitenkin oli kotiinkuljetuksen systemaattinen kehittäminen. Idea oli sellainen, että teetin myymälöideni oviin pieniä postilaatikon tapaisia peltilaatikoita, joihin asiakkaat aamulla töihin mennessään pudottivat tilauksensa. Me sitten pakkasimme tavarat toivomusten mukaan ja kuljetimme kotiin.

Tämä kehitysvaihe osoittautui todella hyväksi. Meillä oli parhaimmillaan toistakymmentä pakettiautoa kuljettamassa tavaroita ja satoja tällaista palvelua haluavia asiakkaita.

Samaan aikaan tulivat myös ensimmäiset valintamyymälät. Saimme arkkitehtikunnan ymmärtämään tällaisten myymälöiden vaatimukset. Terveystieteiden mukaan piti myymäläpinta-alaa olla vähintään 80 neliötä sekä lisäksi varastotilaa, kylmähuoneita ja sisäänkäytäviä eri tuoteryhmiä varten.

Ensimmäisen Kääpä-valintamyymälän avasimme 1961. Muutamia vuosia myöhemmin, 1965, sain tehtäväkseni perustaa Ruolan ostoskeskuksen. Se oli siihen aikaan huomiota herättävä tapahtuma.

Suureksi kauppahuoneeksi

Suurmyymälä eli market oli Keskon aloitusta kehitetty myymälätyyppi. Olin siihen aikaan Kesko Oy:n hallintoneuvoston jäsenenä ja täällä oli konttorinjohtajana tarmokas Timo Mannermaa, joka hankki

Paavolan kaupunginosasta tontin ja rakennutti Suomen ensimmäisen Citymarketin: Meidän yrityksemme sai siihen elintarvikke- ja jalkineosaston.

Se oli rohkea toimenpide samoin kuin valintamyymälöidenkin perustaminen. Lisäksi otettiin käyttöön myös sellainen myymälätyyppi kuin säästömyymälät, Säästö-Kääpä. Se potkaisu vauhtia lisää. Ratkaisevaa oli kuitenkin ostohyvityksen myöntäminen asiakkaille. Se oli kilpailukeino, joka vauhditti liikevaihtoa. Myynti nousi kaksinkertaiseksi lähes jokaisessa myymälässä.

Tavaratalo Aleksanteri oli alallaan maan suurimpia. Aluksi se oli hyvä ja kannattava investointi, mutta sen laajennus oli pettymys. Se osui niin ajallisesti kuin ympäristöllisestikin mahdollisimman hankalaan saumaan.

Kadut olivat auki vuositolulla, kun rakennettiin sekä omassa talossa että naapurissa. Me jouduimme olemaan siellä seassa. Häiritseviä tekijöitä ei osattu ottaa huomioon ja niin tavaratalo ei hahmottunut.

Niin onnistumiset kuin epäonnistumisetkin kuulvat liike-elämän kuvaan. Se aaltoilee, kuten koko elämäkin tekee.

Kääpä-ketju oli suurimmillaan 80-luvun loppupuolella. Silloin sen palveluksessa oli noin 450 henkilöä, joista satakunta ravintolapuolella ja loput varsinaisessa kauppatoiminnassa.

Tässä ja eteenpäin

Uusi sukupolvi toi uusia tuulia. Tuli tietokone ja elektroniset kassakoneet. Se oli ihan uutta maailmaa, johon vanha helmi-
taulu ei kelvannut.

Pojistani vanhin eli Heikki tuli yritykseen 1973 ja nuorempi Markku kolme vuotta myöhemmin. Hän oli ensin Saksassa opiskelemassa. Kolmas poika Erkki – isoisänsä kaima – ja tyttäreemme Merja tulivat hänen jälkeensä. Pojat ovat kaikki käyneet kaupakorkeakoulun ja tytär valmistunut ylioppilas-merkonomiksi.

Luovuttaessani toimitusjohtajan tehtävät pojalleni muutettiin kommandiittiyhtiö osakeyhtiöksi nimellä Kääpä Oy. Jatkoimme vielä jonkin aikaa yhteistoimintaa veljeni kanssa, mutta erkanimme 80-luvun alussa. Hän perusti tyttäriensä kanssa oman yrityksen ja me jäimme hoitamaan tätä kauppahuonetta.

Nyt elämme suurten markettien aikaa, mutta mikä on seuraava vaihe? Olen joskus miettinyt sitä. Ehkä se on vaikka elektroninen kaupankäynti. Tietokonepäätteet ovat kotona ja jossakin ns. kauppa, josta tuodaan tavarat kotiin, eli niin kuin meillä vanhaan aikaan. Tällaiseen kehitykseen on jo varauduttukin.

Mitä elämään muuten tulee, olen täysin tyytyväinen. Olen saavuttanut sen mitä olen toivonutkin. Tyytyväisyys on varmaankin palkka siitä kovasta yrittämisestä ja hellittämättömästä työnteosta, jota liike-elämässä tarvitaan. Kun näkee seuraavan sukupolven nousevan rinnalle ja vievän viestikapulaa eteenpäin, on se suurin palkinto ja ilon aihe.

Pitemmällekin tulevaisuuteen katson luottavaisin mielin. Kuudes polvi Kääpiä on jo tulossa. Poikani Heikin esikoinen Petteri oli koko viime kesän (1997) jäätelökioskin yrittäjänä ja ansaitsi sen verran, että saattoi omilla rahoillaan hankkia tietokoneeseensa täydennystä.

Kauppaneuvos Tapani Kääpä

Kirsti ja Tapani Kääpä lastensa kanssa. Vasemmalta Markku Kääpä, Merja Kääpä-Perho, Erkki Kääpä ja Heikki Kääpä.

Kääpän kaupassa 1910-luvulla.

Vaneriaski, jonka määränpäänä oli tuntematon Pihlajavesi.

Yli neljä vuosikymmentä lihakauppiaana hallissa

Kauppias, johtokunnan puh.joht.,
Urho Terho, s. 1932

AO. Vuorinen perustettiin vuonna 1953 ja se avasi toukokuun 20. päivänä lihamyymälän Lahden kauppahallissa. Arne Oskari Vuorinen oli jo sitä ennen toiminut pitkään alan kauppiaina kaupungissa ja hänellä oli useita myymälöitä.

Jo vuonna 1930, jolloin Heinosen veljekset perustivat lihakaupan, myi Vuorinen heille luotolla lihaa. Näin on kauppaneuvos Paavo Heinonen minulle kertonut. Vuonna 1939 hän myi pienen piharakennuksessa sijainneen tehtaan Aleksanterinkadulta Lounais-Suomen Osuusteurastamolle eli LSO:lle.

Viisikymmenluvun alkuvuosina joutui kauppias Vuorinen kuitenkin taloudellisiin vaikeuksiin ja tästä oli seurauksena yhtiökumppanin valitseminen. Osakkeet jaoinme tasan – puolet ja puolet. Myös rouva Vuorinen oli alkuvaiheessa mukana, mutta hän kuoli jo seuraavana vuonna.

Yhteistyömme kesti kahdeksan vuotta, eli hänen vuonna 1961 tapahtuneeseen kuolemaansa saakka. Mukana toiminnassa hän oli loppuun saakka. Varsinaiseen myyntityöhön ei vanha kauppias kuiten-

kaan enää viimeisinä vuosinaan osallistunut, vaan tuntui viihtyvän paremmin lihamyllyn vaiheilla.

Hän oli tyylliltään herrasmies. Nuoruutensa päivinä hän oli harrastanut urheilua – erityisesti pyöräilyä. Niinpä hän myöhemmin toimi pitkät ajat Lahden Pyöräilijöiden puheenjohtajana.

Me tulimme keskinämme mainiosti toimeen. Hän antoi meikäläisen toimia vapaasti. Olin silloin vasta parikymppinen, mutta harjoitellut alaa jo viitisen vuotta, mm. Velj. Heinosella juoksupoikana.

Nykyisessä firmassa toimin aluksi hallituksen puheenjohtajana, sen jälkeen vuodesta 1954 lähtien 40 vuotta toimitusjohtajana ja nyt jälleen hallituksen puheenjohtajana. Tätänykyä elänkin jo tietynlaista jäädyttelyvaihetta. Entiset 11- ja 12-tuntiset työpäivät olen vaihtanut lyhempiin ja poisakin olen enemmän kuin ennen. 60-luvullakin, jolloin kaupankäynti oli vilkasta ja meillä oli hallissa toistakymmentä työntekijää, pidin pari lomaa vuodessa – tosin vain viikon pätkinä.

Kehitys on kulkenut niin, että tällä hetkellä olen kaupungin ainoa liha-alaan eri-

koistunut kauppias. Tilalle ovat tulleet markettien lihatiskit pakattuine tuotteineen. Seuraajaakaan ei omassa perheessä ole.

Viimeinen hallissakin

Alun pitäen oli hallissa 21 luukua eli tonttia, mutta eräiden järjestelyjen jälkeen niitä on nykyisin 22. Vuorisella oli alussa kaksi luukua, mutta mikään markkinajohtaja se ei ollut, ei lähelläkään sitä asemaa. Lihakauppoja oli muistaakseni kuusi.

Veljekset Heinonen teki kauppaa rajusti. Muita olivat Ilmari Forss, Erkki Mäkinen, Herman Drachman ja LSO. Lisäksi muistan Pylväläisen vihanneskaupan, Oululaisen leipäkaupan ja Rantasen kalamyymälän. Drachman myi sitten myymälänsä – yksityisyrityksien vastustuksesta huolimatta – Lahden Osuuskaupalle. Se taasen lopetti joskus 70- ja 80-lukujen vaihteessa..

Tällä hetkellä on A.O. Vuorinen Oy ainoa lihakauppa hallissa. Kun saimme viime vuosikymmenen lopulla pari luukua lisää, on meillä nyt kaikkiaan viisi tonttia, kaikki vieretysten. Olemme samalla hallin ylivoimaisesti vanhin liike. Tonttien omistajat eivät yleensä vaihdu kovin tiuhaan, mutta muutoksia kuitenkin tapahtuu.

80-luvun lopulla vallitsi hallissa lama-kausi. Useita paikkoja oli tyhjillään eikä uusia yrittäjiä tahtonut löytyä. Nyt on taas tulijoita riittämiin ja elämä hallissa vilkasta. Viihtyvyyttäkin on lisätty mm. perustamalla pari kahviota.

Meidän menestyksemme kasvoi tuntuvasti sen jälkeen, kun lihan myynti torilla kiellettiin. Siitäkin oli etua, että meidän myymälämme sijaitsee torilta päin tultaessa ensimmäisenä oven vieressä. Lihaa yritettiin pitää kovasti esillä.

Kun 60-luvulla saimme kolmannen tontin lisääntyi myynti jälleen. Kilpailimme

Lahden Osuuskaupan ykkösmyyvälän kanssa siitä, kumpi on kaupungin johtava lihanmyyjä. Olimme tasavertaisia kisassa niin kiloissa kuin markoissakin laskettuna.

Mainittakoon, että minulla oli ajoittain omissa nimissänikin 1–3 myymälää hallissa. Vuorisella taas oli hallikaupan lisäksi kolme myymälää muualla kaupungilla.

Torilla on huomattava merkitys hallikauppaan. Sen huomaa erityisesti markkinapäivinä, sillä silloin myynti on tuntuvasti vilkkaampaa kuin muulloin. Kun tori on nykyisin melko hiljainen on asiakkaita houkutteleva muilla keinoilla.

Yritämme etsiä sellaisia lihantuottajia, joilla on tarjolla hyvälaatuista tavaraa. Yleensä ostamme suoraan valmistajalta, jolloin tukkuporras jää pois. Olemme myös ”villi” firma, joka voi hankkia tavaransa sieltä mistä haluaa. Emme ole sitoutuneet mihinkään ketjuun.

Vanhoilta ajoilta on jäänyt perinteeksi, että varsinkin joulukinkut ostetaan meiltä. Se on miellyttävä asia. Näkemykseni onkin, että hallikauppa on elävänä pysyvä ala. Mitä enemmän muihin kauppoihin tulee valmiiksi pakattua lihaa, sitä tärkeämpää on, että sitä saa hallista paikan päällä keskitetysti.

Vireyttä keskustaan

Lahden vanhan keskustan tilannetta pidän ongelmallisena. Erityisesti hallikauppioiden kannalta on tärkeää, että se vireytyisi. Kun mm. pankeilta on vapautunut hyviä liikehuoneistoja, olisi tärkeää, että niihin tulisi ajanmukaisia kauppvoja. Olen mukana Lahden Yrittäjien työryhmässä, joka pohtii kaupungin keskustan kehittämistä.

Autojen pysäköintipaikkoja pitäisi ydin keskustassa olla nykyistä enemmän. Mo-

nien liikkeiden lähistöllä ei näitä paikkoja ole ollenkaan. Esim. Torikaudun ja Aleksanterinkadun liikennejärjestelyjen takia – niin olen kuullut – on torikauppa hiljentynyt parillakymmenellä prosentilla.

Asia on ehdottomasti korjattava. Onneksi kauppahallin ja Aleksin väliin on tulossa käytävä, joka helpottaa jalankulkijoiden pääsyä Aleksilta halliin.

Myös torille olisi keksittävä viihtyvyyttä ja vilkkautta. Sen tulisi olla kokoontumispaikka muulloinkin kuin varsinaisina myyntiaikoina. Siinäpä haaste suunnittelijoille.

Esim. Kuopion torin alla on 700 parkkipaikkaa ja niitä aiotaan edelleen lisätä. Myös Lahden torin alle on suunniteltu pysäköintialuetta, mutta tässä ollaan jo myöhässä. Monet liikkeet ovat ehtineet kaikota ydinkeskustasta.

Muutamia joukosta

Vanhoista kauppiaista muistuu mieleeni monien joukosta esim. kalakauppias Rantanen. Hän oli värikäs ja mukava hahmo.

Yritystoiminnassa hän ennätti olla mukana lähes puoli vuosisataa.

Ilmari Forss taas oli vanha kunnon liha-kauppias, jonka perheestä tytär ja poika olivat yrityksessä mukana. Erkki Mäkinen taas oli urheilija, erityisesti yhdistetyn harastaja.

Rouva Pyväläinen oli touhukas vihaneskauppias. Hän oli kauppias Pylväläisen ensimmäinen elämäkumppani. Mutta myös toinen elämäkumppani Lyyli Pylväläinen piti vihaneskauppaa samassa hallissa. Näiden rouvien keskinäiset välit olivat erittäin lämpimät.

Oululaisen myymälässä myytiin paljon tavaraa, vaikka siellä oli kauppiaan sijasta myymälänhoitaja. LSO:n kaupan päällikkönä oli rouva Koskinen – todella tomera

täti. Myös Drachmanin kaupassa oli vastaavana hoitajana kauppiaan rouva.

Heinosen veljeksillä oli aina kova vauhti päällä. Heillä oli myös oma makkaratehdas. Suositut veljekset olivat nimeltään Aug., Oiva ja Paavo – vieläkin hallissa usein pistäytyvä kauppaneuvos. August oli hankilökunnan päällikkö ja johti samalla muutakin toimintaa, Oiva hoiti kauppahalliin osan toimintaa ja Paavo huolehti karjan ostamisesta.

Vuonna 1963 veljesten yritys jakaantui kolmeen osaan: vanhemmat veljet saivat myymälöitä ja Paavo halusi tehtaan. Myymälät ovat jo aikoja sitten hävinneet, mutta tehdas on jatkuvasti kehittynyt ja menestynyt edelleen.

Oppia ikä kaikki

Vuorinen pyrkii ylläpitämään mainetta vanhan ajan lihakauppana. Näin ollen muutokset eivät ole olleet järin suuria, ellei oteta huomioon laitteita ja välineitä, joilla lihaa säilytetään ja käsitellään.

Meillä on miellyttävä asiakaskunta, jonka kanssa tulee hyvin toimeen. Ostajia on sekatyöläisistä vuorineuvoksiin ja paljon siltä väliltä. On naisia ja miehiä, lapsia ja eläkeläisiä, on ihmisiä laidasta laitaan.

Joukossa on tietenkin myös sellaisia rouvia, jotka edelleen kouluttavat meikäläistä. Mutta sehän on vain hyvä asia. Vaikka tätä työtä on jo viisi vuosikymmentä tehnyt, kaikkea ei ole oppinut eikä opi koskaan. Jos toisin luulee, on varmasti väärässä.

Jos joku aikoo vielä ryhtyä lihakauppiaksi, on syytä ensin hankkia rautainen ammattitaito. Lihan tuntemusta on kehitettävä niin, että hankintavaiheessa jo silmäääräisesti näkee mikä on hyvää lihaa ja mikä ei. Myös kädentaitoa on kehitettävä, jotta käsittely käy nopeasti.

Kaikenlaisten asiakkaiden kanssa on tultava toimeen. Ylpeyttä ei saa olla, sillä se ei sovi yhteen oikean asiakaspalvelun kanssa. Ja mikä tärkeintä: kaikessa toiminnassa tulee olla rehellinen..

Kauppa – ja erityisesti lihakauppa – tarvitsee hyvän maineen. Sen saavut-

taminen on jokapäiväisessä käytännössä työn ja tuskan takana. Ja kun se on kerran saavutettu, on sen ylläpitämiseksi ponnistettava jatkuvasti, hetkeksikään hellittämättä. Kaikissa olosuhteissa on toimittava niin, että asiakas saa nauttia tyytyväisin mielin lihapalan lautaseltaan.

Jo puoli vuosisataa kestäneen uransa aikana Urho Terho on ennättänyt palvella lukemattomia asiakkaita, niin tuttuja kuin tuntemattomiakin. Hallissa hän on toiminut pitempään kuin kukaan muu.

Lihan käsittely vaatii korkeaa ammattitaitoa, joten siihen on huolellisesti paneuduttava.

Joulukuun 1. päivänä 1993 täytti Lahden kaupapahalli 70 vuotta. Juhlan kunniaksi järjestettiin vapaata tarjoilua asiakkaille.

Erehdysten kallis lasku pankeille ja yrityksille

Pankinjohtaja, varatuomari
Markku Ahtela, s. 1942

Pankkitoiminnassani olen lähtenyt siitä, että rahalaitokset ovat liike-elämän palvelijoita. Siinä meidän on tiedostettava oma roolimme. On näet selvää, että niin kuin liike-elämän toiminta ilman pankkeja olisi huomattavan vaikeaa, niin myös pankkien toiminta ilman liike-elämää olisi mahdotonta.

Näillä osapuolilla on siis kiinteä vuorovaikutus keskenään. Rahoitusratkaisuilla on suuri merkitys liike-elämän kehittymiseen. Tämä ilmenee varsinkin silloin, kun on syntymässä jotakin uutta tai kun jo olemassa olevaa toimintaa laajennetaan. Rahoittajan mukanaolo on silloin välttämätöntä.

Vain harva yritys lähtee omin voimin ja varoin liikkeelle. Tosin lainarahoituksen rinnalle ovat tulleet erilaiset alkuun pääsemistä helpottavat yhteiskunnan tukimuodot, mutta pelkästään niiden varaan rakentuvaa yritystoimintaa ei voitane pitää kovin suositeltavana vaihtoehtona.

Yrittämiseen liittyy aina yrittäjän oma

riski, mutta usein myös rahoittajan riski. Toiminnan kehitysmahdollisuuksien näkeminen vaatii rahoittajalta luontaista ja kokemusten opettamaa ammattitaitoa.

Karvaat kokemukset ovat tuoreessa muistissa. Syytä oli varmaan niin sysissä kuin sepissäkin. Mehän elimme 80-luvun lopulla ns. hulluttoman kasvun aikaa, jolloin vauhtisokeus vaivasi suomalaista yhteiskuntaa. Me uskoimme voimakkaan nousun jatkuvan määrättömästi eteenpäin. Tämä ilmiö oli nähtävissä erityisesti kiinteistöjen arvioinneissa. Kuviteltiin, että kiinteistöjen arvo nousee jatkuvasti vuodesta toiseen. Myöhemmin se osoittautui pahaksi virhearvioinniksi ja sillä oli kohtalokkaat seuraamukset. Tähän erehdykseen syyllistyivät sekä rahoittajapankit että yritykset itse. Voidaan avoimesti tunnustaa, että kaikki rahalaitokset arvioivat tilanteen väärin, ehkä kuitenkin erilaisella syvyydellä. Osittain keskinäinen kilpailukin houkutti siihen kuuroon, joka pian johti turmion tielle.

Virta vei mukanaan

90-luvun alussa kohtasi suomalaisia yrityksiä konkurssiaalto. Yhtenä syynä oli se, ettei nähty *”kummun taakse”*. Uskottiin liikaa nopean kasvun jatkumiseen. Oltiin siinä käsityksessä, että markkinat vetävät tavaraa hinnalla millä hyvänsä, ja tästä seurasi se, ettei firmoja yritettykään mukauttaa toisenlaisiin olosuhteisiin.

Kun meille sitten tuli toisenlaiset ajat, kun markkinat radikaalisti muuttuivat, olivat lukuisat yritykset kuin *”housut kintuisia”* sopeutumiskyvyttöminä toivottomassa tilassa. Pankeistakaan ei enää ollut apua.

Mutta myös rahalaitokset olivat syypäitä katastrofiin. Ne osoittivat usein melko alhaista kriittisyyttä erilaisten hankkeiden rahoituspäätöksiä tehdessään. Virta vei mukanaan. Jos olisi hypännyt rannalle, olisi kenties kohdannut vaikeuksia omassa organisaatiossa.

Ehkäpä näistä erehdyksistä otettiin oppiakin, mutta olen kuitenkin tässä suhteessa hiukan pessimisti. Huonot ajat pyrkivät unohtumaan pian. Kannattaisi tulevaisuudessaakin muistaa, ettei pelkkiin vakuuksiin kannata liiaksi luottaa. Tärkeämpää – jos samalla vaikeampaakin – on varmistua siitä, että yrityksen liiketaloudellinen kunto on hyvä ja terve eli liikkeen luotonhoitokyky on kunnossa. Silloin ei vakuuksiin tarvitse turvautua koskaan.

Tämä seikka on sängen tärkeä, ja pyrin sitä omassakin toiminnassani noudattamaan. Jos liiketoiminta on epätervettä, on seurauksena ennen pitkää se, että vakuudet joudutaan realisoimaan ja se on aina onneton päätös.

Työttömyyden ongelma

Työllisyyden hoitamisessa on rahalaitoksilla sekä välillinen että välitön vaikutus. Täällä Lahdessa on surettanut se, että kaupungin työttömyysprosentit pysyvät jatkuvasti huonompina kuin yleisesti muilla paikkakunnilla. Kaupungin elinkeinorakenne näyttää olevan sellainen, että vaikka yrityksillä menee niin koko maassa kuin Lahdessakin hyvin, ei työllistäminen perinteellisellä tavalla onnistu niin kuin pitäisi.

Rahalaitosten merkitys työllisyydessä korostuu erityisesti huonoina aikoina. Silloin yritysten kyky ylläpitää työllisyyttä heikkenee ja pankkeja tarvitaan avuksi. Hyvinä aikoina ei niiden rooli ole niin merkittävä vaan vastuu työpaikkojen pysyvyydestä on yritystoiminnalla itsellään. Ja työllisyyden parantamiseen voimme tietenkin vaikuttaa myös me tavalliset kuluttajat itse. Kannamme vastuuta omilla ostopäätöksillämme ja kuluttamisillamme.

Viime vuosina ovat pankit itsekin olleet rajun saneerauksen kourissa. Esim. Meritapankin syntyvaiheessa vuonna 1995 oli Lahden konttoreissa noin 350 työntekijää, mutta nyt satakunta vähemmän.

Lahti nousussa

Euroopan Unionin talous- ja rahaliitto EMU:un liittyminen merkitsee sitä, että me luovumme omasta markkastamme ja tilalle tulee yhteisvaluutta euro. Näin ollen pankeissa on valmistauduttava siihen, että palvelu uudella valuutalla voi tapahtua yhtä joustavasti kuin ennenkin niin koti- kuin ulkomaisessakin liikkeessä. Toisaalta jää pankeille *”saarnamiehen”* rooli siitä, miten asiakkaiden tulee omassa toiminnassaan ottaa huomioon tilanteen muutos.

Jäsenyys EU:ssa ei ole vaikuttanut suora-

naisesti pankkityöhön. Sen sijaan asikasyrityksiimme on liittymisellä ollut vaikutuksia – täällä Lahdessa kuitenkin enimmäkseen myönteisiä.

Lahtelaisesta tulevaisuudesta on minulla sellainen käsitys, että täällä kuljetaan parempia aikoja kohti. Kaupungissa on viime vuosina ollut vallalla tietynlainen lannistunut tunnelma – kai tuon korkeana jatkuneen työttömyyden takia – mutta nyt ollaan jo aallonpohja ohitettu. Tapahtumattomuudesta ollaan siirtymässä tapahtumien aikaan, ja jos pystymme yhteistuumin rakentamaan tulevaisuutta, saamme aikaan hyvän kaupungin.

Meillä tulee olla terve itsetunto ja kyky nähdä omat positiiviset puolemmet, omat vahvuutemme, samalla kun olemme kyllin kriittisiä omiin heikkouksiimme nähden ja yritämme niitä vähentää.

Lahdessa 100 000 asukkaan raja ylittää jo pelkästään niiden vaikutusten avulla, jotka Helsingistä johtava moottoritie tuo

mukanaan. Kaupunki on erittäin hyvä paikka asua, ja toivottavasti se kasvaa hallitusti niin ettei tule sellaisia pöhötauti ongelmia, joista on kokemuksia aikaisemmilta ajoilta.

Rahalaitosten osuus kunnalliseen toimintaan on välillinen. Ne rahoittavat yleisiä hankkeita ja niiden mielipidettäkin kysytään, jos kaupungilla on merkittäviä hankkeita vireillä. Itsekin olen ollut näissä ”parlamenteissa” mukana.

Poliittiseen päätöksentekoon en kuitenkaan enää osallistu.

— — —

Pankinjohtaja Markku Ahtela on koulutukseltaan juristi. Hän on toiminut vuoden 1997 maaliskuusta lähtien Merita-pankin Lahden aluejohtajana (11 konttoria). Tätä ennen hän toimi nyttemmin lakkautetun Itä-Suomen piirin johtajana. Aikaisemmin hän on osallistunut myös kunnallispolitiikkaan mm. Lahden kaupunginhallituksen jäsenenä ja puheenjohtajana.

Markku Ahtela

Kansallis-Osake-Pankin vanha talo, jossa pankin konttorin lisäksi sijaitsi kaupungin posti 50-luvun lopulle saakka, jolloin postille valmistui talo aseman viereen ja keskikaupungin konttori sijoitettiin Mariankadulle. 60-luvun alussa rakennus purettiin, kuitenkin niin että torin puoleinen ulkosivu säilytettiin, ja tilalle rakennettiin nykyinen Merita-pankin rakennus, jossa mm. Lahden aluekonttori toimii.

Keskustan kehittäminen ajankohtaista Lahdessa

Hallituksen puheenjohtaja, toimitusjohtaja
Jorma Helén, s. 1939

Oma lähikuva

Aloitin myyntipäällikkänä Askossa, mistä siirryin vastaamaan Upon myymäläkalusteiden markkinoinnista. Vuonna 1972 japanilainen suuryhtiö Hitachi pyysi minua perustamaan Suomen Hitachi Oy:n. Pidin tärkeänä, että tämän valtakunnallisen firman pääpaikaksi tuli Lahti, koska itse asuin täällä. Ratkaisu osoittautui erittäin hyväksi, koska Lahti on keskeisen sijaintinsa sekä huokean verokantansa vuoksi erittäin sopiva maahantuontiyrityksen sijaintipaikaksi. Vuonna 1991 Hitachi halusi lunastaa yhtiön itselleen. Toimin vielä pari vuotta hallituksen puheenjohtajana, minkä jälkeen jättyädyin syrjään.

Tämän jälkeen olen työskennellyt saneeraustehtävissä kirjapainoalalla. Osa saneeraamistani yrityksistä on kuollut ja kuopattu, osa yhdistetty toisiin ja osa nostettu uudelleen pystyyn. Tällä hetkellä toimin suuren kirjapainokonserni Eventan toimitusjohtajana. Eventa Group muodostuu kahdeksasta kirjapainosta. Varsinaisen tehtäväni lisäksi olen ottanut henkilökohtaiselle vastuulleni kansainvälisen kaupan, koska se on lähinnä minua.

Energiaa on riittänyt myös urheilun puolelle. Olen ollut Olympiakomitean jäsen sekä Suomen Ampumahiihtoliiton puheenjohtaja. Tällä hetkellä toimin Kansainvälisen Ampumahiihtoliiton tilintarkastajana ja neuvonantajana. Nämä tehtävät ovat antaneet minulle tilaisuuden olla mukana mm. kahdeksissa olympialaisissa – sekä talvi-että kesäkisoissa. Sisäpiirissä olo avartaa aina näköaloja ja antaa samalla mahdollisuuden löytää sopivia businessyhteyksiä. Urheilujohtajat ovat usein myös liikemiehiä ja näin on ollut helppo luoda kontakteja.

Olen perustanut Lahden Suomi – Japani Seuran ja toimin edelleen sen puheenjohtajana. Mielenkiintoni tähän maahan on tietenkin peruja Hitachin ajoilta. Lahden Liikemiesyhdistyksen puheenjohtajana olen ollut vuodesta 1987 lukien ja sen myötä useita vuosia Lahden Messut Oy:n hallituksen puheenjohtajana sekä tällä hetkellä lisäksi yhtiön väliaikaisena toimitusjohtajana. Näissä tehtävissä näen roolini sellaiseksi, että minun on kaikin tavoin ja joka paikassa edistettävä Lahden seudun talouselämän kaikinpuolista hyvinvointia. Lahti on perinteinen markkinapaikka ja sellaisena sen tulee säilyä.

Katse kohti itää

Lahti on erinomainen kaupallinen keskus. Tiet ja rautatiet vievät joka suuntaan ja lentokenttä on lähellä. Erityisesti tämä sopii kansainväliseen toimintaan. Erityisesti idän-kaupassa kaupungilla on merkittävä asema. Sitä ei vain vielä ole osattu tarpeeksi käyttää hyväksi. Venäjän markkinat ovat niin suuret, että me emme edes aavista niiden tarjoamia mahdollisuuksia. Venäjä on myöskin suunnattoman rikas maa mineraaleineen, öljyineen, kaasuineen, puuvaroineen ja lukemattomine muine tuotteineen, joita voi kansainvälisessä kaupassa hyödyntää.

Rautatien varressa sijaitseva Lahti on avainasemassa tässä idänkaupassa. Lisäksi suuri osa lahtelaisista on juuriltaan Karjalasta ja heille idän kulttuuri on tullut veren perintönä. Karjalaisten on mielestäni helppompaa ymmärtää venäläistä kulttuuria kuin meidän muiden. Jollei ymmärrä venäläistä kulttuuria ja hyväksy tapoja niin ei ikinä tule hyväksytyksi myöskään kauppakumppanina siellä.

Omalta osaltani olen jokaisella matkallani Venäjälle tutustunut johonkin kulttuurikohteeseen. Se poikii sitten erilaisia asioita. Viimeksi minulla oli tilaisuus vieraila astronauttien koulutuskeskuksessa ja siitä oli seurauksena se, että ensi vuonna saattaa Lahdessa olla avaruusnäyttely. Aikoinaan toin Japanista Susimo Singon -näyttelyn Mikkulan rantaan ja tässä tuuliviirinäyttelyssä kävi noin 50 000 katsojaa.

Suuri huolenaiheeni on tällä hetkellä vientiteollisuuden heikko menekki Venäjälle. Esim. kirjapainoteollisuuden vienti sinne on vuosittain 1000 miljoonan markan luokkaa ja huonekalujen vienti vain 129 milj. markkaa. Nämä eivät ole missään oikeassa suhteessa teollisuuden volyyymiin. Suomihan on erittäin tunnettu huonekalumaa. Suomen teollisuuden tulisi nähdä Ve-

näjän markkinat oikeassa valossa. Suomen maantieteellinen asema antaa mahdollisuuden toimia porttina länteen, mutta myös omien korkealuokkaisten vientituotteiden markkinointi tulisi aloittaa määrätietoisesti. Venäläiset haluavat ostaa korkeata laatua ja ovat valmiit maksamaan laadusta.

Erikoismessujen aika

Lahden messut syntyivät yleismessuina ja ne olivat merkittävä tapahtuma paikkakunnalla. Aikaisempi Lahden Messujen toimitusjohtaja Voitto Talonen sanoi, että kansalle pitää saada leipää ja sirkushuvia. Se oli yleismessujen yksi tarkoitus, mutta tänä päivänä niiden aika on armottomasti ohi.

Nykyisin suositaan pienimuotoisia ja syvälle luotaavia ammattimessuja. Lahdessa näitä on tänä vuonna (1997) yhdeksät, ensi vuonna vielä enemmän ja sitä seuraavana jo messut kerran kuussa. Ne eivät ole tarkoitettu tavallisille katsojille vaan kunkin alan ammattilaisille. Eräille messuille ei edes myydä lippuja vaan kävijät pääsevät messuille ainoastaan kutsukorteilla. Messut ovat myös Lahden vetonaula, yli 100 000 kävijää vuodessa. Kävijät jättävät rahaa Lahteen noin 100 markkaa /kävijä/vrk.

Helsingin esikaupungiksi

Kaupunginjohtaja Olavi Kajalan väitettään aikoinaan sanoneen, ettei Lahti tarvitse teollisuutta vaan menköön se kaupungin ulkopuolelle. Tämä oli vahingollinen ilmaisu, koska se viitoitti kaupungin virallisen teollisuuspolitiikan.

Nyt, kun kuulumme Euroopan Unioniin, ei muita vaihtoehtoja ole. Liittymisen myötä myös tämän maakunnan voima kasvoi. Lahdenkin voima on maakunnassa eikä

niinkään kaupungissa itsessään. Näin ollen kaupungin ja sitä ympäröivän maakunnan pitäisi kyetä toimimaan yhdessä yhteisten tavoitteiden hyväksi. Uskonkin, että kun alueelliset yrityskeskukset syntyvät, niitä kyetään myös yhteistuumiin hoitamaan.

Moottoritien rakentaminen Helsingin ja Lahden välille oli elintärkeä kysymys. Onneksi se saatiin tarpeeksi ajoissa. Sen vaikutuksesta saattaa Lahdesta kehittyä Helsingin *"esikaupunki"*. Yhä suurempi ihmisjoukko matkustaa täältä päivittäin töihin pääkaupunkiseudulle, mutta asuu täällä ja maksaa veronsa omaan kaupunkiin. Tämä näkökohta osaltaan puoltaa keskustan kehittämistä ja palvelujen lisäämistä.

Keskustan kehittäminen

Olen hieman huolissani Lahden kaupungin kehittymisestä. Se ei johdu yksinomaan suurista työttömyysluvuista vaan myös siitä, että kaupungin keskusta autioituu. Reuna-alueille nousee kyllä suuria marketteja, mutta ydinkeskustalle ei ole selvää suunnitelmaa. Mielestäni pitäisi lähteä esim. siitä, että päivittäinen torielämä muuttuisi iltaisin kahvilaelämäksi. Monia kaavailuja tähän suuntaan on tehty, mutta niitä ei ole toteutettu. Tuntuu siltä, että Lahdesta puuttuu tällä hetkellä vaikuttava persoona, asioita johtava *"patruuna"*.

Menneinä vuosina täällä oli sellaisia henkilöitä kuten Arvi Tammivuori ja Ossi Kivekäs, jotka saattoivat sanoa, että hei pojat, tehdäänpäs näin ja niin myös tehtiin. On täällä nykyisissäkin liikemiesissä persoonia, joiden toivon nousevan muiden yläpuolelle vaikuttamaan kaupungin kehitykseen. Sellaisia ovat mm. Pekka Luhtanen, Jalo Paananen ja Reino Rajamäki. Osa heistä on omaksunut niin matalan profiilin, että tuskin tulee vastaisuudessakaan ryhty-

mään julkisen vaikuttajan tehtäviin.

Politiikka on ollut viime aikoina tasaista. Silloin, kun Heino Avikainen ja Arpo Heimonen yhdessä luotsasivat tätä kaupunkia, tapahtui alituisesti uutta ja uusia asioita nostettiin esiin. Nyt meillä on valtuusto, jossa on runsaasti nuoria ihmisiä. He vetävät kukin omia linjojaan ja omia tavoitteitaan, jolloin suuret linjat jäävät unohdukseen. Suuria asioita ei hoideta mutta pienissä kyllä ollaan innokkaasti mukana.

Lahti on aina ollut urheilukaupunki. Me, jotka olemme olleet tässä toiminnassa mukana, olemme huomanneet, miten talkoohenki on hävinnyt urheilusta. Niin se on heikentynyt myös liike-elämän piirissä. Sellaisia yrittäjiä, jotka auttaisivat toisia yrittäjiä, on melko vähän.

Lahtelaisia yrityksiäkin on viime vuosina poistunut useita. Esim. Asko, Upo, Starckjohann ja Mallasjuoma eivät enää ole lahtelaisia yrityksiä. Samalla on uusien firmojen syntyminen vähentynyt. Silloin, kun Asko oli voimissaan, se poiki joka vuosi yhden tai kaksi pientä yritystä, joista erät kasvoivat suuriksi teollisuuslaitoksiksi. Sellaisia ovat mm. Halton, Stala, Eimo-Muovi, Hitachi ja vastaavat. Niiden perustajat ovat jossakin vaiheessa olleet Askon tai Upon palveluksessa.

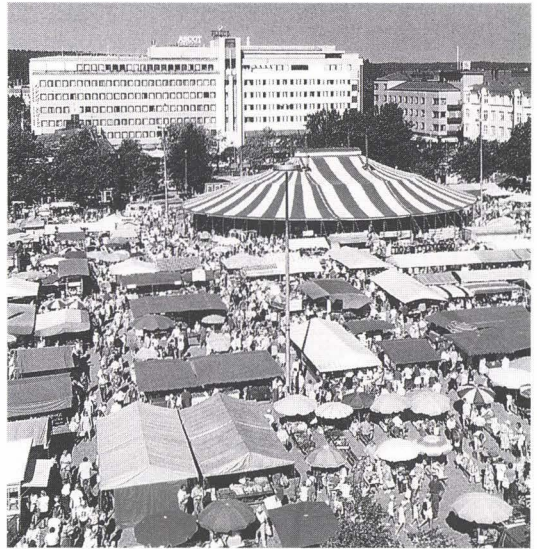
Uusien yritysten hautomo puuttuu. Meillä on kyllä Neopoli, jolla on omat tavoitteensa. Se ei kuitenkaan kykene tuottamaan sellaista yrityshenkeä kuin ne, jotka nousevat sorvin äärestä tekemään alihankintaa ja näin kasvamaan.

Tämä on Lahden yrityselämän vaikea pulma. Lahden kasvamisen ja kehittymisen perusedellytys on uusien työpaikkojen jatkuva synnyttäminen, mikä on mahdollista vain pk-sektorin kautta.

Lahden Liikemiesyhdistyksen puheenjohtaja Jorma Helén.

Entisajan vilinää torilla.

Keskustan hiljeneminen on herättänyt huolta alueella toimivien liikemiesten keskuudessa. Myyjiä on markkinoilla vielä runsaasti, mutta ostajat ovat vähentyneet. Tavallisina toripäivinä on vielä hiljaisempaa. Hiljeneminen koetaan myös keskustan liikkeissä.

KAUPALLINEN OPETUS

Lahden kauppapilaitos eilen, tänään ja huomenna

Fil.kand., rehtori Raili Töntsi

Lahden kauppapilaitos on yli 700 opiskelijan oppimisympäristö, josta on valmistunut yli 9 000 tutkinnon suorittajaa: merkantteja ja merkonomeja. Sen toimintaa ja kehitystä ovat ohjanneet valtakunnalliset, alueelliset sekä paikalliset työelämän muutokset, jotka ovat edellyttäneet myös kaupallisen koulutuksen rakenteellista ja sisällöllistä uudistamista. Varsinkin pari viimeistä vuosikymmentä ovat olleet Lahden kauppapilaitoksessa aktiivisen muutoksen aikaa, jolloin kaupallisen tutkinnon rakenne on ollut jatkuvassa muutoksessa.

Kauppapetuksen alkutaival

Kauppapetuksella on Suomessa pitkät perinteet. Ensimmäinen kaupallinen oppilaitos perustettiin Turkuun 1839. Lahdessa kauppapetusta alettiin antaa jo 1910, jolloin perustettiin Lahden kauppapilaitos.

Lahden kauppapilaitoksen syntyvaiheet ovat sidoksissa Lahden kehitykseen. Lahti alkoi kehittyä kaupan ja teollisuuden

keskuspaikaksi 1870-luvulla, koska silloin valmistuivat Riihimäki–Pietari-rata ja Vääkyn kanava. Lahdesta tuli kauppala 1878, ja suomenkielisen liike-elämän nousukausi alkoi 1890-luvulla.

Lahden kaupungin nuoruudesta ja pienehköstä asukasmäärästä huolimatta Lahdessa ymmärrettiin kaupallisen opetuksen tarve. Niinpä 1909 Lahden Liikemiesyhdistyksen aloitteesta perustettiin kauppakoulun kannatusyhdistys, ja 1910 aloittikin toimintansa Lahden kauppakoulu. Se toimi kannatusyhdistyksen ylläpitämänä vuoteen 1919, jolloin se siirtyi Lahden kaupungin omistukseen.

Lahden kauppapilaitos on kuulunut kaupungin kuvaan. Sen edeltaja – Lahden kauppakoulu – toimi aluksi Nikolainkatu 11:ssä (nykyinen Vapaudenkatu). Tuolloin oli 38 opiskelijaa ja kolme vakinaista opettajaa. Lahden kaupungin omistukseen siirtyminen merkitsikin aikaisempaa parempia työskentelytiloja. Lahden Kartano oli lähes 30 vuotta kaupallisen opinahjon paikka, kunnes rakennettiin 1954 uudet tilat Ståhlberginkadulle.

Koulutustarjonta kattavaksi

Lahden kauppakoulu osoitti aktiivisuuttaan lisätä koulutustarjontaansa. Niinpä Lahti sai luvan perustaa opiston ja ylioppilasluokan sillä ehdolla, että se otti evakuidun Viipurin kauppaoppilaitoksen opettajineen ja oppilaineen Lahden kauppakouluun. Jatkosodan aikana Viipurin kauppa-oppilaitos palasi Viipuriin. Lahteen jäi opisto, joskin ylioppilasluokka menetettiin muutamaksi vuodeksi.

Lahden kauppaoppilaitoksen koulutustarjonta laajeni sen jälkeen, kun se sai 1949 luvan järjestää ylioppilaspuhjaista koulutusta ensiksi yksivuotisena ja sittemmin kaksivuotisena. Lahden kauppaoppilaitoksessa oli jo 1970-luvun alussa kaksivuotinen kouluosasto, kolmivuotinen opisto ja kaksivuotinen ylioppilasosasto.

Kaupallisen lisä- ja täydennyskoulutuksen tarpeita ilmaantui jatkuvasti. Tämän vuoksi Lahden kauppaoppilaitos alkoi tarjota jatko- ja täydennyskoulutuksena erilaisia kursseja vuodesta 1972 lähtien, jolloin kurssitoiminta vakiintui oleelliseksi osaksi oppilaitoksen toimintaa. Kymmenen vuotta myöhemmin perustettiin kurssiosasto hoitamaan tätä tehtävää.

Keskiasteen uudistus

Kaupallinen koulutus koki keskiasteen uudistuksen 1980-luvulla. Se merkitsi kauppaopetuksessa opiskelijan kannalta kaksivaiheista valintaa: aikaisemman suoraan linjoille hakeutumisen asemesta ensin koulutusalan – kaupan ja hallinnon alan – valitsemista ja sitten erikoistumislinjan valintaa. Tästä syystä ensimmäinen opiskeluvuosi oli kaikille opiskelijoille samansisältöinen, ja toisesta vuodesta lähtien opinnot tähtäsivät joko kaksivuotiseen merkantin

tutkintoon tai kolmivuotiseen merkonomintutkintoon. Tuolta ajalta ovat peräisin merkantin myynti- ja toimistotekniikan linja sekä merkonomin erikoistuminen markkinointiin, laskentatoimeen, julkishallintoon, logistiikkaan tai tietojenkäsittelyyn.

1990-luku kokeilujen aikaa

Keskiasteen uudistus osoittautui varsin pian liian tiukaksi linjakajaisuuden vuoksi. Tämän johdosta 1990-luvulla on ollut tarvetta kehittää joustavia, monialaisia ja valinnaisuutta tarjoavia tutkintoja. Alkoivat koulutuskokeilut: nuorisosteiden koulutuskokeilu ja ammattikorkeakoulukokeilu.

Lahden kauppaoppilaitos on ollut alusta alkaen mukana Lahden nuorisosteiden koulutuskokeilussa. Siinä tekevät yhteistyötä lähialueen lähes 30 oppilaitosta: Lahden kauppaoppilaitos ja muut ammatilliset oppilaitokset sekä lukiot. Yhteistyön ansiosta kauppaopiskelija voi sisällyttää opinto-ohjelmaansa opintoja muista ammatillisista oppilaitoksista sekä lukioista. Samalla tavoin kauppaoppilaitoksen opetustarjonta on muiden yhteistyökumppaneina olevien opiskelijoiden käytössä. Kokeilu jatkuu tämän vuosikymmenen loppuun.

Ammattikorkeakoulun vakinaistaminen

Lahden kauppaoppilaitos lähti ammattikorkeakoulukokeiluun ensimmäisten joukossa. Kokeiluun otettiin kauppaoppilaitoksen 108 ylioppilaspuhjaista aloituspaikkaa. Ammattikorkeakoulukokeilu olikin osa Lahden kauppaoppilaitoksen toimintaa 1.8.1996 saakka, jolloin Lahden va. ammattikorkeakoulu vakinaistettiin. Tällöin kokeilussa toiminut talouden ja hallinnon

koulutusohjelma siirtyi Lahden ammattikorkeakouluun, jossa se jatkaa liiketalouden laitoksena.

Kaupallisen koulutuksen muutostaustaa

Nykypäivän ammatillinen koulutus on yhteiskunnan oleellinen osa, johon heijastuu erilaajuisia ja -tasoisia muutoksia. Maailmanlaajuiset muutokset kuten kasvava maailmantalous, sosiaalivaltioiden yksityistäminen, biologian aikakausi tai yksilön korostuminen näkyvät valtakunnallisessa koulutuspolitiikassa ja koulutuksen kehittämissuunnitelmissa.

Yhteiskunnan muutokset – väestön rakenne, työttömyys tai taloudellinen yhdenytyminen – vaikuttavat työelämään niin valtakunnallisesti, alueellisesti kuin paikallisesti. Samoin laatuajattelu ja elinikäinen oppiminen ovat niitä työelämän periaatteita, jotka muuttavat sekä ammatillisen koulutuksen rakennetta ja sisältöä että jokapäiväisiä koulukäytäntöjä. Entistä enemmän tarvitaan luontevat väylät koulutuksesta työelämään ja työelämästä koulutukseen.

Lisäksi uudistuva tiedon ja oppimisen käsitys sekä kouluteknologian uudet innovaatiot ovat vaatineet käytännön koulutyön uudistamista. Uuden oppimisnäkökulman toteutuminen edellyttää avointa oppimisympäristöä. Sen mukaan oppimispaikkoja ovat oppilaitoksen lisäksi työpaikat sekä tietoverkkoja hyväksi käyttävät oppimislanteet.

Koulutukselta vaaditaan myös tuloksellisuutta. Tällöin tarkastellaan koulutuksen sisäistä ja ulkoista tehokkuutta, sisäistä sosiaalista toimivuutta sekä ulkoista vaikuttavuutta. Tämän johdosta Lahden kauppaoppilaitoksessa aloitettiin 1992 toiminnan laadun arviointi. Laatutietoisuus laatukri-

teereineen ovat nykyään Lahden kauppaoppilaitoksen todellisuutta, jolloin oppilaitos itse arvioi vuotuista toimintaansa. Lisäksi suoritetaan ulkoinen arviointi, jonka pohjalta laaditaan seuraavan vuoden toiminnalliset tavoitteet ja niihin pääsemiseksi tarvittavat toimenpiteet.

Muutoksen suunta ja ohjaus

Valtakunnallisesti toisen asteen ammatillisen koulutuksen kehittämistä on viitoittanut valtioneuvoston 1995 hyväksymä viisivuotissuunnitelma. Se on suunnitelma koulutuksen ja korkeakouluissa harjoitettavan tutkimuksen kehittämisestä 1995–2000. Koulutuksen uudistaminen on toteutettu toisin kuin 1980-luvulla. Valtakunnallisten opetussuunnitelmien pohjalta on laadittu paikallinen, oppilaitoskohtainen opetussuunnitelma, jossa on otettu huomioon myös alueen tarpeet.

Liiketalouden perustutkinto – merkonomi

Lahden kauppaoppilaitoksen toiminnassa näkyy valtakunnallinen toisen asteen ammatillisten tutkintojen uudistus. Syksystä 1997 lähtien opiskelunsa aloittaneet suorittavat liiketalouden perustutkinnon, merkonomin. Tutkinnon laajuus on 120 opintoviikkoa (ov), ja se kestää kolme vuotta.

Toisen asteen tutkinnon – merkonomin – uudistamisessa on ollut useita tavoitteita. Koulutusrakenteen uudistaminen on lisännyt tutkinnon laaja- ja monialaisuutta valinnaisuuden ansiosta. Tämä on ollut mahdollista paitsi oman oppilaitoksen tarjoaman valinnaisuuden sekä yhteistyöoppilaitosten tarjonnan ansiosta.

Tutkinnon rakenteelliset muutokset il-

mentävät näkemystä uudenaikaisista työelämän tarpeista ja ammatillisesta osaamisesta. Nämä edellyttävät sirpaletiedon sijasta kokonaisuuksien hallintaa. Niinpä opetussisällöt perustuvat toimintaympäristön toimintakokonaisuuksiin.

Tekemällä oppii -periaate toteutuu uudessa liiketalouden perustutkinnossa – merkonomissa, johon sisältyy 20 ov – puoli vuotta – työssä oppimista. Onnistuakseen se edellyttää tiivistä yhteistyötä oppilaitoksen ja työelämän välillä, jolloin työelämä voi myös vaikuttaa opetuksen sisältöön ja edistää tutkinnon suorittajien valmiutta siirtää työelämään.

Merkonomien tutkinnon rakenne

Nykyinen merkonomien tutkinto 120 ov rakentuu neljästä opintojen moduulista: yhteiset opinnot, ammatilliset perusopinnot, suuntautumisopinnot ja vapaasti valittavat opinnot. Yhteisiä opintoja on 22 ov, ja niitä ovat kielet ja viestintä, matematiikka, liikunta, humanistis-yhteiskunnalliset opinnot, matemaattis-luonnontieteelliset opinnot sekä kulttuuri- ja katsomusopinnot. Ammatilliset perusopinnot 39 ov antavat perustan kaupan ja hallinnon erilaisissa työtehtävissä toimimiseen olipa kysymys asiakaspalvelusta tai toimistopalveluista tai taloudesta ja kannattavuudesta.

Oman ryhmänsä muodostavat suuntautumisopinnot 23 ov opiskelijan mieltymyksen ja persoonallisuuden mukaan, jolloin opiskelija voi syventää osaamistaan asiakaspalvelussa ja markkinoinnissa tai taloushallinnossa tai tietohallinnossa.

Vapaasti valittavat opinnot 36 ov tarjoavat monia mahdollisuuksia: työssä oppimista, opintoja muista oppilaitoksista tai oman oppilaitoksen tarjonnasta.

Hallinnollisia ja toiminnallisia muutoksia

Lahden kauppaoppilaitos siirtyi 1996 Lahden kaupungin omistuksesta Päijät-Hämeen koulutus konserniin, johon kuuluu 11 päijäthämäläistä kuntaa. Sen toiminta ja kehittyminen perustuvat Päijät-Hämeen koulutus konsernin toimintatapaan, jossa strategisiksi päämääriksi on valittu asiakasyytyväisyys, verkottuminen, toiminnan tuloksellisuus ja taloudellisuus, oppiva organisaatio sekä toiminnan arviointi.

Verkostossa toimiminen on tärkeä oppivassa organisaatiossa. Sisäistä verkottumista osoittaa muutama vuosi sitten käyttöön otettu tiimityö, joka on parantanut oleellisesti oppilaitoksen tuloksellista toimintaa.

Oppilaitoksen ulkopuolinen verkottuminen on myös tosiasia. Yhteisesti suunnitellut ja toteutetut opintojaksot yhteistyöoppilaitosten kanssa ovat nykypäivää. Samoin opiskelijoiden työssä oppimiskaksot työpaikoilla ovat oiva esimerkki verkottumisesta. Syksyllä 1997 työssä oppimiskaksoiden oli lähes 250 kauppaopiskelijaa.

Toiminta-ajatuksensa mukaisesti *”Lahden kauppaoppilaitos suunnittelee, kehittää ja tuottaa taloudellisesti laadukkaita kaupan ja hallinnon alan koulutuspalveluita yhteistyössä asiakasryhmiensä kanssa yksilöiden ja heidän työyhteisöjensä ammatillisten perusvalmiuksien ja ammatillisen jatkokehittämisen takaamiseksi”*. Niinpä oppilaitos seuraa aktiivisesti toimintaympäristönsä muutoksia ja reagoi niihin kehittämällä koulutustuotteitaan. Tämä näkyy tutkintojen uudistamisena ja kehittämisenä sekä yrityksille räätälöitynä koulutus-tarjontana.

Lahden kauppappilaitos – monien mahdollisuuksien paikka

Lahden kauppappilaitoksen tulevaisuutta sävyttää uusien koulutustuotteiden suunnittelu ja toteuttaminen. Syksystä 1998 alkaen opiskelijat voivat suorittaa merkonomien tutkinnon ja suuntautua yritystoimintaan tai matkailuun tai tietojenkäsittelyyn. Tällä tavoin oppilaitos on monien mahdollisuuksien paikka: *Nuorelle peruskoulun päättövaiheessa olevalle ja nuorelle peruskoulun käyneelle* se avaa koulutusväylän suorittaa kolmessa vuodessa merkonomien tutkinto. Ylioppilaan opiskeluaika on kaksi vuotta. Osa opinnoista suoritetaan työpaikoilla, opintoprojekteja ja päättöitä tekemällä, minkä ansiosta nuori saa jo opiskeluaikanaan käytännön tuntuman työelämään.

Uudenlaista koulutuskulttuuria tukee sekin, että kauppapöytäkirja voi suorittaa myös lukion oppimäärän ja ylioppilastutkinnon samaan aikaan, kun hän suorittaa merkonomien tutkinnon. Tällä tavoin hän hankkii yleisen jatko-opintokelpoisuuden. Merkonomien tutkinnon suorittaneella on jatko-opintokelpoisuus ammattikorkeakouluun, jolloin opiskelu sujuu jopa samassa korttelissa.

Aikuiselle tarjoutuu monia mahdollisuuksia, jotka vaihtelevat pohjakoulutuksen mukaan. Liiketalouden tutkintoon valmentavaa koulutusta järjestetään päivisin ja iltaisin. Samoin tutkinnon suorittaneille ja työssään kehittymishaluisille tarjoutuu kaupan ja hallinnon alan lisä- ja täyden-

nyskoulutusta. Pari vuotta sitten on otettu käyttöön näyttökoe, johon aikuiset osallistuvat valmentavan koulutuksen jälkeen.

Töihin haluavalle nuorelle oppisopimus on hyvä vaihtoehto suorittaa merkonomien tutkinto. Siinä työ ja koulutus vuorottelevat. Valtakunnalliset kehittämissuunnitelmat korostavat oppisopimuksen merkitystä. Lahden kauppappilaitos solmi 1997 yli 60 oppisopimusta. *Yritykselle* Lahden kauppappilaitos on avuksi aina silloin, kun yritys tarvitsee henkilöstökoulutusta tai kun yrityksellä on jokin toimeksianto, jonka kauppapöytäkirjat voivat tehdä opettajiensa johtamina. Projektityöt samoin kuin yrityselämästä lähtöisin olevat päättötyöt lisäävät oppilaitoksen ja työelämän yhteistyötä ja vuorovaikutusta.

Lahden kauppappilaitoksen tulevaisuus ja menestyminen perustuvat osaavaan ja kehityshaluiseen henkilöstöön. Siinä ovat tärkeitä monipuoliset ja tehokkaasti toimivat työelämäyhteydet, joiden ansiosta henkilöstöllä ja opiskelijoilla on mahdollisuus ajantasaistaa ja syventää ammatillista osaamistaan. Tämä vahvistaa myös verkostossa toimimista.

Uusi oppimiskäsitys edellyttää opiskelijan kasvattamista omatoimisuuteen. Käytännössä tämä merkitsee opiskelijan itsenäisen työskentelyn lisääntymistä ja erilaisen tietoteknisten laitteiden ja ohjelmasovellusten käyttöä oppimisen apuna, mistä seuraa työtiloille uusia vaatimuksia. Vuonna 1998 suoritettava tilojen saneeraus luo nykyaikaiset ja tarkoituksenmukaiset olosuhteet oppijakeskeisten menetelmien käyttämiseksi.

ENTISIÄ REHTOREITA

Reino Karkinen, 1949-69

Urpo Kallio, 1969-79

Reijo Nevala, 1979-94

Raili Töntsi

Luokkakuva vuodelta 1917. Keskellä edessä rehtori Väinö Juusela.

Lahden ammattikorkeakoulun kehitys

Tal.kand., koulutusjohtaja Ulla Weiho

Suomeen luotu ammattikorkeakoulujärjestelmä noudattaa yleiseurooppalaista kehitystä, muistuttaen eniten Saksan ja Hollannin ammattikorkeakoulujärjestelmää.

Lahden ammattikorkeakoulu aloitti väliaikaisena toimintansa elokuussa 1992. Tällöin ylioppilas pohjainen koulutus jokaisessa mukana olevassa oppilaitoksessa muuttui ammattikorkeakoulututkintoon johtavaksi koulutukseksi. Näin tapahtui myös Lahden kauppaoppilaitoksessa. Tutkinto piteni kahdesta vuodesta kolmeen ja puoleen vuoteen, ja koulutus johtaa liiketalouden ammattikorkeakoulututkintoon, tradenomin tutkintoon.

Elokuun 1. päivänä 1996 aloitti Lahden ammattikorkeakoulu toimintansa vakinaisena, autonomisena ammattikorkeakouluna kahdeksan muun rinnalla. Tämä merkitsi toiminnan uudelleen organisoitumista – ammattikorkeakoulun omaa organisaatiota, irtautumista aikaisemmista oppilaitoksista sekä opiskelijoille varsinaista korkeakouluopiskelijastatusta.

Lahden kauppaoppilaitoksessa toimintansa aloittaneesta tradenomin tutkintoon johtavasta liiketalouden koulutusohjelmasta

ta muodostui Lahden ammattikorkeakoulun liiketalouden laitos, Lahti.

Lahden ammattikorkeakoulun muodostaa neljä koulutusala, ja opetusta annetaan seitsemässä laitoksessa. Opiskelijoita on yli 3000. Lahden ammattikorkeakoulun toiminta-ajatus on seuraava: *”Lahden ammattikorkeakoulu on monialainen, verkostoitunut korkeakoulu. Se tarjoaa edustamillaan aloilla korkeimpaan ammatilliseen osaamiseen johtavaa koulutusta. Lahden ammattikorkeakoulu edistää muuttuvissa olosuhteissa yksilöiden, työelämän ja muun yhteiskunnan kehittymistä.”*

Tradenomin tutkinto

Lahden ammattikorkeakoulun liiketalouden laitoksessa, Lahdessa opiskelee yhteensä n. 600 opiskelijaa, joista 200 on aikuisopiskelijoita. Opiskelu kestää kolme ja puoli vuotta ja johtaa liiketalouden ammattikorkeakoulututkintoon, tradenomin tutkintoon.

Ammattikorkeakouluideologian mukaisesti opiskelu pitää sisällään teoriaa ja käytännön

täntöä sopivassa suhteessa, sisältäen mm. puolen vuoden käytännön harjoittelun sekä projektitöitä opiskelun aikana. Koulutus on joustavaa ja työelämälähtöistä, mutta myös teoreettisesti vahvalla pohjalla. Opiskelun päättyessä laaditaan tutkintotyö, jonka ongelmakenttä haetaan työelämästä useimmiten harjoittelujakson aikana. Soveltuvuuskokeisiin perustuva opiskelijavalinta takaa motivoituneet ja alalle soveltuvat opiskelijat. Opiskelijat valitaan koulutusohjelmiin tai suuntautumisvaihtoehtoihin, jotka ovat seuraavat: Liiketalouden koulutusohjelma (markkinoinnin ja tuotekehityksen tai taloushallinnon suuntautumisvaihtoehto).

Tietojenkäsittelyn koulutusohjelma (sovelluskehityksen suuntautumisvaihtoehto) International Business Management and Logistics Degree Programme (englanninkielinen ongelma).

Laitoksella on erittäin laajat ja toimivat kansainväliset suhteet moniin yliopistoihin ja korkeakouluihin. Tämä on taannut sen, että vuosittain lähtee n. 100 opiskelijaa

joko opiskelemaan tai työharjoitteluun ulkomaille. Ulkomaisia opiskelijoita tulee vastaavasti opiskelemaan liiketalouden laitokseen tai työharjoitteluun lahtelaisiin tai päijäthämäläisiin yrityksiin.

Tradenomin tutkinto on uusi tutkinto, mutta jo nyt näyttää siltä, että sen vastaanotto on ollut hyvä työelämässä. Valmistuneet opiskelijat ovat työllistyneet hyvin.

Tulevaisuuden näkymät

Lahden ammattikorkeakoulu panostaa jatkossakin erittäin voimakkaasti opettajien koulutukseen sekä työelämysuhteiden kehittämiseen ja syventämiseen. Yrittäjyyden edistäminen, kansainvälistyminen sekä tuotekehityksen sekä tietojenkäsittelyn opetuksen lisääminen ovat tulevaisuuden painopistealueita. Erilaiset työelämää palvelevat projektit sekä aikuiskoulutuksen ja täydennyskoulutuksen eri muotojen kehittäminen ovat liiketalouden laitoksen tulevaisuuden haasteita.

Ulla Weijo

Lahden kauppakorkeakoulun ja ammattikorkeakoulun nykyinen sijaintipaikka Ståhlberginkatu 4:ssä.

LIITTEET

Liite 1. SÄÄNNÖT V. 1955

LAHDEN LIIKEMIESYHDISTYS R.Y:N SÄÄNNÖT

I. Yhdistyksen nimi, kotipaikka ja tarkoitus.

1 §

Yhdistyksen nimi on Lahden Liikemiesyhdistys r.y. ja sen kotipaikka on Lahden kaupunki.

Yhdistys on perustettu yhdistyslain tarkoittamana yhdistyksenä voimassaolevien lakien mukaisesti ja yhdistyksen sääntöjen osoittamalla tavalla jatkamaan elinkeinoista 31 päivänä maaliskuuta 1879 annetun asetuksen kumoamisesta ja pakollisten elinkeinoyhdistysten lakkauttamisesta 28 päivänä marraskuuta 1952 annetun lain perusteella lakkautetun Lahden Liikemiesyhdistys -nimisen yhdistyksen toimintaa.

2 §

Yhdistyksen tarkoituksena on:

- 1) toimien Lahden ja sen ympäristön liikemiesten yhdysiteenä edistää jäsentensä edustamien ammattialojen yleistä kehitystä ja heidän yhteisiä pyrkimyksiään;
- 2) valvoa jäsenkuntansa taloudellisia ja yhteiskunnallisia etuja; sekä
- 3) toimia liikemiesten ammattitaidon kohottamiseksi ja edistämiseksi.

Tarkoituksensa toteuttamiseksi yhdistys:

- 1) järjestää määräajoin yleisiä kokouksia sekä valistus- ja esitelmätilaisuuksia;
- 2) järjestää kurssi- ja neuvontatoimintaa jäsentensä ammatillisen ja liikkeenhoidollisen tietouden kohottamiseksi;
- 3) tekee esityksiä ja antaa lausuntoja viranomaisille sekä järjestöille jäsenkunnan taloudellisten toimintaedellytysten parantamiseksi ja niitä rasittavien epäkohtien poistamiseksi.

II. Yhdistyksen jäsenet.

3 §

Yhdistyksen jäseniksi voivat päästä kaikki yhdistyksen toimialueella liikealalla toimivat yksityi-

set henkilöt ja oikeuskelpoiset yhteisöt, jotka yhdistyksen hallitus jäseneksi hyväksyy.

Kunniajäseneksi voi yhdistys hallituksen ehdotuksesta kutsua henkilön, joka on erittäin ansiokkaasti osallistunut yhdistyksen toimintaan tai on muuten osoittanut erityisesti harrastavansa yhdistyksen pyrintöjä.

4 §

Yhdistyksen jäsen on velvollinen suorittamaan yhdistykselle jäsenmaksun, jonka perusteet yhdistyksen syyskokous määrää.

Jäsen, joka on laiminlyönyt jäsenmaksunsa suorittamisen, katsotaan ilman muuta yhdistyksestä eronneeksi, vaikka jäsenmaksu häneltä pakko-toimin perittäisiinkin.

5 §

Jäsen voi erota yhdistyksestä ilmoittamalla siitä kirjallisesti yhdistyksen hallitukselle tai sen puheenjohtajalle tai myös suullisesti yhdistyksen kokouksen pöytäkirjaan merkittäväksi. Eroaminen tulee voimaan eroanomusta seuranneen kalenterivuoden alusta.

Yhdistyksen hallituksella on oikeus erottaa yhdistyksen jäsenyydestä sellainen henkilö tai yhteisö, joka törkeästi on rikkonut yhdistyksen sääntöjä, toiminut yhdistyksen tarkoitusperien vastaisesti tai käytöksellään osoittanut olevansa sopimaton yhdistyksen jäseneksi.

Eronneella jäsenellä ei ole mitään oikeutta yhdistyksen omaisuuteen.

III. Yhdistyksen kokoukset.

6 §

Yhdistyksen varsinaiset kokoukset ovat kevätkokous, joka pidetään viimeistään toukokuun, ja syyskokous, joka pidetään viimeistään joulukuun kuluessa.

Kevätkokouksessa

käsitellään hallituksen kertomus yhdistyksen toiminnasta edellisenä kalenterivuotena; vahvistetaan edellisen kalenterivuoden tilinpäätös; päätetään vastuuvapauden myöntämisestä ti-

livelvollisille sekä muista toimenpiteistä, joihin vuosikertomus ja tilit sekä tilintarkastajain lausunto ehkä antavat aihetta; sekä käsitellään muut kokouskutsussa mainitut asiat.

Syyskokouksessa

käsitellään hallituksen ehdotus yhdistyksen toimintasuunnitelmaksi seuraavaa kalenterivuotta varten;
vahvistetaan yhdistyksen tulo- ja menoarvio seuraavalle kalenterivuodelle;
vahvistetaan 4 §:ssä mainittujen jäsenmaksujen perusteet sekä maksuaika;
valitaan kaksi tilintarkastajaa ja heidän varamiestensä seuraavaksi kalenterivuodeksi;
valitaan hallituksen puheenjohtaja, varapuheenjohtaja sekä hallituksen muut jäsenet, päätetään missä sanomalehdessä kokouskutsu julkaistaan; sekä käsitellään muut kokouskutsussa mainitut asiat.

7 §

Yhdistyksen ylimääräinen kokous pidetään joko hallituksen päätöksestä tai kun vähintään 10 yhdistyksen jäsentä anoo sitä kirjallisesti hallitukselta tietyn asian käsittelyä varten. Ylimääräinen kokous kutsutaan koolle siten kuin 8 §:ssä on määrätty.

8 §

Yhdistyksen kokouksen kutsuu koolle hallitus tiedoittamalla siitä sekä kokouksessa käsiteltävistä asioista vähintään seitsemän päivää aikaisemmin joko kirjallisesti tai ilmoituksella varsinaisen kokouksen määräämissä sanomalehdissä.

9 §

Jäsenenä olevan yhteisön äänivaltaa käyttää siihen valtuutettu edustaja.

Kaikki päätökset tehdään avoimella äänestyksellä ellei suljettua äänestystapaa ole vaadittu ja kannatettu. Päätökset tehdään yksinkertaisella äänenenemmistöllä, mikäli näissä säännöissä ei ole toisin määrätty. Äänten mennessä tasan voittaa se mielipide, jota puheenjohtaja on kannattanut, paitsi vaaleissa, joissa ratkaisee arpa.

IV. Yhdistyksen hallitus.

10 §

Yhdistyksen asioita hoitaa ja sitä edustaa hallitus, johon kuuluu puheenjohtaja, varapuheenjohtaja sekä 5 jäsentä.

Hallituksen kutsuu koolle sen puheenjohtaja jäsenille lähetetyillä kirjallisilla kokouskutsuilla tai muuten todistettavasti vähintään kolme päivää ennen kokousta.

Hallitus on päätösvaltainen, kun puheenjohtaja tai varapuheenjohtaja sekä vähintään 4 jäsentä on saapuvilla. Päätökset tehdään yksinkertaisella äänten enemmistöllä. Äänten mennessä tasan voittaa se mielipide, jota puheenjohtaja on kannattanut.

11 §

Hallituksen tehtävänä on:

1) toimia yhdistyksen tarkoituksien toteuttamiseksi;

2) edustaa yhdistystä, tehdä sen puolesta sitoumuksia sekä esiintyä yhdistyksen puolesta kantajana ja vastaajana;

3) vahvistaa jäsenmaksujen suuruus yhdistyksen kokouksen määräämissä rajoissa;

4) huolehtia siitä, että yhdistyksen kokousten päätökset pannaan täytäntöön;

5) ottaa ja erottaa yhdistyksen sihteeri sekä muut toimihenkilöt ja vahvistaa näiden tehtävät ja palkkiot;

6) hoitaa yhdistyksen rahavaroja ja muuta omaisuutta sekä periä jäsenmaksut;

7) valvoa, että kirjanpito hoidetaan asianmukaisesti;

8) valmistavasti käsitellä yhdistyksen kokouksissa käsiteltäviksi tulevat asiat ja kutsua kokoukset koolle; sekä

9) hyväksyä yhdistyksen uudet jäsenet ja päättää jäsenen eroittamisesta sekä pitää jäsenluetteloa.

12 §

Hallitus valitsee keskuudestaan työvaliokunnan, johon puheenjohtajan lisäksi kuuluu vähintään 2 jäsentä. Työvaliokunta on päätösvaltainen, kun puheenjohtaja tai varapuheenjohtaja ja vähintään 1 jäsen on saapuvilla.

Työvaliokunta valmistelelee asiat hallituksen ko-

kouksia varten ja ratkaisee sellaiset hallituksen toimivaltaan kuuluvat juoksevat asiat, joista hallitus on niin päättänyt.

V. Erinäisiä määräyksiä.

13 §

Yhdistyksen sihteerin tehtävät ovat seuraavat:

Sihteerin ensisijaisena tehtävänä on, huomioonottamalla yhdistyksen sääntöjen määrittelemät yhdistyksen tarkoitusperät, yhdistyksen toiminnan alustava suunnittelu ja käytännöllinen johtaminen kiinteässä yhteistyössä yhdistyksen puheenjohtajan kanssa.

Tässä tarkoituksessa sihteerin tulee tarkoin seurata taloudellista kehitystä yhdistyksen toimialueella kiinnittämällä erityistä huomiota liikealaan, harjoittaa valistustoimintaa, pitää yhteyttä alan keskusliittoon sekä paikallisiin viranomaisiin, taloudellisiin järjestöihin ja lehdistöön. Edelleen on sihteerin yhdessä puheenjohtajan kanssa suunniteltava ja tehtävä ehdotuksia sekä aloitteita yhdistyksen toiminnassa ja jäsenen elinkeinonharjoituksessa ilmenevien epäkohtien poistamiseksi ja yhdistystoiminnan vilkastuttamiseksi.

Sihteerin varsinaisiin tehtäviin kuuluu:

- 1) pöytäkirjan pito yhdistyksen ja sen hallituksen sekä työvaliokunnan kokouksissa;
- 2) yhdistyksen vuosikertomuksen laatiminen;
- 3) ehdotuksen laatiminen seuraavan vuoden toimintasuunnitelmaksi;
- 4) huolehtiminen yhdistyksen kirjeenvaihdosta;
- 5) tarvittavien asiakirjojen, tilastojen, tiedonantojen yms. laatiminen;
- 6) huolehtiminen yhdistyksen arkistosta;
- 7) puheenjohtajan avustaminen sekä hänen antamiensa tehtävien suorittaminen;
- 8) yhdistyksen toimintaa koskevien uutisten, haastattelujen y.m. artikkeliaineiston toimittaminen lehdistölle.

14 §

Yhdistyksen nimen kirjoittaa puheenjohtaja tai hänen estyneenä ollessaan varapuheenjohtaja jompikumpi yhdessä sihteerin kanssa.

Juoksevilla asioissa laadittaviin kirjelmiin, kuit-

tauksiin y.m. asiakirjoihin kirjoittaa yhdistyksen nimen yhdistyksen sihteeri.

15 §

Yhdistyksellä on oikeus vastaanottaa lahjoituksia ja testamentteja sekä toimeenpanna varojen keräyksiä hankittuaan siihen asianomaisen luvan.

16 §

Yhdistyksen toiminta- ja tilivuosi on kalenterivuosi. Hallituksen on jätettävä tilit ja toimintakertomus viimeistään kaksi viikkoa ennen kevätkokousta tilintarkastajille, joiden on palautettava tilit oman lausuntonsa ohella hallitukselle kevätkokoukselle esitettäväksi viimeistään kaksi (2) päivää ennen kevätkokousta.

17 §

Näitä sääntöjä voidaan muuttaa yhdistyksen varsinaisessa tai ylimääräisessä kokouksessa, mutta vaaditaan päätöksen tekemiseen vähintään kaksikolmasosaa (2/3) annetuista äänistä.

18 §

Jos yhdistys purkautuu, on päätös tästä tehtävä yhdistyksen varsinaisessa kokouksessa kahdenkolmasosan (2/3) enemmistöllä annetuista äänistä, sekä vahvistettava seuraavassa joko ylimääräisessä tai varsinaisessa kokouksessa samalla äänten enemmistöllä. Sikäli kun tämä vahvistaminen tapahtuu ylimääräisessä kokouksessa, saadaan se pitää aikaisintaan yhden (1) kuukauden kuluttua purkamispäätöksen tekneestä varsinaisesta kokouksesta lukien.

Kaikki yhdistykselle tehdyt lahjoitukset ja testamentit on käytettävä lahjoittajain määräysten ja rahastojen tarkoitusperien mukaisesti. Yhdistyksen muista jäljelle jääneistä varoista päättävät samat kokoukset huomioonottaen, että varat tulevat käytetyiksi yhdistyksen toimintapiirissä liikealan edistämiseen.

19 §

Mikäli näissä säännöissä ei ole toisin määrätty, on noudatettava yhdistyslain säännöksiä.

Liite 2. SÄÄNNÖT V. 1991

LAHDEN LIIKEMIESYHDISTYS RY:N SÄÄNNÖT

1 §

NIMI JA KOTIPAikka

Yhdistyksen nimi on Lahden Liikemiesyhdistys ry ja sen kotipaikka on Lahden kaupunki.

Yhdistys on perustettu jatkamaan elinkeinoista 31. päivänä maaliskuuta 1879 annetun asetuksen kumoamisesta ja pakollisten elinkeinoyhdistysten lakkauttamisesta 28. päivänä marraskuuta 1952 annetun lain perusteella lakkautetun Lahden Liikemiesyhdistys -nimisen yhdistyksen toimintaa.

2 §

TARKOITUS JA TOIMINNAN LAATU

Yhdistyksen tarkoituksena on olla Lahden talousalueella toimivien jäsentensä yhdyssiteenä sekä edistää jäsentensä edustamien ammattialojen yleistä kehitystä sekä tukea alan koulutusta.

Tarkoituksensa toteuttamiseksi yhdistys järjestää kokouksia ja esitelmätilaisuuksia jäsentensä ammatillisen tietouden kohottamiseksi sekä virkistystilaisuuksia jäsentensä henkisen vireyden ylläpitämiseksi. Yhdistys seuraa edustamiensa ammattialojen koulutusta ja tutkimustoimintaa ja tukee niitä taloudellisesti.

Toimintansa tukemiseksi yhdistys voi ottaa vastaan lahjoituksia ja testamentteja, omistaa kiinteistöjä ja arvopapereita sekä toimeenpanna asianmukaisen luvan saatuaan arpajaisia ja rahankeräyksiä.

3 §

JÄSENET

Yhdistyksen jäseneksi voivat liittyä kaikki yhdistyksen toimialueella talouselämän parissa toimivat yksityiset henkilöt ja oikeuskelpoiset yhteisöt, jotka yhdistyksen hallitus jäseneksi hyväksyy.

Kunniajäseneksi voi yhdistys hallituksen ehdotuksesta kutsua henkilön, joka on erittäin ansiokkaasti osallistunut yhdistyksen toimintaan tai on muuten osoittanut erityisesti harrastavansa yhdistyksen pyrkimyksiä.

Jäseniltä perittävän vuotuisen jäsenmaksun tai ainaisjäsenmaksun suuruudesta päättää yhdistyksen syyskokous. Kunniajäsenet eivät maksa jäsenmaksua.

Jäsenellä on oikeus erota yhdistyksestä ilmoittamalla siitä kirjallisesti hallitukselle tai sen puheenjohtajalle taikka suullisesti yhdistyksen kokouksen pöytäkirjaan.

Jäsen, joka on jättänyt jäsenmaksunsa kahtena peräkkäisenä vuotena suorittamatta, katsotaan yhdistyksestä eronneeksi.

Yhdistyksen hallituksella on oikeus erottaa yhdistyksen jäsenyydestä sellainen henkilö tai yhteisö, joka törkeästi on rikkonut yhdistyksen sääntöjä, toiminut yhdistyksen tarkoituserien vastaisesti tai käytöksellään osoittanut olevansa sopimaton yhdistyksen jäseneksi.

4 §

HALLITUS

Yhdistyksen asioita hoitaa hallitus, johon kuuluu vuosikokouksessa valitut puheenjohtaja sekä vähintään neljä (4) ja enintään kuusi (6) jäsentä.

Hallituksen jäsenten toimikausi on vuosikokousten välinen aika.

Hallitus valitsee keskuudestaan varapuheenjohtajan sekä ottaa sihteerin, rahastonhoitajan ja muut tarvittavat toimihenkilöt.

Hallitus kokoontuu puheenjohtajan tai hänen estyneenä ollessaan varapuheenjohtajan kutsusta, kun he katsovat siihen olevan aihetta tai kun vähintään 3 hallituksen jäsentä sitä vaatii.

Hallitus on päätösvaltainen, kun vähintään puolet sen jäsenistä, puheenjohtaja tai varapuheenjohtaja mukaanluettuna on läsnä. Asiat ratkaistaan yksinkertaisella ääntenenemmistöllä. Äänten mennessä tasan ratkaisee puheenjohtajan

mielipide, vaaleissa kuitenkin arpa.

5 §

YHDISTYKSEN NIMEN KIRJOITTAMINEN

Yhdistyksen nimen kirjoittavat puheenjohtaja ja varapuheenjohtaja yhdessä tai jompikumpi yhdessä sihteerin tai rahastonhoitajan kanssa.

6 §

TILIT

Yhdistyksen tilikausi on kalenterivuosi.

Tilinpäätös tarvittavine asiakirjoineen ja hallituksen vuosikertomus on annettava tilintarkastajille viimeistään kaksi viikkoa ennen kevätkokousta. Tilintarkastajien tulee antaa kirjallinen lausuntonsa hallitukselle viimeistään viikkoa ennen kevätkokousta.

7 §

YHDISTYKSEN KOKOUSTEN KOOLLEKUTSUMINEN

Yhdistyksen kokoukset kutsuu koolle hallitus. Kokouskutsu on toimitettava viimeistään seitsemän (7) päivää ennen kokousta joko lähettämällä kutsu kirjallisena kullekin jäsenelle tai julkaisemalla kutsu yhdistyksen kotipaikkakunnalla ilmestyvässä sanomalehdessä.

8 §

YHDISTYKSEN KOKOUKSET

Yhdistyksellä on kaksi vuosikokousta, joista kevätkokous pidetään hallituksen määräämänä päivänä ennen huhtikuun loppua ja syyskokous ennen joulukuun loppua.

Ylimääräinen kokous pidetään, kun hallitus katsoo siihen olevan aihetta tai kun vähintään kymmenesosa (1/10) yhdistyksen jäsenistä sitä hallitukselta erityisesti ilmoitettua asiaa varten kirjallisesti vaatii. Kokous on pidettävä 30 päivän kuluessa vaatimuksen esittämisestä.

Yhdistyksen kokouksissa on jokaisella jäsenellä yksi ääni. Jäsenenä olevan yhteisön äänivaltaa käyttää siihen valtuutettu edustaja. Päätökset tehdään, ellei näissä säännöissä toisin määrätä, yksinkertaisella ääntenemmistöllä. Äänten

mennessä tasan ratkaistaan vaalit arvalla, muissa asioissa tulee päätökseksi kokouksen puheenjohtajan mielipide.

9 §

VUOSIKOKOUKSET

Yhdistyksen kevätkokouksessa käsitellään seuraavat asiat:

1. kokouksen avaus;
2. valitaan kokouksen puheenjohtaja, sihteeri, kaksi pöytäkirjantarkastajaa (ja kaksi ääntenlaskijaa);
3. todetaan kokouksen laillisuus ja päätösvaltaisuus;
4. hyväksytään kokouksen työjärjestys;
5. esitetään tilinpäätös, vuosikertomus ja tilintarkastajien lausunto;
6. päätetään tilinpäätöksen vahvistamisesta ja vastuuvapauden myöntämisestä hallitukselle ja muille tilivalvonnallisille;
7. päätetään stipendien ja apurahojen myöntämisestä;
8. käsitellään muut kokouskutsussa mainitut asiat.

Yhdistyksen syyskokouksessa käsitellään seuraavat asiat:

1. kokouksen avaus;
2. valitaan kokouksen puheenjohtaja, sihteeri, kaksi pöytäkirjantarkastajaa (ja kaksi ääntenlaskijaa);
3. todetaan kokouksen laillisuus ja päätösvaltaisuus;
4. hyväksytään kokouksen työjärjestys;
5. vahvistetaan toimintasuunnitelma, tulo- ja menoarvio sekä jäsenmaksun suuruus;
6. päätetään hallituksen jäsenten lukumäärä;
7. valitaan hallituksen puheenjohtaja ja muut jäsenet;
8. valitaan kaksi (2) tilintarkastajaa seuraavalle kalenterivuodelle ja heille kaksi varamiestä. Tilintarkastajien toimikausi on kalenterivuosi.
9. käsitellään muut kokouskutsussa mainitut asiat.

Mikäli yhdistyksen jäsen haluaa saada jonkin asian yhdistyksen kokouksen käsiteltäväksi, on hänen siitä kirjallisesti ilmoitettava hallitukselle niin hyvissä ajoin, että asia voidaan sisällyttää kokouskutsuun.

10 §

SÄÄNTÖJEN MUUTTAMINEN JA YHDISTYKSEN PURKAMINEN

Päätös sääntöjen muuttamisesta on tehtävä yhdistyksen kokouksessa vähintään kolmen neljäosan (3/4) enemmistöllä annetuista äänistä. Kokouskutsussa on mainittava sääntöjen muuttamisesta.

Päätös yhdistyksen purkamisesta on tehtävä yhdistyksen kokouksessa vähintään kolmen neljäosan (3/4) enemmistöllä annetuista äänistä

sekä vahvistettava seuraavassa joko ylimääräisessä tai vuosikokouksessa samalla äänten enemmistöllä. Sikäli kun vahvistaminen tapahtuu ylimääräisessä kokouksessa, saadaan se pitää aikaisintaan yhden (1) kuukauden kuluttua purkamispäätöksen tehneestä yhdistyksen kokouksesta.

Yhdistyksen purkautuessa käytetään yhdistyksen varat yhdistyksen tarkoituksen edistämiseen purkamisesta päättävän kokouksen määräämällä tavalla. Yhdistyksen tullessa lakkautetuksi käytetään varat samaan tarkoitukseen.

Liite 3. JÄSENLUETTELO V. 1953

LAHDEN LIIKEMIESYHDISTYKSEN JÄSENET V. 1953

A- eli varsinaiset jäsenet:

Eino Aaltonen Oy
Aitan Parvi Oy
Antin Auto Oy
Arkiasu Oy
Asko Oy
Askon Tehtaan Oy
Oy Atkinson Ab
Bio Uraste Oy
Oy Herman Drachman
Enso-Gutzeit Oy
Eristystyö Oy
Esan Kirjapaino Oy
Oy Esso Ab
Etelä-Suomen Auto Oy
Etelä-Suomen Tilitoimisto Oy
Fennia Faneri Oy, Niemi
Oy Foto Ab
Frimanin Kenkäkauppa Oy
Halkotuote Oy
Hallen Pahvi Oy
Havukainen Oy
Helika Oy
Heliövaara Oy
Helkama Oy
Helsingin Villateos Oy
Huonekalutehdas Häkli Oy
Antti Huvinen Oy
Matti Huvinen Oy
Häklin Kalustot Oy
Hämeen Autokeskus Oy
Hämeen Huopa Oy
Hämeen Radio ja Pyörä Oy
Hämeen Turkis Oy
H. Iivosen Uuniliike Oy
Ins.toim. Blåfield ja Louhio Oy
Oy Instrumentarium
Itä-Hämeen Kotiteollisuuskauppa Oy
Jalonen Oy
Joutjärvi Oy
Esko Järvinen Oy
Kahvi Oy, Hki
Kangas ja Trikoo Oy
Kannaksen Puku Oy

Karjalan Kukka Oy
Karjalan Kumi Oy
Karjalan Väri Oy
Väinö Kaskinen Oy
Kauppa-Pirtti Oy
Kauppiaitten Teollisuus Oy
Kausiasuste Oy
Keinokivi Oy
Kello-Kari Oy
B. Ahonen Oy, Kemikalikauppa
Kenkälä Oy
Kesko Oy
Kestilän Pukimo Oy
Kiinteistötoimisto K. N. Vuorinen Oy
Oy Kirjapainomiehet
Koiviston Auto Oy
Kooen Oy
Korpimaa Oy
Koti-Rauta Oy
Kude Oy
Kurikka Oy
Kutomo ja Neulomo Oy
Lahden Auto Oy
Lahden Auto-opisto Oy
Lahden Autotarvike Oy
Lahden Kalustaja Oy
Lahden Kauppakeskus Oy
Lahden Kemikali Oy
Lahden Kenkäkauppa Oy
Lahden Kenkäkeskus Oy
Lahden Kirjakauppa Oy
Lahden Konetarpeisto Oy
Lahden Laatikotehdas Oy, Niemi
Lahden Lasi- ja Porssiikauppa Oy
Lahden Leipätuote Oy
Lahden Liikenne Oy
Lahden Liikennöitsijän Oy
Lahden Nelo Oy
Lahden Onninen Oy
Lahden Painamo Oy
Lahden Paita Oy
Lahden Palti- ja Metallitehdas Oy
Oy Lahden Polttime Ab
Lahden Puukalusto Oy
Lahden Puunjalostus Oy
Lahden Puutyö Oy
Lahden Pyörä ja Kone Oy
Lahden Pyörä Oy
Lahden Radio Oy
Lahden Rakennus ja Sementti Oy
Lahden Sauna Oy
Lahden Seurahuone Oy

Lahden Soitin-Aitta Oy
Oy Lahden Torikulma
Lahden Turkis ja Pukimo Oy
Lahden Uusi Liikehotelli Oy
Lahden Vaaka Oy
Lahden Vanutuote Oy
Lahden Vartioimis ja Sulkemistoim.
Oy Lahden Vesi- ja Lämpöjohtoliike
Oy Lahden Vientikerma Ab
Lahden Villakeskus Oy
Lahden Vulkaamo Oy
Lahden Väri Oy
Osk. Lahtinen Oy
Lastenpukimo A. Koski Oy
Hilda Lehtosen Perilliset Oy
Leipomotuote Oy
V. Luhtanen Oy
Luoman Pukutehdas Oy
Maanviljelyskauppa Oy
Oy Mallasjuoma
Man-Ko Oy
Oy Master Pen Company Ab, Lasitehdas
Oy Matkahuolto Ab
Matkaravinto Oy
Matkaravinto Oy, Linja-autoasemavintola
Matkatoimisto Oy Area
Metsänomistajain Metsäkeskus Oy, Hki
Viljo Mikkolan Kiinteistöt. Oy
Mirkku Oy
Oy J. Mononen
Muotiliike Lyyli Liukko Oy
Muotisuunta Oy
Muovijaloste Oy
Myllypohjan Rakentajat Oy
Anna Mäkelä Oy
U. A. Mäkelä Oy, Tukkuliike
Niemen Saha Oy
Nikkisen Kenkäkauppa Oy
Oy Nyblinin myymälä
Oksanen Oy
Orimattilan Kutomo Oy
Oululainen Oy
Paasio & Kumpp. Oy
S. W. Paasivaaran Margariinitehd. Oy
Oy Paitala
Oy Paitavalmiste
Oy Gustav Paulig Ab
Veikko Peräsalo Oy
Piazetta Oy
Pohjoismainen Kuulakärki Oy, Lasitehdas
Puhakka Oy
Pukija Oy

Pukukulma Oy
Puristelasi Oy
Putkityö Oy
Puutavaral. Klaus Kurki Oy
Pyörä ja Puuteollisuus Oy
Rahko-Radio Oy
Rakennusl. Vilho Kivinen Oy
Rakennustakomo Oy
Rakennustoim. Vilho Rekola Oy
Rakennustoim. Sora Oy
Rakennusvalmiste Oy
Helga Rantanen Oy
Hj. Rantanen Oy
Rauma-Repola Oy
Rake Oy
Rautatiekirjakauppa Oy
Saarion Virvoke Oy
Mauri Salmi Oy, Kauppahalli
Oy Salpausselän Huonekalutehd.
Salpausselän Kirja Oy
Seppälän Sähkö Oy
Oy Shell Ab, Hki
J. G. Sihvola Oy
Silano Oy
Oiva Siltalan Kuljetus Oy
Singer Sewing Machine Comp.
V. Sinkkonen Oy
J. V. Soisalo Oy
Solotuote Oy
Sopenkorpi Oy
Oy Starckjohann & Co Ab
Aune Suihko Oy
SMK Oy
Suomen Väri ja Vernissatehd. Oy
Sähkö- ja Konel. Asennustyö Oy
Sähköliike Mäkelä Oy
Oy Talikka ja Karhulaakso
Talous-Osakekauppa
Tampereen Kumiaitta Oy
Tavaratarjonta Oy
Teräs Oy
Tiirismaan Auto Oy
Tiirismaan Tavaratalo Oy
Aino Toivonen Oy
Torinta Oy
Torkkelin Paperi Oy
Oy Tulo
Tuominen Oy
Tuovisen Liikenne Oy
Turkis-Walden Oy
Tyylikalusto Oy
Tähtipuu Oy

Upo Oy, Lotila
Urheiluy Oy
Vakiopuu Oy
Valtari Oy
Velj. Blomin Sementtivalimo Oy
Velj. Kemppi Oy Pekanmäki
Veljekset Mantere Oy
Vesijohto ja Metalliy Oy
Oy Vesijärven Väilyliike
Oy Veto Ab
Viipurin Musiikkikauppa Oy
Viipurin Vaatetuskeskus Oy
M. Vikström Oy
Vikströmin Sähköliike Oy
Vile-Asuste Oy
Viljasen Liikenne Oy
Evald Virtanen Oy
Uuno A. Virtanen Oy
Virve Oy

Avoimet yhtiöt:

T:mi Anna Alatalo
Fania O. Kokkonen & K:ni
Leninkil. Armira, om. Järvinen, Elli ja Salminen,
Thyra
Kanervan Kustannusliike, om. August Kanervan
perik.
Kauranen, Viktor ja Paul
Kommandiittiyhtiö Kilpo-Kangas, om. Kilpo &
K:ni
Severi Klemolan perik.
Veljekset Kohonen, Johannes ja Pauli, Ahtiala
Kotola, Martti ja Erkki
Kurki-Suonio, Juhana ja Kurvinen Pekka
S. Känkänen & Kumpp. om. Saima ja Signe Kän-
känen ja Sirkka-Liisa Valtonen
T:mi H. Laaksonen & Kumpp.
Lahden Lasihionon, om. Borup Kommandiittiyh-
tiö
Lahden Lasitehdas, om. Borup ja K:ni, Lahden
Lasitehdas
Lahden Uusi Kirjapaino, om. K. A. Lehtisen
perikunta
Lehto, Jorma ja Hammar, Raimo, om. Lahti-Mai-
nos
Lihaliike Heinonen ja Kumpp.
A. A. Mäkelän perik.
T:mi A. E. Mäkinen, om. Mäkinen, Hulda M. ja
Huuhtanen, Olga D.
A. Nieminen ja Kumpp.
Pentti Siivola & Kumpp. Kommandiittiyhtiö

Harry ja Saga Varkan perill.
V. Venäläinen ja E. Lampinen, om. Ruokala Voi-
ma

Osuuskunnat:

Etelä-Suomen Osuusteurastamo r.l.
Huonekalukauppiaitten Hankintakunta r.l.
Karjakunta r.l.
Keskusosuusliike Hankkija r.l.
Lahden Osuuskauppa r.l.
Lahden Puutarhatuottajat Osuuskunta i.l.
Lahden Seudun Kauppakunta r.l.
Lahden Seudun Meijeriosuuskunta r.l.
Lahden Seudun Osuuskassa
Osuustukkukauppa i.l. Hki
Valio r.l. Vainvientiöosuusliike
Viipurin Satamatyömieskunta i.l.

Yksityiset liikkeenharjoittajat:

Aaltonen, Ylermi, kaupapuutarhuri
Ahlgren, Martta S., kaup.
Aholo, Olga E., matk.kod. om.
Ahti, Sirkka, liik.harj.
Alho, Toimi A., kauppias
Anttila, Pentti J., liik.harj.
Anttila, Toivi, kaup.
Atras, Aleksei, kaup.
Avikainen, Aino M., kaup.
Berger, Conrad Th. kaupapuutarh. Patomäen
tila
Degerth, Ruth S., liik.harj.
Eerola, Nanny M., kaup.
Eerola, Hilja M., liik.harj.
Einiö, Pauli V., liik.harj.
Erola, Jalmari, kaup.
Eskola, Lauri O., kaup.
Forss, A. Ilmari, kaup.
Forss, Yrjö O., kaup.
Forsback, Karl B., kaup.
Forsström, Alli H., liik.om.
Frilander, Reino V., liik.harj.
Friman, Emmi, ruok.pit.
Glad, Hilka M. L., liik.harj.
Haarala, Erkki H., kaup.
Hakala, Olga D., kaup.
Hakala, Valde I., liik.joht.
Hakanpää, Tarmo J., kaup., Kuljulan Kauppa
Hakulinen, Siiri S., liik.harj.
Halme, Erkki, teknikko
Halme, Eva, liik.harj.

Halme, Osmo, kaupp.
 Halmeila, Karl R. S., liikemies
 Halonen, Pentti, liikemies
 Halsti, Helge O., kirjakaupp.
 Hautamäki, Matti M., edust.
 Heini, Martta M., liikk.harj.
 Heinonen, Alina, liikk.harj.
 Heinonen, Lauri E., liikk.harj.
 Heinonen, Maija-Liisa, kaupp. M. Heinosen talo
 Heinonen, Mikko I., metsätyönjoht.
 Heinonen, Martta M., liikk.harj.
 Helenius, Huugo H., kauppias
 Helminen, Verner, kaupp.
 Henriksson, Johan A., radioliike
 Himanen, Väinö J., kaupp.
 Hjerppe, Elli V., kaupp.
 Hokkanen, Eino J., liikk.harj.
 Holtari, Erkki, kaupp.
 Huhtanen, Olavi O., kaupp.
 Hupponen, Ida M., liikk.harj.
 Huvinen, Niilo A., kaupp.
 Hynynen, Hilma, kaupp.
 Hyttinen, Vilho A., liikk.harj.
 Hytönen, Aleksanteri, kaupp.
 Ikävalko, Johannes, kaupp.
 Ille, Paavo, liikk.harj.
 Ilmasti, Onni, johtaja
 Inkinen, Väinö, kaupp.edust.
 Johansson, Alli S., liikk.harj.
 Johansson, Martta L., liikk.harj.
 Järvinen, Amanda, liikk.harj.
 Kajamaa, Toivo E., kaupp.
 Kaarnarinne, Aino, kaupp.
 Kaitila, Laila O., liikk.harj.
 Kallioinen, Unto L., liikk.harj.
 Kampuri, Evi, liikk.om.
 Kanerva, Maija, kaupp.
 Kanerva, Martta, kaupp.
 Kangas, Jalo, liikk.harj.
 Kantola, Juho, kauppias
 Kareoja, K. Aarre, puutav.liikem.
 Karhia, Veikko, kirjanpit.
 Karkiainen, Olavi A., kaupp.
 Keinonen, Väinö J., johtaja
 Kempainen, Gunilla, emännöitsijä
 Keränen, Aili, kaupp.
 Keränen, Matti, kulkukaupp.
 Keskinen, Valdemar, johtaja
 Kiiikka, Onni J., kaupp.
 Kinnunen, Eino, kaupp.
 Kirjavainen, Tauno, kaupp.
 Kirvesniemi, Martta, liikk.harj. Kauppa-Tuttu
 Kittelä, Uuno. kaupp.
 Kivinen, Viho J., rak.mest.
 Koistinen, Fredrik., kaupp.
 Koivu, Frida, kukkakaupp.
 Kolehmainen, Juho, kaupp.
 Kolkka, Maija, liikk.harj.
 Kolsi, Irja, liikk.om.
 Kontkanen, Anni, liikk.om.
 Korjula, Vieno, liikk.harj.
 Koskela, Vieno. liikk.harj.
 Koskela, Paavo, kaupp.
 Koski, Aarne R., kaupp.
 Koskinen Anna, Liik.harj.
 Koskinen, Sofia A., liikk.harj.
 Kumpulainen, Terho J., liikk.harj.
 Kunelius, Impi M., kaupp.
 Kunttu (nyk. Forss) Lempi, liikk.om.
 Kuosa, Armas, liikk.harj.
 Kurtto, Juho, kaupp.
 Kyle, Keijo, kauppias
 Kärkinen, Toimi A., johtaja
 Kääpä, Erkki, kauppias
 Kääpä, Tapani, kauppias
 Laaksonen, Yrjö, kauppias
 Laine, Anna, kauppias
 Laine, Kaarlo N., kaupp.
 Laine, N. Einari, liikk.om.
 Laitinen, Emil, liikk.harj.
 Laitinen, Jalmari, kaupp.
 Lampinen, Anselmi, liikk.harj.
 Lampinen, Juho U., kaupp.
 Lapila, Toivo, kaupp.
 Lassila, Aune E., liikk.harj.
 Lauren, Frans V., toim.joht.
 Laurila, Arvo A., liikemies
 Laurila, Elli R., liikk.harj.
 Lehesaari, Pauli E., kaupp.
 Lehtimäki, Kaarlo A., liikennöitsijä
 Lehtinen, Elsa A., liikk.harj.
 Lehtinen, Mandi, kaupp.
 Lehtisalo, Aini M., kaupp.
 Lehto, Anni L., kaupp.
 Lehtonen, Leo A., johtaja
 Leimio, Lauri, liikem.
 Leino, Hulda E., liikk.harj.
 Leipakka, Lauri, kaupp.
 Leivo, Leo A., liikk.harj.
 Lemmetty, Hugo I., liikennöitsijä
 Lemmetty, Irja, kauppias
 Leppilampi, Matti, kaupp.
 Liikanen, Niilo, metsätyönjoht.

Lindholm, Bengt, liikk.om.
Lindholm, Lauri, johtaja
Lindqvist, Johan, kauppapuutarh.
Linko, Esko O., teknikko
Linos, Yrjö E., kaupp.
Lius, Väinö V., kaupp.
Lumaja, August, kaupp.
Luukkainen, Jalmar A., kaupp.
Luukkainen, Kaarlo O., talonomist.
Majander, Paavo E., talonomist.
Malin, Hilja M., kauppias
Malinen, Aulis T., autoilija
Malinen, Paavo, autoilija
Malinen, Toivo J., autoilija
Mankki, Vilho, johtaja
Manner, Ragnhild, liikk.harj.
Mannonen, Jooseppi, liikk.harj.
Martikainen, Juho V., johtaja
Matikainen, Aino M., liikk.harj.
Merikallio, Helmi A., liikk.om.
Merola, Hugo, kauppias
Merranto, Lempi, liikk.harj. Hki
Miilus, Martta H., liikk.harj.
Miinalainen, Vihtori, muurari
Mikkonen Margit, liikk.harj.
Musku, Juho E., kauppapuutarh.
Mustonen, Elviira, liikk.harj.
Mäenpää, Martta, liikk.harj.
Mäkelä, Aino L., liikk.om.
Mäkelä, Maj-Lis M., liikk.harj.
Mäkinen, Väinö L., kaupp.
Määttänen, Johannes, liikem.
Nieminen, Mikko A., kaupp.
Nieminen, Paavo, liikennöitsijä
Niskala, Oiva K., kauppias
Noria, Anna-Liisa, farmaseutti
Nuppi, Paavo, kauppias
Nykänen, Anna A., liikk.harj.
Närhi, Hilli S., liikk.harj.
Ojala, Paavo, kauppias
Ojala, Paavo, kauppias
Oksanen, Hilma, kirjakauppias
Ollikainen, Uuno, kaupp.
Paakkinen, Eevi A., kaupp.
Pakkala, Matti A., liikemies
Paronen, Paavo, työnjohtaja
Partanen, Vilho P., liikk.harj.
Pekkola, Reino, liikk.harj.
Pekonen, Reino, kauppapuutarh.
Pelkonen, Emil, työnjoht.
Peltonen, Elli L., liikk.harj.
Peltonen, Lauri V., liikemies

Peltonen, Paavo I., liikk.harj.
Peltonen, Väinö E., liikennöitsijä
Perttula, Eino, kauppias
Pietiäinen, Elli M., liikk.harj.
Pohti, Viljo G., liikemies
Pusa, Väinö, talonomistaja
Päivärinta, Helmi, liikk.om.
Pääkkö, Hilja, kauppias
Rajavuori, Aino, liikk.harj.
Rantala, Hugo H., kauppias
Rantalainen, Antti, kauppias
Rantanen, Uuno A., autok.opett.
Eloaho-Rantanen, Mirjam, liikk.hoit.
Rantavaara, Paavo O., liikem.
Rautavaara, Sally, liikk.harj.
Rekola, Aarno, liikemies
Repo, Pietari, liikemies
Resko, Valle, kauppias, Heinola
Riihinen, Katri, ravint.om.
Rinta, Matti, liikennöitsijä
Ripatti, Viljo, työnjoht.
Riutta, Ada, emännöitsijä
Romppainen, Leo, johtaja
Rouhiainen, Heikki, kaupp.
Rusila, Maija, kaupp.
Ruuskanen, Sanni, liikk.om.
Rytökoski, Uno B., johtaja
Ryynänen, Anni, kauppias
Ryynänen, Amanda, liikk.harj.
Ryyppö, Väinö J., kauppias
Räsänen, nyk. Leonoff, Siisi, kaupp.
Saarinen, Bruno, kaupp.
Saavalainen, Anna, liikk.harj.
Sallamo, Hanna, kaupp.
Salmi, Mauri, kauppapuutarh.
Salminen, Hilja, liikk.harj.
Salminen, Hilja, liikk.harj.
Salminen, Oskari, kaupp.
Salminen, Vihtori, kaupp.
Salo, Harry, bens.as.hoit.
Salokorpi, Vilho, liikemies, Hki
Salonen, Aili, liikk.harj.
Salonen, Paavo, autoilija
Sankari, Kalle, tehtailija
Savolainen, Johan T., liikk.harj.
Seilio, Niilo, kauppias
Seppälä, Arvo V., autonkulj.
Setälä, Anna, liikk.harj.
Sihvola, Jorma, liikk.om.
Sihvonen, Matti, johtaja
Sihvonen, Toivo, kirj.aliups.
Haikala-Similä, Uuti, liikk.harj.

Sinkko, Aleks, kauppias
Stavenhagen, Kirsti, farmas.
Stubb, Helvi, liikk.harj.
Sutelainen, Reino F., kaupp.
Taipale, Emmi S., liikk.harj.
Taipalinen, Jalmari, putk.asent.
Talja, Toivo, johtaja
Talsi, Eino, johtaja
Taponen, Ida, liikk.om.
Tarmola, Eero A., liikk.harj.
Tasihin, Juho, liikk.harj.
Terho, Laila, liikk.om.
Tiusanen, Pauli, kauppias
Toivonen, Elina M., liikk.harj.
Toivonen, Selma V., liikk.harj.
Tuiskula, Reino, johtaja
Tuomela, Eero, kauppias
Tuominen, Niilo R., kirvesmies
Tuominen, Elli I., kauppias
Töyrylä, Kerttu, matk.kod.om.
Uski, Paavo, kauppias
Valavuo, Aino, liikk.harj.
Vahlroos, Lempi, matk.kod.om.
Vainio, Anni E., liikk.harj.
Vainio, Senja M., liikk.harj.
Veijola, Elma, kauppias
Veijonen, Vilho, liikk.harj.
Veltheim, Lempi, liikk.harj.
Vennola, Venla, kauppias
Venäläinen, Uuno, kauppias
Venäläinen, Vilho, kauppias
Venäläinen, Helvi, kauppias
Verto, Sirkka, liikk.harj.
Vesterdahl, Elli M., liikk.harj.
Viberg, Lempi, liikk.om.
Vilander, Vilhelmiina, kauppias
Viljamaa, Aino, kauppias
Viljanen, Paavo I., liikennöitsijä
Viljanen, Reino, varastonhoit.
Viljanen, Vihtori, tehtailija
Virman, Johannes, liikemies
Virtala, Tapio, kauppias

Virtamo, Reino, kauppias
Virtanen, Aino H., kauppias
Virtanen, August, kauppias
Virtanen, Mauri, kauppias
Virtanen, Aino I., kauppias
Viskari, Yrjö, liikk.harj.
Vuorelma, Eino, kauppias
Vuorinen, Aarne, kauppias
Vuorinen, Kauko K., liikk.harj.
Väisänen, Väinö, liikk.harj.
Öström, Maire, liikk.harj.

B-eli vapaaehtoiset jäsenet:

Haataja, V., toiminnanjohtaja
Hagman A. J., johtaja
Järvinen, U., toimitusjohtaja
Karkinen, Reino, kauppat.lis.
Kauanne, Eino, isännöitsijä
Keskiaho, Niilo, varatuomari
Kyläkallio, Reino, pankinjohtaja
Lindqvist, Lauri, myyntipäällikkö
Lindroos, T. M., toimitusjohtaja
Lindroos, Helge, dipl.ins.
Lindroos, Jarl, metsänhoitaja
Luoma, Erl, johtaja
Mustakallio, Aarne, dipl.ins.
Mustakallio, Pauli, dipl.ins.
Mäkiprosi, Antti, everstiluutnantti evp.
Oinonen, Vilho, kauppat.maist.
Palin, A., pankinjohtaja
Penttilä, Olavi, johtaja
Raumolin, Ilmari, pankinjohtaja
Relander, G., pankinjohtaja
Saarenmaa, Paavo, lainop.kand.
Tawaststjerna, A., pankinjohtaja
Teitti, Aslak, kauppat.maist.
Teivaala, H., fil.maist.
Tuovinen, S. A., johtaja
Vastalahti, Nestor, pankinjohtaja
Vuorimies, K. J., pankinjohtaja

Liite 4. JÄSENLUETTELO V. 1955

LAHDEN LIIKEMIESYHDISTYS R.Y:N
JÄSENLUETTELO 1955

1) Osakeyhtiöt:

Asko Oy
Askon Tehtaat Oy
Oy Asuste-Atlas
Esan Kirjapaino Oy
Oy Esso Ab
Etelä-Suomen Tilitoimisto Oy
Oy Foto Ab
Heliövaara Oy
Huonekalutehdas Häkli Oy
Hämeen Huopa Oy
Ins.tsto Blåfield ja Louhio Oy
Oy Instrumentarium
Kahvi Oy
Kanervan Kirjapaino Oy
Kangas ja Trikoo Oy
Karjalan Väri Oy
Väinö Kaskinen Oy
Kello-Kari Oy
Kesko Oy
Kiinteistötoim. K. N. Vuorinen Oy
Klaus Kurki Oy
Kooen Oy
Korpimaa Oy
Kutomo ja Neulomo Oy
Lahden Kalustaja Oy
Lahden Kirjakauppa Oy
Lahden Nelo Oy
Lahden Onninen Oy
Lahden Painamo Oy
Lahden Polttimo Oy
Lahden Puunjalostus Oy
Lahden Seurahuone Oy
Lahden Vartioimis- ja Sulkemistoimisto Oy
Oy Lahden Vientikerma Ab
Lasipalatsin Ravintola Oy
V. Luhtanen Oy
Luoman Pukutehdas Oy
Maanviljelyskauppa Oy
Oy Mallasjuoma
Man-Ko Oy
Metsänomistajain Metsäkeskus Oy
Muotiliike Lyyli Liukko Oy
Muotisuunta Oy

Nikkisen Kenkä Oy
Nurmen Kukka Oy
Oy Nyblinin Myymälä
Orimattilan Kutomo Oy
Oululainen Oy
Oy Gustav Paulig Ab
Veikko Peräsalo Oy
Puhakka Oy
Rakennustakomo Oy
Rauma-Repola Oy
Rautakauppa Alsta Oy
Rautatiekirjakauppa Oy
Oy Shell Ab
J. G. Sihvola Oy
P. Siltasen Autokorjaamo Oy
J. V. Soisalo Oy
Sopenkorpi Oy
Oy Starckjohann & Co Ab
SMK Oy
Suomen Väri- ja Vernissatehdas Oy
Sähköliike Mäkelä Oy
Talous-Osakekauppa Oy
Teräs Oy
Torkkelin Paperi Oy
Oy Tulo Ab
Tuominen Oy
Tuomisen Puku Oy
Upo Oy
Valtari Oy
M. Vikström Oy
Viljasen Liikenne Oy

2) Avoimet Yhtiöt:

Lahden Lasihioimo Borup Ky
Lahden Lasitehdas, Borup ja K:ni
Lihaliike Heinonen ja Kumpp.
A. Nieminen ja Kumpp.

3) Osuuskunnat:

Keskusosuusliike Hankkija
Lahden Seudun Kauppakunta r.l.
Lahden Seudun Osuuskassa

4) Lahden Keskinäinen Puhelinyhdistys

5) Yksityiset liikkeenharjoittajat:

Atras, Aleksei G, kauppa.
Forss, Yrjö O, kauppa.
Forström, Alli H, liikk.om.

Hakala, Ilmari, Lahden Valjas
Helenius, Hugo, kaupp.
Forss, Lempi
Ille, Paavo
Inkinen, Väinö, kauppaed.
Kantola, Juho, kaupp.
Kunelius, Impi, rouva
Kyle, Keijo, kaupp.
Kärkinen, Toimi A, joht.
Martikainen, Juho, joht.
Matikainen, Aino, kaupp.
Mäkelä, Maj-Lis, liikk.om.
Romppanen, Leo, joht.
Virtanen, Aino H, kaupp.

B-jäsenet:

Haataja, V., toiminnanjohtaja
Hagman, A. J., johtaja
Järvinen, U. U., toimitusjohtaja
Karkinen, Reino, kauppat.lis.
Kauanne, Eino, isännöitsijä
Keskiahho, Niilo, varatuomari
Kyläkallio, Reino

Miettinen, J. A., johtaja
Mononen, Jussi, kauppaneuvos
Mustakallio, Aarne, dipl.ins.
Mustakallio, Pauli, yli-ins.
Oinonen, Viljo, kauppat.maist.
Palin, A., pankinjohtaja
Rantalainen, H., johtaja
Raunolin, Ilmari, pankinjohtaja
Rauske, Yrjö, johtaja
Relander, G., pankinjohtaja
Ristola, Osmo, varatuomari
Tawaststjerna, A., pankinjohtaja
Teitti, Aslak, kauppat.maist.
Teivaala, H., filosof.maisteri
Tuovinen, S. A., johtaja
Rytökoski, Uno
Seppälä, Ahti, ekonomi
Kaarlonen, Ilmari, edustaja
Hiiri, E., johtaja
Olsson, Alf, johtaja
Rauhala, Urho, johtaja
Kivekäs, K. O., kauppaneuvos
Peltonen, Paavo, johtaja

Liite 5. JÄSENLUETTELO V. 1993

LAHDEN LIIKEMIESYHDISTYS RY:N JÄSENLUETTELO 1993

1. OSAKEYHTIÖT

Asuste-Atlas Oy
Esan Kirjapaino Oy
Fazer Leipomot Oy
Kempfi Oy
Kesko Oy
Kääpä Oy
Lahden Lasitehdas Oy
Lahden Polttimo Oy Ab
L-Fashion Group Oy
Meira Oy Lahden leipomo
Mäkelän Sähkö Oy
Onninen Oy
Paasivaara Oy, Kesti ravintovalmistetehdas
J G Sihvola Oy
Starckjohann Oy
Torkkelin Paperi Oy

2. AVOIMET JA KOMMANDIITTIYHTIÖT

Liha Heinonen Ky
Siltasen Autoliike Ky

3.

Päijät-Hämeen Puhelinyhdistys

4. YKSITYISET LIIKKEENHARJOITTAJAT

Kiinteistötoimisto K N Vuorinen
Vapaa-ajan Saarinen Oy

5. B-jäsenet

Helen Jorma, toimitusjohtaja, Lahti
Holtari Erkki, Johtaja, Lahti
Kallio Urpo, KTM, Lahti
Knuuttila K. O., kamarineuvos, Lahti
Kujala Jorma, pkj., Lahti
Mustakallio Heikki, vuorineuvos, Raute Oy
Nevala Reijo, rehtori, Kauppaoppilaistos
Pohjala Kalevi, pkj., Heinola
Seppälä Ahti, Tilitsto A. Seppälä
Silvo Olavi, Teoll.neuvos, Lahti
Lehtotanta Matti, myyntipäällikkö, Lahti
Tiihonen Raimo, toimitusjohtaja, Lahti
Tuominen Erkki, ekonomi, Lahti

Liite 6. LAHDEN KAUPUNGIN JA YHDISTYSTEN SOPIMUS LAHDEN MESSUT OSAKEYHTIÖSTÄ

Sopimus

Lahden kaupunki, jäljempänä kaupunki ja Lahden Messut r.y:n jäsenyhdistykset, Lahden Kauppakamari, Lahden Seudun Yrittäjät r.y., Lahden Käsityö- ja Teollisuusyhdistys r.y. sekä Lahden Liikemiesyhdistys r.y., jäljempänä yhdistykset, sopivat täten Lahden Messujen jatkuvan järjestämisen turvaamisesta seuraavan:

1) Kaupunki ja yhdistykset perustavat Lahden Messut Oy:n, jonka osakepääomasta 150.000 markasta kaupunki ja yhdistykset merkitsevät kukin 30.000 markkaa.

2) Perustettavan Lahden Messut Oy:n yhtiöjärjestykseen otetaan yhtiön hallinnosta ja yhtiön tarkoituksesta seuraavat määräykset:

a) Lahden Messut Oy:lle valitaan hallintoneuvosto, jossa on 25 jäsentä. Yhtiökokouksen on valittava siihen viisi jäsentä kunkin osakkaan ehdotuksesta neljäksi vuodeksi kerrallaan. Hallintoneuvoston puheenjohtajaksi valitaan kaupungin ehdottama ja varapuheenjohtajaksi yhdistysten ehdottama henkilö.

Hallintoneuvoston tehtävänä on ratkaista kaikki messuja koskevat periaatekysymykset.

b) Hallintoneuvosto valitsee yhtiölle 15-jäsenen johtokunnan. Johtokuntaan on valittava 3 kunkin osakkaan ehdottamaa jäsentä.

c) Johtokunnan puheenjohtaja ja varapuheenjohtaja valitaan aina yhdistysten ehdottamista jäsenistä.

Johtokunnan tehtävänä on huolehtia kaikista messuja ja niiden pitoa koskevista käytännöllisistä asioista ja toteuttaa hallintoneuvoston päätökset.

d) Lahden Messut Oy:lle valitaan 5 tilintarkastajaa, joista kunkin osakkaan ehdotuksesta valitaan yksi. Tilintarkastajien puheenjohtajana on kaupungin ehdotuksesta valittu tilintarkastaja.

e) Yhtiön voitosta jaetaan 60 % osinkona siten, että kukin osakas saa siitä yhtä suuren osan (12 %). Loput eli 40 % yhtiön vuosittaisesta voi-

tosta jätetään rakennettavan messuhallin peruspääomaksi tai luovutetaan messuhalliajatuksa toteuttamaan perustetulle säätiölle, mikäli Lahden Messut Oy:n yhtiökokous yksimielisesti niin päättää.

f) Yhtiöjärjestyksestä voidaan muuttaa vain kaikkien osakkaiden yksimielisellä päätöksellä.

3) Lahden Messujen järjestämisen turvaamista ja niiden edelleen kehittämistä varten sitoutuu kaupunki vuokraamaan 25 vuoden aikana tämän sopimuksen allekirjoittamisesta messujen käytössä tähän asti olleet tilat (ammattikoulun ja kauppaoppilaitoksen tilat piha- ja viheralueineen) Lahden Messut Oy:lle messujen ja näyttelyiden järjestämistä varten kesäisin, muuna kuin kouluaikana. Lahden Messut pyritään järjestämään joka neljäs vuosi. Kaupunki perii niistä tiloista, jotka vuonna 1963 olivat Lahden Messujen käytössä vuokrana samalta ajalta 16.750 markkaa sidottuna vuoden 1963 elokuun elinkustannusindeksiin. Lahden Messut Oy:n jäsenosakkaat pyrkivät kehittämään messuja edelleen erikoismessujen ja -näyttelyjen suuntaan ja tässä mielessä sopivat messuhallisuunnitelman alullepanosta ja kehittämisestä siten, että kaikki jäsenosakkaat ovat tässä työssä myös taloudellisesti mukana.

4) Mikäli kaupunki tulee rakennuttamaan uuden näyttelytarkoituksiin sopivan koulurakennusryhmän, kaupunki sitoutuu vuokraamaan sen tilat vastaavasti messujen käyttöön vuokrasta, joka lasketaan samoja perusteita noudattaen kuin edellä mainittu ammattikoulusta perittävä vuokra.

5) Messujen sihteeristöön kuuluu 5 jäsentä, joista valitaan kunkin osakkaan ehdotuksesta yksi. Yksi sihteeristä on oleva messujen toimitusjohtaja ja pääsihteeriksi.

6) Jokainen tämän sopimuksen allekirjoittaneista yhdistyksistä sitoutuu siihen, ettei asianomaisen yhdistyksen edellä 2 e)-kohdan mukaisesti saamaa osinkoa tulla käyttämään poliittiseen vaalitaisteluun tai vastaavaan propagandaan.

Lahdessa 9 päivänä kesäkuuta 1966.

Lahden kaupunki
Lahden Kauppakamari
Lahden Seudun Yrittäjät r.y.
Lahden Käsityö- ja Teollisuusyhdistys r.y.
Lahden Liikemiesyhdistys r.y.

Liite 7.
YLI 30 HENKILÖÄ TYÖLLISTÄVÄT
YRITYKSET LAHDESSA V. 1996

Asko-konserni
Isku Oy
Esan Kirjapaino Oy
Pakenso Oy
Starckjohann-yhtiöt
L-Fashion Group Oy
Fazer Leipomot, Oululainen
Eiri-yhtiöt
Hartwall Oy Ab
Schauman Wood Oy
Kemppi Oy
Lahti Energia Oy
Päijät-Hämeen Puhelinyhdistys
Osuuskauppa Hämeenmaa
Lahden Lasitehdas
Tamrock Construction
Koiviston Auto Oy
Instrumentarium Oy, Merivaara
Raute Precision Oy
Oilon Oy
City Sokos, Tavaratalo
Lahden Liikenne Oy
Liha Heinonen Ky
Lahden Polttimo Oy
Van den Bergh Foods
Stala Oy
Lahden Sähkö ja Kone Oy
Systla Oy
Makron Oy
Anttilan tavaratalo
Lahden Lämpövoima Oy
Tukkutiimi Oy
Onninen Oy
Kääpä Oy
Autotalo Laakkonen
Polar-Yhtymä Oy
Teknoware Oy
Sinuhe Ky
Soilituote Oy
Lahden Citymarket
Halton Oy

Huolintakeskus Oy
YIT-Yhtymä, Kaakkois-Suomen aluetoimisto
Hemo Oy
Vakuutusyhtiö Pohjola
Penope Oy
Säkkiväline, Puhtaanapito
Alfa-Kem Oy Ab
Päijät-Hämeen Keskuspesula Oy
Vakuutusyhtiö Sampo
Teräspeikko Oy
Farmariteollisuus Oy
Elmont Oy
NCC-Puolimatka
Järme Oy
Kehä-Siivous Oy
Servi Siivouspalvelu/Servi Systems Oy
Purvac Oy
Arvelin Oy
Asuste Atlas Oy
Salpausselän Talokeskus Oy
Dowell Oy
Biaxis Oy
Suomen Teollisuuden Vartiointi Oy
Nelo Leipomot
Pyrollpack Kotelot Oy
Lohja Oy, Lahden Betoni
SOL Siivouspalvelu Oy
Selma Ky
Lemminkäinen Oy
Huber Servitek Oy Ab
Lahden Kustannus Oy
Galvatek Oy
Lahtiteurastamo Oy
Finn-Skila
LVI-Pojat Ky
Lahden Autotalo Oy
Lahden Seurahuone
Nuutti Grilli Ky
Siivouspalvelu Triomi Ky
Fimatec Oy
Päijät-Hämeen Osuuspankki
Postipankki
Merita Pankki

(Luettelo perustuu Lahden kaupungin elinkeino-
toimiston tilastoon.)

Liite 8.
LAHDEN KAUPALLISIA
JÄRJESTÖJÄ V. 1979

Lahden Kauppakamari
Nuorkauppakamari
Lahden Käsityö- ja Teollisuusyhdistys ry
Lahden Liikemiesyhdistys ry
Lahden Liikenaiset
Päijät-Hämeen Tekstiilikauppiat
Lahden Liha- ja Elintarvikekauppiat (Lahden
Kauppahalliyhdistys)
Lahden Kemikalikauppioiden yhdistys
Lahden Kenkäkauppioiden yhdistys ry
Lahden Seudun Yrittäjät ry
Lahden Seudun Kauppiasyhdistys ry
Lahden Teollisuusseura
Lahden Työnantajayhdistys ry
Lahden Pyörä- ja Urheiluvälinekauppiat ry
K-Kauppiaskerho ry
Radioliikkeiden liiton Lahden Seudun piiriyh-
distys ry
Suomen Kähertäjätyönantajaliiton Lahden yh-
distys ry
Suomen Vähittäiskauppiasliiton Lahden piiri
SVL:n Lahden piirin K-kaupan naiset
Lahden Taksiautoilijat ry
Salpausselän Kahvila-ravintolayhdistys ry
Päijät-Hämeen Hotelli- ja ravintolayhdistys
Lahden Seudun Autoalan Liikkeiden yhdistys
Lahden Rakentajien yhdistys ry
Itä-Hämeen Maatalouskeskus
Itä-Hämeen piirimetsälautakunta
Lahden Kelloseppäpiiri
Lahden Kultaseppäkerho
Lahden Kuorma-autoliikennöitsijät ry
Maataloustuottajain Etelä-Hämeen Liitto
Päijät-Hämeen Maakuntaliitto
Salpausselän Traktori- ja työkoneurakoitsijat ry

Liite 9. ESITELMÄT VUOTEEN 1954

Ennen vuotta 1920

Toimittaja F. O. Viitanen: Ratasuunnat Lahti–Kerava ja Lahti–Kangasala.

Maisteri Väinö Juusela: Varanttimakasiinit.

Maisteri K. A. Widenius: Kirjanpitoa koskeva lainsäädäntö.

Maisteri Väinö Juusela: Työväen osallisuudesta yritysten tuottamaan voittoon.

Pormestari O. Lyytikäinen: Lahden liike-elämän kehityksestä v.v. 1898–1913.

Maisteri Pekka Seppola: Puuvillasta ja puuvilla-teollisuudesta.

1920

Pankinjohtaja Antti Hiltunen: Nykyhetken rahan-
talous ja Suomen markan arvon parantami-
nen.

Insinööri H. Schwartzberg: Tukkien kuljetukses-
ta Pohjolan metsissä.

Maisteri H. J. Teivaala: Liikeapulista Suomessa.

Kauppakoulunjohtaja A. E. Lehto: Reklamaamista.

Maisteri H. J. Teivaala: Merkantilistinen talous-
järjestelmä.

1921–22

Tohtori Carolus Lindberg: Lahden kaupungin
uusi asemakaava.

Tohtori Edv. Järnström: Maamme kauppakamari-
laitos.

Kaupungininsinööri Jalmari Janhunen: Lahden
ja sen ympäristön sähköistäminen.

Professori I. V. Kaitila: Rahanarvon alenemisen
vaikutus liiketuloosiin.

Tohtori Paavo Korpisaari: Rahaolojemme uudis-
taminen.

Tohtori Fredrik J. Lindström: Alfred Kordelin.

Tohtori Paavo Korpisaari: Verotuksesta ja tulliky-
symyksestä.

Maisteri H. J. Teivaala: Näyteikkunareklamaamista.

Taiteilija Gösta Eklund: Näyteikkunoista ja nii-
den somistamisesta.

Prof. G. J. Ramstedt: Japani ja Japanin liike-elämä.

1923

Pormestari Torsten Malinen: Uusi asemakaava-
lakiehdotus.

Professori Kyösti Järvinen: Kauppariitojen väli-
tyksestä.

Johtaja T. J. Ketonen: Vähittäiskaupasta ja sen
myynnöistä.

1924

Insinööri Max Franzell: Lahden uusi asematalo-
suunnitelma.

Maisteri Arvi Kuha: Myynti ja sen organisaatio.

Tohtori Leo Harmaja: Suomen tullilainsäädäntö.

1925–28

Pormestari Torsten Malinen: Lahden esikaupun-
kiliitos.

Kaup.insinööri Jalmari Janhunen: Brittiläinen
maailmannäyttely v. 1924.

Professori Yrjö Ilvessalo: Suomen metsävaroista
erikoisesti silmällä pitäen Päijänteen aluetta.

Professori Iivari Leiviskä: Liike-elämän ilmene-
mismuodot eri kulttuuripiireissä.

Kaup.insinööri Jalmari Janhunen: Maamme vas-
tainen maantieverkosto.

Maisteri Arvi Kuha: Myynti ja sen organisaatio
(toinen osa).

Maisteri Arvi Kuha: Uusimmat kirjanpito mene-
telmät.

Professori Kaarlo Hilden: Viljantuotantoalueista
ja viljakaupasta.

Professori Kaarlo Hilden: Maailman metsät ja
metsätalous Suomen oloja silmällä pitäen.

Maisteri H. J. Teivaala: Lahden aseman ja Lah-
den tullikamarin tavaraliikenteestä v.v. 1910–
25.

Professori Kalle Kauppi: Shekin käyttämisestä
liike-elämässä.

Tohtori Paavo Korpisaari: Talouselämä ja poli-
tiikka.

Maisteri H. J. Teivaala: Erilaiset ostajatyypit.

Professori Kalle Kauppi: Vilpillinen kilpailu.

Professori Kalle Kauppi: Kuka on kauppias Suo-
men lain mukaan?

Maisteri A. Paavilainen: Sanomalehdistön ja lii-
ke-elämän suhde toisiinsa.

Maisteri Yrjö Harvia: Kaupunkien keskushallin-
non uudistaminen.

Johtaja J. Partanen: Vesijärven sataman ottami-
nen kaupungin haltuun.

Professori Kyösti Järvinen: Suomen kauppasopi-
mukset muiden maiden kanssa.

Varatuomari Oskari Kauppi: Akordista.

Professori Väinö Bonsdorff: Suomen tyyppiteol-
lisuuden mahdollisuuksista.

Maisteri Arvi Kuha: Uudenaikaiset menetelmät
liikkeen johdossa.

1929

Insinööri Veikko Huhtinen: Lahden sähkölaitoksen siirtymisestä vaihtovirtaan.
Lehtori Artturi Railo: Oikeudellisyydestä liike-elämässä.
Professori Kalle Kauppi: Kirjallisten velkasi-
tuumusten käytöstä liike-elämässä.
Arkkitehti W. T. Snellman: Näyteikkunareklaa-
mista.

1930

Lakit. Iis. Oskari Lehtonen: Uusi Avioliittolaki.
Insinööri Veikko Huhtinen: Lahden sähkölaitok-
sen laajennussuunnitelma.
Johtaja Kaarlo Leander: Autoliikenteen kehityk-
sestä maassamme.
Maisteri Yrjö Siilänen: Matkahavaintoja Englan-
nista v. 1930.
Professori Kalle Kauppi: Vekselioikeudelliset si-
tuumukset.

1931

Tohtori Paavo Korpisaari: Taloudellinen maail-
manpula.
Kauppat. kand. Armas Salojoki: Liikeapulaisten
koulutus.
Maisteri H. J. Viherjuuri: Mainonnan merkitys.

1932–34

Arkkitehti Kalle Könönen: Lahden kaupungin
uusi asemakaava.
Kaupunginjohtaja E. H. I. Tammio: Lahden esi-
kaupunkiliitos.
Oankinjohtaja Juho Kauppi: Vararikkotilasto v.v.
1921–30.
Lehtori Juho Koivistoinen: Kauppiaan menesty-
misen edellytykset.
Professori Kalle Kauppi: Hankintasopimuksesta.
Tohtori Paavo Korpisaari: Uudet kauppamuodot.
Tohtori E. J. Järnström: Nykypäivien liikesuh-
danteet.
Insinööri Veikko Huhtinen: Lahden kaupungin
sähkölaitoksen tariffi.
Johtaja Akseli Ahonen: Tilintarkastuksesta.
Maisteri Jonne Anttonen: Vilpillinen kilpailu.
Varatuomari Väinö Nikander: Rooseveltin ta-
louspolitiikasta.

1935

Pormestari O. Lyytikäinen: Ammattikoulun pe-
rustaminen Lahteen.
Maisteri H. J. Viherjuuri: Valokuvaus liike-elä-

män palveluksessa.

Maisteri Jalmari Sulonen: Kauppatavarain hin-
noittelusta.
Arkkitehti Kalle Könönen: Lahden ammattikou-
lun perustamissuunnitelmat.
Kaup.insinööri Jalmari Janhunen: Linja-autolii-
kenteen uudelleen järjestäminen Lahdessa.
Tohtori Paavo Korpisaari: Suomen markan tule-
vaisuus.
Lakit. tri Hugo Raninen: Vähittäismaksulain so-
veltamisesta.
Johtaja Jaakko Kahma: Vientikaupparamme laa-
jentamisesta.

1936–37

Varatuomari Väinö Nikander: Uusi vakuutusso-
pimuslaki.
Johtaja Rolf Berner: Maailmanpulan ilmiöistä.
Pääkonsuli Axel Solitander: Käännös vientiteolli-
suudessamme.
Varatuomari Väinö Nikander: Suomen metsäta-
loudesta ja puunjalostusteollisuudestamme.
Kaup.insinööri Jalmari Janhunen: Lahden vesi-
johtolaitoksen kehityksestä.

1938–39

Varatuomari Antti Hackzell: Näkökohtia nykyi-
sessä pulatilanteessa Euroopassa.
Maisteri Artturi Lehtinen: Taloudellinen puolus-
tusvalmius.
Maisteri T. A. Viherheimo: Liiketaloustieteellisen
tutkimuksen tehtävistä.

1940–41

Kaupunginjohtaja U. K. Takki: Lahtea koskevat
liikennekysymykset.
Tohtori C. A. J. Gadolin: Sidottu hinnanmuodos-
tus.
Kaup.geodeetti Lauri Kautto: Kaupungin tontti-
politiikka.

1942–43

Kaup.johtaja U. K. Takki: Kaupungin talousarvio
v. 1942.
Toimittaja Jalmari Niemi: Huoltokonttoritoimin-
nasta Lahdessa.
Johtaja Karl von Knorring: Liikealalla toimivien
henkilöiden eläkekysymys.
Kaup.johtaja Olavi Kajala: Suhdanneverotuk-
sesta.

1944

Ministeri Rainer von Fieandt: Nykyinen rahataloudellinen tilanteemme.

Lehtori Ilmari Verkkoranta: Rahataloudellinen tilanteemme.

Maisteri E. Usva: Näköaloja kaupallisessa opeutuksessamme.

1945

Hallitusneuvos Toivo Takki: Uusi omaisuudenluovutusvero.

Pankinjohtaja A. A. Lintulahti: Venäjän teollisuudesta.

1946–50

Kaup.geodeetti Lauri Kautto: Kaupungin nykyinen tonttipolitiikka.

Varatuomari Edv. Murén: Kaupunkien keskuhallinnosta.

Kaup.johtaja Olavi Kajala: Ajatuksia verotuskysymyksestä.

Kauppat. maisteri Arvo Puukari: Havaintoja Amerikan liikemaailmasta.

Kauppat. kand. L. Kirves: Jakelun kustannukset ja elintaso.

Kauppat. tri R. R. Heino: Edellytykset vähittäismaksukaupan harjoittamiseen.

Varatuomari Oskari Kauppi: Ajankohtaisia verotuskysymyksiä.

Kauppat. kand. A. Litukka: Amerikkalaisten järjestämistä myyntimieskokouksista.

Maisteri M. Kaskimies: Nykyaikainen mainonta ja sen perusteet.

1951–54

Maisteri Matti Kaleva: Verotuksen uudistussuunnitelmista.

Kaup.johtaja Olavi Kajala: Lahden Kaupungin taloudenhoidosta ja talousarvion perusteista.

Rehtori Niilo Hentola: Mainonnan periaatteista.

Kauppat. tri Henrik Virkkunen: Tilinpäätös näköpiirissä.

(Ryhmitelty Jalmary Niemen kirjasta "Lahden liike-elämän vaiheita".)

ESITELMÄT AJALTA 1955–72

1955

Lakit.lis. Marcus Nykopp: Kansanvalta ja verotus.

1956

Pankinjohtaja A. A. Lintulahti: Liikemiesten matka Leningradiin ja Moskovaan.

1957

Pääjohtaja Teuvo Aura: Talouspoliittinen tilanne. Ekonomi Kauko Vauhkonen: Ajankohtaisia verotuskysymyksiä tilinpäätöstä suunniteltaessa.

Maisteri Matti Kaleva: Mieleton verotuspolitiikkamme (kaksi elokuvaa).

1958

Kauppat.lis. Arvo Puukari: Nykyaikaista ilmoitustekniikkaa.

Pääjohtaja S. T. Ahola: Lahden Posti- ja lennätinkonttorin toiminta.

Professori Huugo Raninen: Lahden teollistamisen edellytykset.

1959

Professori Henrik Virkkunen: Liikevaihtoverotuksen nykyvaihe.

Ekonomi O. Luumi: Kassa- ja konttorikoneiden kehityksestä (elokuva).

Dipl.ins. Matti Vuorio: P. B. X. -puhelinkeskusten valinta liiketoimintaa varten.

Tekn.tri Gösta Silen: Vanhat ja uudet kuidut tekstiileissä.

Ekonomi E. O. Mansukoski: Elintarvikemyymälöiden nykyiset kehitysmuodot.

1960

Maisteri U. Vapaavuori: Miten liikemiehet oppivat kokous-neuvottelutekniikkaa.

Kapteeni Uolevi Wuorenhimo: Autojen kustannuslaskenta ja uudet ajoratamerkit.

Lehtori S. Kuosa: Voittokäsitem.

Ekonomi S. Savinen: Mikä saa ihmisen ostamaan. (Amerikkalaisia lyhytelokuvia).

1961

USA:n kauppavaltuuskuunta esiintyi Grant O. Olsonin johdolla.

Ev.luutn. K. Loimu: Yksityisen yrittäjän eläkejärjestely.

Päätoimittaja Rauno Larsio: Mikä kehittyvässä kaupungissa on hyvä liikepaikka. (Amerikkalainen lyhytelokuva).

1962

Fil.tri T. Pentikäinen: Uusien eläkelakien toteuttamistoimenpiteet.

Valt.tri O. Laaksonen: Ammattikoulutus muuttuvassa liike-elämässä.

Ekonomi Jyrki Valtanen: Suhdetoiminta nykyaikaisessa liike-elämässä.

ekonomi Osmo Voipio: Vaakatekniikan nykyiset mahdollisuudet. (Amerikkalaisia lyhytelokuvia).

1963

Fil.tri Tuure Junnila: Nykyisen markkamme kohtalo.

Kauppat.lis. Arvo Puukari: Vanhat keskikaupungit ja nykyiset ostoskeskukset.

1964

Fil.maist. Topi Törmä:

Mainonnan ja markkinoinnin kysymyksiä.

Dipl.ins. Uolevi Nuotio: Lahden liikennekysymyksistä.

1965

Mainospäällikkö S. Talaskivi: Elokuva mainonnan ja tuote-esittelyn välineenä.

Pääjohtaja Teuvo Aura: Suomi ja maailmantalouden rakennemuutokset.

1966

Ekonomi Altti Riihonen: Aikapula yrityksen johdon ongelmana.

Toimitusjohtaja Kaarlo Arve: Kasvun pullonkaulat.

1967

Kauppat.lis. Keijo Riistama: Toimialarationalisointi.

Kauppat.lis. Risto Järvinen: Liikeverotuksen uudistussuunnitelmat.

1968

Toimitusjohtaja Voitto Talonen työtovereineen: Lahden Messut ovat erilaiset.

Toimitusjohtaja Martti Kemppi ja vientipäällikkö Stig Johansson: Viennin suunnittelu ja sen toteuttaminen.

1969

Kauppat.maist. Timo Mannermaa: Vähittäiskaupan tulevaisuuden näkymät.

Ekonomi Altti Riihonen: Mitä 70-luku odottaa markkinoilta.

1970

Syyskokouksen yhteydessä tutustuminen Oululaisen tuotantolaitokseen.

1971

Pankinjohtaja Seppo Anttonen: Näkökohtia PTS-ajattelusta ja budjetoinnista.

1972

Toimitusjohtaja Raimo Tiihonen: Tämän päivän tukkukauppatoiminnasta. (Tutustuminen Tuku-Paasio Oy:n tiloihin).

Tästä lähtien siirtyi esitelmien järjestäminen Lahden Kauppakamarin huoleksi.

Lähteet

Yleinen historia (eri teoksia)

Suomen historia (eri teoksia)

Aimo Halila: Lahden historia – 1958

Jouko Heinonen: Lahden historia – 1974

Teppo Vihola: Lahden talouselämän historia – 1996

Jalmari Niemi: Lahden liike-elämän vaiheita – 1954

Eero Haapala: Lahden kauppaoppilaitos 1910–1985 – 1985

Liikelaitosten historioita

Olli Järvinen: Lahtelaisia liikemiehiä (kirjoitussarja Etelä-Suomen Sanomissa 1973)

Lahden Liikemiesyhdistyksen vuosikertomukset

Lahden Liikemiesyhdistyksen kokouspöytäkirjat

Henkilöhaastattelut

ARKISTOKUVAT

Lahden Liikemiesyhdistys

Lahden kauppaoppilaitos

Lahden kaupunginmuseo

Yksityiset kokoelmat

Vanhat julkaisut

UUDET KUVAT

Raimo Lahdenranta

NIMIHAKEMISTO

A

Aalto Alvar 22, 28
Aaltonen Kalle 181
Aaltonen Veikko 174
Aattela Kalervo 22
Adams Abel 173
Aho Esko 132
Ahola S.J. 125
Ahonen Ida 172
Ahtela Markku 283, 285, 286
Ahtisaari Martti 132
Ailio J. 78
Alonen Oskar 171
Angervo W.E. 79, 86
Anttila Niklas 155
Arjala Artturi 50, 130
Asko-Avonius Aukusti 50, 56, 63, 131, 219,
220, 222, 226, 229
Aura Teuvo 124, 125
Avikainen Heino 289
Avonius Aug. 50

B

Barnard Christiaan 123
Bobrikov 78
Boman Emil 79, 80
Borup Georges 49
Bosleyn Rex 150
Brezhnev Leonid 133
Bush George 134

C

Cajander Aimo 100
Carlstedt Edv. 78
Carter Jimmy 133
Cassel Hjalmar 48
Chamberlein Neville 101
Churchill Winston 101, 123
Clinton Bill 134

D

Danielson A. 78
Drachman Herman 40, 278

E

Eden Anthony 123
Eisenhower Dwight D. 106
Eklund Albin 30, 36, 40, 77, 78, 80, 83, 86

Eklund Olga 40
Elokas Ossi 168
Eloranta Heimo 226
Eskola Tauno 147, 159, 162, 163

F

Fagerholm Gustaf 30, 35, 36, 40, 78, 79, 80,
83, 84, 85, 86, 98, 156
Fagerholm K.A. 109
Fagerhoom G. 169
Fellman August 20, 26, 48, 56, 63
Fellman Hjalmar 78, 81, 83, 91
von Fieandt Rainer 107
Forss Ilmari 278, 279
Fox Abigail 139
Frigren Anders Enok 64, 80
Frigren Enok 251, 252, 256
Frigren Ferdinand 49, 56, 64, 78, 85, 86, 251

G

Gandhi Indira 134
Gandhi Rajiv 134
de Gaulle Charles 123
Gorbatshev Mihail 133
Govenius Karl-Jan 221, 222
Granfeld Hanna 258
Grymyko Andrei 151

H

Haapanen Oiva 62
von Haartman Carl 151
Hagman Katharina 41
Halme Kalle 188
Hamberg Olaf 86
Harju Lasse 177, 184
Havas Väinö 156
Heinonen Arpo 289
Heinonen Paavo 54, 277
Helanen Vilho 165
Helén Jorma 4, 137, 140, 142, 287, 290
Helenius Kalle (Kaarle) 41
Helenius Robert 79, 85
Helenius Vilhelmiina, os. Ahonen 41
Hellsten Johan August 31, 35, 41
Hellsten Johan Gustaf 35, 41
Henriksson Johan Ferninand 42
Hillo Juho 86
Hiltunen Antti 85, 86, 94, 99

Hiltunen Teemu 22, 61, 126
Hitler Adolf 95, 101, 104
Holkeri Harri 132
Holm A.F. 79, 80
Holsti Rudolf 100
Holtari Erkki 119, 128, 130, 131, 137, 140
Hovila Väinö 172
Hrushtshev Nikita 122
Huotari Sefania 42
Huvinen Antti 172
Häklin Bernhard 50
Hämäläinen Ansu 128, 130, 131
Häyrinen Aapeli 50, 53

I

Ihamäki Pauli 61
Ikonen Oskari 36, 77, 78, 79, 80, 83, 84, 85, 86
Ilmarinen Seppo 47

J

Jalonen Mannert Nestor 30, 42
Janhunen Jalmari 97, 98
Jansson Robert 151
Janto Yrjö 99, 103, 107, 112
Jartsev Boris 100
Jeltsin Boris 134
Johansson J.E. 173
Johnson Lyndon B. 123
Juusela Väinö 83, 84, 85, 86, 299
Juustila Eerik Juho 35
Järventaus Arvi 168
Järvinen Erkki 169
Järvinen Esko 152
Järvinen Kyösti 96
Järvinen Risto 129
Järvinen U.U. 159, 160

K

Kainulainen Rubert 172
Kajala Olavi 22, 61, 114, 122, 288
Kaleva Matti 124
Kallio Arvi 169
Kallio Kyösti 100
Kallio Urpo 130, 131, 298
Kanerva Aug. 172
Kankaanranta Kerppo K. 221, 222
Kannas Tuomas 172, 173
Kantola Juho 99, 111, 117, 128

Karkinen Reino 298
Kaskinen Väinö 111, 112, 115, 117, 124, 128, 259
Katara Lauri 85, 86, 99
Kauppi Laine 111, 112, 115, 117, 128, 131
Kauppinen Edvin 85, 86
Kauppinen Toivo 166
Kauppinen Veijo 166
Kauranen Aleks 37, 80, 86
Kauranen Paul 174
Kauranen Valter 174
Kauranen Viktor 174
Kekkonen Urho 121, 132
Kemp Johan 169
Kemppi Martti 52, 62
Kennedy John F. 122, 123
Kettunen Arla 131
Kettunen Lauri 179
Kilpinen Lasse 197
Kivekäs Antti 64
Kivekäs Hulda 178
Kivekäs Kaarlo Oskari 64, 85, 86, 99, 103, 108, 112, 115, 128, 177, 178, 184
Kivekäs Ossi 64, 130, 177, 179, 180, 182, 184, 185, 289
Knuuttila K.O. 119, 131, 135, 137, 140
Kohl Helmut 134
Koivisto Mauno 122, 132
Kolehmainen Hannes 95
Kollin Gustaf Villehard 30, 36, 42, 43
Konkola Severus 17
Koskinen Arndt 36
Koskinen J.O. 36, 43, 79, 83, 86, 90
Kosonen H. 77
Kotiranta Raimo 226
Kousa A. 126
Krohn Felix 22
Kujala Jorma 4, 137, 140, 142
Kummila Sakarias 201
Kunnas K.V. 30, 36, 42, 77, 78, 168
Kustaa II Aadolf 47
Kuula K.F. 84
Kuusinen Otto Wille 100
Kyläkallio Kustaa 83, 84, 85, 94
Kylänen K.A. 83
Kyttä Harras 180
Kyttä Heli 180
Kääpä Erkki 271, 273, 275

Kääpä Heikki 275
Kääpä Kirsti 275
Kääpä Markku 275
Kääpä Pietari Mikonpoika 271
Kääpä Tapani 271, 275
Kääpä-Perho Merja 274

L

Laaksonen Einar 172
Lahdenranta Raimo 10
Lahtinen Jussi 10
Lahtinen Tauno Juhana 3, 207
Laine Paavo 171
Lankila Ilmari 108, 112
Lano Eero 222
Lans V. 80, 85
Lares Pertti 219, 226
Laurila K.T. 79, 85, 86
Lefrén Oskar 43
Lehmus A. 173
Lehto A.E. 96
Lehtonen Helmi 57
Lehtonen Hilda 50
Lehtoranta Matti 4, 10, 131, 137, 140, 142
Leino Eino 182
Leisten Arth. 83
Lentonen Toivo 199
Leppänen Lauri 204
Leppänen Veikko 31
Leskinen Jouko K. 223, 226
Levander Miia 168
Levander O.V. 94, 99, 103, 108, 112
Levander Otto 168
Lindberg Carolus 20, 98
Lindén Kaarlo 35
Lindqvist Ernst Georg 168, 257, 262
Lindqvist Folke 257, 262, 263
Lindqvist Heidi 262
Lindqvist Jorma 260, 262, 263
Lindqvist Lempi Cecilia os. Trofast 258
Lindqvist Nina 262
Lindroos Arne Rafael 198
Lindroos Helge 198
Lindroos J. Th. 197, 200
Lindroos Jarl 198, 200
Lindroos Johan Th. 49, 64, 79
Lindroos John 198
Lindroos Torsten 198

Linna Väinö 105
Lintulahti A.A. 124
Lipponen Paavo 132
Liukko Lyyli 171
Liukkonen Lauri Sulo Armas 168, 176
Ljungberg Allan 192
Luhtanen Jaakko 244, 249
Luhtanen Pekka 243, 249, 289
Luhtanen Vihtori 50, 243, 249
Lundson Sune 97
Luoma Erland 112, 115
Lyytikäinen Otto 77, 78, 79, 83, 86, 91, 98, 165
Lönn Vivi 172

M

Mandellöf I.F. 80
Mannerheim C.G. 95, 104
Mannermaa Timo 129, 273
Matikainen Jussi 37, 168
Mattsson Henrik 35, 42, 49, 56, 65
Mattsson Max 84, 85, 86
Melanen Pentti 172
Melkko Erkki 167
Mellin A. 28
Meltovaara Frans 220, 222
Mesiäinen K.T. 180
Mesterton Ernst G. 77, 80, 81
Metso Matti 229
Miettunen Martti 132
Mikkilä Eljas 80, 169
Mikonsaari Toivo 15
Mitterand François 134
Moesbell Carl Emil 43
Moesbell Karolina 35, 43
Mononen Juhana (Jussi) 36, 44, 50, 56, 65, 99,
103, 108, 112, 128
Montgomery B. 105
Murén Edvard 156
Mussolin Benito 100
Mustakallio Aarne 67, 131, 236, 241
Mustakallio Heikki 67, 235, 241
Mustakallio Mikko 238, 241
Mustakallio Pauli 67, 128, 236, 241
Myötyri Juho 172
Mäkelä Anna 57
Mäkelä K.E. 37, 80
Mäkelä U.A. 36, 44, 111, 112, 115, 117, 127,
128, 130, 131

Mäkinen Erkki 278, 279
Mäkinen T.W. 37, 83
Mäkinen V.T. 44

N

Nackström Kristian 35
Naskali Leena-Sisko 10
Nevala Reijo 135, 140, 298
Nidander Väinö 102, 103
Niemi Jalmari 10, 128
Nieminen Kaarlo 198
Nikolai II 19
Norrlin Antti 268
von Numers Sigurd 150
Nuotio Paavo 169
Nupponen Mikko 27, 50, 51, 66
Nurmi Paavo 95
Nurminen Ilmari 172
Nurminen Juho 84
Nyberg Olavi 258
Näsi Akseli 174

O

Oinonen Reino 181
Oinonen Viljo 94, 103, 111, 112, 117, 124,
127, 128, 131
Ojonen Unto 204

P

Paananen Jalo 52, 62, 289
Paasikivi Juho Kusti 31, 35, 41, 42, 82, 91, 100,
104, 121
Paasio Kyösti 30, 36, 44, 99
Paasio Rafael 121
Pakkanen Kalle 173, 174
Pakkanen Oiva 174
Pakkanen Pia 173
Palin Antti 36, 44, 83, 85, 86, 128, 165, 176
Palme Olof 134
Palmgren K. 36
Palmusalo Kalle Kustaa 44
Palomäki Asko 223
Papihah Pentti 185
Parantainen Martti 172
Parmela Eeva 175
Parmela Heikki 44, 165, 175
Partanen Jouko 174
Partanen Juho 169

Paulin Karl Gustaf 44, 78
Pellonmaa Niilo 223, 226
Pellonpää Olavi 172
Penttilä Onni 221, 222
Pesonen Urpo 182
Pfäffli Erkki 166
Pfäffli Jenny 166
Pfäffli Olavi 166
Piekkari Kaino 158
Pohjola Kalevi 131, 137
Porvari Markku 22, 61
Procopé Hjalmar 151
Puolanne Ulla 132
Puukari Juho 85
Pylväläinen Lyyli 279

R

Rabin Jitzhak 134
Railo E.J. 99
Rajala Reino 191
Rajamäki Aaro 126
Rajamäki Reino 52, 62, 289
Rajanen Oskari 66
Ramstedt Rafu 172
Rankama Erkki 126
Ranta-Knuutila J. 20
Raunolin Ilmari 168
Rauske Yrjö 111, 112, 117, 124, 128
Rautia Johannes Olof (Olli) 147, 155, 157, 158,
171, 172, 173
Reagan Ronald 133, 134
Relander Harald 64, 251, 256
Relander Lauri Kristian 100
Repin Ilja 271
Riihelä Eino 54, 62
Rintakoski Kauno 151
Ristola Osmo 179
Ritavuori Heikki 95
Rommel Erwin 105
Rosendahl Aino 50, 57
Runeberg Walter 87
Ruokonen Taavetti Taavetinpoika 18
Ruotsi O.J. 160
Ryti Risto 100
Rytilahti Jarmo 223, 226
Rytkönen Martti 198
Rönehholm Märtha 151

S

Saarimaa E.A. 179
Saarinen Pertti 62
Salmi Kari 22, 51
Salminen Otto 172, 173
Sariola J.H.T. 174
Savinen S. 126
Schauman Eugen 64
Schrey Eero 126
Schwartzberg Henrik 49, 56, 67, 85, 235, 240, 242
Seitsonen Pirjo 140
Selin Birger 227
Seppola Pekka 86
Setälä E.N. 179
Sihvola Aino 149
Sihvola Jorma 37, 45, 149, 152, 154
Sihvola Juho Gustaf 37, 45, 80, 149, 152, 154
Sihvola Märtha 152, 154
Silvo Olavi 119, 127, 128, 130, 131, 135, 137, 140
Similä Martti 57, 182
Sirkkunen Emanuel 20
Sohlman Onni 155
Soisalo J.V. 37
Sorsimo Onni 155
Spoof Eimert 169
Stalin Josif 100, 101, 106, 122
Starckjohann 37
Starckjohann Bernt 195
Starckjohann Gert 195
Starckjohann Peter 191, 194
Stenberg 260
Stenberg Emil 172
Stenberg Olga 172
Ståhlberg K.J. 95
Sukselainen V.J. 141
Sundfors K.U. 83
Sundman Anders 48
Suurla Pertti 126
Svinhufvud Pehr Evind 100

T

Takki Uuno 106
Tammilehto Olavi 187, 190
Tammisto Lennart 171
Tammisto Lenni 172
Tammivuori Arvi 63, 220, 221, 222, 227, 289

Tanner Afu 172
Tanner Väinö 121
Teittinen Sulo J. 97, 177, 180, 184
Teivaala H.J. 94, 96, 99, 103
Teivaala Hugo 131
Terho Urho 277, 281
Thatcher Margaret 134
Tiihonen Raimo 4, 131, 137, 140, 142
Tito Josip Broz 133
Toivio Kalle 139
Toivonen Ester 100
Toivonen Leo Paavali 187
Toivonen Minna 140
Tolvanen Eljas 86
Tommola Martti 265, 268, 270
Tommola Toivo 265, 267, 270
Tuohino I.A. 99
Tuominen Erkki 4, 10, 128, 130, 131, 135, 137, 140, 142, 201
Tuominen Hjalmar 50, 128, 201, 203, 206
Tuominen Ingrid Irene 201
Tuompo Eino 204
Tuukkanen Bruno 174
Töntsi Raili 4, 140, 293, 298
Törnroos Vilho 78

U

Uimonen Mauno 155

V

Valkonen P.J. 36
Vallin John A. 83
Valonen Lauri 244
Valtari Leo 111, 117, 119, 128
Vastalahti Nestor 166, 168, 176
Vaulo Juhani 119
Vaulo Tuomo 119, 127, 128, 130, 131
Veltheim August 36, 45, 77
Vennamo Veikko 121
Viitanen F.O. 83
Viitanen P. 131
Vikström Eino 51, 229, 233
Vikström Timo 229, 233
Virmanin Einar 51
Virolainen M. 137
Virtanen Aino 173, 210
Virtanen Evald 50, 53, 67, 207, 208, 211, 212
Virtanen Harry 50, 67

Virtanen Helmi 50, 57, 67
Virtanen Maurits 172
Vitali J. 80
Voionmaa Ilmari 125
Vuorelma Helmi 50, 53, 57
Vuorinen Aarne Oskari 277
Vähkönen Ensio 52
Välisalo Seppo 22, 61
Wahlstedt K.E. 35, 48
Walesan Lech 133
Weijo Ulla 300, 302
Wichman K.E. 48
Widenius K.A. 96

Y

Yrjö VI 101

Z

Zdanov A. 104

Å

Åhfelt-Arjamo Gunnar 49, 128, 187, 190

Åhfelt-Arjamo Maija-Liisa 150

Tauno Juhana Lahtinen

- päätoimittaja
- asessori
- pakinoitsija

ISBN 952-90-9824-3

9 789529 098248